

TEORETICKÝ ČASOPIS ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

VOJENSKÉ ROZHLEDY

3

ROČNÍK 20 (52)

Ing. Vladimír Krulík

Strategické řízení zajišťování obrany České republiky – součást zajišťování bezpečnosti státu

*Není třeba obávat se těch, kteří mají jiný názor a ten obhajují,
nýbrž těch, kteří sice mají jiný názor, ale jsou zbabělí ho vyslovit.
Napoleon I.*

Strategické řízení státu včetně strategického řízení jedné z jeho základních funkcí – zajišťování bezpečnosti, je tématem odborných diskuzí dlouhodobě. Nově toto téma oživilo Programové prohlášení vlády, vzešlé z parlamentních voleb 2010, v němž je velmi konkrétně specifikována představa vlády o uspořádání nejvyšší úrovně struktury řídicích dokumentů pro oblast zajišťování obrany. Vůle vlády je zde v kapitole Obrana vyjádřena formulací:

„V návaznosti na schválení nové Strategické koncepce Severoatlantické aliance hlavami států a vlád na summitu v Lisabonu na podzim tohoto roku a s ohledem na celkový vývoj mezinárodního prostředí bude vláda **novelizovat** (zvýrazněno autorem) Bezpečnostní strategii ČR. [1] Ministerstvo obrany zároveň vypracuje Bílou knihu, která se stane podkladem pro přípravu nové Obranné strategie ČR navazující na Bezpečnostní strategii ČR.“

Tento záměr vlády je pro vedení Ministerstva obrany (MO) zadáním zásadním a velmi konkrétním. Oprávněně vyvolal v rezortní i mimorezortní odborné veřejnosti značný ohlas. Jedním z často diskutovaných témat, vedle jen velmi obecně vyjadřované kritiky úrovně strategického řízení oblasti zajišťování obrany, je i o poznání konkrétnější kritika nedokončené, resp. nestabilní struktury strategických řídicích dokumentů pro tuto oblast, a donedávna jí byla i zcela konkrétní kritika zastaralosti Bezpečnostní strategie ČR.

Nově se do centra pozornosti odborných debat dostala Bílá kniha o obraně České republiky (dále Bílá kniha), resp. interpretace citovaného výroku obsaženého v Programovém prohlášení vlády, tedy úvahy o tom, jaké postavení by vlastně mělo vznikající Bílé knize připadnout. Názory se liší. Část účastníků odborných debat je toho názoru, že by Bílá kniha měla být koncipována obdobně jako při prvním, a bohužel dosud posledním, pokusu v roce 1995 a měla by tedy poskytnout veřejnosti podstatné informace o stavu zajištění obrany země. Druhá skupina spatřuje v Bílé knize možnou náhradu některého ze standardních exekutivních řídicích a koncepčních dokumentů strategické povahy. Konečně třetí skupina diskutujících je toho názoru, že správný je záměr explicitně vyjádřený v Programovém prohlášení vlády, jenž navíc odpovídá velmi přesně aktuální potřebě, a že by tedy Bílá kniha měla formulovat společensko-politické zadání a tvořit podklad pro vypracování dobré Obranné strategie ČR. Byly by tak vytvořeny příznivé podmínky pro dokončení struktury strategických dokumentů pro řízení oblasti zajišťování bezpečnosti.

Vrcholová politická rozhodovací místa – Parlament ČR a vláda ČR – jako klíčové prvky pro rozhodování o optimální architektuře bezpečnostního systému, jehož

subsystémem je předmět našeho zájmu – systém obranný, bývají velmi často vystavována kritice, že se otázkami souvisejícími s naplňováním obranné funkce státu, či chápáno zúženě, s problematikou rezortu MO a speciálně Armády České republiky, zabývají nedostatečně, a že tedy oblast zajišťování obrany země nedostatečně strategicky řídí. Tato kritická vyjádření dosud nikdy nebyla podpořena solidní analýzou a často tak ani není zřejmé, v čem kritici kritizovanou nedostatečnost shledávají.

Při zevrubném pohledu se ukazuje, že tato obecná, a proto velmi snadno vyslovená kritika není zcela oprávněná. Následující text si klade za cíl posoudit na základě podrobnějšího zkoumání procesu strategického řízení naplňování obranné funkce státu, do jaké míry a v čem je tato kritika oprávněná či neoprávněná, a vyjádřit se k možné struktuře dokumentů, jejichž prostřednictvím by příslušná rozhodovací místa strategické řízení obrany měla uskutečňovat. V otevřeném tématu se nelze vyhnout nově ani široce diskutovanému místu a úloze vznikající Bílé knihy ve strategickém řízení obrany.

Vliv subjektů strategické úrovně řízení státu na zajišťování obrany – na formulování obsahu obranné funkce státu a na její následné praktické naplňování – se uskutečňuje ve dvou rovinách: legislativní, na níž se vytváří právní rámec obranné funkce státu, a exekutivní, na níž se vytváří strategická koncepce obrany státu a přijímají zákonem limitovaná strategická rozhodnutí v procesu řízení výstavby, rozvoje a činnosti systému obrany státu. Vzhledem k zaměření stati a jejímu možnému rozsahu musí být tento pohled nutně zúžen pouze na aktivity vlády a MO. Smyslem této stati tedy je nabídnout čtenáři informace, jež mu mohou posloužit k vytvoření plastičtějšího obrazu o úrovni strategického řízení ze strany vlády a MO. Posuďme tedy na základě zpětného pohledu na období od vzniku ČR se zvláštním zaměřením na období od vstupu ČR do Severoatlantické aliance (12. března 1999), jak se to s pozorností vlády problematice zajištění obrany ČR, rezortu MO a Armády ČR skutečně má. Pro zkoumané období mají zásadní význam tři rozhodující mezníky – vznik ČR, přistoupení ČR k Severoatlantické smlouvě a přistoupení ČR Evropské unii. [2]

Úvod by nebyl úplný bez doplňující poznámky k mottu v záhlaví článku: Buďme vděční za různorodost názorů, neboť pouze ve střetu názorů se rodí pokrok, což platí pro jakýkoli obor lidské činnosti včetně oboru našeho.

Právní úprava odpovědnosti za přípravu a zajišťování obrany ČR

V otázkách obrany, resp. při zajišťování obrany, smí stát činit jen to, co mu umožňuje zákon. Tento obecný princip platí v otázkách zajišťování obrany, vzhledem k obsahu potřebných úkonů a jejich možným dopadům na dotčené subjekty, snad ještě naléhavěji, než je tomu v jiných společenských oblastech. Jen v mezích vymezených zákonem může exekutiva hledat prostor pro formulování obranné politiky a pro následné tvůrčí rozpracování opatření, nutných k její implementaci. [3] Za přípravu a zajišťování obrany státu odpovídá ze zákona vláda [4] a tomu musí odpovídat i struktura strategických řídicích dokumentů, místo a úloha jednotlivých dokumentů včetně procedur jejich přípravy a projednání, ukončeného schválením. Tuto odpovědnost nelze posuzovat jinak než v rámci právně vymezené odpovědnosti vlády a MO za zajištění obrany republiky, specifikované v klíčových ustanoveních zákona č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany

České republiky, v platném znění, [5] a zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, v platném znění. [6]

Nutno přiznat, že tyto dva zákony se od sebe podstatně liší. Zatímco zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky, je předpisem modernějším a potřebě vyhovuje, zákon č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, se minimálně v ustanovení § 16, upravujícím kompetence MO, jeví odlišně. Zákon byl od svého schválení již 78× z nejrůznějších důvodů novelizován, přitom právě § 16 si jako jeden z mála zachoval původní pojetí a v jeho ustanoveních přetrvávají některé zjevné chyby, např.:

- současnému uspořádání zajišťování obrany a významu jednotlivých působností již neodpovídá začlenění některých kompetencí, resp. jejich umístění ve struktuře textu § 16, např. operační příprava státního území nebo obsah kompetencí k mobilizaci,
- ustanovení pracuje s instituty, které již v českém právním řádu delší dobu neexistují, např. Rada obrany ČR či branná pohotovost,
- mobilizace se nemůže týkat pouze AČR, bezpochyby se jedná o opatření širší,
- nadbytečným se již jeví ustanovení o přechodu práv z MO na Ministerstvo vnitra v souvislosti s převedením kompetencí ve věci civilní ochrany.

Přesnější a jednoznačnější formulace kompetencí MO by poskytla odpovědným orgánům silnější oporu při přípravě nutných opatření a zúžila by prostor pro mnohdy účelové kroky zúčastněných subjektů.

Přes všechny nedostatky současné právní úpravy je z ducha a litery příslušných ustanovení zmíněných zákonů zřejmé, že vrcholovou autoritou v oboru přípravy a zajišťování obrany země je vláda, a zřejmá je i nezastupitelná konkrétní úloha MO včetně jeho role při naplňování kolektivní vládní odpovědnosti. Tento závěr plně respektuje dílčí pravomoci, které český právní řád jednotlivě svěřuje dalším subjektům bezpečnostního resp. obranného systému ČR.

Exekutiva – strategické řízení zajišťování obrany státu

Role vlády při zajišťování obrany státu spočívá především ve vytváření (formulování, stanovování, schvalování) strategické koncepce obrany státu a ve strategických rozhodnutích při řízení výstavby, rozvoje a činnosti obranného systému státu a jeho rozhodujících prvků.

Základním obsahem obranné funkce státu, vyplývajícím z právního řádu ČR, je zajištění svrchovanosti, územní celistvosti, principů demokracie a právního státu, ochrana života obyvatel a jejich majetku před vnějším napadením.

Naplňování obranné funkce státu, tzn. vytváření obranné politiky, a organizování její realizace, je na strategické úrovni odpovědností především vlády a je řízeno jejími exekutivními úkony. Ze zákona je vláda povinna učinit několik důležitých rozhodnutí koncepční povahy:

- podle § 5 odst. 1 písm. b) zákona č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany ČR, v platném znění, schvaluje strategickou koncepci obrany státu,
- podle § 5 odst. 1 písm. f) zákona č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany ČR, v platném znění, schvaluje koncepci mobilizace ozbrojených sil,

- podle § 6 písm. d) zákona č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách ČR, v platném znění, schvaluje koncepci výstavby armády.

Z podstaty věci se ve všech případech musí jednat o dokumenty a s nimi související rozhodnutí, přesahující svými věcnými dopady rezort MO a časově i střednědobý horizont. Platí totiž, že procesy v oblasti zajišťování obrany se vyznačují, z mnoha důvodů, velmi dlouhými cykly, délkou přesahujícími společenské cykly demokratického rozhodování o politické moci (volby), a současně i značnou setrvačností. Charakteristický pro obranný systém je i zdánlivý rozpor mezi jeho relativně pomalou reakcí na koncepční podněty a požadavkem schopnosti rychlých operativních reakcí na nenadálé krizové situace. Je proto důležité, aby koncepční opatření jak v oblasti rozvoje obranného systému, tak i v procesu jeho řízení, resp. koordinace činnosti jeho jednotlivých prvků, byla připravována velmi prozíravě, s potřebnou mírou kontinuity, a aby tak obrannému systému umožňovala řešení nově uváděná do praxe prostřednictvím výcviku jednotlivých jeho prvků a jejich sladěním v rámci celého obranného systému dobře zvládnout. Důležité je, aby zaváděná koncepční opatření prudkými změnami smyslu či obsahu obranný systém nedestabilizovala. Požadavek je to mimořádně opodstatněný, kromě jiného i proto, že obranný systém je z hlediska jeho funkcí silně propojený s prostředím Aliance a EU.

Rozhodujícími politicko-strategickými dokumenty pro zajišťování obrany v působnosti exekutivy, tj. vlády, ve zkoumaném období byly a jsou:

a. Bezpečnostní strategie ČR:

- Bezpečnostní strategie ČR, schválena vládou usnesením ze dne 17. února 1999 č. 123 – zrušena usnesením vlády č. 80/2001,
- Bezpečnostní strategie ČR, schválena vládou usnesením ze dne 22. ledna 2001 č. 80 – byla nahrazena novelizovanou Bezpečnostní strategií ČR,
- novelizovaná Bezpečnostní strategie ČR, schválena vládou usnesením ze dne 10. prosince 2003 č. 1254 – příprava novelizované Bezpečnostní strategie ČR 2011 byla již zahájena a v okamžiku dokončení této stati je dokument před dokončením.

b. Národní obranná strategie ČR, schválena vládou usnesením ze dne 26. března 1997 č. 177 – zrušena usnesením vlády č. 257/1999. Její zrušení bylo chybou. K nápravě této chyby jsou ale vytvořeny předpoklady Programovým prohlášením vlády, jež vytvoření Obranné strategie ČR jednoznačně předpokládá.

c. Vojenská strategie ČR:

- Vojenská strategie ČR, schválena vládou usnesením ze dne 21. prosince 1994 č. 732 – zrušena usnesením vlády č. 257/1999,
- Vojenská strategie ČR, schválena vládou usnesením ze dne 29. března 1999 č. 257 – zrušena usnesením vlády č. 438/2002,
- Vojenská strategie ČR, schválena vládou usnesením ze dne 29. dubna 2002 č. 438 – zrušena usnesením vlády č. 578/2004,
- Vojenská strategie ČR, schválena vládou usnesením ze dne 9. června 2004 č. 578 – zrušena usnesením vlády č. 907/2008,
- Vojenská strategie ČR, schválena vládou usnesením ze dne 23. července 2008 č. 907.

d. Národní strategie vyzbrojování, schválena vládou usnesením ze dne 15. září 2004 č. 875.

Z přehledu dosud do praxe uvedených strategií je pozoruhodný časový sled vzniku první řady (v prvním cyklu vypracování) dokumentů. Ten vypovídá o původním logickém a velmi správném záměru vytvořit strukturu strategií ve formátu: **Bezpečnostní strategie ČR » Obranná strategie ČR » Vojenská strategie ČR**. Není bez zajímavosti, že toto řešení bylo blízké řešení aplikovanému v USA. Pozastavit se lze snad jen nad zvoleným postupem uvedení tohoto záměru do života. Struktura totiž byla prakticky naplňována od strategie nejnižší úrovně k strategiím úrovně vyšší. Postup neobvyklý, jak ale ukázala praxe, možný, neboť vedl k úspěchu. V únoru 1999 byla struktura strategických dokumentů dokončena a k dispozici byly: *Vojenská strategie ČR 1994 » Národní obranná strategie ČR 1997 » Bezpečnostní strategie ČR 1999*. Bohužel chybný byl ale následný postup, kdy byla z dnes již neznámých důvodů v dalším kroku, při schválení nové Vojenské strategie ČR v březnu 1999, společně s logickým zrušením překonané a nahrazované Vojenské strategie ČR 1994 chybně zrušena i Národní obranná strategie ČR 1997. Všeobecně se poté mělo za to, že Národní obranná strategie ČR byla ve struktuře trvale nahrazena Vojenskou strategií ČR a dále se pracovalo již jen ve formátu *Bezpečnostní strategie ČR » Vojenská strategie ČR*. Řešení jistě možné, ale pouze za předpokladu prosazení správného obsahu Vojenské strategie ČR, která by musela vyčerpávajícím způsobem řešit problematiku zajišťování obrany.

Zkušenosti z dosavadního praktického využívání **Bezpečnostní strategie ČR** [7] potvrzují účelnost tohoto strategického nástroje včetně účelnosti struktury a obsahu dokumentu. Vlády v Bezpečnostních strategiích ČR správně vymezují strategické pole zajišťování bezpečnosti a z bližšího pohledu na jejich vývoj plyne, že věcně správně a do roku 2003 i dostatečně včas reagovaly jejich aktualizací na podstatné změny bezpečnostního prostředí, především na vývoj hrozeb a z nich plynoucích rizik. Skutečnost, že od roku 2003 Bezpečnostní strategie ČR velmi dlouho novelizována nebyla, nelze chápat jinak než jako naprosto zbytečnou chybu, neboť za požadavky doby již delší čas prokazatelně zaostávala a zainteresované rezorty schopností připravit nový aktuální situaci odpovídající dokument disponovaly.

Správný tedy je záměr vlády, vyjádřený v kapitole Zahraniční politika Programového prohlášení vlády, vypracovat **novou** (zvýrazněno autorem) Bezpečnostní strategii ČR. Jako zcela umělý a věcně nepodstatný problém se jeví debaty o spíše formálním rozporu v Programovém prohlášení vlády, v němž se na jeho různých místech pojednává jednou o zpracování nové Bezpečnostní strategie a podruhé o její novelizaci. Z věcného hlediska je důležitý obsah strategie, jeho správná interpretace a vůle odpovědné autority (vlády) deklarovaná řešení uskutečnit. Vůbec není podstatné, mělo-li se k výsledku dospět vypracováním dokumentu zcela nového nebo „pouze“ novelizací stávajícího znění Bezpečnostní strategie ČR, což byl postup, který byl nakonec zvolen. Na důsledky praktického využívání dokumentu, resp. na jeho použitelnost nemá způsob jeho vzniku žádný vliv.

Vznik **Národní obranné strategie ČR 1997** byl systémově velmi správným krokem. Jak je zřejmé z její struktury, [8] předmětnou problematiku řešila v potřebném rozsahu, zabývala se jí i s účelnou mírou detailu, k rozhodujícím problémům se vyjadřovala jednoznačně, a přitom velkoryse. Velmi prozíravě ponechala dostatečný prostor pro tvůrčí invenci odpovědných subjektů při realizaci jejich vlastních kompetencí. Národní obranná strategie ČR skutečně vytvářela, jak se deklarovalo v jejím závěru, podklad pro přijetí zákonů, koncepcí a dílčích strategií rezortů a státních orgánů v oboru obrany země.

Bylo by zřejmě jen čirou spekulací, hledat příčinu zrušení tohoto velmi účinného nástroje a jeho vypuštění ze struktury strategických bezpečnostních dokumentů v roce 1999 v hektické a velmi turbulentní době okolo vstupu ČR do NATO.

Vedla-li k vypuštění Národní obranné strategie ČR ze struktury strategických bezpečnostních dokumentů snaha čelit hroící inflaci strategických dokumentů, jak se domnívá část bezpečnostní komunity, pak účelnější bylo ponechat ve struktuře Národní obrannou strategii ČR a obejít se bez Vojenské strategie ČR. Pozdější Vojenské strategie ČR totiž obsahové kvality Národní obranné strategie ČR 1997 bohužel již nikdy nedosáhly a její vypuštění ze struktury strategických bezpečnostních dokumentů proto bylo chybou, po mém soudu závažnou.

Vývoj včetně toho nejnovějšího dává tomuto názoru plně za pravdu a záměr vlády, vyjádřený v Programovém prohlášení vlády formulací její vůle „vypracovat Obrannou strategii ČR“ (viz citace v úvodu), je krokem bezpochyby správným a je třeba jej nejen slovy přivítat, ale především učinit vše proto, aby v krátké době vznikl kvalitní strategický dokument a Obranná strategie ČR se opět stala klíčovým nástrojem strategického řízení obranné politiky ČR.

Dosavadní praktické využívání **Vojenské strategie ČR** ukazuje, že ve stávající struktuře strategických bezpečnostních dokumentů má v současném pojetí zásadní nedostatky, vyplývající z jejího přednostního zaměření právě jen na vojenské otázky. [9] V praxi to má dopady dvojího druhu:

- Vojenská strategie ČR se nezabývá v dostatečné šíři všemi potřebnými principy a opatřeními, potřebnými k realizaci obranné funkce státu, a opomíjí ty, které bezpochyby se zajišťováním obrany sice souvisejí, ale nemají vojenský charakter,
- na druhé straně se naopak vyjadřuje k záležitostem, které vůbec nemají strategickou povahu, věcně zasahují mimo rámec realizace obranné funkce státu, a zabývá se opatřeními, která přímou souvislost se zajišťováním obrany nemají, pouze se k jejich realizaci využívají vojenské síly a prostředky.

Takové pojetí Vojenské strategie ČR je jistě možné, oprávněné by ale bylo jen v případě, že by současně existovala vyšší, jí nadřazená *Obranná strategie ČR*, určená k rozpracování obranné politiky, a vlastní Vojenská strategie ČR by byla určena pouze pro řešení strategických otázek výstavby, rozvoje a použití ozbrojených sil. To je řešení, k němuž jistě lze, bude-li k tomuto řešení dostatek politické vůle, naplněním Programového prohlášení vlády dospět.

Národní strategie vyzbrojování je dílčí, úžeji odborně profilovanou strategií a přirozeně vychází z Bezpečnostní strategie ČR 2003 a Vojenské strategie ČR 2004. Za zmínku jistě stojí velmi prozíravé rozhodnutí vlády, která při jejím schválení uložila příslušným ministrům a řediteli Bezpečnostní informační služby, aby využili principy efektivního systému vyzbrojování v rezortních koncepcích a strategiích.

Vzhledem k tomu, že Národní strategie vyzbrojování vznikla již v roce 2004, bude zřejmě potřebné, aby i tato strategie byla novelizována, případně nahrazena strategií novou, tak aby odpovídala změněným podmínkám. Subjektem, který se takového úkolu může zhostit nejlépe, může být Národní úřad pro vyzbrojování, jehož vytvoření bylo záměrem jak Koncepcí výstavby profesionální Armády ČR a mobilizace ozbrojených sil ČR 2002 a 2003, tak Transformace rezortu MO, a nejnověji i Bílé knihy.

Vedle specifických funkcí jednotlivých speciálních strategií plní obvykle moderní strategie jednu funkci společnou, a tou je jejich funkce komunikační. Věcná řešení,

obsažená ve strategiích, je nutné uvést do obecného povědomí a získat pro ně potřebnou podporu (nebo alespoň toleranci) veřejnosti. Skutečností je, že v tomto poslání všechny zmíněné strategie selhaly. Zřejmé je, že odpovědnost za toto selhání nelze přičítat pouze vládě, přesto je její podíl největší.

Lze konstatovat, že vlády se problematikou stanovení strategické koncepce obrany státu zabývaly dostatečně, kontinuita přístupů k zajišťování obrany byla v akceptovatelné míře zachována a věcná řešení byla v okamžiku vzniku dokumentů reálná. Otázky, k nimž zřejmě lze připustit kritická vyjádření, je možné shrnout do čtyř problémových okruhů:

- Dosud se nepodařilo úplně popsat a stanovit závazně účelnou strukturu strategických dokumentů pro oblast naplňování obranné funkce státu, jejich vzájemné vztahy, způsob a periody jejich aktualizace a odpovědnost za jejich přípravu, projednání a implementaci. Vhodná příležitost pro naplnění této potřeby, kterou byl vládní záměr z listopadu 2002, vypracovat Koncepci bezpečnostního systému ČR, byla promarněna. [10]
- Odstoupení od původního záměru vytvořit strukturu strategických dokumentů ve formátu Bezpečnostní strategie ČR » Obranná strategie ČR [11] » Vojenská strategie ČR [12] bylo chybou. Nástrojem strategického řízení zajišťování obrany, resp. naplňování obranné funkce státu se tak namísto obranné strategie stala obsahově omezená strategie vojenská, což mělo nežádoucí důsledek zásadního zúžení zajišťovaného strategického pole.
- Přestože bezpečnostní situace, v níž se ČR nachází, procházela rychlými a svým charakterem podstatnými změnami objektivní i subjektivní povahy, nebyla bez akceptovatelného odůvodnění Bezpečnostní strategie ČR od roku 2003 až do roku 2011 novelizována. Tato chyba je napravena až v letošním roce.
- Podceněna a v praxi zjevně neúspěšně realizována byla komunikační funkce všech strategií bez rozdílu.

Koncepční strategická rozhodnutí vlády ve věci dalšího rozvoje obranného systému resp. rezortu MO, vojensko-odborné povahy, respektovala svým obsahem smysl přijaté strategické koncepce obrany státu, specifikované ve strategiích. Nejdůležitějšími z těchto dokumentů byly:

- Koncepce výstavby Armády ČR do roku 1996, kterou vláda vzala na vědomí usnesením ze dne 9. června 1993 č. 297.
- Cíle a principy reformy ozbrojených sil ČR, její etapy a základní principy mobilizace ozbrojených sil ČR, které vláda schválila dne 29. srpna 2001 usnesením č. 835.
- Koncepce výstavby profesionální Armády ČR a mobilizace ozbrojených sil ČR, kterou vláda vzala na vědomí usnesením ze dne 29. dubna 2002 usnesením č. 437.
- Koncepce výstavby profesionální Armády ČR a mobilizace ozbrojených sil ČR, schválena vládou dne 13. listopadu 2002 usnesením č. 1140.
- Koncepce výstavby profesionální Armády ČR a mobilizace ozbrojených sil ČR, přepracovaná na změněný zdrojový rámec, schválena vládou dne 12. listopadu 2003 usnesením č. 1154 + P.
- Koncepce operační přípravy státního území ČR, schválena vládou dne 2. června 2004 usnesením č. 569.

- Koncepce mobilizace ozbrojených sil ČR, schválena vládou dne 7. prosince 2005 usnesením č. 1604.
- Transformace rezortu MO, schválena vládou dne 22. října 2007 usnesením č. 1194.
- Dlouhodobá vize rezortu MO, kterou vláda dne 23. července 2008 usnesením č. 908 vzala na vědomí.

Koncepce výstavby Armády ČR do roku 1996 reagovala na nejnutnější potřeby změn po rozdělení původní československé armády v důsledku rozpadu České a Slovenské federativní republiky, resp. při vzniku samostatné České republiky. Jejich smyslem byla změna dislokace armády směřující k rovnoměrnějšímu rozmístění armády na území nového státu a nejnutnější korekce organizačního uspořádání. Přirozeně ještě nemohla předjímat potřebu přípravy na vstup ČR do Severoatlantické aliance.

Již v období příprav ČR ke vstupu do NATO a po vlastním vstupu o to naléhavěji se začala ukazovat potřeba upravit obranný systém ČR tak, aby jednak využíval všechny výhody kolektivního zajišťování obrany, a na druhé straně, aby byly spolehlivě zajištěny české závazky (příspěvky) vůči Alianci. Zejména se jednalo o to, aby hlavní aktivní výkonná složka obranného systému – Armáda ČR, byla kompatibilní se spojeneckým prostředím Aliance a svými schopnostmi a velikostí byla přiměřená potřebám kolektivního zajišťování obrany v aliančním kontextu. Vláda rozhodla o uskutečnění reformy ozbrojených sil, přičemž reformní opatření se musela dotknout celého rezortu MO. K přípravě reformy ozbrojených sil ČR jmenovala dne 14. května 2001 usnesením č. 489 vládního zmocněnce.

Výsledkem práce reformního týmu pod jeho vedením byl vznik řady navazujících dokumentů:

- **Cíle a principy reformy ozbrojených sil ČR, její etapy a základní principy mobilizace ozbrojených sil ČR** vycházely z analýzy požadovaných schopností, cílové organizační struktury a složení ozbrojených sil ČR a byly základním zadáním pro reformu.
- **Koncepce výstavby profesionální Armády ČR a mobilizace ozbrojených sil ČR duben 2002** vyjadřovala podrobné parametry reformy. Byla dokončena podle původního zadání vlády v dubnu 2002, ale vzhledem k blížícím se volbám ji vláda vzala dne 29. dubna 2002 usnesením č. 437 pouze na vědomí a uložila na dokumentu dále pracovat, uskutečnit další konzultace, a takto dopracovanou koncepci předložit ke schválení až vládě vzešlé z voleb, na níž bude ležet i odpovědnost za realizaci koncepce.
- **Koncepce výstavby profesionální Armády ČR a mobilizace ozbrojených sil ČR listopad 2002** byla vypracována ve smyslu rozhodnutí vlády z dubna 2002. Obsahově představovala koncepci oproti dokumentu z dubna 2002 upravenou, doplněnou a rozšířenou, jejíž realizace byla neprodleně po schválení i zahájena. Stalo se tak v listopadu 2002. Obě tyto koncepce, z dubna i listopadu 2002, jsou plně v souladu s požadavky vládní Metodiky střednědobých koncepcí. [13]
- V důsledku rozpočtových restrikcí v roce 2003 bylo nutno reformní záměry korigovat a vznikla **Koncepce výstavby profesionální Armády ČR a mobilizace ozbrojených sil ČR, přepracovaná na změněný zdrojový rámec 2003**. Ta není novou, zcela odlišnou koncepcí, nýbrž vyjadřuje pouze změny proti

schválené Koncepti z listopadu 2002 a oba dokumenty tudíž musejí být chápány a realizovány společně.

Koncepce představují dokumenty vysoké odborné hodnoty, o čemž svědčí, mimo jiné, i vysoké hodnocení amerického generálporučka. v.v. Daniela Schroedera, který koncepcie posuzoval. [14] Oba dokumenty se v praxi osvědčily, i když Koncepce 2003 jeden velmi podstatný praktický nedostatek má. Představuje totiž oproti Koncepti z listopadu 2002 v některých řešeních podstatné změny, aniž by příslušným způsobem upravila programy, jejichž prostřednictvím měly být cíle koncepce dosahovány.

Nespravedlivé jsou občasně kritické výroky na adresu těchto dokumentů, [15] neboť nepřilíš náročným porovnáním jejich obsahu a skutečnosti lze s odstupem času dospět ke spolehlivému závěru, že neporovnatelně nepříznivější důsledky mělo neuskutečnění připravených záměrů nebo jejich účelové úpravy, než skutečně důsledná realizace původních záměrů.

Pozoruhodné u těchto tří, resp. čtyř dokumentů je, že na rozdíl od všech ostatních autoři i zadavatelé věnovali mimořádnou pozornost komunikační funkci těchto dokumentů. Byly vypracovány a zveřejněny zjednodušené (koncentrované) verze pro potřeby informování široké veřejnosti, texty byly vypracovány i v anglické verzi. Není tedy náhodou, že o těchto dokumentech byla dobře informována nejen česká veřejnost, ale i spojenecké alianční prostředí.

Transformace rezortu MO vznikla v roce 2007, tedy v období, ve kterém Koncepce 2002 a 2003 předpokládaly kritické posouzení výsledků realizace reformy, dosažených prostřednictvím prvního střednědobého plánu, posouzení reformních záměrů s novou úrovní poznání bezpečnostního prostředí a následné provedení nezbytných korekcí reformy. Současně v tomto období měl být prodloužen časový horizont reformních opatření, neboť střednědobé plánování v této době již svým vzdálenějším horizontem muselo vstupovat do období, které reformami popsáno nebylo. Podle původních představ měl tuto úlohu plnit Dlouhodobý výhled činnosti a rozvoje rezortu.

Je zřejmé, že vůbec není důležité, jak se dokument nazývá, ale jaké funkce plní.

Coby řídicí dokument Transformace potřebné funkce splnila jen zčásti. Obsahuje vnitřní rozpory, nejasnosti a nepřesnosti, které činnost složek MO, odpovědných za rozpracování koncepčních rozhodnutí vlády do prováděcích dokumentů, přinejmenším značně komplikovaly. Dokument obsahuje ustanovení, jež připouštějí různý výklad nebo některá nadbytečná rozhodnutí, např.:

- Řešení vztahující se ke struktuře řízení a souvisejícímu organizačnímu uspořádání, jež jsou plně v pravomoci ministra obrany, a je žádoucí, aby tomu takto bylo i nadále. V zájmu hladkého a pružného řízení rezortu ministrem obrany nebylo žádoucí, aby tyto záležitosti vláda schvalovala (např. organizační uspořádání ministerstva či jeho konkrétních organizačních útvarů). [16]
- Chybně byl formulován záměr do 1. ledna 2009 snížit kvantitativní rozsah plněných úkolů státní správy při snížení počtů osob, nebyl-li současně vyjádřen věcný a časový záměr příslušných legislativních kroků, neboť rozsah správních úkonů lze předepsat či měnit toliko zákonem.
- V textu byl stanoven cíl dosáhnout cílových počtů rezortu MO v roce 2010. K naplnění usnesení vlády č. 436/2007 k návrhu na snižování počtu funkčních míst ve státní správě do roku 2010, a to nejméně o 3 % ročně muselo být ale

cílových počtů dosaženo již k 31. 12. 2009, [17] neboť rozpočet na rok 2010 musel být připraven již na cílové počty.

- Dokument nereagoval dostatečně na návrhy a doporučení Aliance, popsané v kapitole III. 3, dokonce je s nimi v přímém rozporu. [18]

Hlavním nedostatkem dokumentu však nebyla tato jednotlivá pochybení. S těmi by se jednotlivé odborné organizační útvary MO jistě dokázaly vyrovnat, nýbrž skutečnost, že neposkytoval odpovědi na otázky, které byly pro účinné řízení rozvoje rezortu MO včetně řízení rozvoje dílčích oblastí a jejich prostřednictvím zajišťovaných schopností nezbytné, např. předpokládaný způsob ochrany vzdušného prostoru ČR. Dokument se nechoval ani jako plnohodnotná koncepce výstavby ani jako žádoucí dlouhodobý výhled rozvoje rezortu. Odborně, ani formálně se bohužel nepřiblížil úrovni původních reformních dokumentů.

Smysl a poslání **Dlouhodobé vize rezortu MO**, vzniklé v roce 2008, jsou nejasné. Dokument měl plnit rovněž funkce, očekávané původně od dlouhodobého výhledu, je ale koncipován proti původní představě zcela odlišně a původnímu záměru neodpovídá. Pojetím více politicko-vojenského než vojensko-odborného dokumentu se blíží spíše vojenské strategii a potřebné funkce podle původního záměru plní jen z velmi malé části. Praktický vliv dokumentu na dění v rezortu MO je minimální. Pro rozvahy a kalkulace odborných pracovišť MO v rámci přípravy opatření rozvoje rezortu i pro vlastní plánování potřebná vodítka poskytuje jen omezeně a odbornými organizačními útvary proto ani příliš využíván není.

Problematická byla vůbec volba vize coby nástroje strategického řízení. Zpravidla tohoto nástroje využívají subjekty, které jsou samy sobě autoritou a prostřednictvím vize deklarují smysl své existence, své poslání, resp. případnou podstatnou změnu svého poslání. Je zřejmé, že vize je regulérní a velmi účinný nástroj pro subjekty v komerční či šířeji nestátní sféře, subjektům státní (veřejné) správy ale sloužit k tomuto účelu nemohou, neboť smysl jejich existence (poslání) musí být dán v duchu ústavy ČR zákonem. Tyto subjekty nemohou svobodně rozhodovat o tom, k čemu mají sloužit či jakou činnost budou či nebudou vykonávat – dělat mohou pouze to, k čemu jsou určeny zákonem. Prostor pro strategické rozhodování na této úrovni řízení rozvoje je tak dán a jeho předmětem jsou opatření, jejichž uskutečněním má být cílů, vytyčených politickým zadáním, dosaženo.

Zpracovatelé **Koncepce operační přípravy státního území ČR** byli ve velmi svízelné situaci, protože sama oblast operační přípravy státního území se po vstupu ČR do NATO, a zejména po rozšíření NATO, v jehož důsledku se ČR ocitla hluboko uvnitř teritoria NATO, jen těžko vyrovnává se ztrátou svého původního obsahu a své nové poslání hledá velmi pomalu. Hledání nového obsahu již delší čas balancuje na samé hranici zachování subsystému a jistě ještě není u konce. Tomuto stavu odpovídá i obsah Koncepce operační přípravy státního území ČR.

Chybou zřejmě je, že k tématu operační přípravy státního území nebyla vyvolána ani v rámci realizace reformních opatření původně předpokládaná diskuze, k níž beztak bude muset dojít. [19]

Koncepce mobilizace ozbrojených sil ČR je velmi kvalitním dokumentem, jímž bylo vytvořeno funkční prostředí pro případné rozvíjení ozbrojených sil ČR do válečné struktury v reálně myslitelném rozsahu. Zcela vyhovuje i záměrům Vojenské strategie

ČR 2008. Záměr přehodnocení Koncepce mobilizace ozbrojených sil ČR, vyplývající z ukládací části usnesení vlády ze dne 22. října 2007 č. 1194 k Transformaci rezortu MO, tak postrádal od počátku smysl. Je zřejmé, že tento záměr vycházel z mylného pojetí mobilizace, kdy byla tomuto subsystému plánování obrany chybně přičítána odpovědnost za stanovení rozsahu válečně vytvářené, resp. rozvinované armády (aktuálně hodnocena jako naddimenzovaná), přičemž tato funkce přísluší bezpochyby subsystému obranného plánování, určenému k výstavbě sil. [20] Pochybení již bylo napraveno a úkol byl správně usnesením vlády ze dne 12. ledna 2009 č. 52 zrušen.

Nedostatky, které jsou koncepci mobilizace vytýkány oprávněně, se opět dotýkají více záležitostí, které se nepodařilo uvést do praxe, např. neuskutečněných legislativních záměrů, než záměrů věcně chybně pojatých.

Z dosud uvedeného je zřejmé, že i přes popsané rezervy, vlády oblasti zajišťování obrany věnovaly a věnují co do četnosti i kvality úkonů strategického řízení pozornost odpovídající jejímu významu. Hlavními problémy při přípravě koncepčních strategických dokumentů pro řízení rozvoje obranného systému včetně rozvoje rezortu MO dosud byly:

- nestabilní struktura strategických dokumentů a jednotlivě velmi volný výklad nejen jejich obsahu, ale i praktického určení,
- s výjimkou let 2001-2003 podceněná komunikační funkce připravovaných strategických dokumentů.

Vypracováním Obranné strategie ČR, jak předpokládá Programové prohlášení vlády, bude učiněn významný krok k vyplnění dosud chybějících míst ve struktuře této skupiny strategických dokumentů. Obnovená Obranná strategie ČR bude velmi pravděpodobně rozpracovávat obrannou politiku země, formulovat strategické přístupy a postupy jejího uskutečňování v rámci vymezeném Bezpečnostní strategií ČR, definovat architekturu obranného systému, zásady jeho výstavby, rozvoje a použití, konkretizovat hlavní úkoly složek státu, orgánů veřejné správy a právnických a fyzických osob, politicko-vojenské ambice ČR a vymezovat koordinační úlohu rezortu MO při zabezpečování obrany. Obranná strategie ČR bude rozhodujícím východiskem pro proces plánování obrany ČR.

Lze-li tedy vládu v této oblasti za něco přímo kritizovat, pak je to zřejmě nízká úroveň kontroly implementace vypracovaných koncepcí, resp. málo účinná zpětná vazba. Vláda totiž od roku 2006 rezignovala na projednávání Zprávy o stavu zajištění bezpečnosti ČR a Zprávy o zajištění obrany ČR a vědomě se tak vzdala neobyčejně silného nástroje pro strategické řízení této oblasti své odpovědnosti.

Možný model struktury dokumentů strategického řízení obrany

Potřebné předpoklady pro vytvoření úplné a funkční struktury strategických dokumentů pro zajišťování obrany státu vytváří vedle již zmiňovaných záměrů Programového prohlášení vlády, RMO č. 24 ze dne 5. května 2010 Plánování činnosti a rozvoje v rezortu Ministerstva obrany, [21] v němž je položen základ pro funkční strukturu dokumentů strategického řízení v rezortu MO. Ve spojení s výše citovaným záměrem vlády vytvořit dokumenty ve formátu Bezpečnostní strategie ČR » Obranná strategie ČR tvoří mimořádně silný nástroj, který dává velkou naději na úspěch.

Při řešení tohoto problému se nelze v rámci diskuze o struktuře strategických dokumentů pro oblast obrany vyhnout vyřešení již jednou zmíněných pochybností o nezbytnosti současné existence obranné a vojenské strategie. Řešení s jedinou strategií je možné, odpovídá ostatně dnešnímu stavu, ale v takovém případě je k vyloučení výše popsaných nedostatků žádoucí vypracovat a do praxe uvést důležitější a svým obsahem obecnější i širší obrannou strategii. Zřejmě se v takovém případě ukáže jako potřebné ošetřit v ní, nesystémově, i některé záležitosti, jež se zajišťováním obrany přímo nesouvisejí, ale jsou pro ně nutně využívány vojenské síly a prostředky. Rozhodně to ale bude stav správnější než stav současný, kdy Vojenská strategie ČR, jak již bylo rovněž uvedeno, oblast zajišťování obrany neřeší vyčerpávajícím způsobem. Právně a významově čistější a z hlediska praktické potřeby účelnější je zřejmě souběžná existence obou strategií.

■ **Obranná strategie ČR** má rozpracovávat zásady obranné politiky země a strategické přístupy a postupy jejího uskutečňování v rámci vymezeném Bezpečnostní strategií ČR.

Má vytyčovat zásady výstavby, rozvoje a použití prvků obranného systému státu, jeho architekturu, hlavní působnosti a úkoly složek státu a politicko-vojenské ambice ČR. Vymežit má rovněž koordinační úlohu rezortu MO při zabezpečování obrany a vytvořit podklad pro přijetí zákonů, koncepcí a dílčích strategií rezortů a státních orgánů v oblasti obrany. Z Obranné strategie ČR musí vycházet Plán obrany ČR.

Zpracovávat by se měla neperiodicky a schvalovat by ji měla vláda ČR.

■ **Vojenská strategie ČR** má rozpracovávat vojenské aspekty zajišťování obrany, vymezené Obrannou strategií ČR, zajistit, aby v přijatých řešeních nebyl podceněn nebo zcela pominut odborný vojenský pohled a vytyčovat hlavní směry rozvoje schopností ozbrojených sil. Ve všech těchto funkcích musí reagovat na změny ve vojenství.

Dokument má obsahovat nejdůležitější záměry vojenské spolupráce s mezinárodními subjekty a specifikovat postavení aktérů při nabývání a využívání vojenských schopností ozbrojených sil ČR a při zapojení ČR do společných mezinárodních programů. Specifikovat má rovněž schopnosti ozbrojených sil, využitelné pro řešení úkolů vyplývajících z českého právního řádu, které přímo nesouvisejí se zajišťováním obrany.

Zpracovávat by se měla neperiodicky (při změně Obranné strategie vždy) a schvalovat by ji měla vláda.

V rámci odborných debat se podmíněně připouští i varianta, kdy se ve struktuře strategických dokumentů s Vojenskou strategií ČR vůbec nepočítá. Takové řešení je jistě možné, hrozí ale nebezpečí, že současné neduhy vojenské strategie se odstranit nepodaří, pouze se přemístí do strategie obranné.

■ **Dlouhodobý výhled rezortu MO** byl nejčastější pracovní název dokumentu, jehož vznik byl v reformních úvahách přítomen od samého počátku. Potřeba jeho prvního vypracování vycházela z věcné potřeby popsat a vládou coby odpovědnou autoritou posoudit a schválit záměry rezortu na pokračování reformních opatření v období, které již nebylo popsáno schválenými koncepcemi, a to tak, aby odpovídaly smyslu schválených strategií.

Nejdál se diskuze okolo jeho vzniku dostaly v létě 2004. Dokument měl vzniknout tak, aby byl použitelný pro cyklus střednědobého plánování, který svým vzdáleným horizontem poprvé zasáhne do období nepopsaného koncepcemi a další postup bez těchto rozhodnutí by byl přinejmenším subjektivní. Vzniknout tedy měl po dosažení

počátečních operačních schopností ozbrojených sil ČR, na počátku roku 2007. V nových podmínkách se znalostí stavu dosaženého realizací koncepcí a s novou úrovní poznání všech souvisejících odborných oblastí tak měly být jednak znovu posouzeny a případně korigovány reformní záměry na léta 2007-2011 (2012) a reformní výhled měl být prodloužen do horizontu let 2020 (25). Prostřednictvím tohoto dokumentu neměla vláda dávat rezortu MO další obecné politické zadání (to činí prostřednictvím příslušných strategií), nýbrž schválit konkrétní záměry vedení rezortu MO, jimiž hodlá politické zadání k zabezpečování obrany, formulované v příslušných strategiích, naplnit.

Dokument dosud nevznikl a rezort se jeho posláním po roce 2006 pokusil nahradit, nepříliš úspěšně, postupně dvěma dokumenty – Transformací rezortu MO a Dlouhodobou vizí rezortu MO. Praxe ale ukázala, že ani jeden z těchto dokumentů potřebnou povahu neměl, a že rezortu dokument s funkcemi původně předpokládanými i nadále citelně chybí. Velmi dobré vyhlídky pro jeho vypracování dává RMO č. 24/2010 Věstníku Plánování činnosti a rozvoje v rezortu MO, v němž se již s Dlouhodobým výhledem rozvoje rezortu MO pevně počítá. [22]

Dlouhodobý výhled rozvoje rezortu MO vyjadřuje dlouhodobý záměr opatření rozvoje rezortu MO, jimiž budou realizovány Obranná strategie ČR a Vojenská strategie ČR. Ve spojeneckém kontextu NATO a EU a v závislosti na prognóze vývoje bezpečnostního prostředí a souvisejících oblastí života společnosti specifikuje strategii posilování schopností rezortu MO, priority výstavby a rozvoje schopností a potřebné rozvojové programy. Formuluje záměry využít společných schopností v rámci mnohonárodní (NATO, EU) a bilaterální spolupráce se státy, rezorty, organizacemi a dalšími subjekty, disponujícími schopnostmi využitelnými pro zajišťování obrany. Formuluje potřebu projektů v oblasti obranného výzkumu a vývoje a požadavky na dostupnost a přípravu a personálu rezortu MO.

Zpracovává se neperiodicky a schvaluje jej vláda ČR.

■ **Směrnice ministra obrany pro rozvoj a činnost rezortu MO na roky ...** (pětileté střednědobé plánovací období) jsou strategickým řídicím dokumentem rezortu MO, v němž ministr obrany stanovuje pro zahajovaný plánovací cyklus cíle, priority, limity (finanční rámec, počty osob) a omezení pro plánování rozvoje a činnosti rezortu MO na období pěti let.

K aktualizaci cílů, priorit naplňování cílů a nebo ke změně závazných limitů se ve Směrnici přistupuje na základě spojeneckého vyhodnocení vývoje hrozeb a rizik a vyhodnocení stavu dosahování střednědobých cílů. Věcně aktualizace cílů vychází ze závěrů a doporučení Zprávy o zajištění obrany ČR a z rozhodnutí ministra obrany.

Zpracovávají se každoročně (v tzv. klouzavém režimu) a schvaluje je ministr obrany.

■ **Střednědobý plán rozvoje a činnosti rezortu MO na roky ...** (pětileté střednědobé plánovací období) obsahuje opatření k dosažení cílů vytyčených Směrnicemi ministra obrany, rozpracovaná do programové struktury pro příslušný plánovací cyklus. Zahrnuje zejména plán rozvoje schopností, plán zapojení do operací, pohotovostních sil a sil reakce, plán plnění cílů přijatých v rámci NATO a EU, záměr organizačních, dislokačních a mobilizačních změn.

Střednědobý plán se zpracovává na období pěti let. Prvním rokem plánovacího období je první rok střednědobého rozpočtového výhledu. Zpracovává se každoročně a schvaluje jej ministr obrany.

■ **Zpráva o zajištění obrany ČR** je nástrojem, jehož prostřednictvím je vláda informována o aktuálním stavu zajištění obrany země, za což ze zákona kolektivně odpovídá. Vypovídá nejen o dosaženém pokroku, ale i o případných nedostatcích, zejména ve schopnostech ozbrojených sil, o rizicích, jež v důsledku těchto případných nedostatků hrozí, a především o jejich příčinách, včetně např. podfinancování rezortu MO. Jen vládě pak přísluší rozhodnout o opatřeních, jimiž bude konkrétním rizikům možno čelit a která z rizik vláda coby odpovědná autorita vědomě přijme. Obsahuje rovněž návrh opatření k nezbytným korekcím obranného systému. Je nutnou zpětnou vazbou v řídicím procesu.

Zprávu zpracovává každoročně MO a předkládá ji vládě.

Místo a úloha Bílé knihy o obraně České republiky

Mimo dosud popsanou strukturu strategických dokumentů stojí svým obsahem a určením *Bílá kniha o obraně ČR*, vzniklá v roce 1995. Ke správnému pochopení smyslu a poslání tohoto dokumentu dobře poslouží stručná charakteristika jejích jednotlivých kapitol:

I. Bezpečnostní politika České republiky

Kapitola obsahuje popis bezpečnostní situace, formuluje rizika a ohrožení ČR a zásady její bezpečnostní politiky, definuje přístup ČR k procesu odzbrojení a kontrole zbrojení a k zapojení Armády ČR do mírových operací Organizace spojených národů a Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, k programu Partnerství pro mír a k dvoustranné spolupráci. Jako cíl vytyčuje plnohodnotné členství ČR v NATO.

II. Vojenská strategie České republiky

Kapitola obsahuje úplné znění Vojenské strategie ČR, schválené vládou usnesením ze dne 21. prosince 1994 č. 732.

III. Vývoj koncepce obrany České republiky po roce 1989

Kapitola obsahuje popis vývoje oblasti zajišťování obrany ČR od roku 1989 do vzniku samostatné ČR.

IV. Armáda České republiky – současnost a budoucnost

Kapitola obsahuje charakteristiku MO, bližší informace o Armádě ČR, o její dosavadní transformaci a členění, o jejích dalších institucích a aktivitách a základní nárys její budoucnosti.

V. Plánování a rozdělování obranných zdrojů v rezortu obrany

Kapitola zdůrazňuje vliv politické a hospodářské stability země na obranný systém státu a poskytuje základní informace o systému plánování, programování a rozpočtování v rezortu MO. V této souvislosti pojednává o obranných zdrojích státu – lidských, věcných a finančních.

VI. Civilní ochrana

Kapitola pojednává o civilní ochraně, která v této době spadala ještě do působnosti MO.

VII. Obrana a společnost

Kapitola akcentuje všeobčanský princip při zajišťování vojenské obrany ČR a roli státu při garantování hodnot a zájmů občanů. Poskytuje informaci o právní

úpravě zajišťování obrany ČR, zdůrazňuje civilní kontrolu armády a současně se blíže vyjadřuje k vnitřní kontrole armády. Zdůrazňuje potřebu integrace armády do společnosti, pojednává o styku armády s veřejností a o vztazích mezi občany a armádou.

Obrazové přílohy obsahují nejružnější související přehledy a vývojové diagramy, vyjádřené rozmanitými výrazovými prostředky (tabulky, grafy, mapky, ad.). Tento obsah a zaměření Bílé knihy, zdá se, odpovídá převažujícímu určení známých bílých knih, zpracovaných ve srovnatelných armádách jiných států.

■ **Bílá kniha o obraně 2011** bude dokumentem zcela odlišným. V rámci dosavadních obecných debat ani diskuzí, vedených v průběhu zpracovatelských prací, se o přípravě Bílé knihy v pojetí blízkém dokumentu z roku 1995 nikdy vážně neuvažovalo. Vzhledem k formulaci, použité v Programovém prohlášení vlády, lze očekávat, že Bílá kniha a Obranná strategie ČR budou existovat současně. Prakticky tedy byly možné pouze dvě polohy Bílé knihy o obraně:

- a. První, vycházející ze záměru vlády, formulovaného v jejím programovém prohlášení – vypracovat Bílou knihu, která se stane podkladem pro přípravu nové Obranné strategie ČR. Bílá kniha, vypracovaná externím expertním týmem, by v této variantě umožnila velmi silně vyjádřit společenskou poptávku, pokud by formulovala základní všeobecné zásady zajišťování obrany ČR v dlouhodobém horizontu, funkce a vztahy státu, legislativy, exekutivy, samosprávy, ozbrojených sil, právnických osob a občanů v rámci obranného systému státu. Byla by skutečně zadáním a podkladem pro vypracování Obranné strategie ČR, od níž by se dále odvíjelo další plánování obrany. Obsah Bílé knihy této variantě ale neodpovídá.
- b. Druhá, pro niž naopak obsah Bílé knihy svědčí, znamená, že v praxi bude zřejmě snaha Bílou knihou suplovat některý ze standardních strategických dokumentů. S ohledem na obsah dokumentu a při respektu k Programovému prohlášení vlády se o Obrannou strategii ČR zjevně jednat nemůže, proto se nejspíš bude jednat o Dlouhodobý výhled rozvoje rezortu MO. Pomineme-li sled vzniku dokumentů – Bílé knihy s funkcí Dlouhodobého výhledu a Obranné strategie ČR, který je sice nestandardní, leč jistě možný, pak nutně musíme akceptovat skutečnost, že Bílá kniha bude funkce Dlouhodobého výhledu plnit pouze jednorázově, pro aktuální cyklus zpracování či aktualizace strategických dokumentů. Plnit ji bude obtížně, neboť svým obsahem všechny funkce očekávané od Dlouhodobého výhledu naplnit nemůže. Expertní externí tým v tomto případě zřejmě přebírá i některé funkce a odpovědnosti odborně profilovaných organizačních útvarů MO.

Až praxe ukáže, do jaké míry se expertnímu týmu a vybraným organizačním útvarům (jednotlivcům), jež do přípravy Bílé knihy byly zapojeny, tento obtížně řešitelný úkol podařilo zvládnout.

Zdá se, že kritické hlasy na adresu strategického řízení obrany vládou a MO jsou oprávněné jen částečně. Pro dobré strategické řízení zajišťování obrany ČR bylo ze stupně vlády ČR a na úrovni MO, jak bylo ukázáno, vykonáno mnoho dobrého a dosažený pokrok v zajištění obrany je zřejmý. Stejně zřejmé jsou ale i některé nedostatky a systémově slabé stránky. Vzhledem ke složitosti a dynamice předmětné oblasti zajišťování obrany by ale bylo zvláštní, bylo-li by tomu jinak. Je to, s ohledem na složitost problému,

danou velkým množstvím neznámých či nezávisle proměnných veličin, pochopitelné a není to záležitost nikterak dramatická.

Měly-li by být poznatky ze zkoumání problému strategického řízení obrany shrnuty do co nejkoncentrovanějšího závěru, pak za nejnebezpečnější jev pro oblast zajišťování obrany je možné označit velmi proměnlivý názor na způsob vrcholového řízení obrany včetně používaných nástrojů, velmi volný výklad obsahu a funkcí strategických řídicích dokumentů a nízký respekt k přijatým strategickým rozhodnutím a jejich mnohdy subjektivně či partikulárně (díličními zájmy) motivované korekce. Jen slabým argumentem může být často používaná omluva těchto nedostatků nestabilním a nepředvídatelným rámcem financování oblasti obrany.

Cesta k dosažení dalšího pokroku musí začít u otevřeného pojmenování nedostatků a pokračovat přes analýzu jejich příčin a uvážlivé stanovení promyšlených opatření k nápravě. Jen tak může skončit vytvořením funkčního a adaptabilního obranného systému ČR, kompatibilního se spojeneckým prostředím NATO a prostředím integrující se Evropy, schopného dalšího kontinuálního rozvoje.

Jak dalece k úspěchu tohoto obtížného procesu přispěje Bílá kniha o obraně je otázkou, na kterou začne odpovídat praxe velmi záhy.

Práce vznikla v rámci projektu výzkumu, vývoje a inovací „Trendy, rizika a scénáře bezpečnostního vývoje ve světě, Evropě a ČR – dopady na bezpečnostní politiku a bezpečnostní systém ČR“, VG2012013009 a výzkumného záměru FSV UK Praha, „Rozvoj české společnosti v Evropské unii: výzvy a rizika“, MSM 0021620841.

Poznámky k textu:

- [1] V kapitole Zahraniční politika Programového prohlášení vláda vyjádřila vůli vypracovat **novou** (zvýrazněno autorem) Bezpečnostní strategii ČR textem: „*Vláda zpracuje novou koncepci zahraniční politiky souběžně s novou Bezpečnostní strategií ČR se záměrem stanovit strategické cíle ČR a základní charakteristiky její zahraniční politiky a zajistit co nejvyšší míru kontinuity.*“
- [2] Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.
Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 66/1999 Sb. (Ministerstvo zahraničních věcí sděluje, že dne 4. 4. 1949 byla ve Washingtonu přijata Severoatlantická smlouva. Se smlouvou vyslovil souhlas Parlament ČR.)
Oznámení prezidenta republiky ze dne 9. 7. 2003 č. 206/2003 Sb., o vyhlášení výsledků referenda o přistoupení ČR k EU konaného ve dnech 13. 6. 2003 a 14. 6. 2003 (III. Přistoupení ČR k EU bylo v referendu schváleno.)
- [3] *Ústavní zákon č. 1/1993 Sb.,* Ústava České republiky, v platném znění.
Čl. 2
3. Státní moc slouží všem občanům a lze ji uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon.
4. Každý občan může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.

- [4] *Zákon č. 222/1999 Sb.,* o zajišťování obrany České republiky, v platném znění.

ČÁST DRUHÁ ŘÍZENÍ A ORGANIZACE OBRANY STÁTU Obecná ustanovení

§ 3

Řízení a organizace obrany státu zahrnují výstavbu, přípravu a řízení ozbrojených sil, operační přípravu státního území, plánování obrany státu a opatření v národním hospodářství a na všech úsecích veřejného života v zájmu zajišťování obrany státu.

§ 4

Za přípravu a zajišťování obrany státu odpovídá vláda.

[5] *Zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky, v platném znění.*

§ 5

Vláda

1. Vláda k zajišťování obrany státu v míru

- a) vyhodnocuje rizika ohrožení státu, která mohou být příčinou ozbrojeného konfliktu, a činí nezbytná opatření ke snížení, popřípadě vyloučení těchto rizik,
- b) schvaluje strategickou koncepci obrany státu,
- c) řídí plánování obrany státu, stanoví obsahovou náplň jednotlivých plánů obrany státu a časové etapy pro jejich zpracování,
- d) rozhoduje o základních opatřeních přípravy státu k obraně a jejím organizování,
- e) rozhoduje o základních směrech výstavby, přípravy a použití ozbrojených sil a o zajištění obrany státu,
- f) schvaluje koncepci mobilizace ozbrojených sil,
- g) rozhoduje o prověření opatření pro zabezpečení obrany státu podle § 41 odst. 2,
- h) schvaluje koncepci přípravy občanů k obraně státu,
- i) stanoví k provedení svých rozhodnutí při zajišťování obrany státu úkoly ministrům, vedoucím jiných správních úřadů a obcím při výkonu jejich přenesené působnosti,
- j) rozhoduje o dalších nepředvídatelných úkolech nezbytných k zajišťování obrany státu.

§ 6

Ministerstva, jiné ústřední správní úřady a Česká národní banka

1. Ministerstvo obrany (dále jen "ministerstvo") k zajišťování obrany státu

- a) navrhuje vládě základní opatření k přípravě a organizování obrany státu; k tomu zejména zpracovává obranné koncepce a požadavky na zabezpečení obrany státu,
- b) odpovídá za proces plánování obrany státu a koordinuje jeho přípravu; k tomu může vyžadovat od příslušných ministerstev, jiných správních úřadů a obcí podkladové materiály; ministerstva, jiné správní úřady a obce jsou povinny požadavkům vyhovět,
- c) odpovídá za zabezpečení mobilizace ozbrojených sil; k tomu může vyžadovat od příslušných ministerstev, jiných správních úřadů a obcí součinnost; ministerstva, jiné správní úřady a obce jsou povinny požadavkům vyhovět,
- d) vede soubornou evidenci věcných prostředků určených k zabezpečení ozbrojených sil navazující na evidenci vedenou územními vojenskými správami,
- e) přezkoušuje prostřednictvím svých orgánů přípravu mobilizace ozbrojených sil; k tomu jsou pracovníci, které pověřilo ministerstvo, oprávněni vstupovat do objektů kontrolovaných subjektů,
- f) prověřuje opatření pro zabezpečení obrany státu v rozsahu stanoveném vládou podle § 41 odst. 2,
- g) řídí přípravu občanů k obraně státu; rozsah přípravy občanů k obraně státu je součástí plánů obranného plánování,
- h) uplatňuje stanovisko k politice územního rozvoje a územně plánovací dokumentaci z hlediska zájmů obrany České republiky.

[6] *Zákon č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy ČR, v platném znění.*

§ 16

1. Ministerstvo obrany je ústředním orgánem státní správy zejména pro

- a) zabezpečování obrany ČR,
- b) řízení Armády ČR,
- c) správu vojenských újezdů.

2. Ministerstvo obrany jako orgán pro zabezpečování obrany

- a) se podílí na zpracování návrhu vojenské obranné politiky státu,
- b) připravuje koncepci operační přípravy státního území,
- c) navrhuje potřebná opatření k zajištění obrany státu vládě ČR, Radě obrany ČR a prezidentu ČR,
- d) koordinuje činnost ústředních orgánů, správních orgánů a orgánů samosprávy a právnických osob důležitých pro obranu státu při přípravě k obraně,
- e) řídí Vojenské zpravodajství,
- f) zabezpečuje nedotknutelnost vzdušného prostoru ČR,

- g) organizuje a provádí opatření k mobilizaci Armády ČR, k vedení evidence občanů podléhajících branné povinnosti a k vedení evidence věcných prostředků, které budou za branné pohotovosti poskytnuty pro potřeby Armády ČR,
 - h) povolává občany ČR k plnění branné povinnosti.
3. Ministerstvo obrany v rámci evropských bezpečnostních struktur organizuje součinnost s armádami jiných států.
4. Ministerstvo obrany vykonává státní dozor nad radiační ochranou ve vojenských objektech.
5. Práva a povinnosti z pracovněprávních vztahů ve věcech státní správy na úseku civilní ochrany přecházejí z Ministerstva obrany na Ministerstvo vnitra dnem nabytí účinnosti zákona o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů.
- [7] **Bezpečnostní strategie ČR** je základním nástrojem bezpečnostní politiky země. Definuje životní, strategické a další významné bezpečnostní zájmy ČR. Formuluje opatření pro předcházení či eliminaci hrozeb a z nich vyplývajících rizik pomocí politik zahraniční, obranné a hospodářské, politiky vnitřní bezpečnosti a politiky veřejné informovanosti. Definuje bezpečnostní systém ČR. Zpracovává se v odpovědnosti vlády ČR ve spolupráci s Kanceláří prezidenta republiky a Parlamentem ČR.
- [8] **Národní obranná strategie 1997**
- Úvod
 - Východiska Národní obranné strategie
 - 1. Geopolitické postavení a rizika ohrožení ČR
 - 2. Zájmy a politika ČR v oblasti obrany
 - Zásady a hlavní úkoly v oblasti obrany
 - 1. Strategické zásady obrany
 - 2. Hlavní úkoly v oblasti obrany státu (mír, nouzový stav, stav ohrožení státu, válečný stav)
 - Síly a prostředky obrany, úkoly a určení jejich orgánů
 - 1. Orgány řízení státu
 - 2. Ozbrojené síly ČR
 - 3. Orgány státní správy a samosprávy
 - 4. Systém hospodářské mobilizace
 - 5. Občané
 - Zdroje pro obranu
 - Obranné plánování
 - Závěr
- [9] KRULÍK V. Proč zahájit proces revize Vojenské strategie ČR, *Vojenské rozhledy* 4/2007, str. 74.
- [10] Usnesení vlády ze dne 13. 11. 2002 č. 1140, změněno usnesením vlády ze dne 1. 12. 2004, č. 1203.
- [11] Možný obsah: *Obranná strategie ČR* formuluje zásady obranné politiky země a strategické přístupy a postupy jejího uskutečňování v rámci vymezeném Bezpečnostní strategií ČR. Formuluje zásady výstavby, rozvoje a použití obranného systému státu, architekturu obranného systému, hlavní úkoly složek státu, politicko-vojenské ambice ČR a vymezuje koordinační úlohu resortu MO při zabezpečování obrany. Vytváří podklad pro přijetí zákonů, koncepcí a dílčích strategií resortů a státních orgánů v oblasti obrany. Z Obranné strategie ČR vychází Plán obrany ČR. Zpracovává se neperiodicky a schvaluje ji vláda ČR.
- [12] Možný obsah: *Vojenská strategie ČR* rozpracovává vojenskou stránku zajišťování obrany, vymezenou Obrannou strategií ČR. Poskytuje odborný vojenský pohled, vytyčuje směry rozvoje schopností ozbrojených sil a reaguje na změny ve vojenství. Uvádí nejdůležitější záměry vojenské spolupráce s mezinárodními subjekty a specifikuje postavení aktérů při nabývání a využívání vojenských schopností ozbrojených sil ČR a při zapojení ČR do společných mezinárodních programů/projektů. Specifikuje také schopnosti ozbrojených sil využitelné pro řešení úkolů vyplývajících z právního řádu, které přímo nesouvisejí se zajišťováním obrany. Zpracovatelem Vojenské strategie ČR je Generální štáb AČR, zpracovává se neperiodicky (vždy však při změně Obranné strategie) a schvaluje ji ministr obrany (variantně – vláda).
- [13] Usnesení vlády ze dne 3. ledna 2001 č. 10 + P k návrhu Metodiky střednědobých koncepcí.
- [14] Generálporučík v. v. Daniel Schroeder (US): *Hodnocení reformy ozbrojených sil ČR* (20. června 2002) – www.army.cz/scripts/detail.php?id=305.
- [15] Šándor A.: Kam kráčí ministerstvo obrany, *Literární noviny*, 3. března 2011.
- [16] Nastoupený trend změn v MO směřoval, v rozporu s logickým a v moderním managementu běžně a hojně aplikovaným trendem liniového slučování příbuzných oblastí do společných organizačních struktur řízení, naopak k atomizaci MO a k zvětšování podpůrných a zabezpečovacích struktur (ty je účelně slučovat průřezově).

- [17] Jako nástroj k dosažení tohoto cíle byly k dispozici organizační a dislokační změny v roce 2008 (včetně možných doplňků), a teprve připravované organizační a dislokační změny v roce 2009.
- [18] Nejasná byla vyjádření k zesílení centrálních řídicích a velitelských struktur AČR. Kritika expertů NATO k předimenzovaným řídicím a velitelským strukturám OS ČR se vztahovala ke GŠ AČR a k velitelstvím společných sil a sil podpory a výcviku. Orgány Aliance se k otázkám státní správy ve věcech zajišťování obrany resp. ke struktuře ústředního orgánu státní správy, odpovědného za oblast obrany, zpravidla vůbec nevyjadřují, tyto záležitosti Aliance považuje za věc výhradně v národní odpovědnosti. Bez odůvodnění je zachován kritizovaný počet leteckých základů (Čáslav, Náměšť nad Oslavou, Přerov, Kbely, Pardubice, v určitém rozsahu Ruzyně).
- [19] Cíle a principy reformy OS ČR, její etapy a základní principy mobilizace OS ČR, kap. 5.1. V rámci obranného plánování (ve smyslu věcného obsahu pozdější právní úpravy *plánování obrany* – pozn. autora) v podmínkách ČR je nutné chápat primární úlohu plánování výstavby sil a prostředků AČR a vyjádření potřeb operační přípravy státního území, od kterých se dále odvíjí plánování zdrojů, infrastruktury, logistické a zdravotnické podpory, komunikačních a informačních systémů a další.
- [20] *Zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany ČR, v platném znění.*

§ 2

8. *Plánování obrany státu* se rozumí soubor plánovaných opatření, vzájemně se ovlivňujících, k zajištění svrchovanosti, územní celistvosti, principů demokracie a právního státu, ochrany života obyvatel a jejich majetku před vnějším napadením a ke splnění všech požadavků na zajišťování obrany státu, zabezpečení mezinárodních smluvních závazků o společné obraně, včetně podílu ozbrojených sil na činnostech mezinárodních organizací ve prospěch míru, účasti na mírových operacích a podílu při záchranných pracích a při plnění humanitárních úkolů. Plán obrany státu tvoří *obránné plánování*, operační plánování, *mobilizační plánování*, plánování připravenosti obranného systému státu a plánování příprav k záchranným pracím a k plnění humanitárních úkolů.

- [21] *RMO č. 24 ze dne 5. května 2010, Plánování činnosti a rozvoje v resortu Ministerstva obrany.*

Hlava I

Dokumenty řízení a plánování

Čl. 8 Dlouhodobý výhled rozvoje resortu Ministerstva obrany

Čl. 9 Směrnice ministra obrany

Čl. 10 Střednědobý plán činnosti a rozvoje resortu Ministerstva obrany

- [22] *RMO č. 24/2010 Plánování činnosti a rozvoje v resortu Ministerstva obrany*

Čl. 8

Dlouhodobý výhled rozvoje resortu Ministerstva obrany

1. Dlouhodobý výhled rozvoje resortu MO (dále jen „dlouhodobý výhled“) vyjadřuje dlouhodobý záměr cílů a opatření rozvoje resortu MO k dosažení požadovaných schopností, kterými bude implementována obranná strategie ČR.
2. Zpracovatelem dlouhodobého výhledu je organizační útvar MO stanovený zvláštním vnitřním předpisem.
3. V dlouhodobém výhledu zpracovatel specifikuje, ve spojeneckém kontextu NATO a EU a v závislosti na prognóze vývoje bezpečnostního prostředí a souvisejících společenských segmentů, strategii posilování schopností resortu MO, priority výstavby a rozvoje schopností a rozvojové programy. Formuluje záměry využití a zapojení se do rozvoje společných schopností a realizace programů v rámci mnohonárodní (NATO, EU) a dvoustranné spolupráce se státy, resorty, organizacemi a dalšími subjekty, disponujícími schopnostmi využitelnými pro zajišťování obrany. Určuje potřebu zahájení projektů v oblasti obranného výzkumu a vývoje a požadavky na dostupnost a přípravu personálu v rámci resortu Ministerstva obrany. Zohledňuje potřeby udržení schopností resortu MO a zabezpečení výkonu státní správy v jeho působnosti.
4. Dlouhodobý výhled se zpracovává na období 15 let. Zpracovává se v návaznosti na cykly plánování NATO ve čtyřleté periodě. Dojde-li ke změně obranné strategie nebo změnám vnitřního nebo vnějšího prostředí, které mají významný dopad na zajišťování obrany ČR nebo rozvoj schopností resortu MO, je zpracovatel dlouhodobého výhledu povinen předložit ministru obrany návrh rozhodnutí o zpracování dlouhodobého výhledu mimo čtyřletou periodu.
5. Dlouhodobý výhled se po projednání v kolegiu ministra obrany předkládá ke schválení vládě ČR.

Použitá (doporučená) literatura – zdroje:

Bezpečnostní strategie ČR (1999, 2001, 2003), MZV.

Bílá kniha o obraně ČR 1995, MO, Redakce Impuls.

Cíle a principy reformy ozbrojených sil ČR, MO-AVIS, zvláštní publikace 2001.

Česká bezpečnostní terminologie: Výklad základních pojmů. ZEMAN, Petr (ed.). Brno: Mezinárodní politologický ústav MU a Ústav strategických studií VA, 2003. ISBN 80-210-3037-2, EAN 9788021030374, 186 stran.

Dlouhodobá vize rezortu MO, MO-AVIS.

Koncepce výstavby profesionální AČR a mobilizace ozbrojených sil ČR, MO-AVIS, *A-report*, zvláštní číslo, 2002 (duben 2002).

Koncepce výstavby profesionální AČR a mobilizace ozbrojených sil ČR (listopad 2002).

Koncepce výstavby profesionální AČR a mobilizace ozbrojených sil ČR, přepracovaná na změněný zdrojový rámec, MO-AVIS, *A-report*, č. 24, 2003.

Národní obranná strategie ČR (1997), MO.

Národní strategie vyzbrojování, MO.

Sbírka zákonů ČR (program ASPI).

Transformace rezortu MO, MO-AVIS, *A-report*, zvláštní číslo 2007.

Vojenské strategie ČR (1994, 1999, 2002, 2004, 2008), MO.

www.army.cz, www.vlada.cz.

Bílá kniha o obraně vychází z programového prohlášení vlády. Hodnotí reálný stav v ozbrojených silách a navrhuje opatření ke zlepšení fungování rezortu. Na přípravě dokumentu, který má 168 stran, pracoval od září loňského roku patnáctičlenný tým rezortních i civilních odborníků pod vedením prvního náměstka ministra obrany Jiřího Šedivého. Bílá kniha ukazuje, že v důsledku nekonceptních škrtů a ne hospodárnosti trpí Armáda České republiky dlouhodobou nestabilitou. Oproti původním předpokladům z roku 2002 má Ministerstvo obrany v rozpočtu méně než polovinu tehdy plánovaných prostředků. Tři hlavní zjištění autorů jsou následující:

1. Vinou demografického vývoje a klesající konkurenceschopnosti armády na trhu práce nebude možné dosáhnout momentálně platné početní ambice 26 200 vojáků.
2. Rezort obrany tíží deficit 80-90 miliard Kč nahromaděný v minulosti.
3. V následujících letech končí životnost řady techniky a rezort obrany nebude schopen financovat všechny dříve plánované modernizace.

Vzhledem ke stavu veřejných financí není výraznější navýšení rozpočtu MO v současné době reálné. Proto Bílá kniha navrhuje řadu opatření, která je nutné přijmout, aby zůstal rezort obrany životaschopný. Týkají se všech oblastí činnosti, včetně omezení některých vojenských schopností. Kromě zahájení prací na jednotlivých závěrech Bílé knihy bude v nejbližším období jednou z hlavních priorit vedení Ministerstva obrany připravit a brzy představit opatření, která zajistí sociální a finanční stabilitu vojáků.

Jan Pejšek, tiskový mluvčí MO

Bílá kniha o obraně, soubory ke stažení

<http://www.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/plne-zneni-bile-knihy-o-obrane-55515/>

Ing. Vlastimil Galatík, CSc., pplk. gšt. Ing. Ivo Pikner, Ph.D.,
pplk. Ing. Miroslav Krčmář

Nové přístupy k obrannému plánování v dlouhodobém horizontu: Scénáře a operační koncepce pro budoucí bezpečnostní prostředí

V oblasti obranného plánování má příští operační prostředí rozhodující vliv na tvorbu a rozvoj koncepcí použití ozbrojených sil v budoucích operacích. Tyto úvahy jsou vstupním podkladem a rozhodujícím prvkem pro výstavbu a rozvoj ozbrojených sil. Článek objasňuje nové přístupy ke scénářům a operačním koncepcím, tedy koncepcím budoucího použití ozbrojených sil, jenž by měly být základem všech úvah a zároveň východiskem pro tvorbu vizí a dalších koncepčních materiálů pro výstavbu, rozvoj a následné operační použití ozbrojených sil v dlouhodobém horizontu.

Úvod: Východiska přístupů k plánování

Členské státy NATO a EU sledují trendy vývoje bezpečnostního prostředí a jeho dopady na obranu a bezpečnost jednotlivých zemí a tyto včas prosazují do tvorby strategických vizí a koncepcí, jako východiska pro výstavbu a rozvoj ozbrojených sil. V rámci dlouhodobého plánování analyzují vývoj bezpečnostního prostředí, vojenství a technologií, a predikují požadavky na operační schopnosti ozbrojených sil. Definují své operační koncepce, které jsou rámcem a východiskem úvah o budoucím použití a následně rozvoji ozbrojených sil, s cílem zabezpečit naplnění politických zájmů a ambicí. Strategické vize a koncepce použití ozbrojených sil států NATO ve společných operacích jsou pravidelně a cílevědomě aktualizovány a jsou považovány za rozhodující podklad pro dlouhodobé plánování jejich rozvoje. Pro dosažení strategických cílů rozvoje moderních ozbrojených sil je nezbytná existence koncepčních dokumentů dlouhodobého charakteru s dopady na výstavbu a použití ozbrojených sil. Tyto dokumenty musí ukazovat společný cíl a sjednocovat úsilí k jeho dosažení.

V současné době čelí představitelé rezortu obrany mnoha států při procesu hodnocení vojenských schopností svých zemí kritickým problémům, vyplývajícím z nové dimenze **společného operačního prostředí** (joint operating environment). Za nejvážnější z nich lze považovat definování pravděpodobných budoucích hrozeb a z nich vyplývajících rizik, kterým bude muset stát či koalice států jako celek čelit, a proti kterým bude muset vybudovat své obranné schopnosti. S tím neodmyslitelně souvisí řada dalších problémů a úkolů, jako je například vytváření nových organizačních struktur sil a jednotek, případně modifikace stávajících, příprava jednotek, jejich vybavení a vyzbrojení potřebným materiálem a technikou a příprava výcviku podle nových požadavků tak, aby tyto budoucí ozbrojené síly byly schopny novým hrozbám úspěšně čelit. Hledání řešení těchto problémů a odpovědi na otázky s těmito problémy související je jednou z neznámých na počátku procesu dlouhodobého plánování výstavby a rozvoje ozbrojených sil.

Na příkladu Spojených států, kdy tyto mají v současnosti vázány ozbrojené síly ve dvou (a nyní již ve třech) váznoucích dlouhodobých asymetrických konfliktech, je možné poukázat na nutnou komplexnost ve strategickém řízení. Nejen v rámci Pentagonu, ale

ani mezi ostatními členy vojensko-politické komunity v USA nebylo v otázce výstavby a rozvoje ozbrojených sil dosaženo konsenzu. Je otázkou, zda tyto druhy konfliktů představují i do budoucna takové výzvy, které by USA mohly očekávat v nadcházejícím období, a zda by ozbrojené síly měly být přeorientovány od konvenčního způsobu vedení bojové činnosti na aktivity v oblasti protipovstalecké bojové činnosti a stabilizačních operací, a jak těchto cílů dosáhnout. V průběhu příprav na potenciální použití ozbrojených sil ve vzdálené a nejisté budoucnost je nacházení případných řešení ještě daleko obtížnější.

Přestože je nemožné přesně predikovat vývoj budoucího operačního prostředí, stále jistější se stává skutečnost, že v nepříliš vzdáleném časovém horizontu, v několika nadcházejících desetiletích, budou ozbrojené síly států NATO a Evropské unie konfrontovány s velmi rozmanitou a na zdroje vysoce náročnou řadou hrozeb strategické povahy:

- expanze mezinárodních teroristických skupin,
- zvýšení počtu slabých států nebo států s nefungující státní administrativou,
- eroze a rozklad stabilních států zevnitř, a z toho vyplývající hrozby jejich zhroucení či anexe,
- kombinace výše uvedeného,
- vznik konkurenčních státních uspořádání, které se sice neprojevují vyloženě nepřátelsky, ale intenzivně pracují na vojenských výzkumných a modernizačních programech, zaměřených na případnou eliminaci stěžejní schopnosti nasazení síly potenciálního protivníka,
- proliferace jaderných zbraní do států s agresivním režimem i nestátním subjektům.

Uvedené hrozby, ať již jednotlivě nebo spojené do různých uskupení, jsou dosti vzdáleny od těch, na které byla zaměřena v minulosti pozornost většiny států. Jde zejména o hrozby typu masivního pozemního konvenčního konfliktu (jenž tvořil dominantní část vojenského plánování v dobách studené války a bezprostředně po ní), ale které jsou dnes méně pravděpodobné. V souvislosti s tím lze konstatovat, že ani souhrn všech operací vedených v současné době, počínaje operacemi vedenými na území Afghánistánu a Iráku až po operace protiteroristického charakteru, vedené v současnosti s vyšší či nižší intenzitou v globálním měřítku, nepředstavují kompletní výčet ohrožení či výzev, kterým budou ozbrojené síly většiny spojeneckých států v blízké či vzdálenější budoucnosti velmi pravděpodobně nuceny čelit. Přípravy adekvátní reakce na tyto hrozby zcela nepochybně přinesou nutnost realizace změn jak v obsahové náplni schopností, které jsou v současné době rozpracovávány, tak i v jejich využívání v budoucím období.

V případě členských států Aliance je potřeba tyto výzvy současně zkombinovat a provázat s prvotním posláním Aliance, tedy hlavní ambicí, což je schopnost realizovat stěžejní poslání Aliance v oblasti společné obrany podle článku 5 Washingtonské smlouvy (WS). Tento krok představuje zejména změnu orientace příslušných velitelství a personálu v oblastech plánování, vzdělávání a přípravy ozbrojených sil zaměřených na podporu aktivit v rámci plnění úkolů, a to nejen podle článku 5, ale i článku 6 Washingtonské smlouvy.

Současně s tím je ale třeba připustit, že se vojenské organizační struktury při přizpůsobování a procesu realizace inovačních kroků často potýkají s celou řadou problémů. Jedním z důvodů, proč jsou neustále dotvářeny a aktualizovány příslušné dokumenty strategického charakteru, je potřeba transformace nejdůležitějších strategických výzev, se kterými bude světové společenství v nadcházejícím období s velkou pravděpodobností

konfrontováno, do souboru ilustrativních plánovacích scénářů, a zároveň prodiskutovat kritickou důležitost zavádění nových operačních koncepcí a rozvoj nových schopností, kterými budou tyto koncepce naplňovány.

Neexistuje samozřejmě žádná stoprocentní záruka toho, že v rámci pokusů o vyřešení konkrétního problému dojde – na základě daného scénáře – k případné vojenské intervenci, ani že někdy v budoucnosti situace, pro které jsou tvořeny konkrétní scénáře, vůbec nastanou. Nicméně, každá z uvažovaných variant scénářů musí být maximálně hodnověrná a pravděpodobnost, že nastane, musí být objektivně reálná. Dále musí být zřejmé, že když situace nastanou, kterákoliv z nich by měla zcela jednoznačně významný dopad na oblast bezpečnostních zájmů států NATO a EU a představovala by takto nemalý počet operačních výzev pro ozbrojené síly dotčených států.

Proces přípravy reakce na tyto výzvy s sebou naprosto jednoznačně přinese nutnost realizace změn jak ve schopnostech, které jsou v současné době v některých státech vyvíjeny, tak i ve způsobu jejich využití, a s tím související výrazné změny ve způsobu zasazení příslušných jednotek.

Scénáře a operační koncepce

V souvislosti s různorodostí řady existujících a potenciálních hrozeb lze konstatovat, že moderní armády většiny států, a to nejen Aliance a EU, ale i dalších zainteresovaných států, budou v blízké budoucnosti nuceny přehodnotit nejen struktury svých jednotek, ale i možnosti investic do jejich rozvoje na základě předpokládaných způsobů jejich nasazení tak, aby bylo možno udržet jejich vysokou efektivitu pro přípravu na reakce v celém spektru velmi různých a velice náročných operačních výzev, se kterými budou muset být připraveny se vypořádat. Jednoduše lze říci, že tyto jednotky budou muset být do budoucna vysoce adaptibilní a inovativní. Dosud mají vojenské organizace a jejich struktury problémy dané absencí jasně definovaných specifických operačních problémů spojených s jejich budoucím použitím a s analýzou již dnes zřejmých nedostatků, na které by měly v co nejbližší době zaměřit svoji pozornost.

K tomu navíc přistupuje i skutečnost, že v době, kdy se ozbrojené síly nacházejí v procesu příprav na budoucí výzvy, často „postaví vůz před koně“ tím, že se pohrouží do debaty na témata, jako např. požadavky na početní stavy jednotek či hodnotu stávajících i budoucích účinných zbraňových systémů, bez toho, aniž by měly jasnou představu o tom, jak tyto jednotky a techniku v budoucích operacích nasadit a efektivně jako potenciál využít, nebo bez alespoň nejzákladnějšího přezkoumání, zda je většina koncepcí, podle nichž se má využití tohoto potenciálu řídit, nadále relevantní.

Málo institucí analyzuje potřebné nástroje pro snížení nejistoty vyskytující se v procesech řešení stěžejních problémů a využívá moderní vědecké přístupy pro adaptaci a inovaci vojenských struktur. Jedním z nástrojů by se mohlo stát **plánování podle scénářů** (scenario based planning), jako alternativa k **plánování na základě schopností** (capability based planning).

Plánování podle scénářů

Američtí odborníci, kteří se danou problematikou zabývají již mnoho let tvrdí, že pro úspěšnou inovaci je třeba, aby ozbrojené síly v neposlední řadě realizovaly dostatek intelektuálních

investic do rozpracování vizí vedení budoucí bojové činnosti. Zároveň ale musí pokračovat i ve tvorbě těchto vizí pro rozpoznání skutečnosti, jak by se vzhledem ke změnám v používaných vojenských technologiích i zbraňových systémech samotných, v oblasti národních zájmů a bezpečnostního prostředí v mezinárodním měřítku, mohly predikované způsoby vedení bojové činnosti lišit od způsobů jejího vedení v předcházejících konfliktech.

Scénáře by měly tento proces usnadnit cestou definování pravděpodobných potřeb ozbrojených sil v budoucnosti jako východiska pro identifikaci možných hrozeb a ohrožení a cestou nápomoci rozhodujícím představitelům při určování typů schopností, které budou s nejvyšší pravděpodobností třeba k eliminaci konkrétních schopností potenciálního protivníka. Scénáře samotné lze takto jednodušeji charakterizovat jako „prognózu či trendy“ kam a jakým způsobem se svět bude ubírat v budoucnosti. Trendy a prognózy, které nám mohou nápomoci rozpoznat měnící se aspekty našeho „ovladače“ či „ovládací mechanismy“ rozmanitého charakteru: ekonomické, politické, technologické, demografické a další, mající potenciál pro tvorbu budoucnosti, zejména ovlivňující pravděpodobnost vzniku konfliktu, měnící charakter vojenského soutěžení, nebo obojí uvedené. Pokud je scénář dostatečně hodnověrný a zdůrazňuje vojenské operační výzvy, znamenající významnou hrozbu nebo ohrožení aliančních bezpečnostních zájmů (zejména výzvy, kterým Aliance nemusí být ještě schopna adekvátně čelit), měli by být odpovědní představitelé motivováni k neodkladnému zahájení aktivit, v rámci nichž se budou velmi seriózně těmito výzvami zabývat před tím, než se tyto budou schopny plně materializovat.

Kolik scénářů by mělo být vytvořeno a analyzováno? Teoreticky nekonečně mnoho, je to však otázka dostatku času věnovaného a potřebného na studium mnoha variant scénářů, a takové plýtvání by zákonitě vedlo ke kontraproduktivě, kdy mnoho kvalitních scénářů by mohlo v záplavě dalších, redundantních, „zapadnout“ a zůstat nepovšimnuto. Proto je nanejvýš vhodné ba žádoucí snížit počet těchto scénářů na optimální únosnou míru. Nehledě na jasný a zřetelný kontext operační výzvy konkrétního scénáře, mohou být prostředky k jeho řešení použitelné pro více scénářů.

Nicméně by scénáře neměly být chápány jako predikce budoucnosti; plánování podle scénářů by mělo být chápáno spíše jako metoda minimalizace rizik. Odborníci, kteří se plánováním na základě scénářů zabývají, tohoto cíle dosáhnou vytvořením několika (přibližně pěti) hodnověrných a realistických scénářů, na jejichž základě bude možné stanovit seznam kritických operačních výzev. Pokud se příslušným odborníkům podaří využít těchto scénářů k sestavení a vyhodnocení variant zabývajících se těmito výzvami, mohou výrazně snížit pravděpodobnost, že budou v případě výskytu určité hrozby zastiženi nastalou situací a nepřipraveni.

Snad nejdůležitějším poznatkem a příspěvkem teorie plánování na základě scénářů je to, že tyto scénáře vyvolávají potřebu, a zároveň nutnost tvorby nových operačních koncepcí.

Operační koncepce

Jedním z nejvýznamnějších přínosů použití metody plánování na základě scénářů je ta skutečnost, že tato umožní a podníti tvorbu a rozvoj nových operačních koncepcí pro oblasti klíčových výzev, které jsou v příslušném scénáři identifikovány. Operační koncepce je obecným přístupem k potenciálnímu vojenskému problému; představuje „pracovní hypotézu“ pro takové řešení problému, které lze v dalším období zkoumat

a dotvářet prostřednictvím válečných her, simulačních technologií i polních cvičení před tím, než bude s konečnou platností kodifikováno jako doktrína. Nezbytně by tyto koncepce měly obsahovat obecné požadavky na schopnosti cílené ke splnění celého souboru operačních výzev (jak stávajících schopností tak i v budoucnu očekávaných); co do jejich obsahové náplně však lze za nejdůležitější považovat stanovení jasného postupu, jak by tyto schopnosti měly být využity k dosažení operačních a strategických cílů. Nové operační koncepce proto „mění základní operační rámec, který existuje ve vojenských organizacích pro vztah mezi zbraňovými systémy a těmi, kdo je používá proti nepříteli“.

Rozvoj operačních koncepcí je rozhodujícím hlediskem pro vojenské plánování z těchto důvodů:

1. Operační koncepce přímo a ve značné míře ovlivňují účinnost vojenských aktivit neboli „procesy, prostřednictvím nichž ozbrojené síly konvertují zdroje v bojovou sílu“. Jsou proto klíčovým prvkem celkové vojenské síly státu, kterou však nelze měřit pouhými kvantifikujícími indikátory jako je velikost jejich vojenského rozpočtu, počet osob ve zbraní, nebo technologickou vyspělostí svých hlavních zbraňových systémů. Každý z uvedených faktorů je nepochybně důležitý; jsou si rovnocenné. Stát, který si může dovolit alokovat na svou obranu větší zdroje, je schopen nasadit početnější armádu a nakoupit nebo vyprodukovat sofistikovanější zbraňové systémy k dosažení technologické převahy nad nepřítelem. Přesto některé další faktory samozřejmě za rovnocenné s ostatními považovat nelze. Dispozice zdrojů jakými jsou například zásoby nerostných surovin nebo živá síla jako taková nemůže být brána jako adekvátní v případě, že tyto prostředky nejsou náležitě strukturovány a zpracovány nebo vycvičeny tak, aby mohly efektivně přispívat k řešení určitých operačních úkolů koherentním způsobem. Vlastnictví sofistikovaných technologií a značných počtů živé síly je jedna věc. Vlastnictví schopností jich v dostatečné míře využít je věc jiná. V konečném důsledku závisí efektivita využití ozbrojených sil státu na tom, jak jsou tyto nasazeny jako odezva na danou operační výzvu.
2. Bez koncepcí, které zohlední vojenskou sílu vlastního národa a slabosti protivníka, pravděpodobný charakter potenciálního konfliktu a omezení daná úroveň rozvoje technologií, geografickými faktory, strategickou kulturou (včetně příležitostí, které mohou uvedené faktory vytvářet), se mohou i síly značně početné a vyspělé prokázat jako neadekvátní jak pro roli odstrašující, tak i jako neefektivní při vedení samotné bojové činnosti. Snad jako nejvýznamnější příklad si v této oblasti můžeme uvést pád Francie v létě 1940. Přestože Spojenci byli proti Německu v početní výhodě jak v počtech živé síly, tak i v tankových jednotkách a měli dílčí převahu v určitých kategoriích obrněných vozidel, ukázalo se, že Němci vyvinuté a použité koncepce založené na vedení mobilní a kombinované bojové činnosti ve spojitosti s řádnou vycvičeností svých jednotek hrálo v naplňování těchto koncepcí rozhodující roli. Navíc vojenská organizace musí mít pro udržení si své (vysoké) efektivity v dlouhodobém horizontu schopnost vytvářet, rozvíjet a implementovat své nové koncepce s postupným a neustálým zapracováváním různých faktorů měnícího se prostředí, včetně eventuality nově se objevujícího protivníka, nebo zjištění, že některé ze stávajících koncepcí již nejsou efektivní. Takový typ flexibility je rovněž jedním z kritických elementů vojenské moci.
3. Operační koncepce mohou mít katalytický účinek pro změny, realizované v celém spektru oblastí. Pokud se nové koncepce dostane širokého přijetí, může být na jejím

základě ovlivněn proces rozhodování týkající se oblasti struktury sil a jejich organizace, výcviku, doktrín a v neposlední řadě i oblasti výzkumu a vývoje.

4. Operační koncepce a změny, které jsou jimi stimulovány, mohou mít významné využití i mimo rámec okolností, které vedly k jejich vytvoření. Přestože může být nová koncepce vyvinuta jako odezva na scénář, jenž již pozbyl relevantnosti, mohou být výzvy zdůrazněné v daném scénáři uplatnitelné v jiné oblasti. Vezměme například koncepci „rozšířeného bojiště“ (extended battlefield) pozemního vojska, která se stala základem pro doktrínu vedení kombinované letecké a pozemní bojové činnosti (AirLand Battle) z osmdesátých let minulého století. Rozhodující aspekty této koncepce jsou v podstatné míře uplatňovány i soudobých operacích, přestože se geopolitická situace zcela zásadně změnila. S přihlédnutím ke značnému vlivu této doktríny na oblast použití sil a jejich struktury lze tvrdit, že právě toto může být historicky jeden z nejzdrárnějších příkladů operační koncepce.

Závěr

Plánování na základě scénářů a operační koncepce tvoří společně klíčové prvky procesu obranného plánování; oba umožňují vojenským organizacím nejen identifikovat budoucí bezpečnostní výzvy a patřičně se připravit na jejich řešení, ale rovněž se efektivněji zaměřit na reakce na již existující výzvy. Toto není ani v příkrém rozporu s plánováním na základě schopností, protože požadovaným „produktem“ procesu obranného plánování jsou právě schopnosti ozbrojených sil, kterými bude možno čelit hrozbám a rizikům v budoucnosti.

Poznámka k textu:

Termínem „operační koncepce“ je pro potřebu tohoto článku označen způsob použití ozbrojených sil v budoucích operacích. V zahraničí je tento termín v dokumentech používán jako „operational concept“ nebo taktéž „operating concept“. Např. „The Future Land Operational Concept 2008“ ozbrojených sil Velké Británie, který vychází z „The UJ Joint High Level Operational Concept“ z roku 2007. Americké dokumenty více preferují termín „operating“ jako např. „The Army Operating Concept“, který popisuje, jak pozemní síly jako součást společných sil povedou bojovou činnost v budoucím operačním prostředí v horizontu let 2016-2028.

Literatura:

- GALATÍK, V., PIKNER, I., SPIŠÁK J. *Zásady tvorby operačních koncepcí*. Brno: Univerzita obrany, 2010, 76 str.
- MONTGOMERY, E. B. *Defense Planning for the Long Haul: Scenarios, Operational Concepts, and the Future Security Environment*. Washington DC: Center for Strategic and Budgetary Assessments. 2010. 74 pp.
- SCHMITT, J. F. *Practical Guide for Developing and Writing Military Concepts*. Defence Adaptive Red Team, VA, USA, 2002, 29 pp.
- Capstone Concept for Joint Operations*. Version 3.0, 15 January 2009, DoD USA.
- Concept d'emploi de forces*. Etat-major des armées, CICDE, 2010, 33 p. PIA 00.100
- Guide to Capability-Based Planning*. The Technical Cooperation Program, Joint Systems and Analysis Group, TR-JSA-TP3-2-2004, Virginia, USA, 2004, 15 pp.
- Joint High Level Operational Concept*. Joint Doctrine & Concepts Centre (JDCC), Ministry of Defence, Shrivenham SWINDON, Wiltshire, October 2001.
- The Future Land Operational Concept*. The Development, Concepts and Doctrine Centre, Ministry of Defence, Shrivenham SWINDON, Wiltshire, October 2008.
- The Future Maritime Operational Concept*. The Development, Concepts and Doctrine Centre, Ministry of Defence, Shrivenham SWINDON, Wiltshire, November 2007.

Ing. Petr Ryp, plk. Ing. Robert Bielený

Velení a řízení jako důležitá součást vojenské vědy*(Přechod do informačního věku)*

Článek se zabývá tematikou vojenské vědy, jejich součástí, její historií a přínosem pro současnost a možností využití poznatků vojenské vědy pro soudobé operace. Blíže se zabývá vymezením pojmů velení a řízení jak v obecné rovině, tak i v rovině vojenské. Nejde o uvádění obecně známých fakt nebo definic obsažených v jiných materiálech, autor popisuje samotný systém velení a řízení. Vymezení pojmového aparátu je důležité pro další vědecké bádání v této oblasti, která je stále více pod obrovským vlivem technologického pokroku a změn, které s sebou přináší oblasti bezpečnostního prostředí.

Války jsou staré jako lidstvo samo. Vznikly v období rozkladu prvobytně pospolné společnosti a začátku vzniku otrokářského řádu a od samého prvopočátku se projevují jako komplikovaný společenský jev. Tímto složitým jevem, poznatky o charakteru a zákonech války, přípravou ozbrojených sil a státu na válku a způsoby jejího vedení, tím vším se zabývá **vojenská věda**. Vojenská věda se neustále vyvíjí a změny v charakteru ozbrojeného zápasu vedly a vedou k bližšímu spojení vojenské vědy se společenskými, přírodními a technickými vědami a k vytvoření speciálních odvětví vědeckých teorií, které jsou zaměřeny na zabezpečení potřeb vojenství.

První zmínky o **vojenském umění** se datují do dob vzniku válek, které byly vedeny organizovanými celky. Samotná teorie se formovala později, na základě zobecnění zkušeností z válečných konfliktů. Vojenské umění je základní součástí vojenské vědy a zahrnuje jak teorii, tak praxi přípravy a vedení vojenské činnosti na souši, moři, ve vzduchu. Vývoj vojenského umění je nerovnoměrný vzhledem k nerovnoměrné úrovni výrobních sil, je ovlivněn národními specifiky, tradicemi, geografickými podmínkami ap.

Vojenské umění bylo nazýváno uměním, a ne řemeslem, protože vyžaduje znalosti, talent, tvůrčí myšlení velitelů všech stupňů, v neposlední řadě iniciativu. Od počátku formování teorie vojenského umění lze sledovat snahu definovat principy vojenského umění obecně, principy strategie, taktiky (později operačního umění), zabezpečení i celou řadu dalších, mezi které patří i principy velení. Principy jsou zobecněním teorie a praxe vojenského umění, vycházejí z předpokladu, že jejich respektování významně přispěje k úspěchu v operaci či boji.

V každé historické době, kdy lidstvo použilo válku jako nástroj politiky, se rodil a zdokonaloval systém, který by byl schopen předávat a zpětně kontrolovat vydané příkazy velitelem podřízeným jednotkám. Současně se hledaly principy, zajišťující vysokou účinnost tohoto systému – principy velení.

Mnoho vojenských teoretiků se ve svých dílech snaží podat jasné a jednoduché informace o velení v armádě. Mezi ně patří izraelský vojenský historik a teoretik Martin van Creveld, který v knize Velení za války (Command in War) píše mj. „...historie velení ve válce sestává v podstatě z nekonečného hledání pocitu určitosti o situaci a záměrech sil protivníka, o prostředí, činnostech a záměrech vlastních sil...“. [1]

Vlivem dynamického technického rozvoje dochází k výrazným změnám v systému velení a řízení, tj. v orgánech velení a řízení, místech velení a řízení, spojovací soustavě, prostředcích, které zabezpečují vyšší efektivitu činnosti – zautomatizování a zrychlení procesů velení a řízení. Dochází k změnám v organizaci, ve způsobech velení a řízení, v obsahu, formách a metodách přípravy velitelů a štábů. Vznikají kvalitativně vyšší požadavky na praktickou, analytickou a rozhodovací schopnost orgánů velení a řízení.

V současné době je velitel závislý na technických prostředcích, jakými jsou čidla, senzory, spojovací prostředky, softwarové prostředky zpracování dat, které umožňují získat rychleji, lépe a přesněji přehled o bojišti, jež se může rozprostírat v prostoru stovky kilometrů širokém a hlubokém. A to vše zejména v době, kdy klíčovými činiteli, jež budou ovlivňovat budoucí strategické prostředí, jsou mj. globalizace, zvyšující se technická disymetrie boje, [2] měnící se demografie, zhroutené státy, ideologie, nevyřešené konflikty mezi státy a etniky.

Technologický pokrok nejen v informačních systémech (komunikační prostředky), ale i v prostředcích uvědomování o situaci, umožní plánování a provádění vojenských operací v daleko vyšším tempu než dosud. Ve stále vyšší míře budou využívány tzv. informační operace, [3] protože umožní soustředit se na zranitelnější místa nepřítel.

Výchozím předpokladem pro orientaci v problematice v jakékoli oblasti vojenské vědy je objasnění základních pojmů. To je v současné době obzvláště důležité vzhledem k celé řadě zdrojů a publikací, které mnohdy vycházejí z různých zahraničních pramenů, a navíc jsou tyto dokumenty překládány různými autory odlišně, často i nekompetentně.

Vymezení pojmů velení a řízení

Pojmový aparát velení a řízení je velmi různorodý a můžeme se setkat s četnými a mnohdy i rozdílnými definicemi velení a řízení. Definovat velení a řízení nebo systém velení a řízení či jednotlivé procesy je možné několika způsoby, více či méně odlišnými dle využívaných zdrojů.

Obecným pojmem je **vedení**, a to proto, že vedení je jedním z významných prvků **řízení**. Můžeme je chápat jako *činnost vyvíjenou řídicím systémem vůči bezprostředně podřízeným*, anebo také jako *proces usměrňování aktivit pracovníků organizace včetně jejich motivace*. Týká se především vztahů nadřízený, podřízený a spolupráce. Základem těchto vztahů je předávání informací, které ovlivní chování mezi nadřízeným a podřízeným.

V bezpečnostních organizacích má řízení svá specifika, která vyplývají z jejich poslání, a zpravidla zde hovoříme ne o vedení, ale o „velení a řízení“. V soudobých vyspělých armádách je velení definováno jako cílevědomá činnost velitelů zaměřená na přípravu k boji a plnění uložených úkolů. Je to funkční, neukončený, nepřetržitý proces, který probíhá uvnitř specifických společenských systémů, měl by šetřit životy lidí, hodnoty, v činnostech, kdy hlavní limitou je čas. Velení se uplatňuje při řízení vojsk. Na současném stupni poznání bylo přijato členění řízení na tři velké oblasti: řízení v neživé přírodě (tzn. řízení strojů, jejich komplexů), řízení v živých organismech (v biologických systémech), řízení v lidské společnosti, v kolektivech pracovníků při jejich společenském životě apod.

Do této poslední oblasti spadá i velení vojskům, jehož podstatou je vhodná aplikace soudobých poznatků řízení do podmínek armády. Cílem velení je tedy zabezpečení

maximální efektivnosti použití sil a prostředků v konkrétních podmínkách ozbrojeného zápasu ke splnění stanovených úkolů v co nejkratší době, s nejmenšími ztrátami. [4]

Velení lze také chápat jako proces, který je zvláštním případem obecného procesu řízení aplikovaný do specifických podmínek ozbrojených sil či jako systém realizující principy a procesy velení. [5] Velení lze definovat podle dalších literárních zdrojů, např. jako pravomoc stanovenou příslušníku ozbrojených sil pro vydávání nařízení, součinnost a kontrolu vojenských sil. [6] Podle Pub-53-01-1 Velení a řízení v operacích se hovoří o velení jako o procesu, kterým velitel přenáší svoji vůli a záměr na podřízené a uplatňuje vojenskou pravomoc a odpovědnost stanovovat úkoly a vydávat rozkazy podřízeným. [7]

Ve všech uvedených příkladech definic schází to podstatné, totiž že „velení představuje aplikaci řízení ve specifickém prostředí ozbrojených sil a vedení ozbrojeného zápasu“, v obsahu pojmů „řídít“ a „velet“ jsou zásadní odlišnosti. Proto se ze všech možných definic pojmu přikláním k tomuto možnému znění: „**Velení může být popsáno jako proces, kterým velitel přenáší svoji vůli a záměr na podřízené.**“ [8]

Velení zahrnuje pravomoc a zodpovědnost za rozvinutí sil ke splnění bojového úkolu v rámci příslušného velitelského stupně. Byla zmíněna některá možná objasnění pojmu velení používaná v různých publikacích. Důležité je ovšem sdělení, že velení vojskům je převážně intelektuální, iniciativní, organizační a kontrolní činnost velitelského sboru a nutností jejího uskutečňování musí být soulad se zákony, principy a metodami velení. Samotným vědeckým základem pro velení je teorie velení, která objasňuje operačně taktické, organizační a technické aspekty velení.

Pojem **řízení** je všeobecně chápán jako účelné působení řídicího subjektu (systému) na objekt řízený, aby chování celého systému směřovalo k dosažení jistého žádaného cíle. Řízení je usměrňování procesů a je to specifické působení jednoho prvku na druhý, jimž se tento prvek převádí z jednoho stavu do stavu druhého. Tyto definice vyjadřují všeobecný obsah pojmu řízení. [9] Pojem řízení se ovšem používá v různých oblastech lidské činnosti jako například v hospodářství, politice, v armádě a jinde. Stejně jako v případě velení existuje několik způsobů definování řízení podle různých publikací.

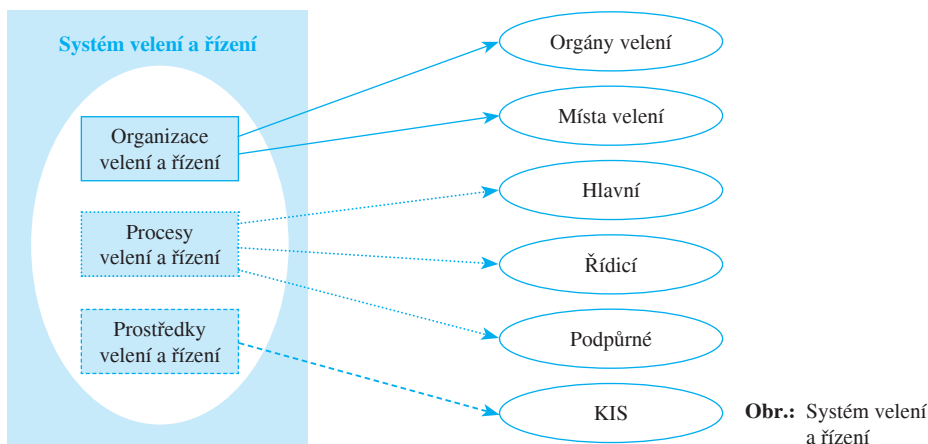
V obecné rovině je řízení chápáno jako rozhodování o způsobu využití zdrojů (lidských, materiálních, finančních, informačních) v zájmu dosažení cíle dané organizace. Zahrnuje odpovědnost za provádění rozkazů a nařízení. [10]

Z hlediska vojenského je řízení pravomoc uplatňovaná velitelem nad částí činnosti podřízených nebo jiných součástí, které obvykle nespádají pod jeho velení. Celá pravomoc nebo její část může být přenesena nebo předána. [11]

Další objasnění pojmu řízení podává Pub-53-01-1 Velení a řízení v operacích, kde můžeme vysledovat tuto možnou definici: Řízení je proces, kterým velitel za pomoci štábu organizuje, řídí a koordinuje činnost přidělených sil, je nedílnou součástí velení. [12] Také můžeme prohlásit, že řízení je proces, kterým velitel, zpravidla prostřednictvím svého štábu, organizuje, řídí a koordinuje činnosti podřízených nebo přidělených sil.

Z výše uvedených definic řízení lze objasnit tento pojem tak, že řízení může být popsáno jako proces, pomocí něhož velitel, za pomoci štábu, organizuje, řídí a koordinuje činnost přidělených sil. [13] Volně můžeme řízení chápat jako proces prosazování plánu operace v průběhu bojové činnosti, což neznamená nic jiného, než řízení bojové činnosti podle tohoto plánu nebo podle variant. Složený termín neboli sousloví „velení a řízení“ představuje funkční proces cílevědomého působení orgánů velení a řízení na podřízené velitelské stupně zaměřené na efektivní splnění stanovených úkolů.

Systém velení a řízení (C2 – Command and Control) objasňujeme jako soustavu orgánů velení, míst velení, prostředků, metod, postupů, která umožňuje velitelům a jejich štábům velet a řídit. Zajišťuje procesy C2. [13] Schematicky je tento systém popsán na obr.

Systém velení a řízení lze také chápat jako **soustavu prostředků, metod, postupů, která umožňuje velitelům a jejich štábům velet a řídit** nebo také, že **velení a řízení jsou společné procesy zahrnující postupy, které velitel, jeho štáb a podřízení používají k rozhodování, plánování, usměrňování, koordinaci a řízení operací**. [14] Zjednodušeně řečeno, velení a řízení je procesem cílevědomého působení orgánů velení na podřízené, zaměřeným na efektivní splnění stanovených úkolů.

Schematicky se veškeré definice C2 dají shrnout do obsahu a prezentovat jako **výkon pravomocí a správy velitelem ustanoveným podle příslušných řádů nad přidělenými jednotkami v zájmu splnění jeho úkolů a poslání**. Jeho funkce jsou vykonávány prostřednictvím mechanismu zahrnujícího přidělený personál, výzbroj a výstroj, prostředky KIS (komunikační a informační systémy), zařízení a objekty včetně SOP (standardní operační postupy), které velitel využívá při plánování, správě, součinnosti a řízení sil a prostředků a jejich činnostech při plnění úkolů.

Závěr

Po celou dobu historie válek jsou války ovlivňovány technologiemi dané doby. Rozdíl v pokračování tohoto trendu ovlivňování je v tom, že dnes se přesouváme z průmyslového věku, kde byl kladem důraz na masovost, do věku informačního, který uplatňuje robustní, do sítě propojené síly a prostředky, sdílení informací a sdílení povědomí o situaci. Ze dané situace vyplývá, že pro efektivní C2 je nezbytné splnit také požadavky velitelů a štábů, kteří se připravují na možné operace v možných a předpokládaných destinacích rizika vzniku konfliktu, které vycházejí ze základních požadavků kladených na velení a řízení v informačním věku. Systém velení a řízení je sám o sobě nejdůležitější sférou ve vedení operací jakéhokoliv spektra.

V posledních letech vidíme obrovský rozvoj v používání nových, vyspělých a technologicky stále dokonalejších informačních technologií pro vojenské mírové i bojové

systémy velení a řízení. Bezpečnostní prostředí dnes již snižuje rozdíl mezi válkou a mírem, mírovou operací, vnitřní bezpečností, a třeba i válkou proti terorismu, což nám ukazuje potřebu se přizpůsobovat celému spektru operací.

Všeobecně je systém C2 postaven na efektivním sběru, zpracování, třídění a distribuci informací mezi jednotlivé orgány velení a řízení technickými prostředky, a tím zabezpečuje včasné reagování na krizové situace splněním požadavků na pružnost, operativnost a odolnost velení. Pro efektivní systém C2 je tak důležité se přizpůsobit danému trendu rychlého vývoje. Záměrem tohoto článku proto bylo zhodnotit dostupné informace nejen v systému C2, ale také v nových konceptech a strategiích přijatých a realizovaných pro rozvoj integrovaného prostředí podporovaného sítěmi a jejich vliv na principy C2.

Poznámky k textu:

- [1] CREVELD van, M. *Command in War*. Cambridge, 1985, s. 11 (překlad autora).
- [2] Pojmy: symetrie, asymetrie a disymetrie. Viz Štefan VOLNER, *Asymetrické války*. *Vojenské rozhledy*, 2007, roč. 16 (48), č. 3, ISSN 1210-3292, str. 15-26.
- [3] **Informační operace** – plánovaná, cílevědomá a koordinovaná činnost prováděná na podporu politických a vojenských cílů operace, k ovlivnění rozhodovacího procesu možného protivníka a jeho spojenců působením na jeho informace, informační procesy a komunikační infrastrukturu při současném využívání a ochraně vlastních informací a komunikační infrastruktury. VEJMEJKA O. a kolektiv. *Vojenský výkladový slovník*. Vyškov: Správa doktrín Ředitelství výcviku a doktrín, 2005, str. 79-80.
- [4] KOŘÍSTEK, F. Uplatňování teorie a metod řízení v procesech velení vojskům, Brno, 1992, s. 7-8.
- [5] UHLÍŘ, S. *Průvodce vybranými termíny teorie řízení a velení*, Vyškov, 1998, s. 99.
- [6] VEJMEJKA, O. *Vojenský výkladový slovník vybraných operačních pojmů*. Vyškov, 2005, s. 281.
- [7] *Pub-53-01-I*, Velení a řízení v operacích, Vyškov, 2006, s. 37.
- [8] *Pub-100-53-01*, Velení a řízení spojeneckých pozemních sil, Vyškov, 2007, s. 11.
- [9] VANĚČEK O., ZOBAC J. *Základy teorie řízení*, část I., Vyškov, 1991, s. 58.
- [10] *Pub-53-01-I*, Velení a řízení v operacích, Vyškov, 2006, s. 48.
- [11] VEJMEJKA, O. *Vojenský výkladový slovník vybraných operačních pojmů*. Vyškov, 2005, s. 222.
- [12] *Pub-53-01-I*, Velení a řízení v operacích. Vyškov, 2006, s. 7.
- [13] *Pub-100-53-01*, Velení a řízení spojeneckých pozemních sil, Vyškov, 2007, s. 11. V současné době je užívána celá řada variant, např. C2ISR, C2W, C3I, C3ISR, C4I, C4I2, C4IRSTA, C4ISR. Zabývat se jimi by překračovalo vymezený rámec článku.
- [14] LUKÁŠ L., HRUZA P., KNÝ, M. *Informační management v bezpečnostních složkách*. Praha, 2008.
- [15] *Pub-53-02-I*, Štábní práce v operacích, část 1, Vyškov, 2007, s. 8.

Literatura:

- CREVELD van, Martin. *Command in War*. Cambridge: Harvard University Press, 1985. 339 s. ISBN 0-674-14440-6.
- LUKÁŠ, L., HRUZA, P., KNÝ, M. *Informační management v bezpečnostních složkách*. Praha: AVIS, 2008, str. 12-13, 214 s. ISBN 978-80-7278-460-8.
- KOŘÍSTEK, F. *Uplatňování teorie a metod v procesech velení vojskům*. Brno: Vojenská akademie, 1992. s. 7-8.
- UHLÍŘ, S. *Průvodce vybranými termíny teorie řízení a velení*. Vyškov: Vysoká vojenská škola pozemního vojska, 1998. 105 s. S-10357.
- VOLNER, Š. *Asymetrické války*. *Vojenské rozhledy*, 2007, roč. 16 (48), č. 3, ISSN 1210-3292.
- VEJMEJKA, O. *Vojenský výkladový slovník vybraných operačních pojmů*, Vyškov, 2005, s. 281.
- VANĚČEK O., ZOBAC, J. *Základy teorie řízení, část I.* Vyškov: Vysoká vojenská škola pozemního vojska, 1991. 144 s. S-10054/1.
- Pub-53-01-I*, Velení a řízení v operacích, Vyškov, 2006.
- Pub-100-53-01*, Velení a řízení spojeneckých pozemních sil, Vyškov, 2007.

Zanedlouho po bitvě u Slavkova sídlil císař Napoleon v Schönbrunnu a ve volném čase, jehož měl více než obvykle, nařídil Maretovi, aby mu předčítal části díla „Pojednání o velkých operacích“, jež naznačoval Jominiho dopis. Poté, co (Napoleon) vyslechl několik stran textu, vykřikl: „Říkají, že doba nekráčí vpřed! Proč zde je mladý major, Švýcar, který nás učí, co mě moji profesori nikdy neučili a čemu rozumí pouze několik málo generálů!“ Poté, co vyslechl několik dalších stran, prohlásil ještě vzrušeněji: Proč Fouché dovolil, aby taková kniha byla vydána? Učí mé nepřátele můj celkový systém války. Kniha musí být zabavena a jejímu šíření musí být zabráněno.“ Po chvilce řekl znovu: „Ovšem této publikaci přikládám (zřejmě) příliš značný význam. Starší generálové, kteří proti mně velí, ji nikdy číst nebudou, a mladí muži, kteří ji budou číst, nevelí; nicméně, takové práce nesmí být v budoucnu bez svolení publikovány. [1]

Úvod

Krátká předmluva v úvodu poukazuje na výjimečnost osobnosti Jominiho, [2] který v době vydání uvedeného díla měl kolem 26 let. Pro současníka se může jevit zcela nepochopitelné, aby – jak parafrázoval Napoleon – tak mladý major mohl zastínit staré vojenské profesory, vyškolit generály a ohromit i samotného vojenského génia, jakým byl Napoleon. Jomini je do současnosti považován za vynikajícího vojáka, a rovněž za muže s velkým intelektuálním potenciálem. Psaní svých knih opíral o osobně prožité válečné zkušenosti. Ve svém nejvýznamnějším díle „Umění války“ se zabýval úvahami nad vztahem diplomacie a války, otázkami vojenské politiky, strategie, tzv. velké taktiky a boje. Pozornost věnoval otázkám logistiky, pohybu vojsk po válčišti, manévru i důležitosti průzkumu. „Umění války“ je knihou pro nadšené přívržence Napoleona stejně jako pro toho, kdo se zajímá o vedení války jako takové i nyní, po více než 150 letech od jejího vydání. Jomini tímto dílem položil základ pojetí konceptu rozhodujících bodů, jak jej známe i nyní.

Operační umění umožňuje velitelům efektivně uspořádat a sladit činnosti sil v čase, prostoru a účelu. Jejich představa o průběhu operace je vyjádřena v koncepci operace. Tvorba koncepce operace je založena na použití tzv. operačních konceptů, jak doktrinální publikace zjednodušeně pojmenovávají nástroje tvorby plánu operace. Operačních konceptů je celá řada, patří k nim např. koncept těžiště, operačních směrů, cílů (operace) a konečného stavu, fázování operace

Obr.: Antoine-Henri Jomini

či koncept rozhodujících bodů. Všechny jmenované (i další) operační koncepty spolu souvisí a vzájemně se ovlivňují. Pochopení jejich místa a významu v procesu tvorby koncepce operace je pro plánovače zcela zásadní. Řada doktrinálních publikací (z aliančních lze jmenovat např. AJP-01 nebo AJP-5) zdůrazňuje, že cesta k eliminaci, či naopak, k získání těžiště protivníka jako vrcholu aplikace operačního umění vede právě přes rozhodující body.

Článek si proto klade za cíl objasnit základní pojetí operačního konceptu rozhodujících bodů, popsat některé jeho souvislosti s jinými prvky operačního umění a poskytnout informace, které velitelé a plánovači mohou využít v procesu operačního plánování.

Teorie konceptu rozhodujících bodů v díle klasiků vojenského umění

Clausewitz a Sun Tsu

Přestože Jomini je všeobecně považován za původce konceptu rozhodujících bodů, některé související myšlenky lze vystopovat u Clausewitz a dokonce i mistra Sun Tsu. [3] Pro **Clausewitze**, na rozdíl od Jominiho, koncept rozhodujících bodů představuje vcelku nedůležitou část jeho díla „O válce“. Úvahy o něm jsou spíše ukryty mezi řádky, je patrna jeho spojitost s koncentrací síly, početní převahou a zřejmá je souvislost s těžištěm. Ve strategii i taktice samotná početní převaha představuje pro Clausewitz nejobecnější princip vítězství. Podle něj je důležité, aby tam, kde nelze získat absolutní *převahu*, se jí dosáhlo alespoň *na rozhodujícím místě*. Za významné pokládá správné zhodnocení tohoto (rozhodujícího) místa a volbu vhodného směru k němu, a to již od počátku postupu bojových sil. Úvahy pak uzavírá prohlášením, že *nejlepší strategií je vždy být nejsilnější vůbec (všeobecně) a pak v rozhodujícím bodu (místě)*. [4] Přestože konstatování zdůrazňuje význam určení rozhodujících bodů a dosažení početní převahy na nich, Clausewitz již dále nerozebírá, co tento „rozhodující bod“ ve skutečnosti představuje, a tak čtenáři nechává dostatek prostoru pro jeho vlastní úvahy.

Obdobně jako Clausewitz i **Sun Tsu** připouští existenci rozhodujících bodů, když píše: „V boji o výhodu to musí být o strategicky rozhodující bod.“ [5] Takovými body mohou být na území protivníka hory, řeky, výšiny a kopce, jež protivník může bránit jako strategické body. Jestliže na takových bodech lze soustředit síly, je možno tím protivníka vážně zranit. [6] Neurčitost a nedostatek specifických příkladů mistrova díla „Umění války“, ovšem i zde nechává dostatečně široký prostor pro různou interpretaci daného konceptu.

Jomini

Jominiho přínos v teoretickém rozpracování konceptu rozhodujících bodů je nejmarkantnější. Ve III. kapitole díla „Umění války“ objasňuje problematiku rozhodujícího bodu jako významného prvku válčiště. Aby snad popletl hlavu svým nástupcům, vytvořil **řadu kategorií rozhodujících bodů**, které pak různě definoval, např. jako strategické body, cílové body, rozhodující geografické body nebo manévrové cílové body. Jomini je proto některými autory často kritizován a zatracován pro obtížnost souvisejícího textu. Ta je zřejmá z mnohdy nejasného způsobu popsání výrazů a definic a používání

nadměrného počtu pojmů. Je mu vyčítáno, že válku zredukoval do pouček, které pro něj byly všeobecně pravdivé a všeobecně použitelné v celém spektru vojenských konfliktů. Jominiho pojetí rozhodujících bodů jako konceptu má, i přes uvedené výtky, v mnohých ohledech nadčasový charakter. Vztah rozhodujících bodů dává do souvislosti s prostorem operace a operačními směry jako geografickými elementy, s manévrem vojsk a, co je nejvíc podstatné, do souvislosti s cílem operace nebo války jako prvkem politicko-strategickým. To je skutečnost, která se neliší od současné doktrinní teorie a praxe.

Jomini, dříve než začíná pojednávat o rozhodujících bodech jako takových, rozebírá podstatu strategických směrů a „bodů“, jež mají různou důležitost. Kategorizaci bodů odvozuje **na základě pozice, na které jsou situovány**. K takovým řadí stále **geografické strategické body**. Význam dalších bodů zase vidí ve **vztahu souvisejícím s postavením nahromaděných jednotek protivníka a činností vlastních vojsk** vhodných pro jejich směrování proti nim. Takové nazývá **strategické body manévru**. Do další kategorie pak řadí **bodů**, jejichž **důležitost je značná a neměnná**, nazývá je **rozhodující strategické body**. Poslední kategorií jsou body, jež mají pouze **druhotný význam**. Charakteristiku všech těchto bodů vysvětluje následně:

Geografický strategický bod je podle Jominiho každý bod válčiště, který má vojenský význam ať již z hlediska své pozice (např. jako komunikační uzel), nebo proto, že je na něm vojenská organizace (jednotka) nebo pevnost. Rovněž uvádí, že ne všechny strategické body musí nutně být i rozhodujícími body. Jomini do kategorie rozhodujících bodů vkládá tzv. cílové body, ležící v prostoru operace. Uvádí, že i když spolu viditelně souvisí, a každý cílový bod by měl nevyhnutně být i jedním z rozhodujících bodů, existuje mezi nimi rozdíl v tom, že ne všechny rozhodující body mohou být ve stejném čase cílem operace.

Pojmenování **rozhodující strategické body** přisuzuje takovým důležitým bodům, jež mají schopnost uplatnit svůj vliv buď na výsledek tažení, nebo pouze na jednu událost. Do tohoto počtu řadí všechny **bodů**, jejichž **umístění, přírodní či umělá povaha jsou příznivé pro vedení útoku nebo obrany**, a dále velké, dobře umístěné pevnosti.

Rozhodující (geografické) body válčiště dělí na několik druhů. Prvními jsou **geografické body a směry**, jejichž **důležitost je trvalá** a závisí na konfiguraci krajiny. Jejich význam vidí v tom, že přes tyto body, pokud jsou drženy, lze kontrolovat spojení několika údolí. Přívlastek **strategické body** [7] přisuzuje všem hlavním městům jednak proto, že jsou komunikačními středisky, ale také proto, že jsou sídlem vlády a moci. Další skupinou rozhodujících bodů této kategorie rozhodujících geografických bodů jsou **vedlejší body manévru**. Ty jsou podle něj výsledkem postavení jednotek na obou stranách. Jako všeobecné pravidlo Jomini uvádí, že *rozhodující body manévru jsou na tom křídle protivníka, na kterém jestliže působí jeho oponent, může jej snáze odrážet od jeho operační základny a podporujících sil, aniž by byl vystaven stejnému nebezpečí*.

Z úvah ohledně termínu a významu rozhodujících bodů Jomini najednou přechází k pojmenování „**cílové body**“, aniž by nějak blíže formuloval jejich společné, případně rozdílné znaky s již dříve popsanými rozhodujícími body. Podle něj existují dva druhy cílových bodů, **cílové body manévru** a **geografické cílové body**. Geografickým cílovým bodem může být významná pevnost nebo tok řeky, jež poskytuje dobré obranné linie nebo vhodné body podpory pro skryté zasazení sil. Cílové body manévru, na rozdíl od geografických, odvozují svůj význam ze situace soustředěných sil protivníka.

Cíl tažení určuje **cílový bod**. Jestliže cíl tažení je ofenzivní, cílovým bodem bude držení hlavního města protivníka nebo provincie, jehož ztráta by jej přinutila k mírové dohodě. Manévrové cílové body Jomini vztahuje zejména k možnosti destrukce a rozpadu sil protivníka. Uvádí, že *největší talent generála, a tím i nejjistější naděje na úspěch, leží v určitém stupni dobré volby těchto bodů*. Za příklad dává Napoleona, který odmítl starý „systém“, kdy stačilo zmocnit se jednoho nebo dvou bodů nebo okupovat přilehlou provincii. Naopak, byl přesvědčen, že nejlepším prostředkem pro dosažení velkolepého výsledku bylo vytlačit a zničit armádu protivníka. Další třídou rozhodujících bodů jsou **politické cílové body**, které sehrávají velkou roli ve většině koalicí a ovlivňují operační plány.

Toto poněkud chaotické členění rozhodujících bodů a zdůvodňování jejich významu Jomini podepírá stručnou analýzou některých bojů přednapoleonské i pozdější éry. V závěru pojednáváné kapitoly konečně přichází snad k největšímu pozitivu přínosu svých úvah, když zdůrazňuje blízký vztah politiky a války. **Většinu vojenských tažení správně dává do souvislosti s dosažením politického konce**. Upozorňuje však, že vojenské akce, jakkoliv důležité, jsou často velice iracionální a vedou ke spáchání závažných chyb ve strategii. Rovněž naznačuje, že v některých situacích by měly být politické cílové body podřízeny strategii (nejméně do doby, než bude dosažen velký úspěch) a že v některých momentech je nutno politiku podřídit vojenským aktivitám.

Jako kdyby Jomini předvídal, že s jeho nepřliš srozumitelným textem nastanou problémy. Proto na závěr svého pojednávání o rozhodujících bodech dělá pokání, když přiznává, že tato oblast je tak rozsáhlá a komplikovaná, že by bylo absurdní pokusit se ji omezit na několik pravidel. Pokání zřejmě upřímné, ovšem zbytečné. Exkurze do Jominiho „Umění války“ však naznačuje jeden podstatný závěr. Autor, byť zbytečně komplikovaně, přece jen vystihuje podstatu konceptu rozhodujících bodů jako důležitého prvku operačního umění. Ať již prvku svázaného s čistě geografickým umístěním v prostoru operace, nebo prvku naplňujícího „logiku účelu“, kdy tento sehrává podstatnou roli v naplňování politických ambicí státu nebo vojevůdce. Jominiho myšlenky expandovaly a byly postupně vyučovány ve vojenských vzdělávacích institucích, rozvíjeny v doktrinálních publikacích a aplikovány v operační praxi. Koncept rozhodujících bodů, jež má zásadní význam pro rozhodování operačního velitele, patří vedle výše zmiňovaných operačních konceptů k základním kamenům současného operačního umění.

Teorie rozhodujícího bodu v soudobých doktrinálních publikacích

Dovolím si tvrdit, že pro bývalé i současné teoretiky a praktiky „českého“ operačního umění byla až do vstupu do Aliance existence rozhodujícího bodu jako pojmu a významu velkou neznámou. Polní řád, bojové předpisy nebo jiné závazné dokumenty, podle nichž se řídila činnost vojsk v operacích, podléhaly vlivu nejdříve sovětské doktrinální školy, aby se později hledaly v národním doktrinálním vakuu. Jejich obsahem byla spíše aplikace jednotlivých operačních principů a zásad, možností vojsk a předpokladů, které však v praxi nikdo neověřil. O prvcích, tvořících základ koncepcie operace a plánu operace tak, jak je chápeme nyní, se obdobné předpisy či doktríny nezmiňovaly. Vstup do NATO tento stav změnil k lepšímu. Alianční doktríny nyní poskytují vojákům novou

filozofii přístupu k operacím a umožňují jim nový pohled na oblast, nazývanou dnes operační umění.

Snad nezní jako otřepaná fráze konstatování, že každý důstojník by měl být patřičně vzdělán, své zkušenosti a schopnosti by měl rozvíjet a úspěšně používat v praxi. Doktrínální „moudro“ by jej mělo provázet po celou dobu profesionální kariéry, zejména při práci v operačním štábu. Základní alianční doktríny [8] však ono moudro někdy spíše ignorují. Jejich studiem lze nabýt dojmu, že nestačí plně reagovat na složitost a komplexnost měnícího se operačního prostředí. Že se jednoduše vyvíjejí velice pomalu. Teorie v nich popsána (po obsahové stránce) zaostává za doktrínami např. americkými nebo britskými. Na druhé straně jsou však jediné, z nichž neanglicky mluvící vojenský profesionál může o konceptu rozhodujících bodů a o operačním umění jako takovém, získat alespoň všeobecný přehled.

Alianční doktríny

Vrcholová alianční doktrína **AJP-01(C)** [9] v části, kde se zabývá operačním uměním, definuje **rozhodující bod** jako „**místo, konkrétní okamžik nebo osobitou vlastnost anebo kvalitu, na které závisí schopnost těžiště zachovávat si volnost činnosti a sílu**“. Dále jej charakterizuje jako „bod, ze kterého může být ohroženo nepřátelské nebo vlastní těžiště“ a jako takový „může existovat v čase, prostoru nebo v informačním prostředí“. [10] Současně je mu přisuzována vlastnost „činností (které je nutno provést), označovaných jako rozhodující bod“, jestliže je cílem porazit nebo neutralizovat těžiště protivníka. Doktrína dále správně zdůrazňuje roli velitele, který na cestě k těžišti určuje nejdůležitější rozhodující body jako své cíle (výrazná aplikace na taktické úrovni) a přiděluje prostředky k jejich ochraně, kontrole, zničení nebo neutralizaci. Podle této filozofie velitel k dosažení rozhodujících bodů nemusí nutně vést bojovou činnost. Jde o to, aby si na nich vytvořil výhodné podmínky, což mu umožní udržet si volnost jednání, zachování síly a udržení iniciativy. Doktrína rovněž vyzvedává vzájemný vztah a společné souvislosti operačních směrů a rozhodujících bodů jako odrazových můstků na cestě k těžišti protivníka. Obdobné souvislosti jsou uváděny z hlediska konceptu přímého postupu (direct approach), jenž jako lineární a nepřerušovaný vede proti těžišti protivníka často přes rozhodující body.

Jestliže uvažujeme nad otázkou – *proč má být rozhodující bod „rozhodující“* – je nutné se seznámit s další alianční doktrínou **AJP-5**. [11] Její česká verze (Pub-100-52-01) definuje rozhodující bod obdobně jako AJP-01(C), k jeho existenci v čase, prostoru, silách a informačním prostředí doplňuje aspekt morálky. Částečně nadhodnocuje jeho význam tvrzením „aby však ‚bod‘ byl ‚rozhodující‘, musí mít potenciál rozhodovat o výsledku tažení nebo operace“. [12] Doktrína správně upozorňuje na určení rozhodujících bodů a operačních podmínek, které musí být na těchto „bodech“ dosaženy, k ovládnutí nebo neutralizaci těžiště protivníka a k ochraně vlastního těžiště. To je důležité zejména v případech, kdy jak protivník, tak vlastní síly budou vyžadovat u stejného rozhodujícího bodu nastolení rozdílných podmínek. Vlastní síly mohou usilovat například o zajištění místa vstupu do operačního prostoru, zatímco snahou protivníka bude přístup do tohoto prostoru zabránit.

Rozhodující body dává tato doktrína do souvislosti s vedením válečné hry pro jednotlivé fáze operace, a to z hlediska nutnosti ověření rozhodujících společných úkolů na těchto bodech. Obdobně je v doktríně uveden požadavek, kdy má velitel stanovit

rozhodující body jako cíle a silám přidělit zdroje pro vytvoření požadovaných podmínek/účinků k jejich zajištění, ochraně, ovládnutí, zabránění přístupu apod. Na to, jak hierarchicky vysoko jsou tyto dvě alianční doktríny postaveny, se může zdát, že teorie k rozhodujícímu bodu je dostatečná. Jestliže si však uvědomíme, že jiné alianční doktrínální publikaci tuto teorii již dále nerozvádí, vyvstává určitý „vědomostní“ paradox. Řešení jeho eliminace mohou být dvě. Buď obsah aliančních doktrín vytvořit/vylepšit po vzoru např. doktrín amerických či britských, nebo vytvořit vlastní (v tomto případě české) národní publikace, v kterých tento i další koncepty dostanou mnohem větší prostor. Ovšem dosáhnout společnou alianční shodu zřejmě není tak jednoduché a vytvořit národní doktrínální produkt bude zřejmě ještě složitější.

Národní (zahraniční) doktríny, charakteristika rozhodujících bodů

Doktrínální vývoj ve státech Aliance, jak jsem již uvedl, se ubíral jiným směrem než tomu bylo v armádách východního bloku. Zásadní zlom nastal zejména v 80. letech minulého století, kde si zejména američtí a britští tvůrci doktrín uvědomovali nové souvislosti vojenského umění. Poté, co „objevili“ operační úroveň války, a tím doktrínálně uznali existenci operačního umění, koncept rozhodujících bodů v něm našel své pevné místo. Řada těchto doktrínálních publikací, ať již společných (joint publications), nebo jednotlivých druhů sil, postupně rozvíjela příslušnou teorii až do podoby, se kterou se můžeme dnes setkat. Obdobným směrem se ubíraly i doktrínální publikace jiných armád, např. kanadské, australské, nizozemské a další.

Co je rozhodující bod a kde je jeho místo? Vesměs všemi zmiňovanými národními vojenskými doktrínami je *rozhodující bod definován jako geografické místo, specifická klíčová událost, rozhodující faktor nebo funkce*, na kterou když se působí, umožňuje veliteli získat značnou výhodu nad protivníkem, případně materiálně přispět k dosažení úspěchu. Toto pojetí je typické u tzv. *kinetických operací*, kde rozhodující body mají většinou geografický charakter, jejich povaha je spíše *fyzická*. Příkladem takových bodů bývají uváděny přístavy, námořní cesty, města, letecké základny, velitelská stanoviště, vzdušný prostor, operační základny, významné komunikační uzly, průmyslové zóny apod. Rozhodujícími body mohou být rovněž důležité prvky sil protivníka nebo i specifické události, jež tyto prvky provádí. K takovým patří např. operační zálohy, zahájení jejich přesunů nebo zahájení významných logistických činností v hloubce sestavy protivníka.

V případě tzv. *nekinetických operací*, kam lze řadit zejména mírové nebo stabilizační operace, bude charakteristika rozhodujících bodů odlišná. Vychází to z povahy logických operačních směrů, na nichž tyto body „leží“. Ty jsou blíže spojeny s významnými událostmi a podmínkami a častěji se vztahují k lidské, tzv. „*nehmatatelné*“ dimenzi problému. Logické operační směry v těchto operacích představují spojení řady rozhodujících bodů, jež jsou součástí několika různých systémů a prostředí. Charakterem takových rozhodujících bodů bude především vytvoření podmínek, kdy na konec odpovědnost za vedení státu přejde do rukou civilních autorit. Významným faktorem bude proto vhodné uspořádání logických operačních směrů, na nichž tyto body leží. Půjde mnohdy o stanovení tzv. nehmatatelných rozhodujících bodů, blíže vztažených na aktivity a úsilí ostatních nástrojů státní moci (diplomatické, ekonomické, informační apod.). Příkladem takových bodů je např. znovuootevření vzdělávacích zařízení, zajištění výcviku bezpečnostních sil, zajištění voleb apod. Z jiného pohledu, částečně

podobného výše uvedenému, rozhodujícím bodem může být aspekt **dosažení určitého účinku**, jako je získání vzdušné či námořní nadvlády nebo otevření zásobovacích tras v průběhu humanitární operace. Žádný z těchto rozhodujících bodů není čistě fyzický ani čistě „nehmatatelný“, ovšem všechny jsou důležité k obnovení bezpečnosti a stability v daném regionu. Jejich dosažení vede postupně k dosažení cílů operace a naplnění požadovaného konečného stavu.

Společnou charakteristikou všech rozhodujících bodů je jejich role a koncepční spojení s myšlenkou **těžiště**. Proto bude i snahou protivníka, za přispění značných zdrojů, tyto body co nejlépe chránit a bránit.

Rozhodující body nepředstavují těžiště, jak je někdy mylně interpretováno, jsou pouze prostředkem k jeho zničení, eliminaci, ovládnutí, případně k jeho získání, udržení a ochraně.

Pokračování

Literatura a poznámky:

- [1] Volný překlad textu autorem, viz General Jomini by G. B. M. in *The Galaxy*, Volume 7, Issue 6 June 1869, viz http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/documents/jomini_bio.pdf. G. B. M. zřejmě značí iniciály pro George Brinton McClellana (1826-1885), v průběhu občanské války amerického generála, později také kandidáta na amerického prezidenta v roce 1864. Říkalo se o něm, rovněž jako o generálu Robertu E. Lee, že do boje šel v jedné ruce s mečem a ve druhé s Jominiho knihou „Umění války“.
- [2] **Antoine-Henri (Baron) de Jomini**, 1779-1869, francouzský a později ruský generál, jeden z nejvíce oslavovaných autorů vojenské literatury napoleonské doby. Od r. 1809 sloužil ve švýcarské armádě, od r. 1804 ve armádě francouzské. V r. 1806 jej Napoleon jmenoval plukovníkem za jeho práci o taženích Fridricha Velikého. Byl zakladatelem moderní vojenské logistiky, tvůrce a inspirátor vojenských doktrín velmocí od 19. století do dnešní doby. Je řazen k nejvýznamnějším vojenským teoretikům, jako byli Carl von Clausewitz, B.H. Liddell Hart, John F.C. Fuller.
- [3] **Sun Tsu** (ang. Sun Tzu), též Sun-c', také Sunzi nebo Sun Wu, 6. stol. př.n.l. Proslulé pojednání mistra Suna o válečném umění se těší zájmu čtenářů i po více než dva a půl tisíce letech, které uplynuly od jeho napsání. Česky např. *Mistr Sun o umění válečném* (Ping-fa), Praha: Naše vojsko, 1949; *Mistr Sun, O válečném umění*, Olomouc: Votobia, 1995; *Sun'c, O umění válečném*, Praha: Maxima, 1999; *Sun-c', Umění války*, Brno: B4U Publishing, 2008; *Mistr Sun o válečném umění*, Praha: Dokořán, 2008.
- [4] CLAUSEWITZ, Carl von. *O válce*. Praha: Academia, 2008, s. 146-149 a 156.
- [5] SUN TZU, *The Art of War*, London: Oxford University Press, 1963, str. 104.
- [6] Tamtéž, s. 98.
- [7] Jomini je uvádí jako strategické body, ale předpokládám, že se jedná o rozhodující (geografické) body se vztahem k danému prostoru. JOMINI, Antoine-Henri, *The Art of War*. <http://www.gutenberg.org/files/13549/13549-h/13549-h.htm>.
- [8] Zde myšleno doktríny přeložené do českého jazyka, případně „pomocné“ vojenské publikace zpracované Správou doktrín ŘeVD ve Vyškově, v roce 2007. Takovou je například publikace „Operační plánování v NATO“ podle principů spojenecké společné doktríny pro operační plánování AJP-5.
- [9] Vojenské operace NATO podle základní alianční doktríny AJP-01(C), s. 94.
- [10] AAP 6, s. 154.
- [11] *Pub-100-52-01*, s. 34.
- [12] Body s takovým potenciálem v současném operačním prostředí, dovoluji si tvrdit, neexistují, protože o výsledku tažení či celé operace rozhoduje řada jiných faktorů, prvků a souvislostí. Jednotlivý rozhodující bod je součástí řady dalších rozhodujících bodů na daném operačním směru, může pouze přispívat k porážce, ovládnutí či eliminaci těžiště. Dosažení výsledku celé operace – naplnění vojenských cílů – je otázkou mnohem širších souvislostí.

**Motto: „Operační umění není pro ty,
kdo se snaží vyhýbat riziku a nebezpečí.“**

Operační umění je aplikace tvůrčích schopností velitelů a štábů – s využitím jejich znalostí, dovedností a zkušeností – k vedení válečných operací, vojenských tažení a velkých operací, organizování činnosti a použití vojenských sil. Operační umění integruje stanovené cíle, způsoby realizace činnosti sil a použití prostředků napříč všemi úrovněmi války. [1]

Cílem článku je poskytnout informace o operačním umění, které doposud nebyly publikovány v české vojensko-odborné literatuře o operačním umění, anebo byly zmíněny jen okrajově. Obsah článku byl konzultován s odborníky, kteří se zabývají řešením problematiky plánování vojenských operací. Článek je určen příslušníkům ozbrojených sil ČR, studentům vojenských škol a kurzů, široké vojensko-odborné veřejnosti a všem, kdo se na řešení otázek operačního umění nějakým způsobem podílejí. Některé ze závěrů, které jsou v článku uvedeny, jsou pouze názorem autora a může k nim být vedena diskuze.

1. Úvod

Úzká spolupráce jak v doktrinální oblasti, tak v oblasti praktické činnosti mezi Armádou České republiky a armádami členských států Aliance vyústila v přijetí zásad operačního umění NATO a k jejich uplatňování v praxi. Navzdory předvídaným změnám v operačním prostředí zůstává podstata války – a tím i operačního umění – stále stejná. Operační umění bude nadále převádět strategické cíle do taktické činnosti, bude stále společné (joint), mnohonárodní (multinational) a mezirezortní (interagency), bude vědou pojednávající o taženích a velkých operacích, bude řešit posloupnost bojů, sražení a vojenské operační činnosti, bude vždy integrováno s diplomacií, ekonomikou a informačním úsilím a bude usměrňovat úsilí vojenských sil k tomu, aby v pravý čas zasáhly na správném místě.

Je tedy potřebné, aby příslušníci ozbrojených sil ČR měli základní sumu znalostí o operačním umění jako součásti vojenského umění, aby velitelé a důstojníci štábu byli schopni využívat zásady operačního umění při plánování a realizaci operační činnosti a aby pochopili důležitost jeho studia pro své další sebevzdělávání. K tomu má napomoci tento článek, který byl napsán s využitím překladu zahraničních odborných prací, aliančních společných publikací a na základě osobních zkušeností autora, které získal v oblasti procesu operačního plánování a vedení operační činnosti v zahraničních operacích a misích.

2. Historický vývoj operačního umění

Na základě výsledků první světové války začali vojenští stratégové a teoretici vojenského umění komplexněji chápat dopady vytvoření širokých bojišť se souvislou frontou, důsledky industrializace činnosti a používání masových armád na dosavadní způsob vedení války a na rozvoj vojenského umění. V důsledku zavádění výsledků průmyslové revoluce do vojenství se bojující armády staly tak velkými a nezdolnými, že bylo nemožné je porazit nebo zničit v jediné bitvě. Tento stav byl příčinou toho, že taktický úspěch ve vztahu k válečné situaci pozbyl svůj dosavadní význam a jeho rozvinutí v úspěch strategický se stalo nerealizovatelným. Zastaralé chápání vojenského umění jako vztahu strategie a taktiky se stalo nedostatečné k pochopení nových změn a muselo být překonáno. To byl počátek vzniku operačního umění.

Pojem operace se začal poprvé používat v německé a sovětské armádě. Vojenskými teoretiky obou armád v období mezi první a druhou světovou válkou byla zdůrazňována myšlenka, že **operace je spojnice mezi taktikou a strategií**. Sovětský vojenští teoretikové poprvé formulovali vztah mezi taktikou, operacemi a strategií. Na základě analýzy výsledků první světové a občanské války dospěli k poznání, že technologie vytvořila válečné prostředí, jehož překonání vyžaduje provedení několika po sobě jdoucích hlubokých operací. Koncepce „hlubokých operací“ se tak stala největším úspěchem sovětského operačního umění.

V Československé armádě bylo operační umění prakticky a po krátkou dobu uplatňováno v bojích československých legií v Rusku a na Sibiři. Velitelé legií jsou dodnes vojenskými odborníky pokládáni za mistry ve vedení vojenských operací. Po návratu legionářské sibiřské armády však bylo od dalšího rozvoje operačního umění upuštěno a nastal příklon k zásadám vedení obranné poziční války, která se opírala o využití linie předem vybudovaných stálých železobetonových opevnění. Praktické vedení bleskové války armádou Německa a provádění hlubokých operací Sovětskou armádou za druhé světové války přispělo k hlubšímu proniknutí do podstaty organizace bojů a vojenské činnosti v čase a v prostoru za účelem dosažení stanoveného cíle. [2]

Po skončení druhé světové války bylo vojenské myšlení obou proti sobě stojících vojenských uskupení (NATO a Varšavské smlouvy) ovládáno ideou masového zasažení jaderných zbraní, což mělo negativní dopad na rozvoj operačního umění. Vzhledem k hrozbě atomového zničení se podle některých vojenských teoretiků provádění velkých vojenských operací stalo nemožným. Operační umění se více méně dostalo do pozadí.

V ozbrojených silách USA bylo operační umění nedílnou součástí strategie. Na základě zkušeností z vietnamské války však došlo k přehodnocení místa a úlohy operačního umění. V roce 1982 se operační umění v USA oficiálně stalo samostatnou součástí vojenského umění a termín „operační umění“ byl zařazen do odborných vojenských slovníků a začal být používán jako odborný vojenský pojem. [3]

Po skončení studené války a zániku Varšavské smlouvy, vzniku nových bezpečnostních hrozeb, dochází k jeho renezanzi. V současné době je operační umění zakotveno *de facto* ve všech doktrínách NATO a aliančních společných publikacích, je realizováno ve všech operacích. Teoretické zásady moderního operačního umění jsou v rámci NATO v současnosti uplatňovány v procesu operačního plánování a následně rozvíjeny při vedení mírových a krizových operací.

Z výše uvedeného vyplývá, že operační umění je v rámci Aliance nedílnou součástí operačního plánování (doktrína AJP 5, operační plánování). O narůstajícím významu a důležitosti operačního umění však svědčí fakt, že vojenští odborníci NATO nyní připravují vydání zcela nové doktríny s názvem „Operační umění“.

3. Operační umění

Operační umění představuje použití vojenských sil k dosažení strategických nebo operačních cílů prostřednictvím realizace plánu, nasazení uskupení sil a prostředků, integrace jejich činnosti a vedení válečných operací, vojenských tažení, velkých operací a bojů. [4]

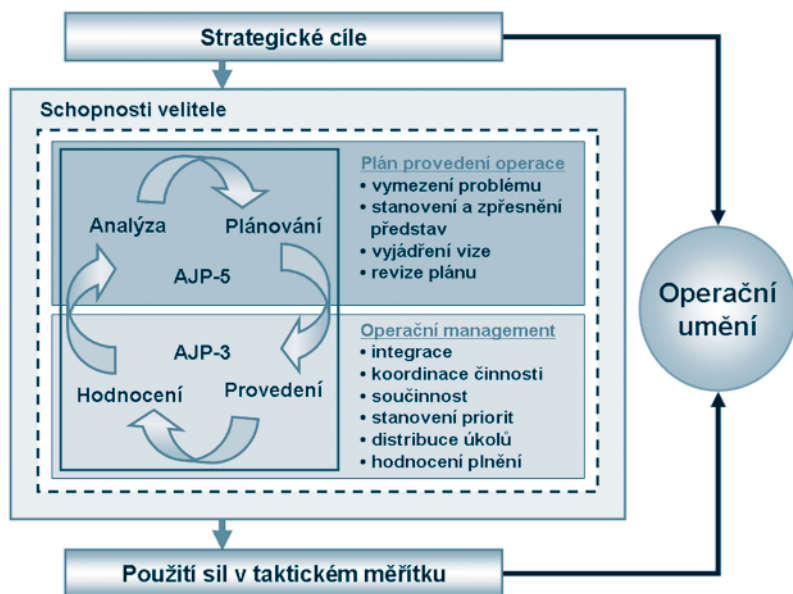
Operační umění umožňuje menším, ale kvalitněji připraveným a dovedně vedeným vojenským silám, které se řídí promyšlenou strategií, rychle a rozhodně porazit mnohem silnějšího protivníka.

Operační umění je mistrné řízení a přesné provádění operace, která je vedena ve shodě s činností jiných organizací, **k převedení strategických cílů do formy taktické činnosti za účelem dosažení stanoveného výsledku.** Třebaže operační umění vzniklo v souvislosti s vedením vojenských operací, je koncept operačního umění rovněž použitelný pro vedení soudobých operací, ve kterých řešení krize není nezbytně závislé na dosažení vojenského úspěchu. To vyžaduje schopnost velitelů pochopit složitý a často obtížně řešitelný problém a prokázat dostatečnou jasnozřivost, logiku uvažování a intuici, která umožní konkrétní plánování a vydání proveditelných rozkazů.

Tato činnost je realizována prostřednictvím kombinace zkušeností a dovedností samotného velitele a procesů štábní činnosti při zpracování plánu provedení operace a uplatňování operačního managementu, viz obr. 1 (str. 44). Tento obrázek také znázorňuje cyklus velitelské a štábní činnosti: **Analýza – Plánování – Provedení – Hodnocení**, který se týká všech aliančních společných publikací. [5]

Plán provedení operace

Plán provedení operace je koncepční a tvůrčí rámec, ve kterém velitel vymezuje operační problém a následně rozvíjí a upřesňuje své operační představy – svoji celkovou vizi a svůj pohled na to, jak se bude operace odvíjet – s cílem, aby bylo zajištěno zpracování konkrétních a proveditelných plánů. Plán provedení operace je trvale živý dokument, který je často upravován na základě změn, které jsou obsaženy ve vydaných strategických pokynech, a to až do ukončení vedení dané operace. Plán provedení operace, počínaje okamžikem jeho vzniku, nesmí být pokládán za úplně dokončený nebo nezměnitelný dokument a nesmí být nikdy prostě realizován jako daný bez provedení aktualizace v závislosti na měnících se podmínkách. Upřesňování a neustálé dopracovávání jsou hlavními aspekty trvalého a nepřetržitého přetváření plánu provedení operace podle toho, jak se mění situace, jak dochází ke změnám chápání operačního problému velitelem nebo jak se mění podmínky prostředí v reakci na prováděnou vojenskou intervenci.

Obr. 1: Vztah mezi operačním uměním, plánem provedení operace a operačním managementem [6]

Podíl na změnách mají také činnost a odpor ostatních činitelů (včetně protivníků) a reakce na nutnost vypořádat se s nevyhnutelnými důsledky náhody a operační frikce (zadrhávání operační činnosti). Nepřetržité provádění změn a upřesňování plánu provedení operace, které bude zahrnovat nové vymezení operačního problému a prostředí (a v případě nutnosti i úpravu konečného cíle), se pravděpodobně stane normou, spíše než výjimkou. Z tohoto důvodu si velitel musí zvyknout na neustálou nejistotu a musí být schopen využívat panující chaos ve svůj prospěch. S tímto cílem musí velitel využívat hodnocení situace, včetně neocenitelného zdroje jeho osobních poznatků, které získal v rámci bojiště, dialogu vedeného se spojenci a spolupráce s ostatními činiteli v prostoru operace, aby integrální součástí vlastního procesu upřesňování celkového plánu vedení operace. [7].

Operační management

Operační management zajišťuje integraci záměrů, koordinaci operační činnosti, sladování celkového provedení operací, součinnost při provádění operačních zásahů, stanovení priorit ve vedených operacích a hodnocení dosažených výsledků. Hodnocení průběhu operace a následné činnosti s cílem upřesnit plán za účelem dosažení stanovených cílů v kontextu změněných podmínek musí být hlavní způsob, kterým velitel uplatňuje svoje velení v rámci společných sil. Musí být včas rozpoznáno, že se tempo provedení operace na jednotlivých úrovních (strategické, operační a taktické) různí, a že k udržení iniciativy musí být toto tempo posuzováno proti tempu operační činnosti protivníka a vůči plánovacímu horizontu velitele. [8]

Operační umění udává způsob uvažování na operační úrovni a musí odrážet více než jen dodržování použitých způsobů činnosti a postupů, jež jsou založeny na znalostech doktríny a příruček. Operační umění musí být uplatňováno na základě hlubokých

znalostí a chápání složitých vztahů mezi všemi faktory, které mají vliv na plánování a provedení operace:

- Operační umění zahrnuje efektivní použití plánovacích nástrojů a vynakládání úsilí k zajištění toho, aby velitelé prostřednictvím plánů provedení tažení a operací využívali efektivním způsobem schopnosti sil, prostor, čas a informace. Plán provedení poskytuje rámec, který pomáhá veliteli uspořádat jeho vlastní myšlenky a umožňuje mu pochopit, které podmínky jsou podstatné pro dosažení úspěchu.
- Operační umění potenciálně počítá s plným rozsahem současně probíhajících operací, které jsou vedeny napříč nepřetržitě probíhajícím konfliktem s rozhodujícím zaměřením celkového tažení, které se s časem posouvá. To pomáhá veliteli a štábu pochopit, že:
 - všechny velké operace jsou kombinací úkolů, které jsou plněny současně.
 - operace se mění s časem.
 - operace vedené v jedné fázi tažení mají přímý dopad na následující fáze celkového tažení.
- Operační umění taktéž vyžaduje širokou vizi, schopnost předvídání, důkladné pochopení vztahů mezi stanovenými cíli a prostředky k jejich dosažení a porozumění vnitřní a neodmyslitelné součinnosti, která vyplývá z náležitě koordinovaných společných operací.

Cíle – způsoby a prostředky k jejich dosažení

Operační umění usiluje o vyvážení vztahu mezi stanovenými cíli, způsoby jejich dosažení a použitím prostředků k dosažení stanovených cílů v rámci plánování a vedení operací. Operační umění vyžaduje, aby příslušný velitel a jeho štáb nepřetržitě hodnotili strategický kontext a hledali odpovědi na následující otázky:

- **Cíle.** Jaké podmínky musí být splněny v operačním prostoru, aby bylo dosaženo strategických cílů? Jestliže se politický cíl časem změní nebo jestliže se tento cíl změní v reakci na změnu situace, jaké nové cíle budou nevyhnutelně vytvářet tlak na přehodnocení operačního problému?
- **Způsoby dosažení cílů.** K jakým širším (nejen vojenským) přístupům povede vytvoření požadovaných podmínek? Které nástroje použití síly bude nutno kombinovat se stanovenými přístupy?
- **Použití prostředků.** Jaké schopnosti a další zdroje jsou dostupné a mohou být – v rámci stanovených omezení – použity k vytvoření požadovaných podmínek? Jakým způsobem jsou vojenské a nevojenské nástroje integrovány za účelem dosažení těchto podmínek? Velitel zvažuje podstatu vlastních sil, jaké cíle jsou v rámci jeho působnosti, jaká je podstata přijatelných rizik a jaké jsou způsoby jejich možného zmenšení, která rizika jsou spjata s dosažením stanoveného cíle za použití daných sil. [9]

Operační zlom (zvrát)

V každém tažení nebo operaci nastává období, kdy jedna strana začne získávat převahu a druhá strana začne ve svém úsilí ochabovat. I když je velice obtížné předvídat, kdy v průběhu operace pravděpodobně dojde k operačnímu zlomu, přesto je velmi významné a důležité pokusit se tento moment stanovit. Určení počátku operačního zvratu na straně

protivníka se může stát stěžejní událostí celého tažení nebo operace. Neboť právě to je okamžik, kdy se využití situace stává životně důležité k tomu, aby získaná výhoda byla udržena na straně vlastních sil a aby bylo možno dosáhnout konečného – cílového – stavu. V případě správné predikce (předvídání) je potom možno plně využít operačního zlomu ve vlastní prospěch anebo, jestliže k tomuto operačnímu zvratu dochází nebo má dojít na straně vlastních vojsk, pokusit se o snížení jeho účinků a dopadů. Operační zlom může být výsledkem působení širokého množství nejrozličnějších faktorů, které mají různorodý charakter, jakými jsou např. dostupnost nebo poskytování potřebných zdrojů, řada taktických nezdarů nebo změna politického kontextu. [10]

Rozhodující operace

S termínem operační zvrat je spojen další operační pojem, a to rozhodující operace nebo rozhodující bitva. V Clausewitzově pojetí tento pojem představoval ideu jediné, hlavní, stěžejní bitvy, která rozhodne o výsledku války: „*Teorie války se snaží odhalit, jak je možno získat převahu fyzických sil a materiální výhody v rozhodujícím bodě.*“

Třebaže na boje a sražení je v současnosti pohlíženo pouze jako na základní kameny k dosažení vyššího strategického cíle, je stále důležité a stojí za to pokoušet se najít událost nebo řadu navzájem propojených událostí, jež mohou mít rozhodující dopad na celé tažení a budou příčinou toho, že protivník neodvratně a navždy ztratí iniciativu. V dynamicky se vyvíjející operační situaci je proto velmi důležité najít a usměrňovat sled událostí, které mohou vést k tomuto důsledku, čili **neustále hledat způsoby, jak formovat operační činnost tak, aby vedla k rozhodující operaci.** [11]

4. Plán provedení operace

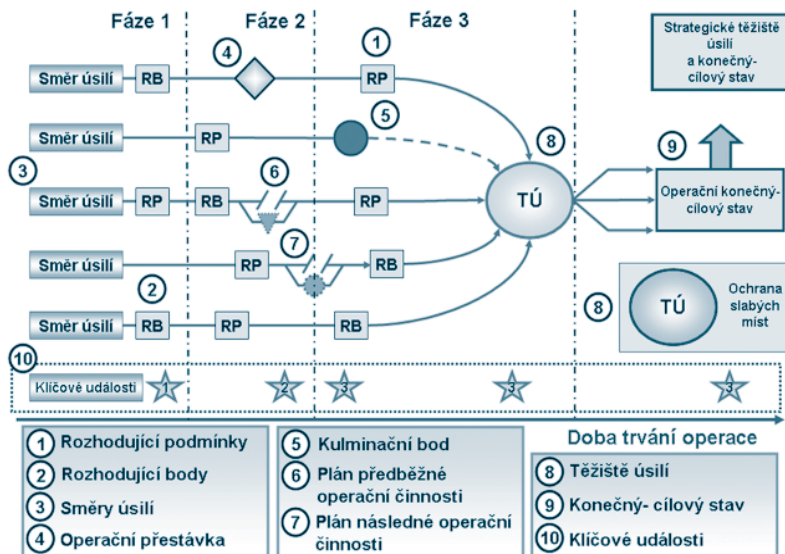
4.1. Operační představy (myšlení)

Operační umění vyžaduje tvůrčí a novátorské myšlení k nalezení co nejširšího řešení operačního problému, to znamená řešení, které může být vymezeno určitými operačními představami o způsobu vedení operace. Výsledkem tohoto myšlení je prvotní zámysl velitele a následný záměr operace (CONOPS). Tento výsledek představuje základ schématu provedení operace, které je dále rozpracováváno v procesu vytváření plánu provedení operace. Jako takový je tento proces doménou velitele a vytvořeného řídicího štábního systému. Klíčem operačního umění je s předstihem identifikovat, který faktor bude rozhodující pro dosažení porážky protivníka. Určení rozhodující činnosti vojsk potom vychází z analýzy těžiště úsilí protivníka.

4.2. Základní prvky plánu provedení operace

Aplikace zásad operačního umění vyžaduje důkladné pochopení významu a úlohy mnoha rozdílných operačních složek plánu provedení operace a operačních nástrojů. Tyto operační složky a nástroje jsou užitečné a efektivní k provedení analýzy strategických a operačních faktorů, pochopení operačních požadavků, zvýšení tvořivosti a představitivosti, k zajištění logických vazeb a dosažení vyváženosti mezi stanovenými cíli, způsoby jejich dosažení a použitými prostředky. Zpracování plánu provedení operace je proces, který dále rozvíjí a upřesňuje operační představy.

Tři věci společně tvoří hlavní prvky plánu provedení operace: **operační hodnocení, operační složky plánu provedení operace a grafické schéma provedení operace.** Grafické schéma provedení operace, které je vyjádřením celkové představy velitele na operační úrovni o operační činnosti, vychází z operačního hodnocení a je z velké části tvořeno s využitím množství teoretických stavebních bloků, které jsou známy pod souhrnným názvem **operační složky plánu provedení operace.** [12]

Pozn.: RB rozhodující body, RP rozhodující podmínky, TÚ těžiště úsilí (body zranitelnosti).

Obr. 2: Schéma provedení operace [13]

4.3 Operační složky plánu provedení operace

Operační složky plánu provedení operace jsou určeny k vytvoření operační teoretické konstrukce v rámci, ve kterém bude operace vedena. **Operační složky jsou považovány za spojovací články (spojníci) mezi operačním uměním a plánem provedení operace.** Ve svém úsilí vést operace, boje a sražení ke splnění strategického cíle bude velitel na operační úrovni na základě využití operačních složek vytvářet návrh plánu tažení (velká operace), což mu umožní vytvořit si celkovou představu, jak se bude celé tažení (velká operace) odvíjet, a jakým způsobem bude nutno ovlivňovat vývoj operační činnosti. Velitel využívá operačních složek k vyjádření vize, vypracování konceptu plánu provedení operace, stanovení zámyslu pro plán provedení operace a organizaci systému velení pro splnění plánu provedení operace. V širším pojetí operační složky slouží třem účelům:

- k cílenému zaměření úsilí v průběhu provádění operačního hodnocení,
- snadněji v plánech a směrnicích vyjádřit, čeho má být dosaženo,
- umožnit monitorování, jak jsou v průběhu tažení nebo velké operace plněny stanovené úkoly.

Operační složky způsobu provedení operace zahrnují:

- a) **Cílový stav.** Konečný – cílový stav – je politická nebo vojenská situace, které má být dosaženo s ukončením operace, což potvrzuje, že byly splněny stanovené

cíle. Konečný, cílový stav je politická nebo vojenská situace, která musí existovat, když operace byla ukončena za příznivých podmínek a musí být dosažena ještě před vlastním ukončením operace. Pochopení významu dosažení konečného – cílového – stavu je rozhodujícím prvkem každého plánu. Bez tohoto pochopení není možno smysluplně zaměřit plánování operace žádoucím směrem. Veškerá činnost a vedení operace musí být posuzováno vzhledem k jejich důležitosti pro dosažení konečného – cílového – stavu. [14]

- b) **Operační cíle.** Společné mnohonárodní operace musí být řízeny ke splnění jasně definovaného a obecně pochopeného operačního cíle, což přispěje k dosažení požadovaného konečného – cílového stavu. Co nejjednodušeji řečeno – operační cíl je meta, které musí být dosaženo. Na své úrovni velitelé stanoví operační cíle k zaměření činnosti podřízených vojsk a k poskytnutí jasného smyslu pro plnění přidělených úkolů. Cíle na operační úrovni jsou dosahovány prostřednictvím realizace činností – které mají časovou posloupnost – k vytvoření jedné nebo více rozhodujících podmínek. Je pravděpodobné, že na operační úrovni bude dosažení stanovených cílů vyžadovat souběžnou činnost několika nástrojů, například vytvoření bezpečného prostředí může vyžadovat jak vojenskou činnost, tak civilní rekonstrukci. Je prvořadou povinností velitele společných sil, aby koordinoval činnost podřízených vojsk s činností ostatních organizací a usiloval o jednotu záměrů k dosažení stanoveného operačního cíle.
- c) **Těžiště úsilí.** Těžiště úsilí je ten prvek celkové schopnosti nebo obranného systému na straně protivníka, který klade největší odpor naší snaze o dosažení konečného – cílového – stavu, a jehož zničení nebo neutralizace nevyhnutelně povede k dosažení stanovených cílů. Těžiště úsilí je definováno [15] jako *ty charakteristické vlastnosti, schopnosti nebo územní lokality, ze kterých stát, aliance, vojenské síly nebo jiné mocenské uskupení získávají vlastní volnost jednání, fyzickou sílu a vůli bojovat*. Těžiště úsilí existuje na všech úrovních vedení operací a na jakékoliv úrovni vedení operace může být více než jediné těžiště úsilí. Stejně jako určení **těžiště úsilí protivníka** je také nezbytné určit **těžiště úsilí vlastních sil** a s cílem přijmout účinná opatření pro zajištění dostatečné ochrany vyhodnotit jeho zranitelnost vůči útokům protivníka. Počáteční analýza jak těžiště úsilí vlastních sil, tak těžiště úsilí na straně protivníka vyžaduje **neustálé přehodnocování jejich významu** v průběhu plánování a jednotlivých fází operace a stejně tak **přehodnocování způsobu ochrany** těžiště úsilí vlastních sil.
- d) **Operační efekt.** Obecně za operační efekt může být považován účinek, výsledek nebo následek jedné nebo více operačních činností, či jiných příčin, které budou mít vliv na fyzický stav nebo chování celkového systému (nebo prvků systému), a jež budou přispívat k dosažení jednoho nebo více rozhodujících bodů, nebo vytvoření jedné nebo více rozhodujících podmínek. [16]
- e) **Rozhodující podmínka.** I když je možné zničit, vyřadit nebo neutralizovat těžiště úsilí protivníka jediným úderem, je pravděpodobnější, že to bude vyžadovat celou řadu koordinovaných vojenských akcí. Kumulovaný efekt těchto akcí je označován pojmem rozhodující podmínka. **Rozhodující podmínka je nový operační pojem**, který rozšiřuje význam stávajícího pojmu **rozhodující bod**. Rozhodující podmínka je definována jako *kombinace okolností, souběh událostí, souhrn účinků nebo specifická klíčová událost, rozhodující faktor nebo operační činnost*,

Forma analýzy těžiště úsilí	
Vyhodnocení cíle a požadovaného výsledku	
Co je hlavním cílem zainteresovaného činitele? Jaké jsou podmínky, kterých se snaží dosáhnout svoji činností?	
Těžiště úsilí Co je základním prvkem síly, na kterém závisí dosažení strategických cílů zainteresovaným činitelem? <i>(které strategické cíle budou terčem útoků na straně protivníka, a které budou chráněny vlastní stranou)</i>	Rozhodující schopnosti Jaké jsou základní prostředky, které umožňují, aby těžiště úsilí získalo a udržovalo dominantní vliv nad protivníkem nebo situací, jako je např. zastrášení a donucení, kontrola populace, přerozdělování bohatství nebo kontrola politického systému? <i>(na které schopnosti je nutno působit nebo znemožnit protivníkovi použít je, a jak těchto schopností využít vlastní stranou)</i>
Rozhodující slabá místa Jakých slabých míst, mezer nebo nedostatků klíčových prvků systému a v základních podmínkách, charakteristických vlastnostech, schopnostech, vzájemných vztazích a účincích může být využito k ovlivnění nebo neutralizaci těžiště úsilí? <i>(která slabá místa budou cílem útoku na straně protivníka, a která musí být chráněna na vlastní straně)</i>	Rozhodující požadavky Jaké klíčové prvky systému a základní podmínky, charakteristické vlastnosti, schopnosti, vzájemné vztahy a účinky jsou nutné pro vytvoření a udržování rozhodující schopnosti těžiště úsilí, jako jsou specifické prostředky, materiální zdroje a vztahy s jinými činiteli? <i>(které prvky musí být odepřeny protivníkovi a zajištěny pro vlastní stranu)</i>
Závěry: Jakých slabých míst, mezer nebo nedostatků klíčových prvků systému a v základních podmínkách, charakteristických vlastnostech, schopnostech a účincích může být využito na straně protivníka, a které musí být chráněny na vlastní straně tak, aby došlo ke změně schopnosti, vztahů a režimu činnosti, což povede ke zlepšení podmínek v operačním prostředí?	

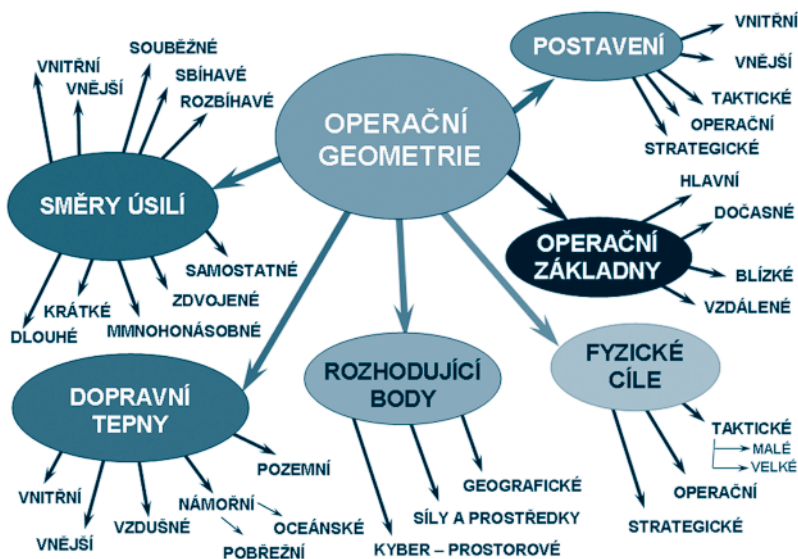
Obr. 3: Forma analýzy těžiště úsilí

jež v okamžiku svého vzniku umožňuje veliteli získat významnou výhodu nad protivníkem nebo fakticky napomáhá k dosažení operačního cíle. [17] Rozhodující podmínky jsou klíčem, který otevírá cestu k dosažení těžiště úsilí a mohou být určeny za cíl přímého útoku. Velitel označuje nejdůležitější klíčové (rozhodující) podmínky jako cíle a přiděluje prostředky k jejich ochraně, ovládnutí, vyřazení, zničení nebo neutralizaci. Klíčové podmínky jsou logickým výsledkem analýzy těžiště úsilí. Rozhodující podmínky jsou uspořádány podél směrů operačního úsilí (operačních linií), které vedou k těžišti úsilí protivníka. Rozhodující podmínkou může být prostor, správný okamžik, významná charakteristická vlastnost nebo operační kvalita, na nichž je těžiště úsilí závislé v udržování své vlastní síly (např. úroveň morálního stavu) a svobody jednání. Rozhodující podmínky nemusí nezbytně znamenat vedení bojové činnosti nebo představovat operační sražení, a ani nemusí mít geografickou důležitost. Schopnost vytvořit příznivé rozhodující podmínky umožňuje veliteli zajistit si volnost jednání, udržet tempo operace a získat nebo uchovat iniciativu. [18]

- f) **Rozhodující bod.** Je to bod, ze kterého může být ohroženo těžiště úsilí vlastních sil nebo těžiště úsilí sil protivníka. Rozhodující bod může existovat v čase, prostoru nebo v informačním prostředí.
- g) **Směry operačního úsilí — operační linie.** Směr operačního úsilí je pomyslná logická linie, která v tažení nebo operaci spojuje podmínky v čase a prostoru na směr postupu k dosažení těžiště úsilí. [19] Směry operačního úsilí vytvářejí vztah mezi rozhodujícími podmínkami (rozhodujícími body) a těžištěm úsilí. Tento vztah může být součinnostní nebo prostorový. Velitelé soustřeďují operační úsilí na požadovaný konečný-cílový stav s tím, že vytyčují směry operačního úsilí pro nasazení vojenských operačních a mocenských nástrojů k jeho

dosažení. Konečného – cílového – stavu se zpravidla dosahuje použitím vojenské síly v celém prostoru operace, v čase a v logickém uspořádání, které integruje všechny vojenské schopnosti společných sil za účelem soustředění operačního úsilí na zničení těžiště úsilí protivníka a jeho ozbrojených sil.

- h) Operační geometrie – operační konfigurace.** Po určení těžišť úsilí, rozhodujících podmínek, rozhodujících bodů a směrů operačního úsilí musí být za použití geografických aspektů plánu provedení operace provedena analýza „geometrie-konfigurace“ operačního prostoru nebo válčiště. Tato analýza musí zvláště brát do úvahy možný operační dosah vojenských sil, který je dán rozsahem, v jakém jsou rozdílné druhy sil schopny smysluplně operovat a účinně vést nepřetržitou operační činnost. To bude nevyhnutelně vytvářet požadavek na zřízení prostoru soustředění, předstunutých operačních základů a dodatečných míst vstupu do prostoru operace, jakož i vyvolávat potřebu rozdělit zodpovědnost za velení a řízení v rámci operačního prostoru mezi velitele jednotlivých komponentů.

Obr 4: Operační geometrie – konfigurace [20]

- i) Operační dosah.** Operační dosah je vzdálenost, „na kterou“, nebo časové období, „po které“ mohou operační síly úspěšně používat své schopnosti. Operační dosah se může stát pro operaci důležitým faktorem při stanovení (nebo existenci) limitů velikosti (nebo druhu) vojenských sil, nasazených k provedení operace. Operační dosah je důležitým faktorem i v případě, kdy vojenské síly vedou operace v prostoru, kde není možno zajistit podporu hostitelského státu.
- j) Operační poslušnost.** Stanovení operační poslušnosti je forma uspořádání činnosti v rámci operace nebo tažení za účelem dosažení co nejpravděpodobnějšího zničení nebo neutralizace těžiště úsilí protivníka. Zpravidla nejlepší je provést souběžné operace na mnoha směrech operačního úsilí za účelem dosažení součinnosti všech vojenských operačních a mocenských nástrojů a překonat schopnost protivníka k odporu. V rámci směrů operačního úsilí však budou

některé operace, dříve než vůbec mohou být zahájeny, záviset na úspěšném provedení jiných operací. Například předsunuté operační základny budou muset být zajištěny před zahájením útočných operací. Velitel může také nařídít změnu v pořadí provedení jím upřednostňovaných operací z důvodu momentálního nedostatku zdrojů, schopností anebo z důvodu snížení a omezení rizika. Jakmile bylo rozhodnuto o konečném pořadí jednotlivých a dílčích operací, může velitel přistoupit k rozčlenění operace jako celku na jednotlivé operační fáze.

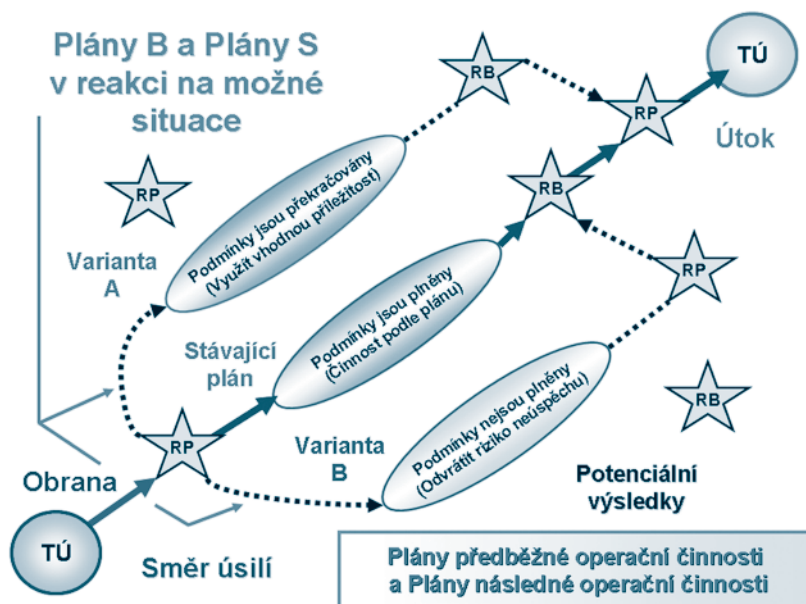
k) Období operace – operační fáze. Rozdělení operace na období (rozfázování operace) je metoda, která vyjadřuje, odkdy nebo odkud (časově nebo prostorově) operace nemůže být dále rozvíjena, pokud není splněna stanovená řada činností, nebo dokud není provedena nutná změna operační sestavy. Fáze zpravidla následují jedna po druhé, ale mohou se také překrývat, a to zvláště v operacích vedených na podporu míru. V některých případech může být začátek fáze podmíněn úspěšným ukončením předchozí fáze. Cílem rozdělení operace nebo tažení na fáze je udržet nepřetržitost operační činnosti, tempo vedení operací a vyhnout se zbytečným operačním přestávkám. [21]

l) Předběžné operační plánování (plány předběžné operační činnosti a následné operační činnosti). Pro každou akci existuje celá škála možných výsledků, které mohou, ale nemusí, vytvořit podmínky, jež jsou nutné pro splnění stanovených cílů jako základního předpokladu k dosažení konečného – cílového – stavu. Výsledky, které jsou lepší, než bylo očekáváno, mohou představovat příležitosti, jichž lze vhodně využít. Zatímco výsledky, které jsou horší, než se neočekávalo, mohou vytvářet rizika, která musí být snížena. Schopnost využít příležitosti a snížit rizika závisí v prvé řadě na předjímání vzniku takových situací a následně na zpracování předběžných operačních variant činnosti, jak se s těmito situacemi efektivně vypořádat. Velitelé musí předjímat možné výsledky a zabezpečit, aby zpracování variant možné činnosti bylo obsahem procesu operačního plánování. To velitelům zajistí volnost jednání v rychle se měnících podmínkách a umožní jim udržet si iniciativu navzdory činnosti protivníka. Existují dva přímé kroky operačního plánování, a to zpracování plánů předběžné operační činnosti a plánů následné operační činnosti. Obojí je realizováno v průběhu základního operačního plánování a následně v průběhu realizace plánu.

■ **Plány předběžné operační činnosti (Plány B – Branches)** jsou operační varianty předběžné činnosti pro příslušnou fázi operace a jsou naplánovány a prováděny jako možná reakce na vznik předpokládané operační situace nebo nepříznivého operačního zvratu. Tyto plány zajišťují veliteli flexibilitu v rozhodování a udržení iniciativy.

■ **Plány následné operační činnosti (Plány S – Sequels)** jsou operační varianty následné činnosti pro nadcházející fázi operace, jedna z nich může být předem naplánovanou fází operace. Tyto plány jsou zpracovány na základě předpokládaných úspěšných výsledků probíhající operace nebo fáze operace s cílem zajistit veliteli flexibilitu v rozhodování, udržení iniciativy a zvýšení operačního tempa.

m) Operační tempo. Operační tempo je míra nebo rytmus vlastní operační činnosti v poměru k operační činnosti protivníka v rámci taktických sražení, bojů a uprostřed velkých operací. Operační tempo zahrnuje kapacitu vojenských sil

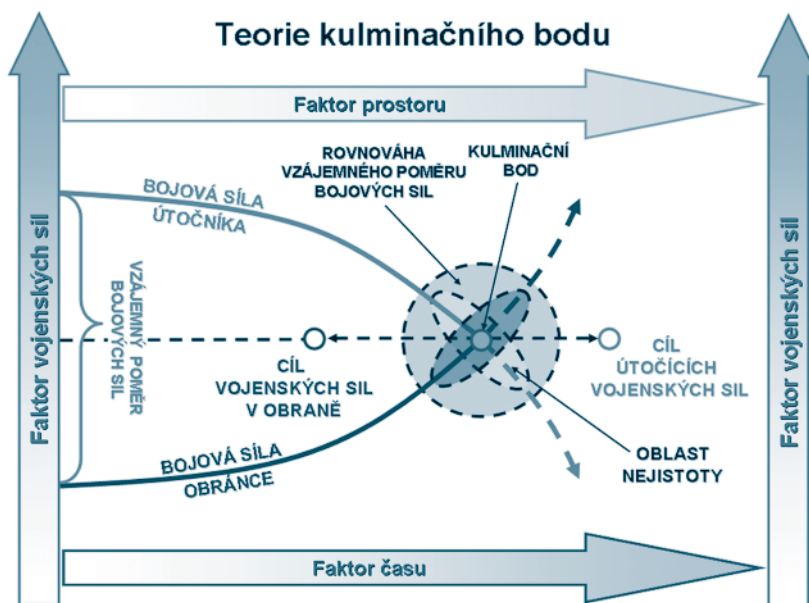

Pozn.: RB rozhodující body, RP rozhodující podmínky, TÚ těžiště úsilí (body zranitelnosti).

Obr. 5: Plány předběžné a následné operační činnosti [22]

provést přechod z jednoho zaujatého operačního postavení na postavení druhé. To vyžaduje, aby velitel předjímal činnost protivníka, byl s předstihem připraven a udržoval svoji schopnost rychle rozhodovat a jednat v otázce soustředování vojenských schopností a masových účinků zbraňových systémů na dosažení rozhodujících podmínek a bodů v čase a prostoru. Schopnost diktovat operační tempo zajišťuje veliteli volnost jednání a je klíčem k tomu, jak přinutit protivníka, aby dosáhl kulminačního bodu operace a současně klíčem k odvrácení předčasného dosažení kulminačního bodu operační činnosti vlastních sil. [23]

- n) **Kulminační bod.** Kulminace operace má jak ofenzivní, tak defenzivní důsledky. Za útoku je kulminačním bodem operace časový okamžik nebo dosažení místa v operačním prostoru, kdy bojová síla útočících vojsk již nezajišťuje převahu nad protivníkem a útočící síly musí přejít do obrany, riskovat protiútok a porážku. Síly, které vedou obranu, dosahují kulminačního bodu operační činnosti, když ztratily schopnost zahájit protiútok nebo schopnost úspěšně pokračovat v obraně, v důsledku čehož jsou nuceny odpoutat se od protivníka a vyjít z boje nebo čelit porážce. Určení přesného okamžiku dosažení kulminačního bodu umožňuje veliteli plně využít situace ve svůj prospěch nebo naplánovat operační přestávku s cílem vyhnout se dosažení kulminačního bodu. Stanovení posloupnosti operací a rozfázování operace musí být nastaveno tak, aby zajišťovalo, že operační činnost sil protivníka kulminuje daleko předtím, než tyto síly splní požadované operační cíle, a současně zabezpečovalo, že vlastní síly dosáhnou stanovených cílů podstatně dříve, než dojde ke kulminaci. [24]
- o) **Operační přestávka.** Operační přestávka je dočasné zastavení určité operační činnosti v průběhu operace s cílem vyhnout se riziku dosažení kulminace a udržení

Obr. 6: Teorie kulminačního bodu [25]

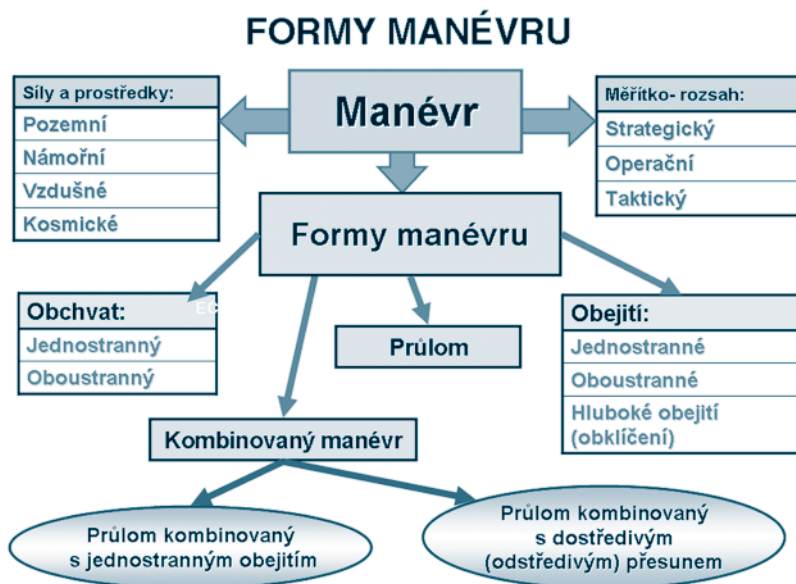
schopnosti obnovit bojovou sílu, která je nutná pro pokračování operační činnosti v dalším období operace. Operační činnost nemůže být vedena neustále, může vyvstát potřeba provedení periodických operačních přestávek, zatímco iniciativa je udržována jinými způsoby nebo jinými druhy činnosti. Občas je nutno učinit operační přestávku na jednom směru operačního úsilí za účelem soustředění úsilí na jiném směru. V ideálním případě by uskutečnění operační přestávky mělo být plánováno s cílem minimalizovat jakoukoliv celkovou ztrátu tempa operace. V operačním pojetí termín „přestávka“ neznamená „vypnutí“, ale představuje aktivní druhy vojenské činnosti. V pojmu „přestávka“ je zahrnuta schopnost obnovit činnost na směru operačního úsilí s cílem udržet chod operace a iniciativu.

- p) **Ukončení operační činnosti [26] a přechodné období.** Termín „ukončení operační činnosti“ má v tomto kontextu jiný obsahový význam a v této souvislosti znamená spíše přechodné období, tj. změnu kvality, než tradiční pojmy zastavení palby a provádění přehlídek na počest vítězství. Místo toho velitel zaměřuje své úsilí na to, co nastane, když dojde k dosažení konečného – cílového – stavu, jakým způsobem udržet nastálo to, čeho bylo dosaženo. Protože vojenské cíle mohou být splněny značně dříve než je dosaženo strategického konečného – cílového – stavu (zvláště v operacích na podporu míru), může tato skutečnost vyžadovat vyslání následných operačních sil. Tento fakt potvrzují zejména nejnovější zkušenosti Aliance. Poté, co došlo k ukončení operací NATO, bylo následně nutno vést další operace pod vedením EU nebo OSN.
- q) **Přímý a nepřímý postup.** I když může být těžiště úsilí protivníka zničeno přímým útokem, je pravděpodobnější, že bude muset být vedena celá řada operací

za účelem vytvoření rozhodujících podmínek a dosažení rozhodujících bodů, aby bylo těžiště úsilí protivníka neutralizováno. Existují dvě varianty pro vyřazení těžiště úsilí protivníka z činnosti.

- **Přímý postup.** Přímý postup může být souvislý nebo souběžný nepřerušovaný postup proti těžišti úsilí protivníka, často cestou splnění rozhodujících podmínek a dosažení rozhodujících bodů. Tento postup může znamenat napadení válečné moci protivníka, která chrání jeho těžiště úsilí, udržuje rozhodující podmínky a rozhodující body. Přímý postup je vhodný, když vlastní síly mají převahu ve srovnání proti silám protivníka a riziko jeho realizace je přijatelné.
 - **Nepřímý postup.** Manévrový postup je příkladem nepřímého postupu. Velitel formou nepřímého postupu usiluje o využití fyzických a morálních slabin protivníka a současně se vyhýbá účinkům jeho síly. Nepřímý postup je vhodný, když vlastní síly nemají dostatečné schopnosti k tomu, aby operovaly přímo na směr těžiště úsilí protivníka. Je vhodný také tehdy, když riziko spojené s provedením přímého postupu je pokládáno za nepřijatelné. Velitelé musí soustředit pozornost na využívání rozhodujících slabých míst na straně protivníka, což nakonec povede k porážce jeho těžiště úsilí.
- r) **Souběžnost a dosah.** V rámci svých prvotních operačních úvah musí velitel rozhodnout o rozsahu, ve kterém jsou vojenské síly schopny vést souběžné operace s cílem vytvořit rozhodující podmínky a dosáhnout rozhodující body v celé hloubce operačního prostoru. To je do značné míry otázkou dostupnosti vojenských sil a prostředků a možností jejich operačního dosahu. Požadavkem vždy musí být dosažení součinnosti v kombinaci účinků souběžně probíhajících činností a akcí s překonáním schopnosti protivníka efektivně reagovat na četné vojenské operace, které jsou prováděny souběžně.
- s) **Manévr.** Provedením manévru velitel usiluje o získání výhodné pozice vůči protivníkovi, ze které může hrozit použitím síly, nebo tuto sílu použít. Manévr může být orientován buď na dosažení rozhodujících podmínek a rozhodujících bodů, nebo přímo na zasažení těžiště úsilí protivníka. Dovedným provedením manévru si velitel vytváří příležitost překvapivě zaútočit na protivníka z neočekávaných směrů, tím oslabit jeho fyzické a morální síly, a potenciálně dosáhnout výsledků, které jsou neúměrně větší než výsledky, k jejichž dosažení mají vojenské síly předpoklady. Nepředvídatelné a překvapivé provedení manévru je klíčem k dosažení úspěchu. [27]
- t) **Kritéria úspěchu.** Pro splnění každého cíle stanoví velitel kritéria úspěchu, která odpovídají měřitelným nebo pozorovatelným požadavkům, co se týká základních podmínek nebo účinků, kterých má být dosaženo. Dále stanoví všechny podmínky nebo účinky, které nesmí v žádném případě existovat, jestliže má být cíl úspěšně splněn.

Uvedený výčet operačních složek není a ani nemusí být konečný. Dalšími operačními složkami jsou **vyváženost operace, rozmach operace, přiměřenost sil a prostředků, předvídatost, hybné momenty operace, součinnost, operační klamná činnost, míry hodnocení efektivity operační činnosti, mrtvý bod, rozhodující faktory, operační zálohy, operační účinky, obnova bojeschopnosti** atd. Operační složkou se může prakticky stát každá kategorie, u které velitel předpokládá, že bude mít vliv na vedení

Obr. 7: Formy manévru [28]

operace a požaduje provedení její analýzy. Jak se operační umění vyvíjí, tak dochází i ke vzniku nových operačních složek. Operační složky jsou ve vzájemném vztahu a v průběhu operace v závislosti na charakteru operační situace se jejich vzájemné propojení a operační hodnota kolísavě mění.

4.4 Formy plánu provedení operace

Na základě zkušeností z vedení operací, různých teoretických úvah a vědeckých analýz, vyvstávají čas od času požadavky, aby pro efektivní plánování a vedení budoucích tažení a velkých operací byla vypracována nová struktura plánu provedení operace. Otázkou, která je v současné době vojenskými odborníky řešena, zůstává, jakou formu by plán provedení operace měl mít. Je posuzováno a zkoumáno přinejmenším šest možných variant přístupu k jeho vytvoření. Těchto šest možností vychází z úsilí vyrovnat se s obtížemi, které vyvstávají při uplatňování zásad použití současné doktríny. Těchto šest alternativ představuje:

- a) **Uplatnění současné doktríny.** Stávající plán provedení operace, který se skládá z těžišť úsilí, směrů úsilí (fyzických, fyzikálních a logických), rozhodujících podmínek a rozhodujících bodů, může být v případě dalšího rozpracování a zkvalitnění na základě získaných praktických zkušeností dostatečný.
- b) **Systémový přístup.** Systémový přístup pohlíží na všechny vojenské organizační struktury jako na komplexní systémy a usiluje o použití nově vzniklých systémů – nauky o chaosu a teorie komplexnosti – k vypracování plánu provedení operace, který umožní uvést vojenský ekvivalent systému sil protivníka do stavu chaosu nebo nečinnosti. Tento přístup znamená radikální odklon od tradičního myšlení v tom, že nahlíží na vojenské organizace (stejně jako teroristické skupiny) jako na systémy. [29]

- c) **Přístup založený na účincích.** Tato alternativa byla vypracována v rámci vzdušných sil USA. Přístup založený na dosahování účinků ve vzdušné operaci vyjadřuje požadavek stanovit, jaké účinky jsou požadovány k dosažení strategických cílů a následně provést vojenskou činnost, jejímž výsledkem bude dosažení požadovaných účinků. Prvořadým cílem útoku vzdušných sil jsou strategické objekty na straně protivníka. Slabinou tohoto přístupu je fakt, že strategický útok nikdy nepřinesl dosažení konečného – cílového – stavu.
- d) **Požadavek ničit-dezorganizovat-rozdrtit.** Tento přístup, který byl rozpracován převážně v teoretické rovině, usiluje o rychlé a postupné provedení vojenských operací a použití vojenské síly (v ideálním případě současně) k ničení, dezorganizaci a rozdrčení vojenských sil protivníka.
- e) **Zasáhnout slabá (zranitelná) místa těžiště úsilí.** Sbor námořní pěchoty USA posuzuje a snaží se realizovat v praxi novátorskou doktrínu, která usiluje o zavedení teorie těžiště úsilí do přímé vojenské praxe. Tento přístup usiluje o nalezení nejslabšího a nejzranitelnějšího místa na straně vojenských sil protivníka – takového, které v případě provedení útoku nebo úderu bude příčinou zhroucení těžiště úsilí protivníka. Historické zkušenosti však ukazují, že těžiště úsilí nelze vyřadit jediným rozhodným úderem. To byl také jeden z rozhodujících důvodů vzniku operačního umění ve 20. století. Vojenská síla se stala tak mohutná a odolná, že ji již není možno zničit v jediné bitvě nebo jedinou, byť dobře nasměrovanou, vojenskou akcí. [30]
- f) **Realizovat komplexní přístup.** Komplexní přístup je zcela novým přístupem k vedení operací, který byl vypracován v rámci NATO. Tento přístup je založen na poznání, že došlo ke změně charakteru operací a pouze samotné vojenské síly nejsou schopny vyřešit krizi nebo konflikt. K realizaci tohoto přístupu a dosažení konečného – cílového – stavu je proto nutné jednotné úsilí vojenských a nevojenských prostředků. Komplexní přístup spočívá ve vzájemné spolupráci a úzké součinnosti vojenských a nevojenských činitelů v krizové operaci při dosahování stanovených cílů. [31]

5. Závěr

Navzdory očekávaným změnám v operačním prostředí zůstává podstata války stále stejná. Dokonce i s použitím nejmodernějších technologií, inteligentních bomb, tzv. humanitárního bombardování (tj. s maximální snahou nezasáhnout nevojenské objekty) a vedení rozsáhlých informačních operací zůstává válka nebezpečnou, krvavou a brutální záležitostí, kdy jsou lidé zabíjeni a vytvořené společenské hodnoty ničeny. Clausewitzovo pojetí fyzických a morálních domén války – domén ovládaných nebezpečím, napětím, nejistotou a náhodou – je v současnosti stejně tak platné, jak tomu bylo před 200 lety. [32]

Vojenští odborníci a experti na oblast operačního umění se stále snaží pochopit a usilovně hledají odpověď na otázku, jakým způsobem použít vojenskou sílu, aby bylo možno co nejefektivněji dosáhnout porážky protivníka. Podstata problému spočívá v tom, že každá operace je jiná a pro každou operaci jsou zapotřebí odlišné způsoby použití sil k dosažení porážky protivníka. Co však všechny tyto způsoby spojuje, je zásada rychlého, překvapivého, cíleného a přesného použití bojové síly na nejslabší a nejzranitelnější místa na straně protivníka.

Současná doba poskytuje dostatek příležitostí k aplikaci operačního umění v taženích a velkých operacích, jako jsou operace na podporu míru, protiteroristické operace a operace vedené proti povstalcům, jejichž obsahem však není vedení bojové činnosti vysoké intenzity.

Na základě poznatků získaných v operacích z praktického uplatňování zásad operačního umění je možno nastínit směry možného budoucího vývoje operačního umění:

- Rozhodující důležitost operačního umění pro vedení války nemůže být v žádném případě administrativně či tak zvanými „reformními kroky“ redukována, neboť bez použití operačního umění na strategické nebo operační úrovni není možné ve válce zvítězit.
- Informace budou ve stále větší míře ovlivňovat faktory, jako jsou prostor, čas a vojenské síly. Není podstatné, jaké množství informací má velitel k dispozici, ale zda má dostatek těch informací na základě, kterých může přijmout optimální rozhodnutí.
- Třebaže nové vymoženosti vědy a zavádění nových technologií budou stírat časové a prostorové rozdíly mezi jednotlivými úrovněmi vedení války, potřeba uchovat velení na operační úrovni bude stále naléhavější.
- Nepřetržitě budou zaváděny a uplatňovány nové způsoby a metody operačního použití vojenských sil a prostředků.
- Boje a sražení budou nahrazeny přesně vedenými údery a velké operace se stanou hlavní metodou k dosažení nejen operačních, ale také strategických cílů v dané části válčiště. [33]

Zatímco v NATO a EU je operační umění na vzestupu a jeho zásady jsou prakticky obsaženy ve všech doktrínách a společných publikacích, v rámci AČR se prozatím operačnímu umění i přes zjevnou snahu a úsilí řady vojenských odborníků nedaří věnovat patřičnou pozornost. Z posouzení úrovně získaných poznatků z hlediska celkově dosaženého stavu poznání v rámci ozbrojených sil ČR vyplývá, že je nutno pozvednout teorii operačního umění na kvalitativně novou úroveň a neustále hledat cesty k vytvoření co nejširší vojensko-odborné komunity v této oblasti vojenského umění. V přípravě velitelů a štábů je proto nutno věnovat trvale zvýšenou pozornost uplatňování zásad operačního umění již v průběhu procesu operačního plánování s důrazem na operační hodnocení situace, tvorbu plánu provedení operace, vytváření variant operační činnosti, zpracovávání záměru operace a operačního plánu.

Z uvedeného vyplývá, že pokud AČR má i do budoucna usilovat o dosažení úspěšného plnění operačních úkolů v zahraničních vojenských operacích, musí si především velitelé a důstojníci štábů osvojit a mistrně zvládnout proces operačního plánování a uplatňovat teoretické zásady operačního umění v praxi. Pro dosažení úspěchů v operaci však nestačí pouhé znalosti zásad operačního umění, tyto znalosti musí být prostřednictvím osobních schopností velitelů tvůrčím způsobem uplatňovány v procesu rozhodování a přeměněny do řešení konkrétních operačních situací.

Nejen Bílá kniha o obraně a nově přijaté vojensko-politické dokumenty, ale i projekty vojenského výzkumu jako např. OPERKON (operační koncepce ozbrojených sil ČR ve společných operacích) by se měly stát pro příslušníky ozbrojených sil – vojenské profesionály – a zvláště pak pro vrcholový management rezortu Ministerstva obrany ČR – výchozím podnětem k posunutí realizace procesu rozvoje teorie vojenského umění, především umění operačního, na mnohem vyšší úroveň.

Literatura a poznámky k textu:

- [1] Existuje celá řada definic uvedeného pojmu, je otázkou která je nejpřesnější či nejvýstižnější. Citovaná definice je z publikace amerického ministerstva obrany *Joint Publication 1-02*, Dictionary of Military and Associated Terms, US Department of Defense, US Government Printing Office, Washington DC 20402, as Amended Through 30 May 2008, page 397. O správnosti jednotlivých pojmů vojenské terminologie rozhoduje terminologický výbor MO ČR. Doposud však žádný souhrn pojmů z oblasti operačního umění nebyl jakýmkoliv renomovaným teoreticko-vojenským pracovištěm AČR předložen tomuto výboru k projednání a ke schválení.
- [2] Col. James K. GREER, Operational Art for the Objective Force, *U.S. Army Military Review*, US Army HQ, September-October 2002, page 22.
- [3] *Field Manual (FM) 100-1*, Operations, Washington, DC: Government Printing Office (GPO), 1986.
- [4] STANAG 2611, AJP-3.4.4, Allied Joint Doctrine for Counterinsurgency (COIN), NSA-Bvd Leopold III-1110 Brussels-Belgium, 4 February 2011, page 4-8.
- [5] STANAG 2437, AJP-01(D) Allied Joint Doctrine, NSA-Bvd Leopold III-1110 Brussels-Belgium, 21 December 2010, page 5-8.
- [6] STANAG 2437, AJP-01(D) Allied Joint Doctrine, NSA-Bvd Leopold III-1110 Brussels-Belgium, 21 December 2010, page 5-9.
- [7] STANAG 2437, AJP-01(D) Allied Joint Doctrine, NSA-Bvd Leopold III-1110 Brussels-Belgium, 21 December 2010, page 5-9.
- [8] STANAG 2437, AJP-01(D) Allied Joint Doctrine, NSA-Bvd Leopold III-1110 Brussels-Belgium, 21 December 2010, page 5-10.
- [9] STANAG 2437, AJP-01(D) Allied Joint Doctrine, NSA-Bvd Leopold III-1110 Brussels-Belgium, 21 December 2010, page 5-10.
- [10] *Joint Warfare Publication 5-00*, Joint Operations Planning, Swindon: UK Joint Doctrine & Concepts Centre, March 2004, page 2-7.
- [11] *Joint Warfare Publication 5-00*, Joint Operations Planning, Swindon: UK Joint Doctrine & Concepts Centre, March 2004, page 2-7.
- [12] STANAG 2437, AJP-01(D) Allied Joint Doctrine, NSA-Bvd Leopold III-1110 Brussels-Belgium, 21 December 2010, page 5-15.
- [13] *Joint Warfare Publication 5-00*, Joint Operations Planning, Swindon: UK Joint Doctrine & Concepts Centre, March 2004, page 2B3-1.
- [14] AAP-6, Terminologický slovník pojmů a definic NATO. Praha: Úř OSK SOJ-OOS MO ČR, 2003, str. 173.
- [15] AAP-6, Terminologický slovník pojmů a definic NATO. Praha: Úř OSK SOJ-OOS MO ČR, 2003, str. 102.
- [16] STANAG 2437, AJP-01(D) Allied Joint Doctrine, NSA-Bvd Leopold III-1110 Brussels-Belgium, 21 December 2010, page 5A-2.
- [17] Jedná se o nový pojem a novou definici, která svým obsahem rozšiřuje význam stávajícího termínu rozhodující bod. Definice pojmu rozhodující podmínka je širší než definice pojmu rozhodující bod a svým významem lépe odpovídá struktuře současných operací, a také lépe odráží příspěvek NATO ke komplexnímu přístupu k vedení operací.
- [18] STANAG 2437, AJP-01(D) Allied Joint Doctrine, NSA-Bvd Leopold III-1110 Brussels-Belgium, 21 December 2010, page 5A-2.
- [19] AAP-6, Terminologický slovník pojmů a definic NATO. Praha: Úř OSK SOJ-OOS MO ČR, 2003, str. 251.
- [20] Milan VEGO. *Introduction to Operational Art*, Newport, RI: JMO Department, U.S. Naval War College, presentation slide No: 24.
- [21] STANAG 2437, AJP-01(D) Allied Joint Doctrine, NSA-Bvd Leopold III-1110 Brussels-Belgium, 21 December 2010, page 5A-3.
- [22] *NATO Bi-SC Document: Guidelines for operational Planning (GOP)*, 1 December 1999, page 3-4.
- [23] *NATO Bi-SC Document: Guidelines for operational Planning (GOP)*, 1 December 1999, page 3-3.
- [24] STANAG 2437, AJP-01(D) Allied Joint Doctrine, NSA-Bvd Leopold III-1110 Brussels-Belgium, 21 December 2010, str. 5A-5.
- [25] Milan VEGO. *Introduction to Operational Art*. Newport, RI: JMO Department, U.S. Naval War College, presentation slide No: 44.
- [26] Ukončení operační činnosti má větší význam než ukončení konfliktu, ačkoliv ukončení konfliktu je pouze jedním z příkladů. Příkladem může být působení NATO v Bosně a Hercegovině. Na základě

rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1031 vedená mise prováděcích sil (IFOR – Implementation Force) pod vedením NATO byla ukončena v roce 1996 a v souladu s revidovaným mandátem – rezolucí Rady bezpečnosti OSN č. 1088 – nahrazena mnohonárodními stabilizačními silami (SFOR – Stabilization Force). Činnost SFOR byla ukončena v roce 2004 a SFOR byl na základě rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1575 nahrazen vojenskými silami pod vedením EU.

- [27] *NATO Bi-SC Document: Guidelines for Operational Planning* (GOP), 1 December 1999, page 3-3.
- [28] Milan VEGO, *Introduction to Operational Art*, Newport, RI: JMO Department, U.S. Naval War College, presentation slide No. 41.
- [29] Col. James K. GREER, Operational Art for the Objective Force, *U.S. Army Military Review*, September-October 2002, page 24.
- [30] Col. James K. GREER, Operational Art for the Objective Force, *U.S. Army Military Review*, US Army HQ, September-October 2002, page 26.
- [31] *Strategic Concept For the Defence and Security of The Members of the North Atlantic Treaty Organisation*, Adopted by Heads of State and Government in Lisbon, November 19-20th, 2010, Article 21: „Zkušenosti, které byly získány v operacích NATO vedených zvláště v Afghánistánu a v oblasti západního Balkánu, plně a jasně potvrzují, že komplexní politický, civilní a vojenský přístup je nutný pro efektivní řešení krize. Aliance se bude spolu s ostatními mezinárodními činiteli aktivně angažovat v období před vznikem krize, v průběhu krize a po skončení krize tak, aby podporovala provádění společných analýz, společné plánování a společné vedení činnosti v prostoru operace s cílem dosáhnout maximální soudržnosti a efektivity společného mezinárodního úsilí.“
- [32] Col. James K. GREER, Operational Art for the Objective Force, *U.S. Army Military Review*, September-October 2002, page 24.
- [33] Col. James K. GREER: Operational Art for the Objective Force, *U.S. Army Military Review*, September-October 2002, page 26.

Některé zkratky užitě v textu:

ACO	Allied Command Operations	Spojenecké velitelství pro operace (bývalé ACE, Allied Command Europe)
ACT	Allied Command Transformation	Velitelství Aliance pro transformaci (nahradilo SACLANT, Supreme Allied Command Atlantic)
AJP	Allied Joint Publication	společná spojenecká publikace
Bi-SC	Bilateral Strategic Command	obě vrchní velitelství (ACO a ACT)
COIN	counter-insurgency	protipovstalecký
CONOPS	Concept of Operations	záměr operace (koncepce)
GOP	(SACEUR's) Guidelines for Operational Planning	směrnice pro operační plánování (nahrazeno novelizovanou verzí, tzv. Comprehensive Operations Planning Directive-COPD, „směrnici pro komplexní operační plánování“)
HQ	Headquarters	velitelství
JMO	Joint Maritime Operations	společné námořní operace (JMO Department, U.S.Naval War College)
NSA	NATO Standardization Agency	Agentura NATO pro standardizaci
OPERKON	Operational Concept	operační koncepce ozbrojených sil ČR ve společných operacích

Motto: *It is very important to spread rumors among the enemy that you are planning one thing; then go and do something else...*

Je velmi důležité šířit zvěsti u nepřítele, že plánujete jednu věc, a pak jít dělat něco jiného...

Flavius Mauricius Tiberius, Strategikon, c. 600 n. l.

V minulém článku o vojenském klamání s názvem *Zajde vojenské klamání na úbytě?* (viz VR 2/2011) byla zmíněna některá opatření, která by mohla iniciovat větší zájem o celou problematiku vojenského klamání. V Armádě České republiky neexistuje doktrína nebo publikace, která by se touto specifickou činností zabývala. Jediný předpis, který problematiku komplexně řešil (*Operační maskování, Oper-I-4, platnost od 1. 1. 1970*) byl na přelomu století zrušen a nebyl žádným novým předpisem nahrazen. V devadesátých letech minulého století sice byly určité pokusy o inovaci tehdejšího pojetí klamání v operacích, ale po vstupu do NATO tyto aktivity pominuly. Historická ohlédnutí, současné bohaté zkušenosti z vedení vojenských operací, ale i pohledy do budoucnosti by měly být motivující pro rozvoj vojenské vědy v oblasti vojenského klamání, bez kterého se žádné budoucí operace neobejdou.

Historické zkušenosti – pokladnice pro rozvoj teorie

Soudobá teorie vojenského klamání se má o co opřít. Jsou to především zkušenosti z historie válek, ale především zkušenosti z novodobé historie použití vojenských sil za druhé světové války a z nedávných ozbrojených konfliktů. V každé operaci lze najít množství opatření, spadajících do oblasti vojenského klamání, jež napomohla k dosažení cíle operace.

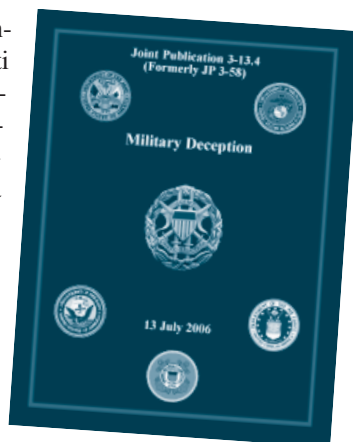
Operaci *Barbarossa* předcházelo masivní klamání Stalina o tom, že se chystá útok na Británii. Operace *Overlord* – největší vylodovací operace v historii vojenství – byla přímo protkána klamáním od začátku až do konce. Spojenci dokázali velení německých vojsk dokonale zmást o směru úderu, době invaze, síle spojeneckých vojsk, k čemuž byly využity diplomatické prostředky, řízené úniky klamných informací, dokonalé konstrukce klamných objektů, specifické provozní činnosti a na svou dobu velmi kvalitní makety – věrné kopie reálných zbraňových systémů. O úspěšnosti klamání ze strany spojenců svědčí skutečnost, že Hitler několik hodin nevěřil informacím o vylodění spojenců v Normandii. I méně známá operace *Barclay*, [1] při níž se velení hitlerovských vojsk podařilo přesvědčit o tom, že spojenci provedou invazi do Evropy přes Balkán, dokazuje, že se vojenské klamání vyplatí. Na uvedených příkladech lze také dokumentovat, že vojenské klamání bylo využíváno především útočícími uskupeními.

Z novodobé historie lze připomenout zkušenosti z válek v Perském zálivu a na Balkáně. Bylo příznačné, že v oblasti klamání vedle klasických prostředků a forem přibyl nový

masivní fenomén v podobě mediálních prostředků (televize, rozhlas, později internet atd.). Použití moderních informačních a komunikačních technologií se zákonitě projevilo i na způsobu vedení ozbrojených konfliktů, tudíž i na celé oblasti vojenského klamání. Vyšší požadavky na rychlost rozhodování, pružnost reagovat na různorodé situace, na vyšší efektivitu vojenských činností a jejich vyhodnocování si vynutily vytváření týmů specialistů, které připravovaly přísně utajované plány klamných opatření. Tyto měly uvádět protivníka do nevýhodné situace, a tím vytvářet výhodné podmínky k dosažení cíle operace. V soudobých ozbrojených konfliktech již nejde jen o dva klasické aktéry – vojska vlastní a vojska nepřítele – ale do systému ozbrojených střetů přibývá mnoho dalších aktérů, kteří začínají mluvit do přípravy, vedení a využití výsledků vojenských operací. Analogicky lze vyvodit, že objektem vojenského klamání již zdaleka nejsou jen nepřátelská vojenská uskupení, ale i noví aktéři vstupující do hry (civilní obyvatelstvo, ekonomické objekty, média, nevládní, humanitární a jiné mezinárodní organizace a subjekty).

Teorii vojenského klamání vévodí Američané

V NATO doposud neexistuje společná doktrína vojenského klamání. V Armádě České republiky se této oblasti věnovala pozornost v devadesátých letech minulého století, a to především na tehdejší Vojenské akademii. V současnosti jsou v rozvoji teorie vojenského klamání nejdále Američané, o čemž svědčí existující, poměrně nová doktrína z roku 2006 Joint Publication 3-13.4, Military Deception. Vychází z bohatých zkušeností amerických a aliančních operací minulého století. Poměrně podrobným způsobem objasňuje úrovně, cíle, záměry, principy, metody, způsoby a postupy při operačním plánování vojenského klamání (MILDEC – Military Deception). Dohledáním teoretických studií a tehdy platných předpisů lze zjistit, že teorie vojenského klamání rozvíjená v AČR na konci minulého století není v zásadním rozporu s nynějšími americkými přístupy. Je však nutné uznat, že americká doktrína uceleným způsobem dává metodický návod pro velitele a štáby k plánování a realizaci vojenského klamání. Na druhé straně by bylo možné doktríně vytknout nedostatečnou systematizaci vojenského klamání z hlediska teorie informace, [2] což se v tehdejších přístupech v AČR jevílo jako logické.

Jak lze definovat klamání, kdy a jak se provádí?

Vojenské klamání (dále klamání) se v současnosti chápe jako souhrn opatření, která vědomě uvádějí v omyl a matou velitele a štáb protivníka prostřednictvím zavádějících, zmanipulovaných a podvržených informací. Jde o souhrn dovedností či opatření, jež dokáží změnit nebo ovlivnit myšlení protivníka o vlastních vojenských záměrech, schopnostech, síle, rozmístění a činnostech. Vždy ve své podstatě jde o zásadní vstup do rozhodovacího procesu velitele vojsk protivníka. Výsledkem pak je ta skutečnost, že protivník provádí pro vlastní vojska a vlastní velitele přijatelnou činnost a omezuje nebo přímo eliminuje možnost provádět z jeho strany překvapivou činnost.

Klamání může být prováděno v celém spektru vojenských operací. Provádí se ve všech fázích operace, přičemž je logicky položen důraz do počáteční fáze operace, kdy by se všechna naplánovaná opatření měla co nejefektivněji naplnit, a tím vytvořit výhodné podmínky pro činnost v dalších fázích. V konečných fázích operace by opatření klamání měla podporovat klíčové procesy předávání moci ze strany vojenských orgánů civilním úřadům. Složitost klamání v konečných fázích operací klade velký důraz na synchronizaci vojenských a civilních činností s cílem dosáhnout strategických cílů a požadovaného konečného stavu v daném regionu nebo zemi. Z tohoto pohledu je zplánování klamných opatření v soudobých operacích daleko složitější v porovnání s historickými ozbrojenými konflikty. Je logické, že požadavek utajení klamných opatření je z hlediska výše uvedeného komplikované. Je potřebné, aby každý stupeň velení byl informován v nezbytném rozsahu, nebo aby prováděl opatření, aniž by mu bylo známo, že jde o záměrné klamání protivníka či aktérů bojové činnosti.

K realizaci klamání se zpravidla zpracovává plán klamání, ve kterém je jasně vymezen cíl, záměr klamání, a způsob podpory operace. Na jednotlivých úrovních velení je cíl a záměr klamání konkrétně upřesňován.

Jak správně chápat cíl a záměr klamání?

Cíl klamání je ve většině případů formulován v pozitivním smyslu např. *realizaci klamných opatření dosáhnout vyššího tempa útoku na směr hlavního úderu vlastních vojsk nebo získat podporu civilního obyvatelstva na svou stranu*. K dosažení tohoto cíle vede složitá cesta. Pokud se ho daří naplňovat, pak získává vlastní strana nesčetné výhody. Výsledky klamání přispívají k dosažení momentu překvapení ze strany vlastních vojsk a naopak eliminují moment překvapení ze strany protivníka. Jednoznačně zvyšuje naději na rychlejší a úplný úspěch operace. Pokud se dosáhne cíle klamání, je nesporné, že se zvýší bezpečnost (ochrana) vlastních vojsk a mohou se výrazným způsobem snížit vlastní ztráty. Klamnými opatřeními lze protivníka uvést v omyl a přimět ho konat něco jiného, než měl v úmyslu. Může se dosáhnout toho, že použije síly a prostředky na nesprávném místě, v nesprávném čase, proti neexistujícím cílům, obecně tam, kde to vyhovuje vlastním vojskům. K dosažení cíle klamání vede zaměřené úsilí na rozhodovací proces velitele a štábu protivníka. Motorem pro jeho rozhodnutí jsou informace o našich schopnostech, síle, rozmístění a záměrech, což je věcí zpravodajských orgánů protivníka. A právě vytvoření zkreslené představy o vlastních vojscích, které prostřednictvím těchto zpravodajských orgánů přijme velitel a štáb uskupení protivníka jako základ pro své rozhodnutí, je těžištěm a smyslem vlastních klamných aktivit. Podkladové analýzy pro rozhodnutí protivníka předkládané zpravodajskými orgány budou obohaceny informacemi, které jsou směsí nepravd, polopravd a informací pravdivých. Přetížení jeho zpravodajského systému může zpomalit a hlavně snížit úroveň analytických výstupů protivníka. Cíl klamání může být ohrožen mnoha okolnostmi a neuváženými (aktivistickými) kroky, které mohou celý proces znevěrohodnit a dát tak protivníkovi možnost, aby prokoukl naše úmysly.

Záměr klamání je třeba od cíle klamání odlišovat. Záměrem klamání se stanovuje to, co bychom chtěli, aby protivník provedl, nebo naopak nerealizoval. Záměr klamání odpovídá na otázku, jak chceme stanoveného cíle klamání dosáhnout? Příkladem záměru klamání může být: *navést protivníka k tomu, aby vyslal své průzkumné prostředky do prostorů*

dostatečně vzdálených od prostoru rozmístění vlastních hlavních sil a aby na základě průzkumu a zpravodajských analýz budoval svou obranu v prostorech, které jsou pro vlastní vojska výhodné. Jde o to, aby byla přijetím záměru zplánována a provedena taková opatření, která vyprovokují vojska protivníka k tomu, aby použil svá vojska v náš prospěch, aby odhalil své silné nebo slabé stránky, aby rozmístil síly a prostředky v prostorech výhodných pro vlastní stranu a aby odhalil své úmysly. Záměr klamání se realizuje prostřednictvím pěti úkolů, které lze považovat za **rozhodující úkoly vojenského klamání**:

1. Vyvolat nejednoznačnost, zmatenost nebo nepochopení rozhodujících informací o situaci vlastních sil (např. o rozmístění, pohybu, schopnostech, silných či slabých stránkách a záměrech použití atd.).
2. Vynutit rozmístění vojsk a bojových prostředků protivníka podle představ vlastní strany.
3. Odhalit jeho silné i slabé stránky a předpokládaný záměr použití sil a prostředků protivníka.
4. Činností a chováním vlastních sil a prostředků vyvolat u protivníka přesvědčení o správnosti svého rozhodování, které je v souladu s představou vlastní strany.
5. U vojsk protivníka způsobit jejich vyčerpání a nevhodné načasování jejich použití.

Co jsou úrovně klamání a jaké druhy klamání rozeznáváme?

Podle cíle, prostoru, trvání, rozsahu sil a prostředků může být klamání prováděno na strategické, operační a taktické úrovni.

Klamání **na strategické úrovni** je zaměřeno na oklamání protivníka s cílem ovlivnit jeho rozhodování ve prospěch národních zájmů a cílů. Je prováděno za účelem oslabení schopnosti státních představitelů a armádních velitelů na nejvyšší úrovni, jehož požadovaným výsledkem jsou rozhodnutí, instrukce a směrnice vyhovujícím vlastním strategickým cílům.

Klamání **na operační úrovni** je zaměřeno na ovlivnění rozhodování protivníka, velitele operace, tvůrce rozhodnutí. Mělo by být jistou konkretizací a rozpracováním strategických záměrů klamání (pokud je vůbec strategický záměr klamání přijímán). Z hlediska použití vojsk je operační klamání klíčovým klamáním v celém systému klamání protivníka. Na této úrovni se v plné míře uplatňují níže identifikované a definované principy klamání.

Klamání **na taktické úrovni** je zaměřuje na ovlivňování velitelů na taktických stupních velení při řešení konkrétních úkolů v dané situaci na bojišti. Taktické klamání přímo souvisí s mírou ochrany vojsk, s úrovní ztrát na živé síle a bojové technice. Vychází z operačních záměrů klamání, což znamená, že konkrétní klamná opatření na nejnižších stupních velení (skupina, družstvo, četa, rota) nemohou řešit velitelé intuitivně podle potřeby a konkrétní bojové situace.

Podle využívaných opatření, jejich účelu, pro které se používají, se v klamání rozlišují **dva základní druhy klamání – ofenzivní a defenzivní**. Opatření ofenzivního klamání zahrnují opatření k aktivnímu šíření a předávání klamných

a zavádějících informací protivníkovi s cílem oklamat jej o vlastním budoucím záměru nebo jinak jej znevýhodnit. Příkladem mohou být řízené dezinformace šířené v médiích a jinými cestami, jakož i různé aktivity prováděné reálnými vojsky nebo technickými prostředky. K opatřením defenzivního klamání lze zahrnout např. klasické maskování (skrývání) využitím technických prostředků nebo přírodních zdrojů a terénu, nebo přísným dodržováním bezpečnostních režimů práce v komunikačních sítích apod.

Respektování principů klamání se vyplácí

Naopak lze tvrdit, že pokud nebudou brány principy v úvahu, hrozí neúspěch. V americké publikaci je uvedeno šest následujících principů, ze kterých je potřebné vycházet při plánování klamání:

1. **Zaměření** klamání, což má vyjadřovat skutečnost, aby veškeré aktivity byly nasměrovány (zaměřeny) na osoby s rozhodovací pravomocí, což jsou velitelé na všech stupních velení vojsk protivníka a jejich nejbližší spolupracovníci (štáby). Síly a prostředky průzkumu a zpravodajské systémy protivníka musí být desítkou na terči klamných aktivit vlastních sil.
2. **Cíl** klamání musí být přesně vymezen s reálně definovanými požadovanými výsledky. Klamání musí na protivníka zapůsobit tak, aby vedl činnost a choval se podle našich představ, ale také tak, aby našim (klamným) opatřením a (klamným) záměrem uvěřil. Jde zde o otázku hodnověrnosti.
3. **Centrální plánování a řízení** na všech stupních velení je předpokladem, že bude dosaženo nejen vyššího stupně hodnověrnosti a jednotného úsilí, ale že se omezí zmatečné a chaotické (amatérské) chování jednotlivých aktérů klamání.
4. **Bezpečnost** (resp. věrohodnost spojená s přísným utajením) je podmínkou úspěchu nejen samotné operace, ale i klamných opatření. Jednotky a prostředky určené ke klamání se musí chovat tak, aby byly protivníkem vyhodnocovány jako reálná činnost. Např. maketa tanku nebo jiné zbraně by měla být zakopána, zamaskována a měla by vyzařovat tepelnou energii k vytvoření dokonalé iluze, jako by šlo o tank skutečný. Naopak, vojska by měla svou činnost a své záměry přísně utajovat před průzkumem protivníka.
5. **Načasování** plánovaných klamných opatření patří k nejdůležitějším principům klamání. Smyslem načasování je poskytnout protivníkovi dostatek času, aby jeho průzkumné orgány a prostředky zaznamenaly a reagovaly na klamné informace, ale zase ne tolik, aby je analyzovaly natolik důkladně, aby odhalily klamný úmysl. Načasování z hlediska plánu klamání má způsobit protivníkovi co největší nevýhodu v rozhodující fázi operace a překazit jeho záměr natolik, že nebude schopen účinně využít svých prostředků a včas reagovat na naši činnost.
6. **Integrace** klamných opatření počínaje tvorbou záměru klamání na horizontální i vertikální úrovni je podmínkou účinnosti klamání protivníka. Každé klamné opatření by mělo být podpořeno těmi složkami, které se běžně podílejí na reálných opatřeních.

Bylo by možné ve výčtu principů, nebo důležitých zásad pokračovat. Pružnost, komplexnost, aktivnost, nepřetržitost kontroly účinnosti klamání, nápaditost a rozmanitost klamání aj. mají také své nezastupitelné místo v celém procesu plánování a realizace klamání protivníka v operacích.

K typologii sil a prostředků klamání

Síly a prostředky klamání lze dělit na tři základní druhy. **Fyzické prostředky** (reálné jednotky nebo makety) realizují různé klamné operační činnosti spojené s pohybem, manévrem, průzkumnými, logistickými, opravárenskými nebo jinými aktivitami. **Technické prostředky** (systémy a zařízení k přenosu informací a zabezpečení utajení) se využívají ke klamnému vyzařování tepelné energie, k odrazení různých typů radio-lokačního vlnění nebo k přenosu rozhlasového nebo televizního signálu. V posledních letech se využívá i internetového připojení. Mezi **administrativní prostředky** klamání patří dokumenty v podobě písemné, grafické, digitální, audiovizuální a jiné.

Taktika a způsob klamání vychází z charakteru a cíle operace

V závislosti na proměnných veličinách jako je čas, prostor, výzbroj, stav zásob, záloh, ale zejména cíl operace, se mění **taktika a způsob** (forma) **provedení klamání**. Mezi základní taktiky lze zahrnout: rozptýlení pozornosti protivníka od činnosti vlastních vojsk, zahlcení protivníka směsicí klamných informací, čímž může dojít k přetížení informačního systému protivníka, klamání o síle (ke zveličení nebo oslabení) a záměru činnosti vlastních vojsk atd. Všechna opatření zvolené taktiky mají jediný cíl – dosáhnout momentu překvapení, a tím znásobit vlastní síly. Uvedené příklady a další druhy taktických činností jsou prováděny s cílem oklamat protivníka o skutečném rozmístění a velikosti vlastních sil, a především o skutečných operačních záměrech a bojových aktivitách.

Podle charakteru provedení klamání se rozlišují čtyři základní **způsoby** (formy) **klamání** – klamný manévr, demonstrační činnost, válečná lest (kamufláž, legendování, dvojí klamání) a imitační činnost. Vedle těchto hlavních existuje několik dalších způsobů, které se použijí tehdy, pokud směřují k základnímu cíli – k odvedení pozornosti protivníka od zamýšlených operačních aktivit vlastních vojsk.

Klíčovým problémem před každou vojenskou operací je její důkladné zplánování. Problematické operačního plánování s důrazem na zplánování klamání by se mohl věnovat některý z dalších článků. Zároveň si více pozornosti zaslouží rozbor výše uvedených základních způsobů (forem) klamání.

Poznámky k textu:

- [1] Operace *Barclay* byla klamným spojeneckým plánem k podpoře invaze na Sicílii v roce 1943 s cílem oklamat vojenské velení Osy o místě očekávaného útoku spojenců ve Středomoří.
- [2] **Teorie informace:** teorie o šíření a změnách informačního toku, který lze měnit dvěma základními způsoby – maskováním (změnou objektivní reality) a dezinformováním (vytvářením fiktivních informací).

Literatura:

- KUBEŠA, M. *Klamání v obranné operaci armádního sboru*. Skripta, VA Brno, 1995, 99 s.
- RAPANT, K. *Klamání v budoucích vojenských operacích*. Závěrečná práce, Univerzita obrany Brno, 2010, 41 s.
- AJP-3.10, Allied Joint Doctrine for Information Operations., 2009, 82 s.
- Joint Publication 3-13.4, Military Deception, USJFCOM JWFC Doctrine and Education Division, Suffolk, Virginia, 2006, 79 s, dostupné z http://www.fas.org/irp/doddir/dod/jp3_13_4.pdf.

Podplukovník Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.

Rozpočtová politika české vlády ve věcech vnitřní a vnější bezpečnosti po roce 1998

Vstup České republiky do NATO v roce 1999 byl provázen rozsáhlými strukturálními změnami v sektoru bezpečnosti a posléze i jejím větším zapojením do expedičních operací, do té doby probíhající v rámci programu Partnerství pro mír. Strukturální změny provázely i její vstup do EU. Dalo by se očekávat, že se v důsledku takových strukturálních změn také změnil zásadně poměr mezi vnitřní a vnější bezpečností, měřený výdaji státního rozpočtu na bezpečnost. To zvláště, když se od roku 1997 bezpečnostní politika řídila třemi bezpečnostními strategiemi, pěti obrannými/vojenskými strategiemi a odehrály se strukturální změny uvnitř rezortů, odpovědných za zajišťování bezpečnosti.

Úvod

Otázky vnitřní a vnější bezpečnosti patří mezi citlivá politická témata. Z pohledu rozpočtové politiky mohou vlády preferovat celkové výdaje na bezpečnost před jinými druhy výdajů, nebo mohou stanovovat preference uvnitř této výdajové kategorie v podobě podílu výdajů na vnitřní a vnější bezpečnost. Ty jsou zpravidla dlouhodobějšího charakteru a vláda je stanovuje prostřednictvím strategických dokumentů. Cílem tohoto článku je analýza vývoje podílu výdajů na vnitřní a vnější bezpečnost České republiky po roce 1998, hrazených ze státního rozpočtu, který by měl odrážet změny uvnitř sektoru bezpečnosti a v bezpečnostním prostředí České republiky. Ty se odehrály po jejím vstupu do NATO v roce 1999 a vstupu do EU. [1]

1. Stát, jeho bezpečnost a její měření

Hovoříme-li o bezpečnosti, je s podivem, že např. v češtině, ruštině, němčině i angličtině nalézáme různá slova (bezpečnost, *безопасность*, die Sicherheit, security), jedná se však zpravidla o kalk latinského slova *sēcūrus/sēcūrītās*, kde *cūrā* znamená péče. [1] V případě slovanských jazyků, češtiny a ruštiny, existuje i tvarová shoda těchto abstrakt. Ta také indikuje, že se jedná o vlastnost, jak to plyne z přípony –ost. [2, s. 296–297] Tvarová shoda zde neexistuje pouze v případě přípony (*-ость/-ost*), ale také předpony (*без-/bez-*).

Kořeny obou slov se sice různí, jejich význam je však velmi podobný. V češtině je to péče, v ruštině *опасение* s významem strach, strádání, nesnáz, potíží. Samotné ruské *опасение* je odvozeno od slovesa *пасти*, tedy pást. To je odvozeno od latinského *pāscō* = krmit, pást a *pānis* = chléb. Takto *безопасность* vlastně znamená „být bez starosti o chléb/živobytí“, „nebýt nucen starat se o chléb, z kterého jsem živ“. Podobně české bezpečnost znamená doslovně „být bez péče o“; či volněji „nemuset si dělat starost o“, „nestarat se“, „necítit potřebu pečovat o“. Tento stav, tuto situaci, kterou lze popsat i jako bezpečí, naopak narušují činitelé, označovaní jako nebezpečí, působící tak, že se „musíme starat o svou existenci“.

V logice etymologického výkladu znamená slovní obrat „zajistit/poskytnout někomu bezpečnost“ poskytnutí mu péče o jeho budoucnost, vytvoření mu takových podmínek, které povedou ke snížení jeho existenčních starostí. To platí i v případě bezpečnosti státu, který se musí vypořádat s nebezpečími působícími proti stavu dosažené bezpečnosti. Zde bývá rozlišována bezpečnost vnitřní a vnější. Zde je vnější ne/bepečnost určována nebezpečími, jejichž příčinou je jiný stát, a jevy, rizika a hrozby, které jsou součástí vnějšího bezpečnostního prostředí státu, vymezeného jeho vnějšími hranicemi. Vnitřní ne/bepečnost je určována nebezpečími, nacházejícími se na území státu nebo jevy, riziky a hrozbami, která jsou součástí bezpečnostního prostředí státu, vymezeného jeho vnitřními hranicemi.

Z pohledu českého zákonodárství je to však poněkud komplikovanější. Na to už upozorňovaly publikované výstupy projektu GA ČR č. 407/01/1183 Ústavní řešení mimořádných situací a bezpečnosti státu v období evropské integrace, řešeného týmem profesora Pavlíčka. [3] Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, totiž hovoří v čl. 1 o tom, že: „Zajištění svrchovanosti a územní celistvosti České republiky, ochrana jejích demokratických základů a ochrana životů, zdraví a majetkových hodnot je základní povinností státu.“ Ačkoliv má zákon ve svém názvu slovo **bezpečnost**, nejenom, že neobsahuje definici bezpečnosti, ale také nerozlišuje kategorie vnitřní a vnější bezpečnosti. Lze si jen domýšlet, že český stát má povinnost zajistit bezpečnost formou obrany nebo ochrany:

- atributů své státnosti (územní celistvost a svrchovanost výkonu státní moci na území pod jeho kontrolou),
- právního zřízení, deklarovaného ústavou (demokratické základy státu),
- fyzických a právnických osob pobývajících na teritoriu státu (život a zdraví obyvatel a jiných osob nacházejících se na výsostném území státu, jejich majetku a jiné majetkové hodnoty, spojené s existencí fyzické nebo právnické osoby).

Teprve zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky, v § 2 odst. 1 definuje obranu jako: „...**souhrn opatření k zajištění svrchovanosti, územní celistvosti, principů demokracie a právního státu, ochrany života obyvatel a jejich majetku před vnějším napadením.**“ Lze tak odvozovat, že vnější bezpečnost je spojována s vnějším napadením toho, co má stát bránit a chránit podle ústavního zákona č. 110/1998 Sb. Pod vnitřní bezpečnost tak spadá vše ostatní, co není obranou nebo ochranou před vnějším napadením.

Vnitřní bezpečnost je v tomto případě doplňkem. Ve strategických dokumentech ČR tomu však může být obráceně. Logika však říká, že je-li stát mezinárodněprávním subjektem, je třeba nejdříve řešit otázky jeho vnější bezpečnosti, a pak teprve jeho bezpečnost vnitřní. Musí totiž nejdříve existovat někdo, kdo garantuje státu jeho existenci. To jsou ostatní státy.

Institucionálně je zajištění bezpečnosti hlavní funkcí vlády. Výše citovaný zákon předpokládá, že tato funkce bude naplněna zvláštními institucemi zřízenými zákonem, které mohou patřit do některé ze čtyř kategorií: ozbrojené síly, ozbrojené bezpečnostní sbory, záchranné sbory nebo havarijní služby. Tyto instituce lze nazývat podle účelu jejich existence také jako bezpečnostní instituce. [4]

Dělení jedné kategorie na dvě dílčí kategorie má smysl, jestliže nás především zajímá, v jakém poměru jsou tyto dva celky vůči sobě, nebo v jakém poměru jsou zastoupeny v dané kategorii. Stanovení jednoznačného poměru nebo podílu je možné

jenom na základě měřitelných veličin. Takto lze postupovat i v případě rozpadu bezpečnosti státu na vnější a vnitřní bezpečnost. Tento poměr se však bude lišit v závislosti od toho, co si zvolíme jako měřicí veličinu, a bude-li se jednat o veličinu spojenou se systémovými vstupy (počet personálu, velikost rozpočtu) nebo výstupy (nasazení měřené v počtu člověkohodin/dnů, motohodin apod.). Samotná výstavba bezpečnostních institucí je založena na scénářích, [4] a ty sice mohou více nebo méně předjímat vnější nebo vnitřní hrozby, aktivace postupu dané bezpečnostní instituce podle toho kterého scénáře je však závislá právě na vývoji bezpečnostního prostředí jako celku. Každá z bezpečnostních institucí, její kapacity, totiž může být za určitých okolností použita jak v oblasti vnější, tak také v oblasti vnitřní bezpečnosti. To znesnadňuje stanovení poměru mezi vnitřní a vnější bezpečností.

Pravděpodobně v důsledku mezinárodně právní regulace válečného konfliktu a kontroly zbrojení, kde jsou mezinárodně sledovanými kategoriemi ozbrojené síly a výdaje na vojenské účely, jsou s vnější bezpečností ztotožňovány ozbrojené síly. Činnost ostatních bezpečnostních institucí je z tohoto pohledu na věc považována za zbytkovou, tj. jejich činnost je řazena pod vnitřní bezpečnost. Samotný rozdíl mezi vnitřní a vnější bezpečností se však stále více stírá s integrací států do aliancí a s federalizací funkcí místních a centrálních vlád v rámci jednoho státu a uskupení států, vytvářející navenek tzv. unii.

Zde jednak dochází k přenosu funkcí, spojených se zajištěním bezpečnosti v rámci uplatnění *principu subsidiarity*, [5] jednak dochází k posunu hranic vnější bezpečnosti. Takto např. v případě České republiky patří závazky o společné obraně pod funkci vnější bezpečnosti, zajišťovanou ozbrojenými silami, avšak mezi státy, představující vnější nebezpečí, se řadí státy nacházející za hranicemi celé Aliance. Podobně vnitřní bezpečnost státu může být narušována jevy majícími původ za jeho hranicemi, proti kterým z pohledu dnešního stavu regulace použití vojenské síly však nelze použít ozbrojené síly. V globalizovaném světě se tak **bezpečnost stává velmi komplexním fenoménem** a namísto tradičního dělení na vnější a vnitřní bezpečnost se při zajištění bezpečnosti stále více prosazuje tzv. *komplexní přístup*. [6]

Bezpečnost je předmětem veřejné politiky a jako taková podléhá plánování. V rámci odpovědného přístupu k funkcím státu se v České republice stále užívá přístup, založený systémem národohospodářského plánování. [7] Ten doposud přežíval v dělení operací státního rozpočtu pomocí rozpočtové skladby. [8] Zde jde o odpovědné/funkční členění výdajů, kde jsou výdaje státního rozpočtu členěny do šesti skupin:

1. Zemědělství, lesní hospodářství a rybářství.
2. Průmyslová a ostatní odvětví hospodářství.
3. Služby pro obyvatelstvo.
4. Sociální věci a politika zaměstnanosti.
5. Bezpečnost státu a právní ochrana.
6. Všeobecná veřejná správa a služby.

Skupina 5 je pak členěna na pět podskupin:

- obrana,
- civilní připravenost na krizové stavy,
- bezpečnost a veřejný pořádek,
- právní ochrana,
- požární ochrana a integrovaný záchranný systém.

Po vyloučení podskupiny *právní ochrana* lze při jistém zjednodušení považovat výdaje na obranu za výdaje na vnější bezpečnost; výdaje na civilní připravenost na krizové stavy, bezpečnost a veřejný pořádek a požární ochranu a integrovaný záchranný systém lze chápat jako výdaje na vnitřní bezpečnost. Toto pojetí využívá i následující analýza, zaměřující se na logiku alokace výdajů státního rozpočtu na funkci bezpečnosti, rozpadající se na subkategorie vnitřní a vnější bezpečnosti. Analýza vychází ze skutečných výdajů, které bývají základem pro přírůstkové rozpočtování jako asi nejrozšířenější metodu, používanou pro sestavování státního rozpočtu.

2. Výdaje na vnější a vnitřní bezpečnost ČR po roce 1998

V roce 1999 vstoupila Česká republika do NATO. To bylo jednak spojeno s restrukturalizací funkcí národního bezpečnostního systému, jednak se Česká republika bezprostředně po svém vstupu zapojila do operací NATO na Balkáně. Od roku 2001 se navíc účastní **globální války proti terorismu**, vyhlášené jedním z jejích spojenců, Spojenými státy, která je reakcí na teroristický útok z 11. září 2001 na budovy Světového obchodního centra.

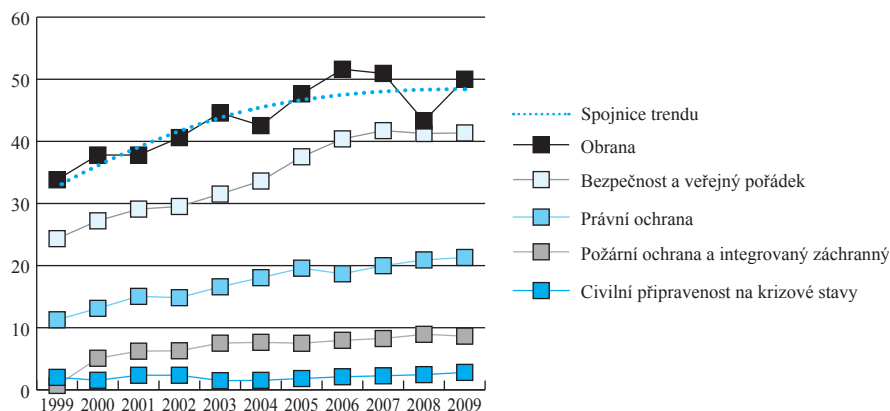
Restrukturalizace funkcí národního bezpečnostního systému např. spočívala v převedení funkce civilní obrany/ochrany z působnosti Ministerstva obrany a armády do působnosti Ministerstva vnitra a její garance Hasičských záchranným sborem ČR. Tomu předcházelo zrušení zákona č. 92/1949 Sb., branný zákon, jenž komplexně definoval ozbrojené síly jako vojsko a ozbrojené sbory, a zúžení definice ozbrojených sil provedené zákonem č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky. Tím došlo k posílení vnímání obrazu ozbrojených sil jako výlučného nástroje pro zajišťování vnější bezpečnosti, a naopak ozbrojeným sborům, označovaným dnes jako bezpečnostní sbory, byl vtisknut charakter nástroje, určeného pro zajišťování vnitřní bezpečnosti.

Tyto změny byly doposud respektovány všemi vládami. Obecně by se ovšem dalo očekávat, že přehodnocení kompetencí bezpečnostních institucí v bezpečnostním sektoru a větší zapojení ozbrojených sil by se mělo odrazit v rozpočtových prioritách a přerozdělování prostředků státního rozpočtu mezi vnitřní a vnější bezpečnost, případně v navýšení prostředků na celou funkci bezpečnosti. Jak lze vyvodit z obr. 1, skutečné výdaje na bezpečnost a právní ochranu, vyjádřené v běžných cenách, dlouhodobě rostly.

Výjimkou jsou výdaje na obranu, které kolísaly v důsledku problémů Ministerstva obrany utratit přidělený rozpočtový nárok. [9] Přechod kompetence v oblasti civilní ochrany/obrány byl doprovázen zvýšením výdajů na požární ochranu a integrovaný záchranný systém při zvýšení výdajů na obranu.

Existenci širokého konsenzu ve věci rozpočtové politiky v oblasti bezpečnosti státu napříč politickým spektrem dokládá tab. 1. Ta ukazuje vývoj podílu jednotlivých výdajů ve skupině bezpečnost a právní ochrana v kontextu politického cyklu, střídání vlád a rozpočtového cyklu. Zde platí, že nově nastupující vláda má možnost promítnout své priority do rozpočtu na následující rok, má-li v roce svého nástupu k moci možnost ještě ovlivnit návrh zákona o státním rozpočtu. Vstup do rozpočtového procesu, probíhajícího v současnosti podle zákona č. 218/2000 Sb., ... (rozpočtová pravidla), bývá pro vládu, nastupující do funkce v druhém pololetí rozpočtového roku, takřka nemožný.

Časté střídání vlád v průběhu řádného politického cyklu pak může mít s jistotou nadsázkou ten důsledek, že bezpečnostní politiku nevykonává vláda, ale Ministerstvo

Pramen: MF ČR/ARIS

Obr. 1: Výdaje na funkci bezpečnost státu a právní ochrana v letech 1999 až 2009 (v mld. Kč, b.c.)

financí. To ve své činnosti ovšem sleduje naprosto jiné cíle než by jsou cíle bezpečnostní politiky, definované postupně prostřednictvím programových prohlášení vlády a strategickými dokumenty, přijímanými na půdorysu celé vlády nebo jenom Bezpečnostní rady státu.

Tab. 1: České vlády a výdaje na bezpečnost státu a právní ochranu v letech 1997 až 2009 (v %).

	středo-pravicové vlády (Klaus Tošovský)		levicová vláda (Zeman)			středo-levicové vlády (Špidla, Gross, Paroubek)				středo-pravicové vlády (Topolánek, Fischer)			
	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
A: Obrana	41,0	45,3	46,9	44,6	40,5	43,4	43,8	41,1	41,8	42,7	41,4	37,0	40,3
B1: Civilní připravenost na KS	5,1	4,2	2,8	1,8	2,5	2,5	1,5	1,5	1,6	1,7	1,8	2,1	2,3
B2: Bezpečnost a veřejný pořádek	38,6	35,4	33,7	32,1	31,2	31,5	31,0	32,5	32,9	33,5	33,9	35,3	33,3
B3: Požární ochrana a IZS	–	–	1,0	6,0	6,7	6,7	7,4	7,4	6,6	6,6	6,7	7,7	7,0
C: Právní ochrana	15,3	15,1	15,6	15,5	16,1	15,9	16,3	17,5	17,2	15,5	16,2	17,9	17,2
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Poznámky: V letech 1997 a 1998 byla požární ochrana a IZS součástí oddílu bezpečnost a veřejný pořádek.

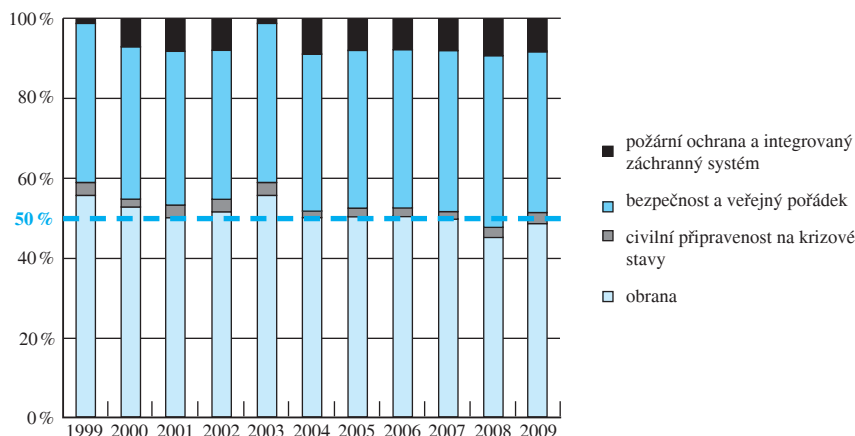
IZS integrovaný záchranný systém, KS krizové stavy

Pramen: MF ČR/ARIS; vlastní výpočet.

Vyloučíme-li ze skupiny 5 výdaje na právní ochranu, lze mezi sebou poměřit výdaje na vnější bezpečnost ve státním rozpočtu, představované výdaji na obranu, s výdaji na vnitřní bezpečnost. Přestože bychom mohli dle příkladu USA zvažovat to, že stát účastníci se vojenské operace by měl zvýšit svoje vojenské výdaje, jak vyplývá z obr. 2,

podíl výdajů na vnější bezpečnost má navzdory české účasti v globální válce proti terorismu klesající trend.

Výdaje na obranu přitom patří svým objemem k nejvyšším ve skupině výdajů na bezpečnost a právní ochranu. Pokles výdajů na obranu po roce 2003 nelze ovšem přičítat vládní politice, ale problémům Ministerstva obrany s útratou alokovaných prostředků. Část z nich pravidelně končila v rezervním fondu.

Pramen: MF ČR/ARIS; vlastní výpočet.

Obr. 2: Výdaje na vnitřní a vnější bezpečnost státu v letech 1999 až 2009.

Obr. 2 ukazuje ještě na jednu skutečnost. Podíly jednotlivých subkategorií jsou víceméně dlouhodobě fixovány. Jako by neexistovala globální/komplexní bezpečnostní politika vlády; jako kdyby pro každou kategorii výdajů, reprezentovaných jednotlivými bezpečnostními institucemi, ministerstvy, která je řídí rozpočtovými kapitolami (z kterých jsou financovány zde diskutované funkce státu a odvětví, které dané ministerstvo řídí), existovala autonomní politika.

To nastoluje otázku, kdo vlastně českou bezpečnostní politiku řídí. Je to kolektivní koaliční shoda vládnoucích politických stran nad programovým prohlášením vlády a shoda jednotlivých členů vlády při schvalování strategických dokumentů, nebo to je automatismus rozpočtového mechanismu, do něhož se nepokoušejí zasahovat ani poslanci, byť mají tuto možnost v rámci svých pravomocí při schvalování návrhu zákona o státním rozpočtu, a také oni mají mít zájem nad realizací cílů definovaných strategickými dokumenty v oblasti bezpečnosti?

„Nehybnost“ finančního podílu mezi vnitřní a vnější bezpečností, financovanou ze státního rozpočtu, je překvapivá právě ve vztahu k faktu existence několika strategických dokumentů v podobě bezpečnostních a vojenských/obránných strategií, prostřednictvím kterých se v posledních dvanácti letech nastavovala národní bezpečnostní politika. Jejich přehled uvádí tab. 2.

Bezpečnostní politika se od roku 1997 řídila pěti vojenskými/obránnými strategiemi a třemi bezpečnostními strategiemi.

Samotné období od vypuknutí globální války proti terorismu dokonce zahrnuje tři vojenské strategie. Toto množství dokumentů však mělo na změny v poměru výdajů na vnější a vnitřní a bezpečnosti jen minimální vliv. Rozpočtová politika vlády v oblasti

Tab. 2: Přehled bezpečnostních a vojenských/obránných strategií ČR v letech 1997 až 2009 v usneseních vlády ČR

Datum	Číslo	Název
26. 3. 1997	177	k Národní obranné strategii České republiky
17. 2. 1999	123	k Bezpečnostní strategii České republiky
29. 3. 1999	257	k Vojenské strategii České republiky
22. 1. 2001	80	o Bezpečnostní strategii České republiky
29. 4. 2002	438	o Vojenské strategii České republiky
10. 12. 2003	1 254	k novelizaci Bezpečnostní strategie České republiky
9. 6. 2004	578	o Vojenské strategii České republiky
23. 7. 2008	907	Vojenská strategie České republiky

Pramen: www.vlada.cz.

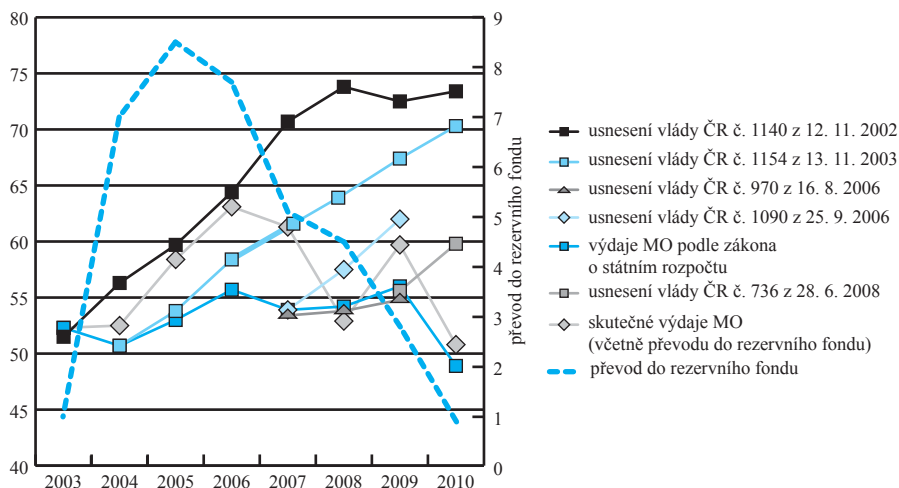
bezpečnosti je spíše nezávislá na deklarovaných záměrech. Je otázkou, jestli je tento „trs“ strategických dokumentů výsledkem proměnlivosti bezpečnostního prostředí, nebo jde o problémy v procesu plánování a programování bezpečnostního sektoru a koordinace komplexní bezpečnostní politiky.

3. Alokační pravidla

Zvláště převaha počtu vojenských strategií nad bezpečnostními strategiemi budí podezření, že vojenská strategie slouží k obhajobě výdajů rozpočtu Ministerstva obrany. Každá z těchto strategií byla v platnosti v průměru asi dva roky, což je na strategický dokument velmi krátké období. Strukturální změny se totiž projevují ve střednědobém horizontu, tedy v období tří až pěti let. Toto podezření ještě zesílí, jestliže studujeme vládní rozpočtové dokumenty, jakými jsou Návrh státního rozpočtu České republiky, kapitola 307, Ministerstvo obrany, a Návrh státního závěrečného účtu státního rozpočtu České republiky, kapitola 307, Ministerstvo obrany (SZÚ), tzv. kapitolní sešity. Např. SZÚ za rok 2008 [10] se ve věci použití prostředků odkazoval hned na čtyři strategické dokumenty: Koncepce výstavby profesionální Armády České republiky a mobilizace ozbrojených sil České republiky, přepracované na změněný zdrojový rámec, Transformace rezortu Ministerstva obrany České republiky, Vojenská strategie přijatá usnesením vlády ČR č. 907 z 23. 7. 2008 a Dlouhodobá vize rezortu Ministerstva obrany, přijatá usnesením vlády ČR č. 908 z 23. 7. 2008.

Paradoxem financování českého bezpečnostního sektoru je používání alokačních pravidel. Jedním z nich je např. výše diskutované stanovení proporcí mezi jednotlivými podskupinami skupiny Bezpečnost státu a právní ochrana nebo pravidlo 50-30-20, používané pro alokaci výdajů v rozpočtové kapitole Ministerstva obrany tak, jak to stanovila Koncepce výstavby profesionální Armády České republiky a mobilizace ozbrojených sil České republiky, přepracované na změněný zdrojový rámec: „Pro zachování principu dlouhodobě udržitelného rozvoje vychází optimální rozdělení zdrojů přibližně na 50 % osobních (mandatorních), okolo 20 až 25 % investičních a 25 až 30 % běžných a souvisejících výdajů rezortu MO.“ Slepé setrvávání na pevných proporcích výdajů totiž ve svém důsledku nevede k rozvoji financovaných odvětví. Tento fakt si lze uvědomit zejména v souvislosti s realizací reformy ozbrojených sil České republiky, shrnutou na obr. 3.

Obr. 3 zachycuje zužování zdrojového rámce reformy ozbrojených sil České republiky, který byl pro roky 2003 až 2010 určen usnesením vlády ČR č. 1140 z 12. 11. 2002

Pramen: Sbírka zákonů; SZÚ 2003–2010, Praha: MO ČR; MO ČR/FIS.

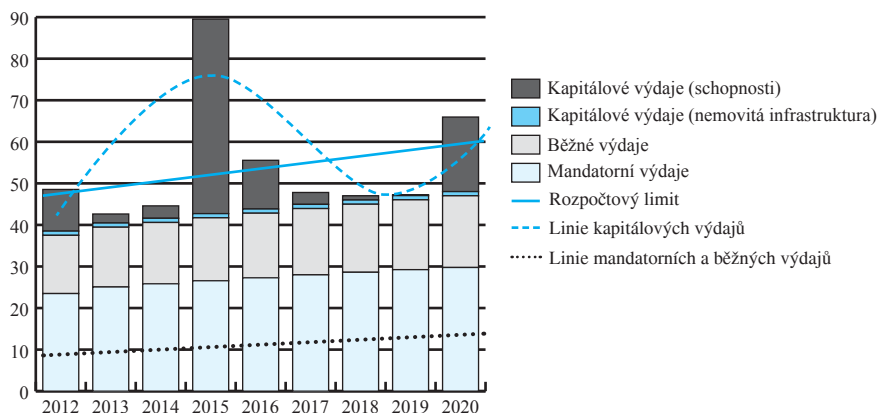
Obr. 3: Financování reformy ozbrojených sil ČR v letech 2003 až 2010 (v mld. Kč).

ke Koncepti výstavby profesionální Armády České republiky a mobilizace ozbrojených sil České republiky jako 2 % hrubého domácího produktu. Tento rámec byl později zúžen vyjádřením výdajů rozpočtu Ministerstva obrany absolutními částkami, stanovenými usneseními vlády ČR č. 1154 z 13. 11. 2003, č. 970 z 16. 8. 2006, č. 1090 z 25. 9. 2006 a č. 736 z 28. 6. 2008. Ne vždy se dařilo Ministerstvu obrany využít přidělené prostředky, jak to dokazuje **vývoj převodů do rezervního fondu**, přesto je z obr. 3 patrné, že prostředky, které byly požadovány na modernizaci ozbrojených sil, na konec rozpočet Ministerstva obrany nedostal. Zastavení rozpočtové expanze po roce 2006 a „zploštění“ průběhu výdajů Ministerstva obrany, stanovených zákonem o státním rozpočtu, mělo za následek posouvání modernizačních a rozvojových projektů a „shrnutí“ potřeby investičních prostředků na pomyslný investiční hrb – koncentraci těchto projektů ke konci životního cyklu techniky, která měla být nahrazována nebo modernizována.

Prohlubování takového skrytého dluhu indikovaly také analýzy zpracované pro potřeby sestavení Bílé knihy o obraně. Příklad investičního hrbu při alokování rozpočtu podle logiky pravidla 50-30-20 je zachycen na obr. 4.

V odhadovaném průběhu rozpočtu Ministerstva obrany v letech 2012 až 2020 v logice alokačního pravidla lze identifikovat dvě linie. Je to linie průběhu provozních výdajů (mandatorní a běžné výdaje) a linie životního cyklu majetku (kapitálové výdaje). První z linií má „plochý průběh“, druhá z linií kopíruje potřebu kapitálových investic. Ty lze sice v rámci projektového řízení „rozlámat“ podle předpokládaných plateb v letech modernizace nebo pořízení vojenské techniky, avšak toto „lámání“ investic je způsobeno potřebou dostat se pod „plochý“ limit celkových výdajů, kopírující linii průběhu provozních výdajů. Ty v každém kapitolním rozpočtu představují většinovou kategorii a právě od nich se odvozují proporce mezi kapitolními rozpočty.

Stlačování linie životního cyklu majetku na celkový limit rozpočtové kapitoly, odvozený od linie průběhu provozních výdajů, vede v konečném důsledku k tomu,

Pramen: MO ČR; MO ČR/FIS.

Obr. 4: Odhadované potřeby finančních prostředků pro rozpočet Ministerstva obrany v letech 2012 až 2020 (v mld. Kč) – varianta.

že vyzbrojovací projekty jsou rozkládány do delšího času než vyžaduje efektivní využívání prostředků, pořízených v těchto projektech. Toto „lámání“ a „natahování“ projektů bývá označováno jako akvizice realizovaná „salámovou metodou“ – pořídí se část systému a postupně, jakmile jsou k dispozici další peníze (zdroje), se pořizují další části. Jestliže je však celkový limit dále stlačován, jako tomu bylo po roce 2006 v případě rozpočtu Ministerstva obrany, vede tento přístup nakonec k vyřazení systémů, jejichž obnovu ani modernizaci není možné „nalámat“ pod celkový limit, protože limit je blokován projekty, které jsou již smluvně pokryty.

Každý správce kapitoly státního rozpočtu je odpovědný za proporce výdajů jeho rozpočtu. Takto jsou kapitálové výdaje „lámány“ uvnitř každé rozpočtové kapitoly. Ačkoliv zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, hovoří o bezpečnosti jako celku, jsou jednotlivá ministerstva ve vzájemné konkurenci o rozpočtové prostředky a každé z ministerstev má nakonec svoje investiční priority.

Sektor bezpečnosti není programován jako celek a od doby zrušení Federálního ministerstva pro strategické plánování [7] **neexistuje v rámci státní správy orgán, který by byl schopen administrativně sladit postupy několika ministerstev, podílejících se na fungování českého bezpečnostního systému**, nezávisle na střídání politických stran a jednotlivých ministrů.

Jak bylo ukázáno, používání proporčních alokačních pravidel pro rozdělování prostředků uvnitř sektoru bezpečnosti a uvnitř jednotlivých rozpočtových kapitol nezaručuje rozvoj sektoru jako celku.

Závěr

Ačkoliv by se na základě studia strategických dokumentů z období let 1997 až 2009 mohlo zdát, že existovaly jasné priority mezi vnější a vnitřní bezpečností České republiky, odpovídající změnám v jejím bezpečnostním prostředí, rozbor výdajů státního rozpočtu na bezpečnost a právní ochranu ukázal, že ve skutečnosti k žádným zásadním změnám fungování bezpečnostního sektoru nedošlo. Podíl mezi výdaji na vnitřní

a vnější bezpečnost byl v letech 1999 až 2009 víceméně stálý. To je dáno tím, že výdaje na realizaci bezpečnostní politiky jsou ze strany Ministerstva financí určovány pomocí *přírůstkového rozpočtování*. Zde platí, že jakmile se jednou poměry mezi rozpočty, připadajícími na jednotlivé složky tvořící jedno odvětví/сектор, ustálí, pak je přírůstkové rozpočtování fixuje. [11, s. 13-14] K tomu dochází také v České republice. Strategické dokumenty v oblasti bezpečnosti tak mají spíše obhajovat politiku jednotlivých ministerstev a chránit podíl daného ministerstva na rozpočtu vyčleňovaném pro účely bezpečnosti a právní ochrany, než aby sloužily k účinnému řízení bezpečnostní politiky ve smyslu transformace sektoru bezpečnosti jako celku. Konečně tomu odpovídal také i rezortní přístup v jejich přípravě a schvalování.

Rezortní přístup k problematice bezpečnosti neřeší odpovědnost vlády za bezpečnost jako celek. Životní cyklus majetku, potřebného pro fungování bezpečnostního systému, by měl být řízen a financován „nadrezortně“, např. Ministerstvo financí by mohlo disponovat prvkem schopným plánovat a koordinovat modernizační a rozvojové projekty silových ministerstev.

Tento text vznikl v rámci projektu Trendy, rizika a scénáře bezpečnostního vývoje ve světě, Evropě a ČR – dopady na bezpečnostní politiku a bezpečnostní systém ČR (identifikační kód VG20102013009).

Použitá literatura:

- [1] KRULÍK, O., PERNICA, B., STEJSKAL, L. et KAŠÍK, J. More Security Issues are Needed on the European Union Agenda: Beyond an Academic Concept of In/Security in the Era of Global Terrorism. In *Economics of Security Working Paper Series*, dostupné na <http://www.economics-of-security.eu/wp7_concept%20of%20security.pdf> citováno 20. 1. 2011.
- [2] PETR, J. aj. *Mluvnice češtiny* (1). Fonetika, Fonologie, Morfonologie a morfemika, Tvoření slov. 1. vyd., Praha: Academia, 1986.
- [3] *Bezpečnost České republiky a potřeba ústavních změn*. Sborník příspěvků z mezinárodní konference. PAVLÍČEK, V., JIRÁSKOVÁ, V. [editoři] Praha 18.-19. 9. 2003. 1. vyd., Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2004. ISBN 80-85889-57-9.
- [4] PERNICA B. České dilema: Nutnost integrace národního bezpečnostního systému na základě transformace operačních schopností profesionálních národních bezpečnostních institucí. *Vojenské rozhledy*, 2009, roč. 18, č. 4, s. 50-60, ISSN 1210-3292.
- [5] SCHEU, H. Ch. Pojem a geneze principu subsidiarity. In Georgiev, J. [editor]. *Princip subsidiarity v právní teorii a praxi*. 1. vyd., Praha: CEVRO Institut, 2007. ISBN 978-80-87125-01-4. S. 15-39.
- [6] PERNICA, B. Plánování a investiční výdajové programy v odvětví obrany České republiky – spirála dějin nebo bludný kruh? In *The XIIIth International Conference Theoretical and Practical Aspects of Public Finance* [CD-ROM + sborník abstraktů s. 33]. 1. vyd., Praha: Oeconomica, 2008. ISBN 978-80-245-1378-2. [13. mezinárodní konference Teoretické a praktické aspekty veřejných financí. Praha, VŠE 11. Až 12. 4. 2008].
- [7] *Comprehensive Approach. Trends, Challenges and Possibilities for Cooperation in Crisis Prevention and Management*. RINTAKOSKI, K., AUTTI, M. [editors] 1st ed. Helsinki: MoD, 2008. ISBN 978-951-25-1962-25.
- [8] *Vyhl. č. 323/2002 Sb., o rozpočtové skladbě*.
- [9] PERNICA B. Pokladní plnění výdajové části státního rozpočtu, kapitola Ministerstvo obrany, v letech 2004 až 2007. *Vojenské rozhledy*, 2009, roč. 18, č. 3, s. 49-53, ISSN 1210-3292.
- [10] *Návrh státního závěrečného účtu státního rozpočtu České republiky za rok 2008*, kapitola 307, Ministerstvo obrany, čj. 586-28/2007/DP-8201. Praha: Ministerstvo obrany, 2009.
- [11] ENTHOVEN, A., C., SMITH, K., W. *How Much Is Enough? Shaping the Defense Program 1961-1969*. 2nd ed. Santa Monica: RAND, 2005, ISBN 0-8330-3826-5.

Doc. Mgr. Oldřich Bureš, M.A., Ph.D.,
PhDr. Vendula Nedvěďická

Historie využívání soukromých vojenských sil

Mnohým se zdá, že není nic protichůdnějšího a navzájem sobě vzdálenějšího než život civilní a život vojenský. Proto také často ti, kdo se uchýlí v námezdném vojsku, nejenže okamžitě mění oblečení, ale zároveň s tím i zvyky, mravy, mluvu tak, aby se od ostatních co nejvíce odlišili. Jsou zřejmě přesvědčeni, že se nehodí zabíjet v obyčejných šatech a že civilní způsoby a oděv jsou znaky zženštilosti. Dokonce se vzdávají i vyjadřování a chování civilistů... Podíváme-li se však do dob dávnějších, uvidíme pravý opak. Tyto dvě podoby života, tyto dva stavy se kdysi snášely více než kterékoli ostatní.“

Niccoló Machiavelli [1]

Cílem této studie je zmapovat historii využití soukromých vojenských sil. Soukromé vojenské společnosti typu Blackwater (pro svou špatnou pověst přejmenována na *Xe Services LLC*) jsou sice relativně novým fenoménem mezinárodní bezpečnosti, účast soukromých osob a/nebo skupin soukromých osob v „cizích“ ozbrojených konfliktech je však fenoménem stejně starým jako válčení samotné. Bez pochopení dlouhodobějších historických souvislostí proto nelze fundovaně vést debatu nad klíčovými otázkami o samotném rozsahu a možných dopadech soudobého využití služeb soukromých vojenských společností.

Fenomén soukromých vojenských sil je v zahraniční odborné literatuře předmětem vášnivých debat již minimálně dvě desetiletí. V české odborné literatuře sice již alespoň v základních obrysech byla problematika soukromých vojenských společností rovněž nastíněna, [2] nicméně doposud nebyla zmapována historie využití soukromých vojenských sil, což je primárním cílem tohoto článku. Jeho autoři vycházejí z premisy, že bez pochopení dlouhodobějších historických souvislostí nelze fundovaně vést debatu nad klíčovými otázkami o rozsahu a možných dopadech soudobého využití služeb **soukromých vojenských společností (SVS)**. I když využití služeb moderních SVS (typ Blackwater /Xe, KBR) představuje relativně nový fenomén mezinárodní bezpečnosti, účast soukromých osob a/nebo skupin soukromých osob v „cizích“ ozbrojených konfliktech je fenoménem stejně starým jako válčení samotné, o čemž svědčí i výše uvedený citát od Niccolla Machiavelliho.

V zahraniční literatuře sice již existuje velké množství příkladů využití placených soukromých sil v různých historických epochách, [3] nicméně většina autorů se primárně či zcela exkluzivně zabývá pouze vývojem ve 20. a 21. století. Podle Sarah Percy, pedagožky na Oxfordské univerzitě, stávající literatura věnovaná soukromým vojenským aktérům vykazuje čtyři základní nedostatky:

1. Zaměření na empirické detaily a opomíjení otázek ohledně dopadů přítomnosti nebo absence využití soukromých sil pro stát a vztahy mezi státy.

2. Absence teoretického rámce.
3. Historické dezinterpretace a faktické chyby.
4. Kombinace 2. a 3. vedla k absenci analýzy norem, což může být dáno i faktem, že empirické přístupy nepovažují normy za důležité. [4]

Vzhledem k omezenému rozsahu a zaměření tohoto článku nemáme ambici pokrýt všechny výše uvedené nedostatky. V jeho první části nabízíme historický přehled využívání soukromých vojenských sil do počátku studené války. V druhé části mapujeme působení žoldnéřských skupin v Africe a vznik prvních moderních SVS v USA a v Evropě. V třetí části analyzujeme hlavní důvody nejnovějšího boomu využití služeb SVS. V závěru nabízíme zamyšlení nad lekcemi, které lze pro současnost vyvodit z dlouhé historie využití soukromých vojenských sil.

Historie využití soukromých vojenských sil od punské po studenou válku

První historické záznamy o využití soukromých vojenských sil pochází z dob mezopotamské říše a vlády krále Šulgiho z Uru (přibližně 2049-2047 př.n.l.). V bitvě u Kadeše zase válčili najatí numidští vojáci na straně faraona Ramsese II. [5] Přestože ve starověkém Řecku existovalo několik městských států, které měly armádu složenou z vlastních občanů, bylo i zde zcela běžnou praxí najímání specialistů bojového umění. Kartaginská říše pak byla téměř výhradně závislá na tzv. žoldnéřských jednotkách složených z jedinců kteří:

- jsou cizí danému konfliktu (tj. nejsou občany bojujícího státu či států),
- jsou primárně motivováni touhou po soukromém zisku,
- účastní se přímo v boji. [6]

První punská válka (264-261 př.n.l.) je dokonce známa i pod názvem *žoldnéřská válka*, přičemž najatá armáda, která nebyla řádně zaplacená, se během války vzbouřila. Podobně i římská říše byla v mnoha bitvách závislá na válečném umění najatých sil, zejména pak lukostřelců a jezdců. Žoldnéři byli běžně rekrutováni z hospodářsky zaostalých oblastí, jako byla Numidie, Baleáry, Galie, Pyreneje a Kréta. S postupným rozšiřováním rozlohy římské říše navíc bylo stále obtížnější rekrutovat dostatek roditelých Římanů a na konci 3. století proto již v římských legiích bylo více vojáků germánského původu než samotných Římanů. [7]

Najímání soukromých vojenských sil bylo rovněž běžné i ve středověku. Jednotlivci z řad buržoazie i drobní šlechtici si najímali ozbrojené vojenské skupiny na své vlastní náklady. Tyto skupiny pak v případě potřeby dále pronajímali středověkým vládcům. [8] Ti totiž obvykle měli pouze omezené množství vlastních mužů, kteří navíc mnohdy mohli být povoláni do vojenské služby na poměrně krátkou dobu – angličtí rytíři například měli povinnost sloužit králi pouze čtyřicet dní v roce a často odmítali službu v zahraničí. [9] Tradiční feudální armády složené z venkovského obyvatelstva navíc byly „notoricky nekvalitní a neuvěřitelně nedisciplinované“. [10] Profesionální žoldnéře si proto středověcí vládci najímali zejména kvůli jejich flexibilitě a bohatým bojovým zkušenostem. Obvykle poskytovali vysoce specializované služby, které nemohly být poptány u feudálových družin. To zahrnovalo zejména obsluhu různých zbraní, například

samostřilů, jež vyžadovaly zvláštní schopnosti a znalosti. Později byly k dispozici i lehčí zbraně, i ty ale mnohdy vyžadovaly zvláštní dovednosti a obratnost. Někteří autoři proto uvádějí, že využití soukromých sil bylo klíčové pro vojenskou inovaci a další přímo spojují četnost tohoto jevu s „neschopností feudálního systému reagovat na stále komplexnější požadavky modernizující se společnosti“. [11] Podle britského profesora bezpečnostních studií Lawrence W. Serewicze (Hull University) pak tyto inovace postupně vedly k výrazné transformaci vojenské i politické praxe v Evropě. [12]

Poněvadž náklady na sestavení a udržování vlastního vojska z řad poddaných představovalo pro středověké vladaře velkou finanční zátěž, začali ve 14. století vybírat tzv. *scrutagium* neboli příspěvek na zbroj a další vojenskou výbavu. Tyto poplatky byly následně využívány na nábor žoldnérů, což postupně vedlo k vzniku nové společenské vrstvy představované muži, jejichž obživou bylo nabízení svých schopností různým vojenským společnostem – *kompaniím*. Tyto společnosti spolu soutěžily o vojenské „zakázky“ a jejich běžnou obchodní strategií byl i rozsáhlý výčet jejich hrdinských činů. Ve středověku dosáhly kompanie ve společnosti velmi významného postavení a výsledek bitvy často zcela závisel právě na těchto žoldnéřských společnostech.

Klíčovým konfliktem z hlediska vývoje použití soukromých vojenských sil byla stoletá válka (1337-1453), během které v době po uzavření dočasněho míru v roce 1360 vznikly tzv. *velké a svobodné kompanie*, ve kterých se toho času nezaměstnaní vojáci nabízeli do služeb vládařům různých evropských států. Sdružovali se přitom okolo volených kapitánů ve *svobodných kompaniích*, které se pak často samy dále stávaly součástí *velkých kompanií*. Po roce 1360 údajně existovalo 166 svobodných kompanií, které působily zejména ve Francii, Španělsku a Itálii. Největší z nich – velká kompanie Fra Morialeho – mezi roky 1360-1363 měla ve zbrani přes 10 000 mužů. [13] Pokud zrovna neprobíhala žádná válka, pak kompanie často napadaly středověká města, která jim odmítala platit za svou ochranu. Někdy dokonce zaútočily i proti místnímu vladaři, který se pokusil zastavit jejich řádění. [14] Pro všechny bylo tudíž paradoxně lepší, pokud se válčilo a vedly se boje, které kompanie zaměstnaly a poskytly jim stálý příjem, než období míru, kdy i civilní obyvatelstvo bylo často vystaveno jejich útokům. [15]

Zatímco většina svobodných i velkých kompanií představovala *ad hoc* uskupení žoldnérů, kteří putovali z jednoho evropského bojiště na druhé, rozkvět italských městských států ve 14. století a jejich bohatství umožnilo formalizaci a stabilizaci smluvních vztahů s vybranými svobodnými kompaniemi na delší časové období. Jednalo se o systém smluv, tzv. *condottieri* [16]:

„Velitel žoldnérů s knížetem či městem podepsal ‚condottu‘, neboli psanou smlouvu, na pronájem žoldnéřského vojska. Condotta stanovovala délku a podmínky služby, počet mužů, výplatu a tak dále, byl to dokument pečlivě vypracovaný právníky obou stran, a přestože neexistovala jeho standardní podoba, měl několik základních variant.“ [17]

Mnohá středověká města si postupně vyvinula velmi důmyslný systém smluv, aby zabránila žoldnéřským silám získat příliš velkou moc, [18] nicméně ne vždy tato opatření fungovala v praxi, a to zejména v obdobích míru, kdy žoldnéři požadovali platbu za ochranu ne nepodobnou „mafíánskému výpalnému“. [19] V odborné literatuře je proto také často citována kritika Niccolla Machiavelliho, který z těchto důvodů považoval středověké nájemné vojsko za „nedisciplinované, nespolehlivé a hamižné ... [a nedbající] zákonů božích ani lidských“. [20]

Méně známé, nicméně podobně masivní využití žoldnéřských kompanií na základě dlouhodobých smluvních vztahů bylo zdokumentováno i v případě Francie a papežského státu. Francouzští králové i církevní vládci ve Vatikánu totiž od 15. století hojně využívali služeb švýcarských kompanií, které byly ve své době mnohými považovány za nejlepší a nejspolehlivější nájemné vojenské síly. [21] V případě Francie tento smluvní vztah vydržel až do roku 1830, přičemž již o rok později byl nahrazen vytvořením cizinecké legie. [22] Sarah Percy proto dokonce píše, že „je možné vztahy mezi Švýcarskem a Francií v 16. století chápat jako alianci spíše než čistě komerční záležitost“. [23] Ve Vatikánu pak kontraktovaná švýcarská papežská garda působí od roku 1506 až dodnes, a to v původních středověkých stejnokrojích. [24]

Postupný přechod k dlouhodobým a poměrně stabilním smluvním ujednáním mezi panovníky a nájemnými vojenskými silami představoval jeden ze tří ve středověku vyzkoušených způsobů jak omezit, či alespoň vymezit, roli a působnost soukromých vojenských sil. I přes výše uvedené přednosti kompanií proti nestálým armádám feudálního typu totiž praxe najímání žoldnéřů silně kontrastovala s církví proklamovanou myšlenkou, že pouze nejvyšší šlechta má právo použití vojenské síly – již lateránský koncil v roce 1179 například žoldnéře nebojující pro konkrétního vladaře exkomunikoval a přislíbil privilegia křižáků všem těm, kdo se jim postaví. [25] Alternativním pokusem pak bylo vyslat žoldnéře na křižácké výpravy, avšak kromě bojů s Maury ve Španělsku, kde byl alespoň potencionální dostatek válečné kořisti, se žoldnéři do křižáckých výprav ve větších počtech nezapojili. [26]

I přes postupnou stabilizaci smluvních vztahů mezi vladaři a žoldnéřskými kompaniemi je nutno zdůraznit, že ve středověku neexistovaly národní armády, tak jak je známe dnes, tedy armády loajální ke svému národu a/nebo státu. Jak uvádí velmi známý autor v oboru výzkumu soukromých vojenských společností Carlos Ortiz (Centrum světové politické ekonomie, Sussex University), spíše se jednalo o „vojenské nástroje, které byly k dispozici vládcům“, kteří však na jejich vydržování potřebovali značné prostředky – vojenské výdaje v 15.-17. století proto představovaly až 70 procent všech státních výdajů. [27] Protože zejména v případech dlouhodobějších válečných konfliktů středověcí vladaři neměli dostatek vlastních prostředků na udržování stále rostoucích armád (viz tab. 1), jejich válečné snažení mnohdy záviselo na možnosti a ochotě šlechticů sdílet finanční náklady za příslib podílu na válečné kořisti. Klíčovou roli sehráli zejména v třicetileté válce (1618-1648), které se účastnily převážně najaté jednotky pod vedením zhruba 1500 tzv. *vojenských podnikatelů*. [28] Mezi nejznámější z nich bezesporu patřil Albrecht z Valdštejna, kterého habsburský císař Ferdinand II. povýšil do vévodského stavu za to, že pro něj na svoje vlastní náklady postavil armádu o velikosti 20 000 mužů. V dobách své největší slávy pak dokonce Albrecht z Valdštejna velel celé císařské armádě o velikosti 60 000 mužů. [29] Sarah Percy uvádí, že svou schopností postavit, vést a zásobovat celou armádu se Albrecht z Valdštejna výrazně lišil od většiny dalších vojenských podnikatelů ve své době – něco podobného se v menším měřítku podařilo pouze Bernardovi z Výmaru či hraběti Mansfieldovi. [30]

Vražda Albrechta z Valdštejna provedená s posvěcením císaře v roce 1634 rovněž v širších souvislostech ilustruje fakt, že i přes značné vojenské výhody vyplývající ze služeb schopných vojenských podnikatelů tito jedinci představovali potencionální politické konkurenty. Proto se většina evropských vladařů do konce třicetileté války snažila jejich vliv a moc postupně eliminovat a vestfálský mír (1648) mimo jiné kladl

Tab. 1: Evropské armády 1650-2009

	1650	% vůči roku 2009	1750	% vůči roku 2009	2009
rakouská	11 000	94,6	201 000	575,9	34 900
britská	70 000	43,7	99 000	61,8	160 280
nizozemská	30 000	74,0	36 000	88,8	40 537
francouzská	125 000	35,4	347 000	98,4	352 771
španělská	100 000	45,1	59 000	26,6	221 750
švédská	50 000	108,2	53 000	114,7	16 900

Poznámka: Tabulka pouze ilustruje relativní velikost evropských armád bez ohledu na měnící se politickou mapu Evropy – např. Skotsko a Anglie se staly součástí jednoho státu až v roce 1707.

Zdroj: ORTIZ, Carlos. *Private Armed Forces and Global Security: A Guide to the Issues*, s. 16.

velký důraz na státní suverenitu, což lze považovat za počátek snah o budování národních armád. [31] Najímání žoldnéřů však i nadále pokračovalo, i když pro jiné účely a na základě nových smluvních principů (viz níže). Navíc většina evropských armád až do první světové války umožňovala mezi vyššími vrstvami velmi oblíbenou možnost vykoupit se z vojenské povinnosti v postupně konstituovaných národních armádách – dle renomovaného amerického vojenského historika Peter Pareta například v pruské armádě v roce 1813 sloužilo pouze 13 procent občanů ze středních a vyšších vrstev. [32] Alespoň někteří autoři nicméně uvádějí, že postupem času se „byl boj pro peníze stále více považován za nečestný a najímání cizinců bylo vnímáno minimálně jako pokoutná taktika“. [33]

I přesto, anebo právě proto, k využívání placených soukromých ozbrojených sil stále více docházelo zejména mimo území Evropy. Percy dokonce uvádí, že vzhledem k rostoucímu odporu obyvatelstva vůči najímání žoldnéřů byli evropští panovníci nuceni spíše jejich služeb využívat v zahraničí. [34] Například během americké války za nezávislost (1775-1782) neměla britská vláda dostatek jednotek na udržení poslušnosti svých zámořských kolonií, a proto si k tomuto účelu najala žoldnéře z Evropy. Byl to také jeden z faktorů, který vedl představitele třinácti amerických kolonií k sepsání Deklarace nezávislosti, kterou lze totiž vnímat i jako odpověď na smlouvu uzavřenou mezi britským panovníkem a panovníky několika německých států o „pronájmu“ až 19 000 vojáků. [35] Jak ukázala historie, tito žoldnéři „dopomohli“ Británii prohrát americkou válku za nezávislost, protože velká část z nich dezertovala, jakmile se dostali na území Ameriky, kde se následně usadili. Je nicméně také třeba zmínit fakt, že i na straně povstaleckých amerických kolonií bojovalo po boku milicí množství soukromých „kontraktorů“, a to v nezanedbatelném poměru 6:1. [36] Dle Sarah Percy se však jednalo o jednotlivce motivované republikánskými ideály revoluce spíše než o klasické žoldnéře motivované primárně ziskem. [37] Tento argument však pouze reflektuje problematičnost výše uvedené standardní definice žoldnéřství, neboť je otázkou: „Kdo rozhodne, co motivuje člověka?“ [38]

Využití nájemných vojenských sil bylo nedílnou součástí koloniální expanze i dalších evropských mocností. Od počátku 19. století proto byly soukromé vojenské síly najímány převážně ke správě kolonií, při které byla potřeba velkého počtu mužů sloužících v relativně dlouhých časových intervalech. Protože mnohé kolonie byly velmi vzdálené od evropského centra moci, bylo najímání vojenských společností upřednostňovanou variantou před nasazováním regulérního vojska. Svou roli samozřejmě hráli i finanční a další faktory, jak uvádí Gerry Cleraver z Coventry University, soukromé jednotky

„byly obecně levnější než jejich národní protějšky, dostupné ve větších počtech a v lepší kondici pro tropické podnebí. ... Navíc se často ukázaly být i lepšími vojáky“. [39]

Zvláštní zmínku si zaslouží zejména systém tzv. *výhradních smluvních společností*, kterým byla vládami evropských koloniálních mocností svěřena celá škála pravomocí: „Mohly uplatňovat monopol na obchod v daném regionu, mohly vybudovat armádu a námořnictvo, stavět pevnosti, uzavírat smlouvy, vyhlašovat války, vládnout svým spoluobčanům a vydávat svou vlastní měnu.“ [40] Například Východoindická společnost (*East India Company*), která v roce 1815 kolonizovala Indii ve jménu britské koruny, se pyšnila armádou čítající 150 000 mužů. [41] Jejím největším konkurentem byla nizozemská Východoindická společnost, menší společnosti podobného typu však založilo i Dánsko, Francie a Švédsko. [42] Kromě pozemních vojenských sil tyto společnosti disponovaly i velkou námořní silou – například loďstvo britské Východoindické společnosti v dobách své největší slávy kvalitou i kvantitou údajně převyšovalo i britské královské námořnictvo. [43]

K výraznému úpadku využití soukromých vojenských sil v Evropě i mimo ni docházelo postupně od konce 18. století. V literatuře jsou uváděna různá vysvětlení tohoto jevu. Za klíčový je označován zejména nástup nacionalismu, nejčastěji spojovaný s francouzskou revolucí z roku 1789. K obraně jejích ideálů ale i samotného francouzského území bylo třeba vybudovat novou armádu, a to občanského typu, s čímž souviselo i **zavedení povinné konskripce pro všechny Francouze**. [44] Postupně pak v Evropě od počátku 19. století začala převládat idea boje za vlastní stát a/nebo národ a jejich vlády si proto postupně nárokovaly absolutní moc nad veškerou ozbrojenou silou. Zároveň se také snažily vyvarovat se nebezpečí, jež by mohlo ohrozit jejich neutralitu – například aktivní účast jejich občanů ve válkách vedených jinými státy. Byly proto provedeny četné reformy, které příslušníkům jednoho státu zakazovaly nechat se najímat jinými státy do cizích armád, i když je třeba poznamenat, že se nikdy v praxi zcela nedodržovaly. Státy si nicméně od poloviny 19. století nárokovaly výhradní pravomoc nad použitím ozbrojené síly, a zároveň tak přijaly zodpovědnost za násilí páchané jejich občany. [45] Konkrétně je za poslední významný ozbrojený konflikt, pro který si některá evropská velmoc ve větším množství najala soukromé a cizí vojenské síly, považována krymská válka. Německé, italské a švýcarské jednotky najaté Velkou Británií v roce 1854 však již do bojů nestihly zasáhnout a v britském parlamentu vláda za jejich najmutí sklidila tvrdou kritiku, která byla primárně postavena na normativních argumentech o nevhodnosti najímání cizích sil motivovaných ziskem. [46] K postupnému úpadku došlo i v případě zámořských výhradních smluvních společností, jejichž ozbrojené síly byly postupně začleněny do řádných armád evropských velmocí. Zde však kromě normativních argumentů o nevhodnosti placených sil sehrály důležitou roli i korupce a špatné ekonomické řízení těchto společností. [47]

Mezi zahraničními autory však doposud neexistuje konsenzus ohledně příčin postupného odklonu od najímání soukromých vojenských sil evropskými velmocemi. Profesor politologie Barry Posen (Massachusetts Institute of Technology) a další realisticky orientovaní experti vyzdvihují zejména roli materiálních faktorů (zejména populační růst) a vojenské inovace jako hlavní faktory vysvětlující postupný přechod k občanským armádám. [48] Americká autorka Janice Thomson, Princeton, naproti tomu zdůrazňuje kombinaci role ideálů a nových norem ohledně vztahu mezi občany a státy, a rostoucí význam instituce neutrality v mezinárodním právu. [49] Ředitelka mezinárodních studií

na Kalifornské univerzitě prof. Deborah Avant s těmito argumenty sice v zásadě souhlasí, ale vnímá je pouze jako podpůrné faktory. Za klíčové totiž považuje domácí politické faktory (zejména při vyhodnocení vojenských porážek) a logiku vzorového chování (path dependency) poté, co první státy přešly k občanským armádám. [50] Percy pak nabízí normativní vysvětlení, podle kterého přechod k občanským armádám nastal zejména proto, že byly postupem času považovány za morálně nepřijatelnější alternativu: „Státy byly ochotny zariskovat a využít občany ve svých válkách ne proto, že by to byla *nejlepší* možnost, ale protože začaly věřit, že to je *správná* věc.“ [51]

Studená válka: Renesance žoldnéřství v Africe a vznik prvních moderních soukromých vojenských společností

Je třeba zdůraznit, že ani krymská válka neznamenalala úplný a definitivní konec soukromých vojenských sil. I v první a druhé světové válce například soukromí vojenští kontraktori, poskytovali operativní služby, údržbu a fyzickou ostrahu Spojeným státům americkým (USA) na jejich základnách v zahraničí, například společnost Booz Allen Hamilton, byla založena již v roce 1914, SVS Kellogg Brown & Root dokonce již v roce 1901. [52] Většina autorů nicméně uvádí, že k další větší aktivitě soukromých vojenských sil došlo až po skončení druhé světové války, kdy žoldnéři aktivně zasáhli do mnoha ozbrojených konfliktů v Africe. [53] Mezi nejznámější z nich patří Bob Denard, Mike Hoare, Bob McKenzie a Jeanne Schrame, jejichž aktivity významnou měrou přispěly k negativnímu vnímání žoldnéřství a k přijetí několika mezinárodních úmluv směřujících k jeho zákazu. [54]

Francouz Bob Denard, [55] který se osobně angažoval v celé řadě nejruznějších konfliktů, začal svoji profesionální dráhu u francouzského námořnictva v roce 1940, kdy bojoval v Indočíně. Poté pracoval u policie v Maroku, které v té době bylo francouzskou kolonií a kde byl odsouzen v souvislosti s přípravou puče proti tehdejšímu předsedovi vlády Pierrovi Mendes-Francovi. Po čtrnácti měsících strávených ve vězení byl však shledán nevinným a propuštěn. Vrátil se zpět do Francie a krátce nato odešel do Afriky, kde až do roku 1995 působil jako profesionální žoldnéř. Jeho život byl opravdu pozoruhodný. V letech 1961-1963 bojoval na straně odštěpenecké vlády v Katanze, po vzniku svobodného Konga se vrátil zpět a bojoval na straně levicových povstalců, později zase na straně odštěpenecké vlády – v podstatě lze tedy říci, že vždy bojoval na straně toho, kdo mu dal nejlepší finanční nabídku. V roce 1963 vedl výcvik royalistických kmenových náčelníků, kteří bojovali proti jemenské vládě. V roce 1968 si ho najala gabunská vláda a v roce 1977 byl zapleten do neúspěšného puče v Beninu. V letech 1975 až 1995 se údajně podílel na čtyřech státních převratech na Komorách. [56] V roce 1995 byl zajat a odsouzen k pěti letům vězení, ale s ohledem na špatný zdravotní stav se výkonu trestu vyhnul. [57] Dle profesora Davida Francise, Southampton University, UK, si za svoje aktivity Denard vysloužil titul „nejnotoričtější africký pes války“. [58]

Dalším známým žoldnéřem z téže doby byl Mike Hoare, známější pod přezdívkou „šílený Mike“. [59] Narodil se v Irsku a během druhé světové války sloužil v severní Africe. V 60. letech vedl skupinu žoldnéřů, která si říkala „*les affreux*“, protože podnikala

vražedné výpravy na zakázku. Skupina působila zejména na území tehdejšího Belgického Konga (později Zaire), kde pracovala pro režim Moise Tshombeho, který chtěl odtrhnout jednu z nejbohatších provincií – Katangu. V roce 1977 pak provedla pokus o svržení marxisticky orientované vlády Ahmeda Kérékou v Beninu. [60] Poslední operace provedená Mikem Hoare proběhla na Seychelách, kde pomáhal při pokusu o puč organizovaný z Jihoafrické republiky. [61] Na letišti byl však zatčen poté, co u něj místní celník objevil zbraň ukrytou v kufru s dvojitým dnem. [62] Byl odsouzen k deseti letům vězení. [63]

Třetím nejznámějším žoldněrem z éry studené války byl Bob McKenzie, zeť vysoce postaveného pracovníka americké zpravodajské služby CIA. Po skončení války ve Vietnamu, kde byl zraněn, sloužil v ozbrojených silách v Jižní Rhodesii, kde bojoval proti guerillám vedeným Robertem Mugabem, jenž se později stal prezidentem Zimbabwe. Bojoval také proti levicovým povstalcům v Salvadoru a v devadesátých letech 20. století údajně vedl i výcvik speciálních muslimských sil v Bosně. Jeho posledním angažmá byla Sierra Leone, kde pomáhal vládním vojskům v boji proti povstaleckým jednotkám Revolutionary United Front (RUF), které prosluly taktikou usekávání rukou svých nepřátel. Původně měl pouze cvičit bojové jednotky, ale brzy se sám zapojil i do vojenských operací. V roce 1995 byl však zabit a následně údajně sněden vojáky RUF. [64] Jako poslední příklad žoldněřů starého typu lze uvést Belgičana Jeana Schramma, přezdívaného „Černý Jack“. Působil zejména v Kongu, kde však často měnil strany, pro které pracoval: nejdříve jako žoldněř pomáhal Mobutovu režimu (jehož zpočátku Belgie podporovala), nicméně po čase se obrátil proti němu. [65]

Působení výše uvedených žoldněřů získalo soukromým vojenským silám v šedesátých a sedmdesátých letech minulého století takřka mýtickou auru, a to i přesto, že alespoň ve srovnání s jejich středověkými předchůdci se vesměs jednalo o poměrně krátké epizody s relativně omezeným počtem žoldněřů. Většina autorů při hledání vysvětlení této opětovné renesance soukromých vojenských sil poukazuje na vzájemně se doplňující faktory nabídky a poptávky. V případě prvního Nigeřan dr. Abdel-Fatau Musah, ředitel politických záležitostí Ekonomického společenství západoafrických států, uvádí následující vysvětlení:

„Žoldněře do afrických konfliktů lákala zejména touha po dobrodružství, příslib peněžní odměny, bonusů za riziko a dlouhé dovolené po relativně krátké službě. Většina z nich operovala jako osamělí vlci nebo v malých skupinkách, které se specializovali na podporu některé ze znesvářených stran ve vnitrostátních konfliktech, případně na svržení režimů nepohodlných zahraničním mocnostem.“ [66]

Z pohledu poptávky pak Francis argumentuje, že „ohrožené vládnoucí režimy bojující za své přežití, svržení vojenští diktátoři a poražení prezidentští kandidáti se často obraceli na žoldněře a jejich služby coby prostředek udržení statu quo či zisku moci“. [67] Díky mediální pozornosti upřené na výše uvedené notorické žoldněře se však často zapomíná na fakt, že i mnohé africké státy se přímo či nepřímo angažovaly v různých konfliktech mimo svoje území, případně pronajímaly jednotky svých národních armád do služeb spřátelených afrických vlád toho času v nesnázích. Maroko například pronajalo své národní jednotky Mobutovu režimu v Zairu v sedmdesátých letech pro boje proti katangským rebelům. Mobutu naopak počátkem devadesátých let dal k dispozici nejlepší jednotky své jinak nepříliš efektivní armády režimu prezidenta Habyarimana

ve Rwandě. Cleaver s odkazem na tyto příklady poukazuje, že je třeba „opravit v literatuře často prezentovaný pohled, že až do vzniku soukromých bezpečnostních firem si africké státy zajišťovaly bezpečnost pouze vlastními prostředky“. [68]

Již v období studené války rovněž vznikly i první „moderní“ soukromé vojenské společnosti, [69] které se po jejím skončení staly dominantními soukromými vojenskými aktéry. Carlos Ortiz například za prvního přímého předchůdce soudobých evropských SVS považuje britskou společnost Watchguard International Ltd., kterou založil v roce 1967 David Stirling. Tato společnost byla reakcí na rostoucí poptávku po službách bývalých britských vojáků v oblasti výcviku a poradenství, později se specializovala na „programy určené k potírání pučů“. Není proto překvapivé, že nejvíce zakázek tato firma realizovala v arabském světě a v Africe. [70] V roce 1975 byla založena další britská SVS Control Risk, která funguje dodnes pod názvem Control Risk Group. Původně ovšem britské SVS představovaly poměrně malé skupinky jedinců s dobrými politickými, ekonomickými a/nebo sociálními kontakty na vládní establishment v Londýně. Kromě Velké Británie došlo ke vzniku dalších SVS i v USA, a to zejména v souvislosti s válkou ve Vietnamu, kde se etablovaly dnešní významné společnosti Booz Allen a Vinell. Druhá jmenovaná firma pak ještě před ukončením konfliktu ve Vietnamu získala velmi lukrativní a dodnes trvající kontrakt na výcvik saúdsko-arabské národní gardy. [71] V osmdesátých letech 20. století pak získávají své první zakázky i další velcí hráči na současném trhu se soukromou vojenskou silou – v roce 1981 několik bývalých příslušníků elitních britských jednotek založilo společnost Defence System Ltd. (DSL), později přejmenovanou na ArmorGroup International, nyní součást nadnárodní korporace G4S. V USA pak byla v roce 1987 bývalými vysokými vojenskými důstojníky založena další významná společnost současnosti – Military Professional Resources, Inc. (MPRI). [72]

Konec studené války a současný boom soukromých vojenských společností

Ke skutečnému a doposud trvajícímu boomu soukromých vojenských sil došlo bezesporu až po skončení studené války. Od roku 1990 trh se službami SVS rapidně roste v průměru o sedm procent ročně a údajně měl již v roce 2010 dosáhnout obrátu 200 miliard USD. [73] K vysvětlení tohoto rozmachu je experty nejčastěji opět využívána kombinace několika vzájemně se doplňujících faktorů nabídky a poptávky. V oblasti nabídky jsou vyzdvihovány zejména procesy odzbrojování a snižování početních stavů národních armád. Konkrétní data se různí, nicméně dle některých studií v letech 1985 až 2001 klesl celosvětově počet osob v armádě o 27 procent. [74] Pouze v USA se „v letech 1989 až 1999 velikost jednotek v aktivní službě zmenšila přibližně o 34 procent. Počet vojenských divizí klesl z 18 na 10“. [75] Počet amerických vojáků na základnách mimo území USA pak klesl z 520 000 v roce 1983 na 344 000 v roce 1992. [76] Jen o několik málo let po skončení studené války navíc skončil i režim apartheidu v Jihoafrické republice (JAR), v jehož důsledku si nově hledali práci tisíce zkušených bojovníků z řad elitních útvarů bývalé prorežimní armády JAR. Celosvětově se pak podle údajů Bonn International Conversion Centre v letech 1987 až 1996 zmenšil počet vojáků v národních armádách o šest miliónů mužů. [77] Mnozí z těchto bývalých vojáků hledali alternativní

uplatnění pro svoje znalosti a zkušenosti a v soukromém sektoru si proto SVS mohli vybírat ze širokého zástupu zájemců o práci. Množství nových SVS bylo navíc přímo bývalými vojáky i zakládáno. [78] Snižování početních stavů národních armád rovněž vedlo k přebytkům vojenské techniky. Navíc jak podotýká Cleaver, v ekonomickou krizi postižených státech východní Evropy a bývalého Sovětského svazu „představoval zbrojní průmysl jeden z nejrozvinutějších a nejkonkurenčnějších sektorů ekonomiky. Je proto pochopitelné, že se tyto státy snažily naplnit své rezervy zahraničních měn pomocí většího exportu do všech problematických koutů této planety“. [79]

Na straně poptávky konec studené války znamenal ukončení podpory lokálních stran mnoha konfliktů ze strany USA a SSSR z ideologických důvodů. [80] Dle *SIPRI Yearbook*, kterou pravidelně každoročně vydává švédský *Stockholm International Peace Research Institute* (SIPRI), krátkodobě výrazně klesly i celosvětové výdaje na ozbrojené síly: v roce 1988 dosahovaly 1200 miliard USD v porovnání s 800 miliardami USD v roce 1997, byť tento trend se později opět obrátil a od roku 1999 celosvětové výdaje na zbrojení a obranu opět průběžně vzrůstají (viz tab. 2). Tuto dočasnou „mírovou dividendu“ lze obecně označit za vítaný důsledek konce studené války, mnohde však konec externí podpory rovněž odhalil slabost či přímo neschopnost místních vlád zajistit elementární funkce státu, včetně bezpečnosti vlastních občanů. Toto bezpečnostní vakuum bylo dále umocněno poměrně malou ochotou velmocí intervenovat v občanských válkách v zahraničí, pokud se jich tyto konflikty přímo netýkaly a/nebo neohrožovaly jejich národní zájmy. Této situace pružně využily SVS, které existující vakuum začaly zaplňovat nabídkou svých soukromých služeb. Jak uvádí představitel jedné americké SVS:

„Konec studené války umožnil novou eskalaci dlouho potlačovaných či velmocemi manipulovaných sporů. Zároveň se většina řádných armád zmenšila a přímé pokrytí usmrcení amerických vojáků v Somálsku CNN mělo mrazivý dopad na ochotu vlád intervenovat v cizích konfliktech. My jsme tuto mezeru zaplnili.“ [81]

Poptávka po zajištění bezpečnosti a ochrany v rámci „mírových“ operací skutečně kladla zvýšené nároky na nedostatečné státní kapacity, což představovalo nové možnosti pro SVS. Jak uvádí Avant, „v globalizovaném světě tržní, technologické a sociální změny vytvořily poptávku po ‚bezpečnosti,‘ kterou však státy jen obtížně zajišťovaly, protože rozsah bezpečnosti, kterou lidé požadovali, byl často odlišný od rozsahu národních států“. [82]

Tab. 2: Změny celosvětových výdajů na armádu: 1988-2007

Rok	Utraceno (\$ mil.)	Změna (%)	Rok	Utraceno (\$ mil.)	Změna (%)
1988	1 195	...	1998	834	- 1.1
1989	1 175	- 1.6	1999	843	+ 1.0
1990	1 136	- 3.3	2000	875	+ 3.8
1991	data nejsou k dispozici		2001	892	+ 2.0
1992	960	...	2002	947	+ 6.2
1993	928	- 3.3	2003	1 013	+ 7.0
1994	899	- 3.1	2004	1 071	+ 5.7
1995	855	- 4.8	2005	1 113	+ 4.0
1996	835	- 2.4	2006	1 145	+ 2.9
1997	844	+ 1.1	2007	1 214	+ 6.0

Zdroj: *SIPRI*. Table on world and regional military expenditure, 1988-2007, http://www.sipri.org/contents/milap/milex/mex_wnr_table.html, navštíveno 21.4.2009.

Poměrně záhy selhala i alternativní cesta spočívající v posílení multilaterálních bezpečnostních organizací, zejména skrze navýšení kapacity a podporu operací na udržení míru OSN, [83] které například ze strany USA skončilo hned po nepovedeném zásahu jeho řádných jednotek v občanské válce v Somálsku v roce 1993. [84] Proto rok od roku rostla poptávka po službách SVS, které od konce studené války skutečně poskytují širokou škálu služeb od výcviku, logistiky až po podporu v přímém boji (viz tab. 3). Konkrétně SVS po roce 1990 poskytly podporu v několika multilaterálních misích a pomohly vládám mnoha zemí s plněním celé řady nejrůznějších úkolů – jako příklady lze uvést jejich působení v Angole (1993), Sierra Leone (1995), na Balkáně (od roku 1995 zde poskytují služby hned několika nástupnickým zemím bývalé Jugoslávie), Rovníkové Guineji (1998), Kolumbii (od roku 1999), Afghánistánu (od roku 2001) a Iráku (od roku 2003). [85]

Tab. 3: Skutečně realizované služby soukromých vojenských společností od konce studené války

Bojová podpora	Logistika, zásobování, výcvik	Bezpečnostní služby a ostraha
Podpora vedení bojových operací	Budování jednotek a jejich výcvik	Osobní ochranka a VIP eskortní služby
Obsluha a údržba sofistikovaných zbraňových systémů	Nákup, prodej, zásobování vojenského materiálu a zbraňových systémů	Zajištění bezpečnosti klíčových instalací a personálu
Proti-povstalecké operace	Strategické plánování	Monitorovací služby
Tzv. force multipliers activity	Výzkum a analýza hrozeb	Zajištění bezpečnosti doručení humanitární pomoci
Vojenské zpravodajství a analýza informací	Logistická podpora a údržba zařízení	Poradenství v krizových situacích (např. únosy)
Dělostřelecká podpora	Odminování	Počítačové pirátství a ochrana před ním
Vojenské ženijní práce	Administrace výběru daní	Zajištění bezpečnosti komunikačních kanálů
Letecká přeprava	Výcvik bezpečnostního personálu	Rušení signálu
Vojenský výcvik a plánování	Analýza krizových scénářů	Bezpečnostní audity

Zdroj: BUREŠ, Oldřich. Privatizace operací pro udržení míru, s. 148. [2]

Kromě výše uvedených argumentů souvisejících s růstem poptávky i nabídky služeb SVS existují i alternativní vysvětlení současného boomu SVS. Lawrence Serewicz jej například spojuje s obecnou krizí státní autority a suverenity:

„Lze argumentovat, že existence nestátních aktérů je znakem síly státního systému. Dokud systém států sílil, nestátní násilí bylo tolerováno a používáno čím dál méně. Nicméně můžeme tvrdit, že znovuobjevení se nestátního násilí a jeho rostoucí využívání státy vede k oslabování suverenity. Žoldnéři se vrátili do prominentní role v mezinárodním systému.“ [86]

Peter Singer pak dokonce uvádí, že boom SVS po skončení studené války představuje vlastně obrácení procesu, díky kterému moderní státy vůbec vznikly:

„K zisku vojenské moci režimy již nemusí následovat tradiční cestu budování ekonomiky a efektivních státních institucí k výběru daní nutných na budování vojenských sil. Stačí jim prostě najít krátkodobý zdroj peněz, jako například udělením těžební licence, a zaplatit si soukromého aktéra.“ [87]

Steven Brayton podobně argumentuje, že eroze státního monopolu na násilí vedla k tomu, že dnes „organizované jednotky nepodléhající národním státům, od teroristů, žoldáků, guerill, warlordů k nestátním milicím a soukromým vojenským společnostem, vedou války po celém světě“. [88] Alternativní kritický pohled nabízí studie International Consortium of Investigative Journalists z roku 2002, jejíž autoři vysvětlují současný trend využívání služeb SVS možností realizace *proxy zahraniční politiky*. I přes svoji často proklamovanou nezávislost prý totiž některé SVS udržují „četné vztahy s výzvědnými službami, nadnárodními korporacemi, politickými špičkami, ale i kriminálními kruhy v USA, západní a východní Evropě, Rusku, Africe a Blízkém východě“. De facto tedy tyto SVS působí jako zástupci národních či firemních zájmů, přičemž účast těchto aktérů je „zahalena vrstvami tajností“. [89]

Další experti uvádějí, že výše uvedené faktory související s koncem studené války dnes již trh se službami SVS ovlivňují pouze omezeně, což se projevuje i tím, že některé tehdy vzniklé SVS již zanikly. [90] Poptávka po službách SVS však neklesá, spíše naopak, a to zejména díky globální válce proti terorismu vedené ze strany USA, která dle Avant „vedla k výraznému nárůstu výdajů, k zvýšení opotřebením dostupných vojenských zdrojů a která vyžaduje nové schopnosti, což vše posiluje využití služeb SVS“. Navíc protože ostatní státy vnímají USA coby „lídra ve vojenské inovaci, začaly se i ony stále více zabývat privatizací vojenských a bezpečnostních služeb, ačkoliv by tak jinak nutně neučinily“. [91] Dnes již dobře zdokumentované masivní využití různých soukromých vojenských společností v Iráku ze strany USA je totiž pouhým vrcholkem masivního ledovce privatizace bezpečnosti. Soukromé společnosti v současné době například dodávají tělesné strážce pro prezidenta Afghánistánu, piloty pro ozbrojená průzkumná letadla a bojové helikoptéry dohlížející nad vykořeněním pěstování drog v Kolumbii, či poradce pro reorganizaci ozbrojených sil v Nigérii, Bulharsku a Tchaj-wanu. Kvůli kontroverzní povaze mnoha operací SVS sice často chybí přesná data, nicméně informovaní pozorovatelé odhadují, že v současné době několik stovek SVS operuje ve více než stovce zemí po celém světě. [92]

Závěrem

Z výše uvedeného historického přehledu využití soukromých vojenských sil vyplývá, že jejich najímání má velmi dlouhou historii. Kořeny této práce lze vystopovat již ve starověku, kdy vznikly první státní útvary a obce. Neustálé konflikty a spory v lidském společenství vedly k permanentní potřebě specialistů schopných zabývat se výhradně válečnou oblastí. Tato poptávka ve všech historických etapách vyústila ve vytvoření zvláštního trhu se soukromou vojenskou silou, kterou si účastníci ozbrojených konfliktů mohli najímat dle potřeby. Dle Singera tato praxe dokládá v dnešní době často opomíjený fakt, že z historického hlediska je privatizace válčení relativně běžnou praxí:

„Obecně rozšířený pohled je, že válčení provozují veřejné armády bojující za společné cíle. To je však idealizace. V průběhu historie byly často účastníky válek výdělečné soukromé entity neloajální k žádné vládě. Ve skutečnosti je totiž monopol státu na použití násilí z historického pohledu spíše výjimkou než pravidlem.“ [93]

Přestože jsou soukromé společnosti spojené s vedením válek po staletí, neexistuje doposud žádná všeobecně přijímaná definice soukromé vojenské společnosti. SVS

a jejich zaměstnanci jsou zejména v populárnější literatuře a denním tisku velmi často přirovnáváni právě k žoldněrům, a to právě zejména z důvodu historické návaznosti využití soukromých vojenských sil (viz výše). Na první pohled také mnohé SVS, které se objevily v devadesátých letech minulého století splňují většinu, nebo dokonce všechna, tradiční definiční kritéria žoldnéřství (viz tab. 4).

Tab. 4: Soukromí aktéři nabízející vojenské a bezpečnostní služby

	SVS úzce spjaté s domácím státem	Bojové SVS	Žoldnéři
Účast v boji	Ne	Ano	Ano
Prodej vojenských či bezpečnostních služeb za peníze	Ano	Ano	Ano
Souhlas domácího státu s činností	Někdy	Ne	Ne
Oficiální selektivita klientů	Ano	Ano	Ne
Firemní struktura	Ano	Ano	Ne

Zdroj: PERCY, Sarah. Morality and Regulation. In CHESTERMAN, Simon a LENHARD, Chia. *From Mercenaries to Market: The Rise and Regulation of Private Military Companies*, s. 14.

Definice SVS založené na definici žoldnéřství však nejsou zcela aplikovatelné na soudobé SVS, protože nereflktují všechny soudobé aspekty fungování těchto společností a postavení jejich zaměstnanců. Steven Brayton například uvádí, že většina současných SVS vykazuje několik dalších „moderních“ charakteristických rysů, které je odlišují od jejich starších předchůdců:

- zřetelná prezentace podnikatelského image,
- otevřená obhajoba a propagace užitečnosti a profesionality,
- využívání mezinárodně uznávaných právních a finančních nástrojů pro realizaci svých transakcí.
- podpora pouze mezinárodně uznaným vládám a vyhýbání se mezinárodním společenstvím neuznaným režimům. [94]

Další experti poukazují na fakt, že i v době nejnovějšího boomu SVS na konci dvacátého a počátku 21. století zůstali aktivní po celém světě žoldnéři tradičního typu. Podobně jako v minulosti se jedná o jednotlivce či poměrně malé *ad hoc* skupiny jednotlivců, kteří jsou obvykle najímáni potají, aby se vyhnuli možným právním postihům. Dle Tima Spicera, bývalého šéfa Sandline International (dnes již zaniklá britská SVS) je proto nutné zdůraznit rozdíly mezi „legitimními SVS a moderními žoldnéři“:

„Žoldnér je fyzická osoba, rekrutovaná pro určitý úkol. Není součástí trvalé struktury... SVS naproti tomu nabízí balíček služeb zahrnující širokou škálu vojenských a polovojenských dovedností... SVS jsou stále struktury, právnícké subjekty, které jsou provozované jako podnikatelská činnost. Mají jasnou hierarchii, vojenské velení a operují pod přísnými disciplinárními standardy a v rámci práva ozbrojených konfliktů s ohledem na lidská práva.“ [95]

Dle některých expertů je nicméně také třeba reflektovat poměrně značné rozdíly mezi jednotlivými SVS:

„Zatímco nejsilnější společnosti fungují na základě zavedených korporáčních struktur (např. EO, Sandline, DSL a MPRI), mnohé další fungují mezinárodně, nicméně ačkoliv se nazývají ‚společnostmi,‘ představují jen o málo více než glorifikované žoldnéřské operace fungující pouze ve velmi

omezeném časovém období (např. jihoafrická Stabilco, francouzská Secrets a britská Security Advisory Services Ltd.).“ [96]

Obecně však platí, že jednotliví žoldnéři obvykle skutečně nejsou schopni nabízet stejně komplexní služby jako soudobé SVS (viz tab. 3) – většina z nich totiž poskytuje pouze služby zaměřené výhradně na přímý boj nebo velmi specifické výcvikové služby. SVS jsou také schopné poskytovat své služby několika klientům najednou, zatímco skupiny žoldnéřů ve většině případů nedisponují takovými možnostmi. Navíc často pracují i pro klienty, kteří nejsou uznávaní mezinárodním společenstvím, či porušují mezinárodní úmluvy. [97] V moderní historii se proto termín „žoldněř“ stal pejorativním, „evokujícím obraz bitvami zoceleného bílého vojáka brutálně intervenujícího v malé, dosud neznámé africké zemi za účelem finančního zisku, anebo obraz ‘mezinárodního brigadýra’ bojujícího na ulicích Srebrenici“. [98]

Ačkoliv takto extrémně negativní renomé neprostá většina soudobých SVS nemá, je nutno závěrem poznamenat, že mezi experty přetrvává i spor o tom, zda velké množství historicky doložitelných příkladů využití soukromých vojenských sil lze ztotožňovat s jejich akceptací coby řádných a obecně akceptovatelných aktérů ozbrojených konfliktů. Zatímco Sarah Percy například uvádí, že „tak dlouho jak existují žoldnéři, rovněž existuje i norma proti jejich využití“, [99] pracovník newyorského Mezinárodního mírového institutu James Cockayne argumentuje, že státy vždy využívaly „mezinárodní právo k omezení, kontrole a kooptaci – ne však eliminaci – nezávislé, transnacionální komerční vojenské síly. ... Mezinárodní omezení vznikala a měnila se v čase v reflexi na měnící se hodnocení států ohledně jejich potřeby a schopnosti kontroly určitých forem soukromých vojenských organizací“. [100]

K rozřešení tohoto sporu není v tomto článku prostor, nicméně jeho autoři se domnívají, že stejně jako v minulosti, ani v dnešní době nemají snahy o úplnou eliminaci či zákaz soukromých vojenských sil velkou naději na úspěch. [101] V každém případě však z historie jasně vyplývá potřeba jednoznačného vymezení, a následné pravidelné aktualizace, pravidel pro fungování, najímání a kontrolu působení soudobých SVS. I na počátku 21. století je totiž dobré mít na paměti parafrázi jednoho známého rčení – válka je příliš důležitá na to, aby byla ponechána v rukou soukromých vojenských sil.

Tato studie je výstupem z grantu P408/11/0395 financovaném Grantovou agenturou České republiky, již autoři tímto děkují za finanční podporu výzkumu problematiky privatizace bezpečnosti. Rovněž děkujeme dvěma anonymním recenzentům za cenné připomínky a podněty.

Poznámky k textu a literatura:

- [1] MACHIAVELLI, Niccoló. Úvahy o umění válečném. In *Úvahy o vládnutí a o vojenství*. Praha: Argo, 2005, s. 79.
- [2] BUREŠ, Oldřich. Privatizace operací pro udržení míru. *Mezinárodní vztahy*, vol. 41, no. 2, 2006, s. 143-157, BUREŠ, Oldřich. Jak regulovat soukromé vojenské společnosti? *Mezinárodní vztahy*, vol. 44, no. 4, 2009, s. 85-107, KULÍŠEK, Jaroslav. Soukromé vojenské společnosti: Nový faktor společného operačního prostředí. *Vojenské rozhledy*, vol. 20, no. 3, 2011, NOVÝ, Jindřich, ZAPLETALOVÁ, Pavlína. Nové jevy v činnosti ozbrojených sil – nárůst zapojení PMC a PSC do ozbrojených misí. *Vojenské rozhledy*, vol. 16, zvláštní, ekonomické číslo, 2007, PERNICA, Bohuslav. Zapojování civilního sektoru do činnosti ozbrojených sil: Vojensko-správní a vojensko-průmyslový komplex. *Vojenské rozhledy*, vol. 20, no. 2, 2011, ZÁVĚŠICKÝ Jan. Soukromé vojenské a bezpečnostní společnosti. *Vojenské rozhledy*, 2005, roč. 14, č. 4, str. 77-85.

- [3] ANING, Kwesi. Whiter Africa's Security in the New Millenium: State- or Mercenary-Induced Stability?. *Global Society*, vol. 15, no. 2, April 2001, s. 149-171, BRAYTON, Steven. Outsourcing War: Mercenaries and the Privatization of Peacekeeping. *Journal of International Studies*, vol. 55, no. 2, Spring 2002, s. 303-329., CLEAVER, Gerry. Subcontracting Military Power: The Privatisation of Security in Contemporary Sub-Saharan Africa. *Crime, Law and Social Change*, vol. 33, no. 1-2, March 2000, s. 131-149, FRANCIS, David J. Mercenary Intervention in Sierra Leone: Providing National Security or International Exploitation?. *Third World Quarterly*, vol. 20, no. 2, 1999, SINGER, Peter W. *Corporate Warriors: The Rise of the Privatised Military Industry*, New York: Coronell University Press, 2004, SINGER, Peter W. Peacekeepers Inc. *Brookings Institution*. Policy review, June 2003, http://www.brookings.edu/articles/2003/06usmilitary_singer.aspx, navštíveno 3.5.2011, JÄGER, Thomas a KÜMMEL, Gerhard. *Private Military and Security Companies. Chances, Problems, Pitfalls and Prospects*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2007.
- [4] PERCY, Sarah. *Mercenaries: The History of a Norm in International Relations*. London: Oxford University Press, 2007, s. 3.
- [5] SINGER, Peter W. *Corporate Warriors: The Rise of the Privatised Military Industry*, s. 20.
- [6] Konkrétně například Oxfordský slovník vojenství Spojených států definuje žoldnéře jako „profesionálního vojáka najatého k službám v cizí armádě“. *The Oxford Essential Dictionary of the U.S. Military*. New York: Oxford University Press, Berkeley Book, 2001, s. 266.
- [7] SINGER, Peter W. *Corporate Warriors: The Rise of the Privatised Military Industry*, s. 21.
- [8] Například Louis de Geer, který poskytl švédské vládě celou námořní flotilu. Více informací: FRIJHOFF, Willem, SPIES, Marijke, BUNGE, Wiep van: *Dutch Culture in European Perspective: 1650 Hard-Won Unity*, Assen: Uitgeverij Van Gorcum, 2004, s. 28.
- [9] MOCKLER, Anthony. *The Mercenaries*. London: MacDonald, 1985, s. 26.
- [10] PERCY, Sarah. *Mercenaries: The History of a Norm in International Relations*, s. 70.
- [11] AVANT, Deborah. Think Again: Mercenaries. *Foreign Policy*, vol. 143, July/August 2004, s. 23.
- [12] SEREWICZ, Lawrence W. Globalization, Sovereignty and the Military Revolution: From Mercenaries to Private International Security Companies. *International Politics*, vol. 39, no. 1, March 2002, s. 77.
- [13] ORTIZ, Carlos. *Private Armed Forces and Global Security: A Guide to the Issues*. Santa Barbara, Denver, Oxford: Praeger, 2010, s. 14.
- [14] Bitva u Birgains (Francie): válka mezi třemi společnostmi a královou feudální armádou.
- [15] SINGER, Peter W. *Corporate Warriors: The Rise of the Privatised Military Industry*, s. 22-34.
- [16] Slovo *condottieri* pochází z italského slova *condotta*, což v překladu znamená smlouva. Podobný anglický termín je někdy používán pro označení moderních SVS – contractors neboli kontraktori.
- [17] BEUNS, Schweitzer P. Warriors for the Working Day: Private Military Firms in Conflict. *Journal of Global Change and Governance*, vol. 1, no. 1, Winter 2007, s. 4.
- [18] Moc byla rozdělena mezi několik vzájemně soupeřících kapitánů. Vyznamenání byla udělována loajálním a úspěšným vojevůdcům a byli povyšováni do řad aristokracie.
- [19] PERCY, Sarah. *Mercenaries: The History of a Norm in International Relations*, s. 75.
- [20] MACHIAVELLI, Niccoló: *Vladař*, Nakladatelství XYZ, Praha, 2007, s. 93.
- [21] PERCY, Sarah. *Mercenaries: The History of a Norm in International Relations*, s. 73.
- [22] ORTIZ, Carlos. *Private Armed Forces and Global Security: A Guide to the Issues*, s. 32
- [23] PERCY, Sarah. *Mercenaries: The History of a Norm in International Relations*, s. 85.
- [24] ORTIZ, Carlos, *Private Armed Forces and Global Security: A Guide to the Issues*, s. 16.
- [25] FRANCE, John. *Western Warfare in the Age of the Crusades, 1000-1300*. Ithaca NY: Cornell University Press, 1999, s. 70.
- [26] FOWLER, Keneth. *Medieval Mercenaries. Volume 1: The Great Companies*. Oxford: Blackwell, 2001, s. 129-143.
- [27] ORTIZ, Carlos. *Private Armed Forces and Global Security: A Guide to the Issues*, s. 17
- [28] REDLICH, Fritz. *The German Military Enterpriser and His Work Force: A study in European Economic and Social History, Vol. 1*. Wiesbaden: Franz Steiner Verlag, 2004, s. 170.
- [29] ORTIZ, Carlos. *Private Armed Forces and Global Security: A Guide to the Issues*, s. 18
- [30] PERCY, Sarah. *Mercenaries: The History of a Norm in International Relations*, s. 86.
- [31] KRAMER, Daniel. Does History Repeat Itself? A Comparative Analysis of Private Military Entities. In: Jäger, Thomas a Kümmel, Gerhard. *Private Military and Security Companies: Chances, Problems, Pitfalls and Prospects*, s. 23.
- [32] PARET, Peter. *Understanding War: Essays on Clausewitz and the History of Military Power*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1992, s. 71.

- [33] CLEAVER, Gerry. Subcontracting Military Power: The Privatisation of Security in Contemporary Sub-Saharan Africa, s. 134.
- [34] PERCY, Sarah. *Mercenaries: The History of a Norm in International Relations*, s. 91-92.
- [35] Američany byli pojmenováni jako hesiáni (*Hessians*), protože pocházeli z německé oblasti Hesse-Kassel a nasmlouvány byly od německých států. SMITH, Richard V. Can Private Military Companies Replace Special Operational Forces?, Royal Military College of Canada. In: *Annual Graduate Student's Symposium*, 29-30th October 2004, s. 3.
- [36] ORTIZ, Carlos. *Private Armed Forces and Global Security: A Guide to the Issues*, s. 26
- [37] PERCY, Sarah. *Mercenaries: The History of a Norm in International Relations*, s. 125.
- [38] DETTER, Ingrid. *The Law of War*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, s. 147.
- [39] CLEAVER, Gerry. Subcontracting Military Power: The Privatisation of Security in Contemporary Sub-Saharan Africa, s. 134.
- [40] SMITH, Richard V. Can Private Military Companies Replace Special Operational Forces?, s. 3.
- [41] SHEARER, David. Outsourcing War. *Foreign Policy*, vol. 112, Fall 1998, s. 70.
- [42] KRAMER, Daniel. Does History Repeat Itself? A Comparative Analysis of Private Military Entities. In: Jäger, Thomas, Kümmel, Gerhard. *Private Military and Security Companies: Chances, Problems, Pitfalls and Prospects*, s. 23-37.
- [43] ORTIZ, Carlos. *Private Armed Forces and Global Security: A Guide to the Issues*, s. 22.
- [44] Ibid., s. 27-29.
- [45] KINSEY, Christopher. *Corporate Soldiers and International Security: The Rise of Private Military Companies*. London: Routledge, 2006, s. 42-43.
- [46] PERCY, Sarah. *Mercenaries: The History of a Norm in International Relations*, s. 156-157.
- [47] Ibid., s. 156-157.
- [48] POSEN, Barry R. Nationalism, the Mass Army, and Military Power. *International Security*, vol. 18, no. 2, 1993, s. 80-124, MCNEILL, William H. *The Pursuit of Power: Technology, Armed Force, and Society Since A.D. 1000*, Oxford: Blackwell, 1982, s. 145-146.
- [49] THOMSON, Janice E. *Mercenaries, Pirates, and Sovereigns: State Building and Extraterritorial Violence in Early Modern Europe*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1994.
- [50] AVANT, Deborah. From Mercenary to Citizen Armies. *International Organization*, vol. 54, no. 1, 2000, s. 41-72.
- [51] PERCY, Sarah. *Mercenaries: The History of a Norm in International Relations*, s. 120.
- [52] FREDLAND, J. Eric. Outsourcing Military Force: A Transactions Cost Perspective on the Role of Military Companies. *Defence and Peace Economics*, vol. 15, no. 3, June 2004, s. 207.
- [53] Ibid., s. 207.
- [54] Zejména Úmluva o odstranění žoldnéřství v Africe [Convention for the Elimination of Mercenarism in Africa] Organizace africké jednoty (OAJ) z roku 1979, Článek 47 I. *Dodatkového protokolu ženevských úmluv* z roku 1977, a Mezinárodní úmluva OSN proti náboru, užívání, financování a výcviku žoldnéřů (*International Convention against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries*) z roku 1989.
- [55] Vlastním jménem Gilbert Bourgeaud, zemřel 13. října 2007. Pavka, Marek. Soukromé vojenské společnosti zabývající se vojenskou činností. *Analýzy a studie*, 2000, <http://www.barrister.cz/strat/bulletin/page.php?id=9>, navštíveno 3.5.2011.
- [56] FRANCIS, David J. Mercenary Intervention in Sierra Leone: Providing National Security or International Exploitation?, s. 321.
- [57] *BBC News*. Profile: French Mercenary Bob Denard. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/5097580.stm>, navštíveno 1.3.2009.
- [58] FRANCIS, David J. Mercenary Intervention in Sierra Leone: Providing National Security or International Exploitation?, s. 320.
- [59] O tom, jak si ji zasloužil, napsal sám několik knih: *Congo Mercenary*. London: Hale, 1967, *Three Years With Sylvia*, London: Hale, 1977, *The Seychelles Affair*. New York: Bantam Press, 1986, *The Road to Kalamata: a Congo's Mercenary Personal Memoir*, Lanham US: Lexington Books, 1989, *Congo Warriors*. London: Hale, 1991, *Moroko – A Cry For Help!*, Durban North: Partners in Publishing, 2007.
- [60] ORTIZ, Carlos. *Private Armed Forces and Global Security: A Guide to the Issues*, s. 34.
- [61] SILVERSTEIN, Ken a BURTON-ROSE, Daniel. *Private Warriors*. London: Verso, 2000, s. 146-147.
- [62] Vzhledem k této situaci byla operace na Seychellách neúspěšná. Zatčení na letišti proběhlo za dramatických okolností, na letišti se rozpoutala střelba, která skončila únosem letadla, za nějž byl odsouzen.

- [63] *The Time*. South Africa: Cooked Goose, 9. srpna 1982, <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,925646,00.html>, navštíveno 3.5.2011.
- [64] SILVERSTEIN, Ken a BURTON-ROSE, Daniel. *Private Warriors*. s. 147-148.
- [65] *The Time*. The Congo: Shrinking Giants, 1. září 1967, <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,837238,00.html>, navštíveno 3.5.2011, *The Time*. The Congo: Ultimatum from Bukavu, 18 srpna 1967, <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,840969,00.html>, navštíveno 3.5.2011.
- [66] MUSAH, Abdel-Fatau. Privatization of Security, Arms Proliferation and the Process of State Collapse in Africa. *Development and Change*, vol. 33, no. 5, 2002, s. 912.
- [67] FRANCIS, David J. Mercenary Intervention in Sierra Leone: Providing National Security or International Exploitation?, s. 320-321.
- [68] CLEAVER, Gerry. Subcontracting Military Power: The Privatisation of Security in Contemporary Sub-Saharan Africa, s. 135.
- [69] Steven Brayton například uvádí, že většina soudobé SVS vykazuje několik „moderních“ rysů, které je odlišují od jejich starších předchůdců: (1) zřetelná prezentace podnikatelského image, (2) otevřená obhajoba a propagace užitečnosti a profesionality, (3) využívání mezinárodně uznávaných právních a finančních nástrojů pro realizaci svých transakcí, (4) podpora pouze mezinárodně uznaným vládám a vyhýbání se mezinárodním společenstvím neuznaným režimům. BRAYTON, Steven. Outsourcing War: Mercenaries and the Privatization of Peacekeeping, s. 305.
- [70] ORTIZ, Carlos. *Private Armed Forces and Global Security: A Guide to the Issues*, s. 37.
- [71] URBINA, Ian. Saudi Arabia: Vinnell and the House of Saud. *CorpWatch*, May 17th 2003, <http://www.corpwatch.org/article.php?id=7850>, navštíveno 3.5.2011.
- [72] ORTIZ, Carlos. *Private Armed Forces and Global Security: A Guide to the Issues*, s. 38-39.
- [73] SPEAR, Joanna. Market Forces: The Political Economy of Private Military Companies, *FATO*, Fato report 531, 2006, s. 41.
- [74] ROSS, Fetterly. The Demand and Supply of Peacekeeping Troops. *Defence and Peace Economics*, vol. 17, no. 5, October 2006, s. 458.
- [75] EVANS, Samuel S. There When You Need Them? Defining Reliability in Army Contracting for Operation Iraqi Freedom. *U.S. Army War College*, Pennsylvania, 1, research project, March 2006, s. 4.
- [76] ORTIZ, Carlos. *Private Armed Forces and Global Security: A Guide to the Issues*, s. 81.
- [77] *Conversion Survey 1998: Global Disarmament, Defence Industry Consolidation and Conversion*. Bonn International Centre for Conversion. Oxford University Press, 1998, s. 39.
- [78] Například bývalá ruská společnost Alpha, založena bývalým elitním členem KGB.
- [79] CLEAVER, Gerry. Subcontracting Military Power: The Privatisation of Security in Contemporary Sub-Saharan Africa, s. 137.
- [80] Oficiální transfery zbraní například poklesly z 31,2 miliardy amerických dolarů v roce 1987 na 2,8 miliardy v roce 1992. ORTIZ, Carlos. *Private Armed Forces and Global Security: A Guide to the Issues*, s. 81.
- [81] SINGER, Peter W. *Corporate Warriors: The Rise of the Privatised Military Industry*, s. 50.
- [82] AVANT, Deborah. The Emerging Market for Private Military Services and the Problems of Regulation. In CHESTERMAN, Simon a LENHARD, Chia. *From Mercenaries to Market: The Rise and Regulation of Private Military Companies*. Oxford: Oxford University Press, 2007, s. 182.
- [83] BUREŠ, Oldřich. *United Nations Peacekeeping: Bridging the Capabilities-Expectations Gap*. Saarbrücken: VDM Verlag, 2008.
- [84] Po pádu režimu Saida Barreho v roce 1992 se země ocitla v občanské válce. Občanská válka zcela ochromila zemědělství a narušila zásobování potravinami. To zapříčinilo vznik rozsáhlých hladomorů a humanitární krize. Angažování USA v Somálsku bylo pokusem o obnovení stability země, která se nacházela v zoufalé situaci. Do podzimu 1992 se USA podílely na 57 procent veškeré pomoci poskytované Somálsku. USA velely také operaci *United Task Force* (UNITAF, *Operation Restore Hope*) pod rezolucí OSN. Poté, co USA ztratily spoustu mužů v bitvě u Mogadishu, dokonce i průzkumy veřejného mínění ukazovaly, že 74 procent respondentů bylo proti angažovanosti USA v Somálsku (průzkumy *ABC News*). USA se nakonec rozhodly misi ukončit. Více informací o zásahu USA v Somálsku: LOWTHER, Adam a SNOW, Donald M. *Americans and Asymmetric Conflict*. Westport: Greenwood Publishing Group, 2007. Vojenský zásah v Somálsku se také stal předlohou pro román a film *Černý ještáb sestřelen* [Black Hawk Down, 2001].
- [85] Více viz například PAVKA, Marek. Soukromé vojenské společnosti zabývající se vojenskou činností, SINGER, Peter W. *Corporate Warriors: The Rise of the Privatised Military Industry*, ADAMS, Thomas K. The New Mercenaries and the Privatization Conflict. *Parameters*, vol. 29, isme 2, Summer 1999, s. 103-116.

- [86] SEREWICZ, Lawrence W. Globalization, Sovereignty and the Military Revolution: From Mercenaries to Private International Security Companies, s. 82.
- [87] SINGER, Peter W. *Corporate Warriors: The Rise of the Privatised Military Industry*, s. 56.
- [88] BRAYTON, Steven. Outsourcing War: Mercenaries and the Privatization of Peacekeeping, s. 303.
- [89] NIEKERK, Phillip van. Making a Killing: The Business of War. Center for Public Integrity, October 28, 2002), <http://projects.publicintegrity.org/bow/report.aspx?aid=147>, navštíveno 3.5.2011.
- [90] Například Executive Outcomes (rozpuštěná v roce 1998) nebo Sandline International (rozpuštěná v roce 2004). BUNKER, Robert J. a MARIN, Steven F. Executive Outcomes: Mercenary Corporation OSINT Guide, US Army Foreign Military Studies Office, Joint Reserve Intelligence Centre, <http://fmso.leavenworth.army.mil/documents/merc.htm>, navštíveno 11.4.2009, Sandline International. <http://www.sandline.com/site/index.html>, navštíveno 11.4.2009
- [91] AVANT, Deborah. The Emerging Market for Private Military Services and the Problems of Regulation. In CHESTERMAN, Simon a LENHARD, Chia. *From Mercenaries to Market: The Rise and Regulation of Private Military Companies*, s. 183.
- [92] Viz například ORTIZ, Carlos. Private Armed Forces and Global Security: A Guide to the Issues. JÄGER, Thomas a KÜMMEL, Gerhard. Private Military and Security Companies: Chances, Problems, Pitfalls and Prospects.
- [93] SINGER, Peter W. *Corporate Warriors: The Rise of the Privatised Military Industry*, s. 19.
- [94] BRAYTON, Steven. Outsourcing War: Mercenaries and the Privatization of Peacekeeping, s. 305.
- [95] Citován v KRANE, Jim. US Warms to the Mercenary Principles. In *The Mercury*, 6th November 2003, s. 4.
- [96] O'BRIEN, Kevin A. What should and what should not be regulated? In CHESTERMAN, Simon a LENHARD, Chia. *From Mercenaries to Market: The Rise and Regulation of Private Military Companies*, s. 35-36.
- [97] Viz SCHREIR, Fred, CAPARINI, Marina. *Privatising Security: Law, Practice and Governance of Private Military and Security Companies*. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, March 2005.
- [98] O'BRIEN, Kevin A. What should and what should not be regulated?, s. 36.
- [99] PERCY, Sarah. *Mercenaries: The History of a Norm in International Relations*, s. 1.
- [100] COCKAYNE, James. Make or buy? Principal agent-theory and the regulation of private military companies. In CHESTERMAN, Simon a LENHARD, Chia. *From Mercenaries to Market: The Rise and Regulation of Private Military Companies*, s. 196.
- [101] Viz BUREŠ, Oldřich. Jak regulovat soukromé vojenské společnosti?, s. 85-107.

Práce na Bílé knize o obraně přinesla ještě jednu velice pozitivní „přidanou hodnotu“: po poměrně dlouhé době jistého napětí mezi civilní částí ministerstva obrany a nejvyššími představiteli ozbrojených sil, obnovila věcný a odborně přínosný dialog mezi vojáky a ministerskými civilisty. Byla to právě z tohoto dialogu vzešla nová vzájemná důvěra, která umožnila popsat stav našich obraných schopností s maximální mírou otevřenosti, bez nebezpečného zamlčování nedostatků. Autoři Bílé knihy o obraně ukazují kromě jiného i poměrně přesně onu hranici míry operačních schopností, nákladů na jejich uchování a nezbytný rozvoj, pod níž ozbrojené síly přestávají plnit svou roli a stávají se neefektivní černou dírou na peníze. Autoři (byla jich více než stovka) se svěřují s důvěrou vládě a parlamentu nejen se svými doporučeními k rozvoji našich obranných schopností, ale i se svými obavami pro případ, že by jejich kvalifikované požadavky na uchování a postupné posilování obranyschopnosti České republiky nebyly vyslyšeny.

Luboš Dobrovský, člen odborné komise pro Bílou knihu o obraně
<http://www.army.cz/informacni-servis/bila-kniha/bila-kniha-o-obrane-miri-do-vlady-54924/>

PhDr. Miloš Balabán, Ph.D., PhDr. Antonín Rašek

INFORMACE

Dobývá Čína i Evropu?

(Reflexe bezpečnostních analýz a prognóz)

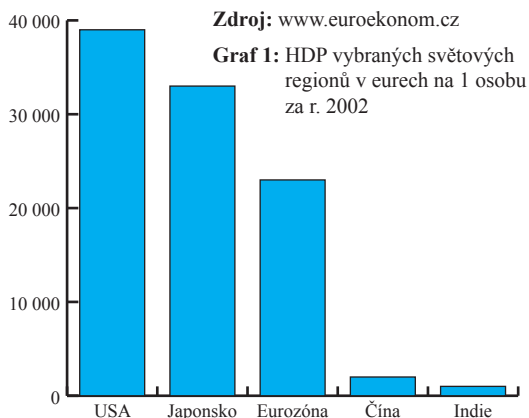
Čína má dlouhou a slavnou vojenskou tradici, sahající až k samým počátkům psané historie. Současná čínská armáda vznikla v 50. letech z gerilových partyzánských skupin, za asistence sovětských poradců. Její modernizaci podstatně zdržely kampaně jako byla „politika velkého skoku“ (1958-60) či „kulturní revoluce“ (1966-76), které ve svých důsledcích představovaly ekonomickou katastrofu a hladomory. Bez silné a prosperující ekonomiky nemůže být ani silná a moderní armáda. Vývoj ale pokračuje dál. Ve skutečnosti dnes ve světové politice ekonomika začíná nahrazovat i tradiční mocenskou úlohu ozbrojených sil.

Čína jako budoucí supervelmoc

V Číně žilo podle Národního statistického úřadu ČLR ke konci roku 2009 na rozloze 9,596 milionu km² 1,335 miliardy lidí. To je 19,62 % obyvatelstva Země; nárůst ve srovnání s rokem 2008 činil 6,72 milionu. Je tu 140 obyvatel na km². Podíl ekonomicky činného obyvatelstva vzrostl na 786,5 milionu lidí.

I přes rychlý ekonomický růst v posledních desetiletích, obrovské finanční rezervy ve výši 2,9 bilionu USD, zlepšování životní úrovně a další úspěchy, čínské vedení se chová zdrženlivě, spíše než úspěchy zdůrazňuje problémy a nedostatky; přiznává, ačkoli je čtvrtou největší ekonomikou na světě (po USA, Japonsku a Německu), HDP na hlavu činí jen 6600 USD, tak je Čína v životní úrovni na 105. místě na světě, tedy cca v polovině, což činí sedminu HDP připadající na obyvatele než v USA a čtvrtinu než v ČR. Jakmile totiž pohlédneme na ekonomický výkon Číny přepočtený na jednoho obyvatele, zjistíme, že patří k rozvojovým zemím (viz graf 1). Číňané totiž musí svůj roční HDP přepočítat na obrovský počet obyvatel.

Roční růst HDP se pohybuje kolem 10 %, ale investice kolem 25 %, což v budoucnosti

může vést k tzv. *přehřátí ekonomiky*, kdy pro nové kapacity nebude využití. Nicméně HDP je v Číně stokrát vyšší než v roce 1978, kdy Teng Siao-pching zavedl tržní ekonomiku.

Možná je v této skromnosti vládních prohlášení skryté dědictví po politickém a ekonomickém reformátorovi Teng Siao-pchingovi, který odmítal světla ramp. Podobně se čínští představitelé chovají i v diplomacii, nevyvolávají konflikty a ani je

příliš nemají. Jen si pokazili pověst nepříteli prozíravou reakcí na udělení Nobelovy ceny za mír čínskému disidentovi Liou Siao-povi. Není dobré, když místo laureáta zůstává prázdná židle.

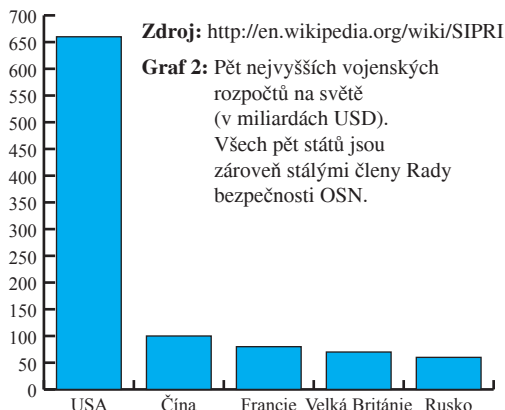
Zajímavé je i to, že Číňané přesvědčili představitele patnácti zemí, aby účast na slavnostním předávání Nobelovy ceny bojkotovaly (další tři Spojené státy na poslední chvíli od podobného kroku odvrátily). Anglický publicista Paul Johnson předvídá, že příště za podobné situace to může být třicet až čtyřicet zemí. Čína mu připomíná Spojené státy po první světové válce, které svou ekonomickou moc promítly do světové politiky. K tomu snad stačí dodat, že podobně tomu bylo i po světové válce druhé. Johnson je navíc přesvědčen, že díky vyšší míře demokracie a orientaci na terciární a kvartální ekonomickou sféru předstihne Čínu Indie. Považuje ji za mocnost druhé poloviny 21. století. Nepředpokládá však ani vážné oslabení Západu.

Když jde do tuhého

Zatímco většina zemí světa své rozpočty na obranu snižuje, Tchaj-wan, svůj vojenský rozpočet v r. 2010 zvýšil o 7,5 %, na 78 miliard USD, přičemž tchajwanský prezident slibuje, že ve svém příštím volební zvýší vojenský rozpočet na tři procenta hrubého domácího produktu. Tchaj-wan by také rád získal zbraně hromadného ničení, aby mohl energicky odpovědět, pokud by se jeho stále sílící mocný soused, Čínská lidová republika, rozhodla zaútočit. [1]

Obavy Tchaj-wanu nejsou neopodstatněné. V uplynulých patnácti letech se vojenské výdaje Čínské lidové republiky zvyšují každým rokem o stejné procento jako roste čínský HDP, 10 %. Vojenský rozpočet ČLR na rok 2011 činí přes deset miliard USD, což představuje ve srovnání s rokem 2010 nárůst o 12, 7 procenta. Čínský vojenský rozpočet je druhý největší na světě, ale stále asi 7x menší než Spojených států (graf 2). Čína již není tou technologicky zaostalou zemí, která ještě v sedmdesátých letech 20. století navzdory nesmírnému počtu vojáků a techniky nedokázala provést invazi na ostrov Tchaj-wan, který pokládá za svou provincii, i když tato demokratická země byla za posledních 110 let součástí Číny pouze čtyři roky (1945-1949).

Od šedesátých let byl za hlavní hrozbu pokládán Sovětský svaz, menší problémy představovaly konflikty na hranicích s Vietnamem a Indií. Na regionální úrovni měla

pro Čínu zásadní strategickou důležitost oblast Jihočínského moře právě s Tchaj-wanem. Zdůrazňuje se jeho mírové připojení, nevylučuje se však ani použití síly.

Na globální politické úrovni je situace jiná. Oficiálně Číňané nechtějí dosáhnout velmocenského postavení vojenskou silou. Na světové scéně se chovají spíše jako „asymetrická“ velmoc, která dobře ví, že vojenská rovnováha a převaha je na straně USA (viz tab.). Proto se Peking ani nepokouší

s Američany ve vojenské sféře držet krok, nechce opakovat chybu SSSR, který byl sice s převahou systémových příčin na konec Američany do jisté míry i „uzbrojen“.

Tab.: Pořadí ve světě podle výše vojenských výdajů

pořadí ve světě	země	vojenské výdaje v roce 2010	procentoHDP (2010)
1.	Spojené státy	698 miliard USD	4,8 %
2.	Čínská lidová republika	119 miliard USD	2,1 %
3.	Velká Británie	59,6 miliard USD	2,7 %
4.	Francie	59,3 miliard USD	2,3 %
5.	Rusko	58,7 miliard USD	4,0 %

Zdroj: SIPRI Military Expenditure Database

Číňané budou zřejmě chtít americkou vojenskou převahu jen komplikovat a narušit alespoň ve vybraných segmentech, např. v kosmické nebo možná v budoucnu i v internetové technologii, které představují stále větší vážnější bezpečnostní hrozbu.

K dosažení svých cílů budou Číňané využívat především ekonomickou sílu, nejen v úvodu zmíněnými finančními rezervami. Na Západě jsme se dočkali nemilého překvapení, když vyšlo najevo, že Čína v tichosti monopolizovala světový trh kovů ve vzácných zeminách. Má na něm šokující 97% podíl. Jedná se o sedmnáct prvků strategického významu, jež se v zemském nitru sice vyskytují poměrně hojně, ale jen málokdy v koncentraci, aby jejich těžba byla rentabilní. Průmysl jich potřebuje málo, ale některá odvětví se bez nich neobejdou, jako třeba automobilky, výrobci počítačových komponentů a vojenských radiolokátorů. Čína si může dovolit rozsáhlé akvizice nalezišť surovin a průmyslových podniků po celém světě.

Za posledních pět let Čína investovala téměř 200 miliard USD do energetiky, těžby a zpracování surovin, finančních operací, realit, dopravy ap., a to nejen v rozvojových zemích, ale i vyspělých, jakými jsou např. Brazílie či Kanada a USA! Může to být dobré znamení – kdo investuje v určité zemi, chce zároveň pro vlastní zisk její prosperitu a určitě ji nemá v plánu jakýmkoli způsobem ohrozit.

Akvizicemi Čína snižuje svou závislost na americkém dolaru, držet velké finanční rezervy v dolarech je z dlouhodobého hlediska riskantní. Nemůže nás překvapit, že Čína stejně jako Rusko hovoří o potřebě „dedolarizace“ světové ekonomiky. V každém případě je Čína dnes největším exportérem, předstihla dosud dominující Německo. V roce 2008 vyvážela zboží za 1,4 bilionu USD, v roce 2009 v době krize za 1,2 bilionu USD.

Z toho je zřejmé, že Čína má ekonomické předpoklady k větší hospodářské a následně politické expanzi, což může mít v budoucnosti vážné geopolitické důsledky.

Státem řízená ekonomika

Je dost rozšířené mínění, že čínský úspěch je založen přes existenci tržního hospodářství na ekonomice řízené státem. Stát má v rukou rozhodující klíčové pozice. Mnozí ekonomové dokonce tvrdí, že státem řízená ekonomika nebo alespoň výrazně regulovaný trh představuje budoucnost. Mj. tak lze velmi dobře koncentrovat prostředky na rozsáhlé investice.

Zatím se dá říci, že v určité fázi společenského a ekonomického rozvoje to platí. Tedy v etapě industrializace. Čína zatím svůj úspěch zakládá na průmyslové výrobě, nejvíce se vyváží textil, hračky, počítače. Zemědělstvím se podle údajů čínského velvyslance v ČR stále živí s rodinami 700 milionů lidí, tedy více než polovina čínské populace.

Co se stane, až jich bude jen desetina či dvacetina a méně jako ve vyspělých zemích? Až se rozroste střední třída? Nebude muset Čína změnit svůj politický systém i řízení ekonomiky?

Je samozřejmě velmi složité, a zároveň ošidné predikovat kdy se tak stane, ale ten časový horizont není daleko. Číňané si totiž už tento problém explicitně uvědomují.

Začíná se mluvit o potřebě reformy politického systému

Čínské vedení nad problémy svého politického systému už začíná uvažovat. Je otázkou, kdo a jak by je měl řešit. Na zasedání Ústředního výboru KS Číny o rozvoji ekonomiky a snížení sociální diferenciaci v polovině října 2010 v Pekingu se jednalo i o budoucím prezidentovi republiky. Má se jím po zvolení generálním tajemníkem KS Číny v roce 2012 stát v roce 2013 současný sedmapadesátiletý viceprezident Si Ťin-pching, o kterém je známo, že se chová obezřetně, není příliš známý ani charismatický, nedává najevo emoce. Je synem hrdiny občanské války a vicepremiéra v letech 1959-1962 Si Čung-süna, který byl v době kulturní revoluce uvězněn. Si Ťin-pching byl v patnácti letech vyslán na převýchovu na vesnici. Poté vystudoval na vysoké škole chemii, kde se seznámil se současným prezidentem Chu Ťin-tchae. Řídil úspěšně přípravný výbor pekingské olympiády, jeho ženou je bývalá zpěvačka, která v armádě získala hodnost generálmajora. Si Ťin-pching k vedoucí funkci aktuálně nakročil tím, že se stal v duchu dosavadního politického a personálního postupu místopředsedou vlivné Ústřední vojenské komise, která kontroluje armádu; podobnou funkci má zastávat i v analogickém vládním orgánu. Většina komentátorů nepřepokládá, že by s jeho jménem byly v budoucnosti spojeny nějaké podstatnější změny.

Je to v jistém kontrastu s obsahem nedávného rozhovoru současného čínského premiéra Wen Ťia-pao pro CNN, v němž vyzval k reformě politického systému, který má zajistit větší prostor pro občanskou kritiku vládní strany, vyslyšet jejich volání po „demokracii a svobodě“. Přímě řekl: „*Bez politické reformy Čína ztratí to, čeho již dosáhla díky ekonomické restrukturalizaci.*“ Šlo by tedy o významný pokus rozvíjet demokracii řízeným procesem.

První kontury takového procesu jsou fakticky realizovány. V Číně je v popředí zejména hledání přístupů možného řešení klíčové politické otázky, jak udržet rovnováhu mezi tržní ekonomikou a jednopólním politickým systémem. Nedá se předpokládat, že by se KS Číny vzdala mocenského monopolu, který v mnoha ohledech vyplývá z reálií vývoje Číny ve 20. století. Dá se ale očekávat, že budou posilovány určité demokratické prvky, jako jsou volby na místní úrovni, veřejná slyšení, konzultativní mechanismy na lokální, regionální a národní úrovni s cílem nabídnout možnost občanům více participovat na řízení a správě.

Tento systém prosazuje i nová generace vůdců, kteří získali vzdělání na západních univerzitách. V souladu s tím se otevřela možnost, aby se členy KS Číny stali i podnikatelé, kteří tak byli zrovnoprávněni s „tradičními“ kategoriemi jako jsou dělníci, rolníci a pracující inteligence. Zmíněné zasedání ústředního výboru komunistické strany v souvislosti s přijetím hospodářského plánu na léta 2011-2015 jednalo i o rovnoměrném prosazování politické reformy, které se má projevit v jistém odklonu od řízených voleb na nižších stupních řízení při zachování mocenského monopolu KS Číny. K pluralitní demokracii je to tedy stále dost daleko. Ale nelze popřít, že se čínské vedení o řešení pokouší.

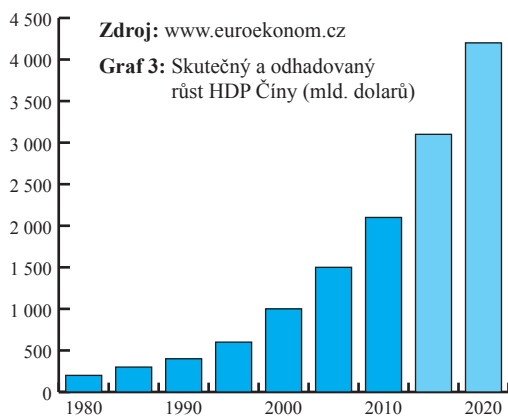
Zájem Číny o Řecko

Číňané si své limity uvědomují. Dobře i vědí, že ekonomika se nemůže vyvíjet každoročními desetiprocentními skoky. Musí přijít doba, kdy tři čtyři procenta ročního růstu budou úspěchem (graf 3). Proto promýšlejí nové strategie. Po expanzi do jihovýchodní Asie, Afriky a Latinské Ameriky si začali vážněji všimnout Evropy. Postřehli, že krize nejvíce poškodila Řecko. Chtějí zčásti převzít jeho dluhy a významně v zemi investovat. Předpokládají, že z Řecka by mohli ekonomicky expandovat na Balkán.

Dluh Řecka činí 300 miliard eur, tedy 7,7 bilionu Kč. Loňský rozpočtový deficit dosáhl 13,6 %, čtyřikrát víc než stanoví podmínky EU. Podle odhadů zadlužení státu dosáhne 124,9 % HDP. Řecko se v květnu 2010 těsně vyhnulo bankrotu díky záchrannému úvěru v hodnotě 110 miliard eur (2,7 bilionu Kč) od zemí eurozóny a Mezinárodního měnového fondu.

Řecké ekonomice se za této situace dostalo neočekávané podpory od Číny, která uzavřela s Řeckem kontrakt v hodnotě mnoha miliard eur. Byl podepsán poté, co ratingová agentura Moody snížila hodnocení úvěrové důvěryhodnosti Řecka na nulu. Podepsaných čtrnáct dohod s Řeckem je největší jednorázová investice Číny v Evropě. Čínské výrobky jsou již nyní na řeckém poloostrově na trhu v širokém sortimentu.

Čínský vicepremiér Čang Te-tiang pochválil úsilí Athén vyřešit řeckou krizi a vyjádřil Řecku podporu i přesvědčení, že se z krize brzo vymaní. Čínská vláda bude podporovat čínské podnikatele, aby cestovali do Řecka a využili tam podnikatelské příležitosti.

„Jednali jsme s Číňany o dalších investicích, zejména v turistickém ruchu a infrastruktuře,“ řekl novinářům řecký vicepremiér Theodoros Pangalos. Zadlužené Řecko musí šetřit a od zahraničních investic si slibuje, že podpoří ekonomiku. Čína nakoupila řecké vládní dluhopisy a hodlá v nákupech pokračovat. Řekl to při návštěvě Řecka čínský premiér Wen Ťia-pao, kterého doprovázela delegace desítky

ministrů a řady obchodních činitelů, včetně guvernéra čínské národní banky a prezidenta jednoho z největších námořních přepraveců na světě, čínského gigantu COSCO. Tato společnost se od roku 2008 podílí na modernizaci řeckého přístavu Pireus, zájem je i o investování v Soluni a Volosu, doky, rejdářství a železniční tratě. Wen Ťia-pao dodal, že Čína plánuje během pěti let zdvojnásobit roční rozsah obchodu s Řeckem na osm miliard dolarů (přes 140 miliard Kč).

Čína si chce z Řecka vytvořit klíčový transportní uzel pro export do jihovýchodní a východní Evropy. Pro své výrobky plánuje vybudovat překladiště poblíž přístavu Eleusis západně od Atén. Řecké rejdářské firmy si od čínské loďařské skupiny COSCO objednaly 15 nákladních lodí. Námořní přeprava je dlouho jedním z hlavních ekonomických odvětví v Řecku a tvoří téměř 20 % světového nákladního loďstva.

Čínská společnost COSCO již také v roce 2008 podepsala pětatřicetiletou dohodu o modernizaci a provozu dvou kontejnerových terminálů v největším řeckém přístavu Pireus; má tu rovněž stát hotelový a nákupní komplex, který postaví čínská stavební společnost BCEGI Group. Řecké potravinářské firmy uzavřely smlouvy na export olivového oleje do Číny. Řečtí činitelé uvedli, že podepsané kontrakty mají hodnotu stovek milionů eur.

Řecko a Čína navíc podepsaly memorandum, ve kterém se zavázaly k podpoře investic. Uzavírání obchodních dohod se zeměmi jako je Čína by mělo jednoznačně podpořit důvěru řeckých spotřebitelů i podniků.

Čínské nadbíhání Evropě

List The Wall Street Journal napsal, že ministr financí Jorgos Papakonstantinu navštíví v souvislosti s prezentací řeckých dluhopisů Spojené státy a Asii včetně Číny. „V Číně je k dispozici vysoká míra likvidity a velké finanční zdroje“, řekl ministr. Podle ČT 24 řecký premiér Jorgos Papandreu označil zájem Číny nakupovat řecké dluhopisy za projev důvěry v Řecko.

Příčinou čínského nadbíhání Evropě jsou napjaté vztahy s USA. Američané si totiž stěžují, že čínský jüan je vůči ostatním měnám uměle podhodnocený, především vůči USD. Čína má proto zájem i o evropské dluhopisy. Nejedná se přitom v žádném případě o altruismus, ale obchodní transakci. Proto je důvěra nejlidnatější země světa v řecké dluhopisy tak důležitá.

„Řecko je díky svým podhodnoceným aktivům dobrou investicí. Tam, kde je krize a riziko, tam je i příležitost slušného výdělku,“ řekl řecký ministr pro investice Haris Pamboukis.

Podle Hospodářských novin si Peking nákupem vládních dluhů a klíčových strategických aktiv v krizi oslabených zemích, jakými jsou Řecko, Irsko a Španělsko, v Evropě rychle buduje východiskovou ekonomickou základnu. Jeho dlouhodobým cílem není jen vydělat peníze, ale rád by měl vliv i na rozhodování EU. To je převážně cíl politický a mocenský. Řecko jako slabé místo tudíž není jen strategickým mostem, jehož prostřednictvím chce Čína proniknout do Evropy. Usiluje i o strategické partnerství s dalšími krizí postiženými evropskými státy.

Peking chce podle ČTK nejen vytvořit více obchodních příležitostí, ale ovlivňovat hospodářskou politiku Bruselu, a zvláště Německa. „Čína nezatajuje chuť vměšovat se do evropských obchodních záležitostí,“ řekl hlavní ekonom americké analytické společnosti High Frequency Economics Carl B. Weinberg. „Je to chytré rozhodnutí a jasný signál. Čína je mocnost, s níž je nutné se utkat.“ Tento záměr posílila i návštěva prezidenta Chu Ťin-tchaa v Portugalsku a Francii.

Faktem je, že nákup dluhopisů Číňany zastavil pokles v daném čase hodnoty eura. Je věcí budoucnosti, zda skutečně jde o přímý vliv, nepromítly-li se do toho další faktory, zejména souběžná finanční politika Evropské unie. Zatím je zřejmější snadná cesta dostat se tím k budoucím ziskům, až se postižené evropské země vzpamatují a začnou své dluhy splácet. Ostatně to dělají i evropské banky, dokonce i ty, které EU sanovala, např. Německo pomohlo Řecku, aby mohlo splácet své dluhy – německým bankám, kterým by jinak německá vláda musela pomáhat přímo.

Čína není jen levným producentem výrobků a největším příjemcem zahraničních investic. Podle Financial Times v letech 2009 až 2010 poskytla půjčky v hodnotě 110

miliard dolarů. To je více, než za stejné období uvolnila dosud dominantní Světová banka. Čínská rozvojová banka (CDB) a Čínská banka pro vývoz a dovoz (Eximbank) totiž poskytují mnohem výhodnější úroky a úvěrové tranše než jiní věřitelé.

Bez hospodářské krize by Čína tak úspěšná nebyla

Čína se nákupem španělských, portugalských a řeckých dluhopisů rozhodla stejně jako Evropská unie hodit těmto zemím spolu s dalšími investicemi záchranné lano, a tím i pomoci zachránit krizí ohrožené euro. Jistě to pro ni jako exportéra není charitativní počín, má zájem na stabilizaci evropské měny, a zároveň v Evropě posílit nejen svůj ekonomický, ale také politický vliv. To může mít výrazné geopolitické důsledky, a proto tento posun v jejich záměrech stojí za hlubší pozornost.

Evropská finanční krize vytvořila pro investory s velkou disponibilní hotovostí mimořádné obchodní příležitosti. Mezi nimi má Čína aktuálně exkluzivní místo. Zaměřila se na Řecko, Španělsko, Irsko, Maďarsko a další země. „*Čína expanduje do Evropy, stejně tak jako expandovala do Afriky*“, je přesvědčen člen think-tanku Evropská rada pro mezinárodní vztahy François Godement. „*V Evropě na to ale jde skrze periferní státy, což není obvyklé.*“

Čína investovala v uvedených zemích miliardy USD i na projekty veřejných prací. Z nich chtějí těžit především čínské státní podniky a čínští pracovníci. Během návštěvy Evropy premiér Wen Ťia-pao v Bruselu připomněl evropským politikům, že se Čína zachovala ke krizí postiženým zemím v jejich těžké situaci odkoupením státních dluhopisů vstřícně a přátelsky. Na oplátku evropské vedoucí představitele požádal, aby Čínu nekritizovali kvůli revaluaci juanu.

Čínská ekonomická expanze pokračuje i na africkém kontinentu, v poslední době v souvislosti s referendem o rozdělení Súdánu na severní a jižní část. Je to důsledkem etnicko-náboženských konfliktů (arabsko-muslimského na severu a černošsko-křesťanského a animistického na jihu), historicky následkem faktu, že si koloniální mocnosti při stanovení hranic svých kolonií s etnickou příslušností obyvatel příliš hlavu nedělaly, jakkoli se poté staly jistou zárukou stability. Při jejím ohrožení logicky hrozí konflikty vážnější, než jsou vnitřní. Příkladem je rozpad Jugoslávie a Sovětského svazu, ne rozdělení Československa, což souvisí nejspíš s hloubkou demokratických tradic v těchto zemích. Zatím se však nezdá, že by rozdělení Súdánu vedlo k ještě vážnější krizi. Zárukou nejspíš bude Čína, která má zájem na těžbě ropy na jihu, a zároveň klidu na severu, kudy vede ropovod.

Varování před trojským koněm se dalo očekávat

V druhém desetiletí chystá Evropa mnoho nových projektů, na prvním místě je to výstavba železničních tratí mezi Německem a Makedonií a nové dálnice propojující Německo s Tureckem. Tato spojení mají i strategický bezpečnostní význam. Dále má dojít i k vyčištění Dunaje od vojenského materiálu z doby druhé světové války, aby mohl lépe sloužit k nákladní přepravě.

Čína si v dlouhodobém horizontu chce zajistit investice do evropské infrastruktury. Není divu, že v ohnisku čínské pozornosti se ocitla i Česká republika jako země se strategickou polohou, právě v souvislosti s výstavbou dálnic.

„*Evropě chybí síť dopravní infrastruktury propojující západní a východní Evropu a Čína se snaží využít právě její výstavby*“, je přesvědčen ekonom Jens Bastian z Hellenic

Foundation for European and Foreign Policy (Helénská nadace pro evropskou a zahraniční politiku). I přes obavy z možných neekonomických zájmů Číny mohou evropské státy přijmout čínské investice pozitivně. „*Čínu zajímá především posílení obchodních vztahů a výdělek*“, je přesvědčen řecký ministr pro investice Haris Pamboukis. Čínská investiční strategie v Evropě je podle něho „... *diskrétní a pečlivě promyšlená, Čína se nechce vloudit do země jako trojský kůň*“. The New York Times varuje, že by se Čína mohla na tomto kontinentu stát trojským koněm, ale zatím to moc nepůsobí. Je z toho zřejmé, že vážné ekonomické potíže eurozóny mohou budování „čínských opěrných bodů“ v Evropě jen nahrávat. K tomu lze uvést jeden údaj: v roce 2010 se čínské investice v Evropě zvýšily o 12 % a očekává se jejich další růst. Místopředseda Evropské komise a eurokomisař pro průmysl a podnikání Antonio Tajani v této souvislosti dokonce uvedl, že by EU měla mít orgán, který bude dohlížet na zahraniční, a především čínské investice do strategických evropských firem.

Čína cítí svá slabá místa

Pozoruhodné bylo, jak čínští představitelé reagovali na napětí v arabském světě, které začalo v Tunisku, eskalovalo na začátku roku 2011 v Egyptě a ještě vážněji v Libyi za aktivní účasti NATO. Tuniské pouliční demonstrace ještě čínskou vládu příliš neznepokojovaly, z jejího hlediska šlo o lokální vnitřní konflikt. Situace v Egyptě ovšem byla již nebezpečnější, jedná se o osmdesátimilionovou regionální velmoc a svým způsobem záruku, že izraelsko-palestinské vztahy nebudou eskalovat. Libye se možná může stát dlouhodobějším problémem.

Bylo zjevné, že Obamova administrativa nebyla na tento vývoj připravena, nejspíš předpokládala, že Mubarakův režim je neotřesitelný. Americkým představitelům však velmi brzy došlo, že by v tomto prostoru mohli prostřednictvím Muslimského bratrstva rychle upevnit své postavení islamisté, jejichž záměry v dané situaci nebyly příliš průhledné, zvláště potenciální vazby na al-Ka'idu, která byla v tu dobu poněkud v pozadí pozornosti.

Čínským představitelům došlo, že jedinou z alternativ dalšího vývoje v Egyptě může být volební vítězství muslimů podobně jako před několika lety v Alžírsku, které nakonec musela vyřešit armáda. Ostatně Číňané stejně jako Američané se obávají toho nejnebezpečnějšího scénáře, jímž je úsilí o vytvoření světového kalifátu.

Aktuálním nebezpečím, na které čínská vláda musela reagovat bezprostředně, byla možnost, že na události na severu Afriky a v arabském světě vůbec budou reagovat čínští muslimové. Povstání čínských muslimských Ujgurů v létě roku 2009 bylo ještě až příliš živé. Proto se rychle při vyhledávání slova Egypt v Číně objevilo oznámení: *V souladu s platnými zákony a směrnicemi nelze údaje na tomto vyhledávači zobrazit.*

Na první pohled bylo zřejmé, že oba systémy jsou si v mnohém podobné. Bylo by ale směšné se domnívat, že informace o těchto událostech do země neproniknou. Nebo že bude nutné jako v Egyptě vypnout internet. Nemohl se proto nikdo divit, že se tu v ohlasech objevila výzva podporovat egyptskou revoluci?

Bude po Řecku na řadě Česká republika?

Číně jde zcela zjevně o strategický průlom do evropského trhu a překonání evropských vnějších obchodních bariér, kterými se Evropa brání a potenciálně mohla bránit

i v budoucnosti. To ovšem už má strategický geopolitický rozměr. Takže vyloučit se nedá ani nástup Číny do střední Evropy. Jako vhodné nástupišť se jí může logicky jevit naše země, kde navíc stávající vládní koalice zvítězila právě přesvědčením voličů, že by vzhledem k výši státního dluhu mohla zem následovat osud Řecka. Tahle taktika by tudíž mohla mít bumerangový efekt. Zároveň se ve srovnání s Řeckem dá očekávat vyšší míra rezistence vůči možné čínské investiční expanzi (podobně jako je tomu pokud jde o zájem ruských firem podílet se na dostavbě Temelína).

I my máme zájem ekonomicky pronikat do Číny, ale je otázkou, jak dalece jsme s ostatními západními zeměmi schopni jako Čína mít následně i určitý vliv mocenský? Může nás tak v souvislosti s čínskými i západními aktivitami čekat velmi zajímavá druhá dekáda 21. století.

Tato studie vznikla jako součást projektu výzkumu, vývoje a inovací „Trendy, rizika a scénáře bezpečnostního vývoje ve světě, Evropě a ČR – dopady na bezpečnostní politiku a bezpečnostní systém ČR“, VG2012013009.

Poznámka k textu:

- [1] **Tchaj-wan** (též Formosa) je ostrov v jihovýchodní Asii, jenž je spolu s několika dalšími menšími ostrovy součástí Čínské republiky, kterou však většina států světa jako nezávislou oficiálně neuznává, protože diplomatické styky s ní Čínská lidová republika netoleruje. Čínská republika, většinou nazývaná Tchaj-wan, je ovšem de facto nezávislý demokratický stát. Je to 17. největší ekonomika na světě, řadí se k tzv. čtyřem asijským tygrům (Jižní Korea, Singapur a Hongkong). Má jednu z nejvyšších životních úrovní na světě, HDP na hlavu byl v devadesátých letech 11 600 USD. Počet obyvatel: 23 milionů (2008). Čínská lidová republika, ačkoli ostrov nikdy neměla pod kontrolou, argumentuje, že Tchaj-wan je tradičně čínskou provincií, protože jediné ČLR reprezentuje celou Čínu, <http://cs.wikipedia.org/wiki/Tchaj-wan>.

Literatura:

- ALDERMAN Liz, Čína se Evropě zakusuje do slabin, *The New York Times*, New York, 2. listopadu 2010, česky, <http://www.presseurop.eu/cs/content/article/375421-cina-se-evrope-zakusuje-do-slabin>.
- BALABÁN, M., RAŠEK, A. Divoké karty v budoucím vývoji světové bezpečnosti: Trendy do roku 2040. *Vojenské rozhledy*, 2008, roč. 17 (49), č. 2, s. 3-17.
- BALABÁN, M., RAŠEK, A. Bezpečnost. In Potůček, M., Mašková, M. a kol. *Česká republika – trendy, ohrožení, příležitosti*. Praha: Karolinum, 2008, s. 280-306.
- BALABÁN, M., RAŠEK, A. Klíčové geopolitické, ekonomické a sociální bezpečnostní hrozby v Evropě a jejich dopady na ochranu kritické infrastruktury. In *Operační příprava státního území České republiky 2009*. Sborník konference GŠ MO Praha 3. – 4. 11. 2009, s. 3-12.
- BALABÁN, M., RAŠEK, A. Evropská bezpečnost v globálním kontextu. *Vojenské rozhledy*, 2009, roč. 18 (50), č. 1, s. 22-30.
- BALABÁN, M., RAŠEK, A. a kolektiv. *Nezápadní aktéři světové bezpečnosti*. Praha: Karolinum, 2010.
- JOHNSON Paul. *Dějiny 20. století*. 2. vydání, Praha: Leda, 2008, ISBN 978-80-7335-145-8.
- RAŠEK, A. a kol. Aktéři světové bezpečnosti: K nové teorii středního dosahu v bezpečnostní oblasti. *Vojenské rozhledy*, 2007, roč. 16 (48), č. 2, s. 12-28.
- RAŠEK, A. Odkaz Samuela Huntingtona: Od převahy konfliktů ideologických ke konfliktům kultur. *Vojenské rozhledy*, 2009, roč. 18 (50), č. 2, s. 152-155.
- RAŠEK, A. Úvaha nad Obamovou bezpečnostní politikou. *Vojenské rozhledy*, 2009, roč. 19 (50), č. 3, s. 3-11.
- RAŠEK, A. Rostoucí role Číny a Indie v prognóze světové bezpečnosti: Prognostické scénáře. *Vojenské rozhledy*, 2009, roč. 19 (50), č. 3 s. 54-64.
- RAŠEK, A. Systémový přístup ke globální bezpečnosti: Barack Obama v polovině prezidentského mandátu. *Vojenské rozhledy*, 2011, roč. 20 (52), č. 1, s. 9-37.
- <http://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/taiwan/2010/taiwan-100831-cna01.htm>.
- http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_military_expenditures.

Doc. dr. Ladislav Lašček, CSc., Ing. Alojz Flachbart

Příprava jednotek Ozbrojených sil SR pro operace mezinárodního krizového managementu v kontextu lisabonské strategie NATO

INFORMACE

Článek na základě publikovaných informací a údajů analyzuje a vyhodnocuje některé procesy z oblasti přípravy a formování nových způsobilostí jednotek Ozbrojených sil SR pro působení v podmínkách mezinárodního krizového managementu. V kontextu lisabonské strategie NATO STRATCON 2010 a programového prohlášení vlády SR z roku 2010 přibližuje plnění závazků Ozbrojených sil SR v této oblasti. Poukazuje na omezený zdrojový rámec rezortu obrany při zabezpečování těchto úloh. Důraz je položen na nové požadavky a priority v přípravě jednotek OS SR pro potřeby mezinárodního krizového managementu. Přibližuje změny v mandátu jejich působení a potřebu formování též nevojenských způsobilostí v operacích, ve kterých jsou jednotky Ozbrojených sil SR nasazeny.

1. Úvod

Ozbrojené síly SR v tomto období trvale působí ve více operacích **mezinárodního krizového managementu (MKM)** pod vedením NATO, EU a OSN. Zabezpečování plnění úkolů v této oblasti patří mezi hlavní součásti zahraniční a bezpečnostní politiky Slovenska. V podmínkách omezených ekonomických zdrojů pro sféru obrany a trvalého snižování obranných výdajů státu, v roce 2011 až na úroveň 1,08 % z HDP vystupuje oblast MKM jako prioritní součást budování a formování jeho obranných kapacit. V probíhajících operacích MKM – ISAF, ALTHEA a UNFICYP – se důraz trvale klade na udržení vysokého standardu plnění úloh a zabezpečení všestranné přípravy nových příspěvků do operací s důrazem na operaci ISAF v Afghánistánu. Vedle dosavadního úspěšného plnění úloh v MKM Slovensko začíná mít problémy v plnění akceptovaných závazků vůči NATO, hodnotí situaci ředitel obranného plánování NATO Frank Boland v únoru tohoto roku (Pravda 14. 2. 2011). V současnosti v 16 operacích a misích působí v zahraničí 540 příslušníků Ozbrojených sil SR. Na jejich působení v systému mezinárodního krizového managementu bylo v SR v roce 2009 vynaloženo 40 358 012 eur a v roce 2010 celkem 47 255 411 eur.

Programové prohlášení nové vlády potvrzuje kontinuitu základních priorit v působení ozbrojených sil SR v podmínkách MKM. Uvádí se v něm, že vláda SR udrží vysokou angažovanost ozbrojených sil v operacích mezinárodního krizového managementu pod vedením mezinárodních organizací a při tvorbě sil vysoké připravenosti NATO a EU. Přehodnotí míru zapojení OS SR do operací mezinárodního krizového managementu s cílem posílení jejich příspěvku do operace ISAF v Afghánistánu v souladu se strategií mezinárodního společenství, tzn. postupného odevzdání zodpovědnosti afghánským institucím (Programové prohlášení vlády SR 2010, Bratislava 2010, str. 49).

Efektivní v Alianci a též mezinárodně uznávané působení jednotek ozbrojených sil SR v těchto operacích pozitivně ovlivňuje další rozvoj jejich vojenských způsobilostí. Získaly zkušenosti z vysílání jednotek do krizových regionů, při plnění úkolů mimo území Slovenské republiky. Zvýšila se jejich interoperabilita s armádami členských států NATO a EU, v mnohonárodním spojeneckém bezpečnostním systému ve vedení celé škály operací. Realizace nových prvků v strategii nasazení jednotek Ozbrojených sil SR v mezinárodním krizovém managementu, především v operaci ISAF v Afghánistánu si vyžádala nejen změnu mandátu jejich působení usnesením Národní rady SR č. 195/2010, ale i zvýšení pozornosti na formování nových, také nebojových způsobilostí v jejich přípravě. V Lisabonu přijatá nová strategická koncepce ve svých prioritách kromě jiného zdůrazňuje význam úspěšného ukončení mise ISAF v Afghánistánu přenesením zodpovědnosti za obranu a bezpečnost země na afghánské bezpečnostní síly. Předpokládaný odsun mezinárodních sil z Afghánistánu je plánován již na rok 2011, jeho ukončení se předpokládá v roce 2014.

2. Nové akcenty a priority v přípravě jednotek Ozbrojených sil SR pro operace mezinárodního krizového managementu

Ozbrojené síly SR plněním úkolů v operacích MKM získávají širokou škálu nových bojových způsobilostí a zkušenosti v podmínkách vedení asymetrických bojových operací mimo své teritorium a přispívají tak v rámci spojeneckého bezpečnostního systému k plnění přijatých mezinárodních závazků.

Na základě vyhodnocení působení Ozbrojených sil SR v operacích MKM bylo v roce 2007 rozhodnuto přehodnotit jejich účast v zahraničních operacích a misích z hlediska jejich počtu a místa působení. Již v průběhu roku 2007 v souladu s tím začaly změny, které znamenají posun k větší proporcionalitě zastoupení SR v operacích NATO, EU a OSN. Současně probíhá koncentrace účasti OS SR v menším počtu operací, a také úsilí zvýšením potenciálu působit efektivněji z hlediska bezpečnostního, politického, a perspektivně i z hlediska ekonomického. Na základě tohoto záměru se OS SR zapojují do těch operací, které jsou v zahraničně politické orientaci SR a v jejich spojeneckých závazcích prioritními a které budou napomáhat rozvoji jejich způsobilosti v souladu s cíli sil tj. v Afghánistánu, na Balkáně a na Kypru. Praktickým vyjádřením tohoto postupu bylo i ukončení působení příslušníků OS SR v Iráku a na Golanských výšinách. Při současném posilňování mise v Afghánistánu ukončila působení v září roku 2010 slovenská mise v Kosovu. Citované nové Programové prohlášení vlády se dá charakterizovat jako potvrzení kontinuity základních priorit v působení OS SR v podmínkách mezinárodního krizového managementu. Nový ministr obrany SR Ľubomír Galko při svém ustanovení do funkce také potvrdil, že bude pokračovat v kontinuitě procesů, které se týkají především plnění našich závazků vůči NATO a EU (Obrana, 7/2010. str. 4).

Slovensko v současnosti svou pozornost zaměřuje zejména na operaci Severoatlantické aliance v Afghánistánu. V rámci operace ISAF v současnosti působí 314 profesionálních vojáků Ozbrojených sil SR. Tuto operaci jako nejvyšší prioritu Aliance potvrzuje lisabonský summit NATO 2010. Účast Ozbrojených sil SR v této operaci je výrazným důkazem slovenského odhodlání stát se odpovědným a spolehlivým spojencem

v bezpečnostním systému Aliance. Na základě jednání se spojenci a impulsů z výsledků jednání neformálního setkání ministrů obrany členských zemí NATO v Bratislavě v roce 2009 bylo původně rozhodnuto počet příslušníků Ozbrojených sil SR v operaci ISAF zdvojnásobit. To představovalo vzhledem k počtům příslušníků Ozbrojených sil SR v misi v Afghánistánu v uvedeném roce přibližně 480 vojáků. Tento původní záměr však především dopady hospodářské krize a omezeného zdrojového rámce rezortu neumožnily dosáhnout. Vojáci Ozbrojených sil SR v Afghánistánu působí kromě ženijní a strážních jednotek i na pozicích velitelství *Task Force South* v Kandaháru, provinčním rekonstrukčním týmu (PRT) v Uruzgane a ve výcvikovém týmu (OMLT) pro Afghánskou národní armádu (ANA) na základně v Tarín Kowt.

Výsledkem práce slovenského kontingentu jsou kromě strážní služby, statisíce metrů čtverečních odminovaného terénu, stovky zničených nevybuchlých min, munice a raket. Je to také množství opevňovacích stavebních prací, opravené plochy letiště a další práce v provinčních rekonstrukčních týmech i v operačních výcvikových styčných týmech při výcviku afghánské národní armády. Od začátku působení Ozbrojených sil SR v operaci ISAF například slovenští ženisté odminovali 701 820 m² za pomoci mechanismů, 548 115 m² ručně a vyhledali 2038 kusů munice (Obrana, 6/2010).

Kromě tradičních schopností formovaných u jednotek ozbrojených sil spojených s výcvikem útočné a obranné bojové činnosti přibývá výcvik nových schopností, který vyžaduje úspěšné zvládnutí úkolů v podmínkách působení mezinárodního krizového managementu. Jedná se o výcvik doprovázení a ochranu konvojů, výsadek z vrtulníků, hlídkování, činnost v kontrolních bodech, působení zásahové jednotky, odstraňování a ochrana proti nástrahám výbušným systémům a další.

3. Změna mandátu a odstranění národních omezení v působení vysílaných jednotek OS SR do operací MKM

V minulosti dlouhodoběji zdůrazňované formování nových způsobilosti jednotek pro potřeby plnění úkolů MKM bylo mj. projednáno také na bratislavském setkání ministrů obrany NATO v roce 2009. K hlavním tématům tohoto jednání patřila analýza hodnotící zprávy operace ISAF generála S. McChrystala, který byl v té době hlavním velitelem jednotek nasazených v operaci, po kterém převzal velení v operaci generál D. Petraeus. I na základě informací a podnětů této zprávy byl schválen dokument, ve kterém všechny členské země jednomyslně souhlasily s odstraňováním národních omezení v působení vysílaných vojáků do této operace. To umožňuje jejich pružnější a operativnější nasazení a účinnější využití dle požadavků jednotlivých velitelství v ISAF. Z důvodu takzvaných národních omezení, mohly jednotky Ozbrojených sil SR, zejména ženisté, působit pouze na základnách, a ne mimo ně. Slovensko především z důvodu přijetí závěrů bratislavského zasedání ministrů obrany a lisabonské strategie NATO přehodnotilo a rozhodnutím Národní rady SR ze dne 7. 12. 2010 zrušilo národní omezení ve vysílání svých vojáků do operaci MKM.

Byl schválen nový mandát jednotek Ozbrojených sil SR působících v misích v Afghánistánu a Bosně. Současný mandát umožňující nasazení 314 vojáků v klíčové misi v Afghánistánu se rozšířil na 348 příslušníků ozbrojených sil. Dané rozhodnutí však vyžaduje přijmout také opatření pro adekvátní zvýšení bezpečnosti nasazených jednotek,

především zvýšení počtů o vojáky, kteří by je měli chránit. V první etapě v roce 2010 byla vyslána 57členná hlídací jednotka na ochranu multifunkční ženijní roty, která uvolněním některých národních omezení v parlamentu bude moci působit nejen v areálu dnes největší základny NATO na světě v Kandaháru, ale i za jejími hranicemi, v celém operačním prostoru mise ISAF.

Realizoval se také záměr vyslat i čtyři specialisty a dva speciálně vycvičené psy na likvidaci nevybuchlých výbušných prostředků, odborníků v oblasti EOD (Explosive Ordnance Disposal), ve které OS SR vybudovaly Centrum Excellence v rámci Aliance.

V Afghánistánu by měla také působit maximálně 20členná jednotka speciálního určení (SOTU – Special Operations Task Unit), která bude pomáhat s výcvikem a budováním afghánských národních bezpečnostních sil. Je předpoklad, že bude plnit i další úkoly spojené s ochranou koaličních sil. Její roční náklady dosahují 3,2 milionu eur. Dalších maximálně šest vojáků má působit na velitelstvích mise ISAF, čímž by Slovensko mohlo mít na těchto postech 12 příslušníků ozbrojených sil. Roční náklady na takové rozšíření jsou vykalkulovány na téměř 850 tisíc eur ročně. Zvýšení o další čtyři vojáky vyžaduje rovněž v souvislosti se zvyšováním počtů příslušníků mise národní podpůrný prvek (NSE – National Support Element), ve kterém je v současnosti 12 vojáků. Roční náklady na nové vojáky představují 600 tisíc eur. Po změně mandátu, který Národní rada SR schválila, přejdou příslušníci operačních rekonstrukčních a výcvikových týmů zpod velení a spolupráce s Nizozemskem pod velitele celé operace ISAF. Strážní jednotky přecházejí zpod kanadského resp. nizozemského velení pod velitele operace ISAF.

Slovensko také v prvních měsících roku 2011 na základě schváleného mandátu vyslalo 43 vojáků do vojenské operace Evropské unie EUFOR ALTHEA na jih Bosny a Hercegoviny. Příslušníci nové jednotky budou monitorovat prostor a zajišťovat styk s představiteli místní samosprávy stanovené oblasti působení mise. Budou mít na starosti i tzv. styčnou činnost a spolupráci s vládními, nevládními organizacemi a strukturami mezinárodních organizací v prostoru vojenské operace s cílem zajistit adekvátní reakce EU na případné změny bezpečnostní situace. Charakter mandátu vysílaných jednotek do operací MKM, taktéž národní omezení v jejich působení v ozbrojených konfliktech mimo území státu, tak vystupují jako důležitý faktor jejich přípravy pro plnění úkolů v podmínkách MKM a formování jejich schopností, v tomto případě dle potřeb a požadavků formulovaných v dokumentech lisabonského zasedání Aliance v roce 2010.

4. Zvyšování úlohy nebojových schopností v přípravě příslušníků OS SR pro jednotky mezinárodního krizového managementu

V Afghánistánu, nástupem do funkce amerického prezidenta B. Obamy, dochází k prosazování nové strategie působení spojeneckých sil v této operaci, kterou americký prezident představil 27. března 2009. Strategie klade důraz i na civilní působení v této zemi, na boj s korupcí a orientaci na rozvoj. Přehodnocením strategických přístupů dalšího vedení operace ISAF, které vyústily do přijetí nové strategické koncepce

NATO na summitu Aliance v Lisabonu – STRATCON 2010 – vystupují do popředí v současnosti také vedle bojových, formování nebojových schopností jednotek MKM. Patří k nim výcvik domácí armády a bezpečnostních sil, stabilizační, humanitární a mírové operace zaměřené na budování samosprávy, budování nezbytné logistické infrastruktury, podpora civilního obyvatelstva, rozvoje a bezpečnost země. V rámci operace ISAF se nebojové schopnosti stávají klíčovým proto, aby Afghánci mohli postupně převzít vládu nad svou zemí do vlastních rukou, což mj. zdůrazňuje lisabonský summit NATO 2010.

Tyto činnosti jsou zajišťovány mezinárodními operačními výcvikovými styčnými týmy (OMLT – Operational Mentoring and Liaison Team) a provinčními rekonstrukčními týmy (PRT – Provincial Reconstruction Team) v této operaci.

V přípravě příslušníků pro tyto týmy je nezbytné zvládnutí nové způsobilosti v podobě moderních manažerských metod a postupů jakými jsou například koučink nebo mentoring, využívané v práci příslušníků těchto týmů. Tyto metody nevystupují jako typické formy práce v profesionalizovaném vojenském prostředí a pozice profesionálních vojáků nejsou v těchto strukturách označovány velitelskou hierarchií, ale jako mentorské. Významné úsilí koaličních sil je tak směřováno na pomoc afghánskému lidu porazit povstalice, kteří ohrožují zemi, na asistenci při zajištění bezpečnostního prostředí pro každodenní život. Jedná se o působení ve společnosti s respektováním její kultury, zvyků, náboženství, společenských a kmenových základů tradiční společnosti. Teoretická příprava příslušníků jednotek k zvládnutí historie, tradic a kultury země tak patří k důležitým předpokladům úspěšného zvládnutí úkolů příslušníků této mise.

Vojáci OS SR začlenění v rámci aktivit provinčních rekonstrukčních týmů (PRT) realizují projekty civilně-vojenské spolupráce (CIMIC – Civil Military Cooperation) v provincii Uruzgan. Práce na projektech CIMIC, které se dělí na krátkodobé – například pomoc při opravách mostů, vrtání studní a zásobování – a dlouhodobé, které se týkají výstavby škol, vodovodů, silnic a podobně – jsou vzhledem k potřebám rozvoje domácí ekonomiky zadávány pokud možno místním firmám, které si při zajišťování prací řeší i problém ochrany. Za hlavní roli týmů je v současném období považováno stabilizovat bezpečnostní situaci v provincii a podporovat probíhající reformy společnosti. Tyto úkoly jsou stručně označovány jako **koncept tří D** – Diplomacy (diplomacie), Defence (obrana) a Development (hospodářský rozvoj). Slovenská účast je v těchto aktivitách limitována bez vyčlenění finančních prostředků na spolufinancování těchto projektů (Obrana, 6/2010, str. 13).

Vyvrcholením téměř 16leté úzké spolupráce Ozbrojených sil SR s národní gardou amerického státu Indiana má být vytvoření společného operačního výcvikového a styčného týmu (OMLT), který bude působit v Afghánistánu. O vytvoření společného slovensko-amerického týmu pod slovenskou vlajkou v Bratislavě v září 2010 jednali náčelník Generálního štábu Ozbrojených sil SR generál Bulík a velitel národní gardy státu Indiana generálmajor R. Martin Umbarger. V případě potřeby povolává Ministerstvo obrany USA příslušníky gardy i do zahraničních operací. V současnosti například působí z národní gardy amerického státu Indiana v Afghánistánu kolem 900 příslušníků, kteří mají základnu v provincii Chóšt. Federální vláda financuje přes 90 % akcí národní gardy, přičemž zbývající podíl přichází do jejich rozpočtu od jednotlivých států. Slovenský příspěvek do výcvikového týmu by měl být v počtu

15 vojáků. K aktuálním požadavkům velení ISAF na přípravu těchto jednotek patří formování jednotek bojové podpory služeb pro operační výcvikové a styčné týmy pod označením CSS OMLT (Combat Service Support Operational Mentor and Liaison Team). Vybudování bezpečnostních sil v Afghánistánu, které budou schopné plnit svoji úlohu, bude podle názorů velících generálů trvat delší dobu, ale je nezbytné pro úspěch mise (Obrana, 6/2010).

Z hlediska přípravy jednotek pro potřeby mezinárodního krizového managementu je pro Slovensko jednou z priorit ze zahraničně-politického hlediska oblast Balkánu. V misi KFOR v Kosovu sloužilo 138 příslušníků OS SR a od roku 1999 se jich v ní vystřídalo přibližně 2000. Působení mise bylo ukončeno v září roku 2010 z důvodu stabilizace bezpečnostních podmínek v oblasti a neuznání Kosova jako samostatného státu Slovenskem. Pouze náklady na odsun, který trval více než měsíc, dosáhly výše 1,5 milionu. eur. Při velitelství KFOR-Střed pracovala i finsko-česko-irsko-slovenská skupina civilně-vojenské spolupráce. Jejím úkolem bylo posuzovat projekty zejména v oblasti školství, zdravotnictví, infrastruktury, podpory malého podnikání a zprostředkovat pomoc při jejich realizaci. Informace byly získávány od styčných monitorovacích týmů a postupovalo se v úzké spolupráci s místní státní správou. K posledním realizovaným projektům patřila dodávka zdravotnických potřeb do zdravotnických středisek, vybudování mostu a dodávka generátorů do několika škol.

Slovensko v rámci vojensko-civilní pomoci přispívá zejména personálně a organizačně, protože rozvojovou pomoc realizuje prostřednictvím ministerstva zahraničních věcí. V rámci CIMIC projektů se nejnověji vyžaduje 30 až 50procentní spolufinancování z domácích zdrojů, aby se tak snižovala závislost místních komunit na KFOR.

V Bosně a Hercegovině do konce roku 2010 působilo ve vojenské operaci Evropské unie EUFOR ALTHEA 40 příslušníků Ozbrojených sil SR, z nichž 35 členů strážní jednotky v Sarajevu mělo na starosti vnitřní ochranu tábora velitelství. Tento prostor mírová mise koncem roku 2010 odevzdala, a proto byl mandát této strážní jednotky v daném roce ukončen. V operaci byla nasazena i slovenská vrtulníková jednotka se dvěma vrtulníky Mi-17 s 33členným leteckým personálem. Čtyři důstojníci OS SR působí na velitelství operace ALTHEA. O dalším osudu a působení této mise jednali již na podzim v roce 2006 ministři obrany Evropské unie ve finském městě Levi. Vydali doporučení upravovat její struktury podle vývoje bezpečnostní situace v zemi a těžiště operace přenést na úkoly spojené s postkonfliktní rekonstrukcí v zemi a s bojem s organizovanou kriminalitou. V současnosti na základě uvedené změny mandátu jednotky došlo k transformaci příspěvku SR ze strážní jednotky na styčný pozorovací tým a nasazení nové schopnosti (LOT – Liaison and Observation Team) v počtu 43 profesionálních vojáků. Zároveň se Slovensko stalo velící zemí části mezinárodní operace ALTHEA v její regionálním koordinačním centru jih (Lead Nation v RCC South).

V mírové operaci OSN UNFICYP na Kypru plní také úkoly společný slovensko-maďarský vojenský kontingent. Slovensko jako vedoucí země v sektoru 4 v operaci OSN od února 2005 aktivně spolupracuje s podřízenou jednotkou obranných sil Maďarské republiky. Vojáci obou zemí dbají na dodržování příměří, přispívají k obnově a udržování práva a pořádku na ostrově. Součástí kontingentu v sektoru 4 jsou i důstojníci chorvatské armády. Slovenští a maďarští vojáci působí na Kypru od roku 2001. V současnosti slovenské zastoupení v této misi představuje 198 vojáků.

5. Příprava bojových skupin BG EU a jejich využití v podmínkách mezinárodního krizového managementu

Vedle nasazení příslušníků OS SR v operacích MKM patřila v uplynulém období k nejvyšším prioritám OS SR příprava a výcvik deklarovaných jednotek a schopností do bojových jednotek /uskupení Evropské unie (BG EU – Battle Group EU). Slovenská republika se tím aktivně zapojila do budování kapacit tzv. evropské obranné a bezpečnostní politiky a přípravou těchto jednotek vytváří základ pro jejich působení v operacích MKM. V rámci této politiky hraje významnou roli poměrně nová koncepce bojových skupin BG EU, která představuje relativně malou, ale vysoce flexibilní a účinnou vojenskou složku, již má EU k dispozici v případě potřeby rychlé reakce na vznikající krize ve světě.

Rozšíření spektra nabídky vojenských schopností pro potřeby EU je v současnosti charakteristické zformováním již druhé bojové skupiny BG EU. Slovenské ozbrojené síly se na výstavbě první bojové skupiny EU podílely s Českou republikou, která byla v pohotovosti (stand by) od 1.7. – 31. 12. 2009. Koncem roku 2009 vyvrcholila více než tříletá příprava druhé slovenské 347členné jednotky bojové skupiny Evropské unie pod polským vedením (POL-DEU-LAT-LIT-SVK BG EU). Společná polsko-německo-lotyšsko-litevsko-slovenská skupina pod vedením Polské republiky byla v operační pohotovosti v prvním pololetí 2010. Celkově se do přípravy a výcviku do obou bojových skupin zapojilo přibližně 800 příslušníků rezortu obrany. Vytvořením těchto skupin jsou úspěšně splněny závazky, které byly přijaty SR v rámci strategie budování evropských bojových skupin v uplynulých letech a je tím vyjádřena aktivní angažovanosti a participace Slovenska na obranné a bezpečnostní politice Evropské unie a konkrétní příspěvek k budování evropských obranných kapacit.

Za největší přínos přípravy těchto jednotek, jak uvádí brigádní generál Pavel Macko, je že: „*Vycvičené jednotky a personál dosáhly nové schopnosti a dovednosti, které nás posouvají dále na cestě k budování moderních a flexibilních sil schopných reagovat spolu se spojenci na měnící se charakter ozbrojených konfliktů a nové bezpečnostní hrozby a výzvy. Spolu s jednotkami přímo působícími v operacích mezinárodního krizového řízení představují ty nejlépe vycvičené jednotky, to nejlepší co v OS SR momentálně máme a jimi vynaložené úsilí bude v maximální míře využito na plnění úkolů v rámci operací MKM.*“ (Obrana, 1/2010, str. 11.)

Slovensko se také v rámci svého působení v podmínkách visehradské skupiny iniciativně zapojilo do diskuze o operacích mezinárodního krizového řízení a možného vzniku společné bojové skupiny EU těchto zemí v časovém horizontu po roce 2015. Podílil se na analýzách a odborných konzultacích připravujících realizaci tohoto záměru. Proto podporuje komplementaritu konceptu NRF (NATO Response Force) a bojových skupin BG EU pro potřeby MKM.

Zvláštní místo v přípravě a působení jednotek OS SR pro potřeby MKM v podmínkách Aliance a EU představuje vzájemná dvoustranná spolupráce a výměna zkušeností OS SR a Armády ČR v této oblasti. Na svém prvním společném zasedání ministři obrany České republiky Alexandr Vondra a Slovenské republiky Ľubomír Galko 22. júla 2010 v Praze věnovali mimořádnou pozornost spolupráci při plnění úkolů obou armád v podmínkách MKM s důrazem na misi ISAF. Slovensko mimo jiné podpořilo a podepsalo během neformálního zasedání ministrů obrany členských zemí NATO 23. 10. 2009

v Bratislavě Deklaraci o další spolupráci při rozvoji vrtulníkových schopností, v rámci níž vede pracovní skupinu Česká republika. Podpisem této deklarace devět členských států NATO projevilo vůli přispět k mnohonárodní iniciativě v oblasti vrtulníků. Vrtulníky zůstávají kritickým požadavkem v operacích pod vedením NATO, zvláště v operaci ISAF v Afghánistánu, kde je nedostatečně rozvinutá dopravní infrastruktura, na přepravu vojsk, výstroje a široké škály materiálů pro působení vojsk horském terénu země. Pracovní skupina pro vrtulníky typu Mi odpovídá za vývoj mnohonárodního transportního programu NATO, který má pomoci zemím, které nemají zdroje na nasazení vlastní dopravní vrtulníkové způsobilosti.

6. Závěr

Příprava a udržení vysokého standardu plnění úkolů Ozbrojených sil SR v probíhajících operacích mezinárodního krizového managementu patří k prioritním úkolům formování jejich obranných kapacit a schopností v současném období. Dopady hospodářské krize, redukce rozpočtových zdrojů rezortu a pozměněná strategie spojenců především v operaci ISAF, zdůrazněná lisabonským summitem NATO, vyžadují zvýšené úsilí a změnu přístupů k formování nových schopností jednotek Ozbrojených sil SR připravovaných pro působení v zahraničních vojenských misích.

Nové požadavky se kladou kromě zvládnutí různých forem bojových činností v podmínkách asymetrického boje na nevojenské činnosti spjaté s přenesením odpovědnosti za obranu, bezpečnost a rozvoj na domácí síly především v operaci ISAF v Afghánistánu.

Vysoká profesionální a odborná úroveň plnění úkolů jednotkami Ozbrojených sil SR v podmínkách mezinárodního krizového managementu oceněna vysokými vojenskými a politickými představiteli NATO, svědčí o tom, že i Slovenská republika přispívá v rámci svých možností ke společnému úsilí Aliance a vystupuje jako spolehlivý a zodpovědný Alianční partner v systému mezinárodního krizového managementu.

Literatura:

- NEČAS, P., UŠIAK, J. *Nový přístup k bezpečnosti státu na počátku 21. století*. Akademie ozbrojených sil generála Milana Rastislava Štefánika, Liptovský Mikuláš, 2010.
- A Secure Europe in a Better World: European Security Strategy (ESS)* [tzv. evropská bezpečnostní strategie – EBS]. Brusel: Rada Evropské unie, 2003.
- Launching EU Battle Groups*. CAMERON, A. (ed), Londýn: Royal United Services Institute, 2007.
- Nová strategická koncepcia NATO: STRATCON 2010*. Bratislava: Slovenská atlantická komisia, 2010, <http://www.stratcon.sk>.
- Obranná a bezpečnostní politika EU. *Obrana*, Bratislava, roč. 15, 2007, č. 7.
- Programové prohlášení vlády*. Bratislava, 2010.
- Ročenka MO SR*, 2007, 2008, 2009. Bratislava.
- Vojenské způsobilosti EU a EDA. *Obrana*, Bratislava, roč. 16, 2008, č. 8.
- Způsobilosti a kapacity EU. *Obrana*, Bratislava, roč. 15, 2007, č. 12.

Ing. Jakub Odehnal, por. Bc. Ladislav Dudek

Užití vícerozměrných statistických metod k hodnocení politického rizika vybraných zemí

INFORMACE

Identifikace potenciálních bezpečnostních rizik odvozených od hrozeb tvoří nedílnou součást soudobé problematiky oblasti mezinárodních bezpečnostních vztahů na počátku 21. století. V obecné ekonomické teorii se pojem riziko používá zejména v souvislosti s nejednoznačností průběhu reálných ekonomických procesů a s nejednoznačností jejich výsledků. [1] V praktických ekonomických disciplínách je snahou možná rizika kvantifikovat a odhadovat jejich výskyt a předvídat tak možné důsledky, pramenící z předcházejících rozhodnutí ekonomických subjektů.

Úvod

Samotné politické riziko je dle [2] definováno jako tzv. riziko teritoriální, jež může danou společnost postihnout ve formě války, občanských nepokojů nebo např. ve formě vynucené změny vlastnických práv. Kvantifikace politického rizika a následně provedená mnohorozměrná klasifikace umožňují vytvořit homogenní skupiny zemí a na základě dílčích složek politického rizika vytvořit reálnou typologii zemí, lišících se dosaženými hodnotami indexu politického rizika.

1. Teoretický přístup ke kvantifikaci politického rizika

Při stanovení definice politického rizika jako možného základu pro jeho kvantifikaci a následné měření je možné vyjít z celé řady definic, publikovaných autory v [3, 4, 5]. Dle [3] a následně i [6] je politické riziko definováno jako široké spektrum událostí v politickém a sociálním prostředí země, které mohou ovlivňovat výkonnost ekonomiky, výkon vlastnických práv a tržní prostředí. Pro pochopení struktury politického rizika, jež může sloužit jako základ pro odvození reálných proměnných, charakterizujících politické riziko sledovaných zemí, je možné využít tzv. Simonovu teorie struktury politického rizika, publikovanou v [6]. Mezi vnitřní faktory politického rizika tak autor [6] řadí: revoluci, občanskou válku, převrat, znárodnění, byrokracii, legislativu, stávky, regulaci a kontrolu cen. Mezi vnější faktory politického rizika pak světové veřejné mínění, změny v aliancích, zahraniční konkurenci a obchodní protekcionismus.

Alternativní klasifikace rizik publikovaná v [7] člení možná rizika na rizika vojenského, politického, ekonomického, ekologického, sociálního a kulturního charakteru. Z hlediska zaměření práce na kvantifikaci politického rizika autor považuje za významná reálná rizika např. možná rizika plynoucí z procesu rozšiřování Evropské unie o nové členské země. Konkrétní vymezení jednotlivých regionů označených za tzv. nová rizika je publikováno např. v The Strategic Defence Review. [8] Obdobně jsou v obecné formě možná bezpečnostní rizika identifikována v dokumentu The Strategic Defence and Security Review [9] v podobě terorismu, nestabilním vývoji v zahraničí, kybernetickém

terorismu, přírodní katastrofy, energetické bezpečnosti, organizovaného zločinu, migrace a kontroly zbrojení.

Empirický přístup k měření politického rizika je možno nalézt jako publikační výstup např. v [3] nebo [5]. Autoři obou publikací vychází z kvantifikace politického rizika, provedené jako výsledek expertního šetření společností PRS Group, publikovaného v databázi. [10]. Metodologie hodnocení politického rizika vychází z kvantifikace následujících dvanácti proměnných (stabilita vlády, socioekonomické podmínky, investiční profil, vnitřní konflikt, vnější konflikt, korupce, role armády v politice, náboženská napětí, právo a pořádek, etnické napětí, demokratická odpovědnost a kvalita byrokracie). Proměnné stabilita vlády, socioekonomické podmínky, investiční profil, vnitřní a vnější konflikt se dle metodologie [10] podrobněji člení na dílčí subfaktory zobrazené v tab. 1.

Tab. 1: Struktura dílčích subfaktorů politického rizika dle PRS Group

Stabilita vlády	Socioekonomické podmínky	Investiční profil	Vnitřní konflikt	Vnější konflikt
Soudržnost vlády	Nezaměstnanost	Hospodářská proveditelnost	Občanská válka	Válka
Síla legislativní moci	Spotřebitelská důvěra	Repatriace zisků	Terorismus	Přeshraniční konflikt
Podpora veřejnosti	Chudoba	Zpoždění plateb	Občanské nepokoje	Zahraniční útlak

Pramen: [10]

Kvantifikovaná proměnná **stabilita vlády** měří schopnost vlády dodržovat a plnit stanovený vládní program společně se schopností vlády vládnout v hodnocených zemích po dobu volebního období. Proměnná označená jako **socioekonomické podmínky** odráží obecnou spojenost s realizovanou hospodářskou politikou vlád jednotlivých zemí. Případná nespokojenost tak může být interpretována jako situace, kdy je pravděpodobnost změny vládní politiky případně jejího pádu vyšší, což přispívá k možnému růstu hodnot politického rizika. **Investiční profil** zemí je hodnocen prostřednictvím možných rizik vyvlastnění, zdanění, repatriací a náklady práce. Rizika vzniků možných **konfliktů (vnitřních a vnějších)** jsou hodnocena prostřednictvím kvantifikace politického násilí v zemích (**vnitřní konflikt**) a prostřednictvím rizika zahrnujícího řadu možností jakými jsou obchodních omezení, embargo, ozbrojené hrozby a riziko vypuknutí války (**vnější rizika**). Proměnná **korupce** negativně ovlivňující ekonomické prostředí jednotlivých zemí je hodnocena zejména v podobě rizika tajného financování politických stran, možného propojení politiky a podnikání či v podobě existence určitých recipročních výhod mezi jednotlivými skupinami.

Proměnná hodnotící **roli armády** v politice je zaměřena zejména na hodnocení tzv. militantních režimů, jež mohou představovat vysoké potenciální riziko. Pravděpodobnost občanské války vzniklé z důvodu převahy jedné náboženské skupiny ve vládě a společnosti je hodnocena prostřednictvím proměnné **náboženské napětí**. Neutrannost právního systému a schopnost obyvatel dodržovat zákony dané země tvoří hlavní dvě složky další sledované proměnné označené jako **právo (zákon) a pořádek**. Proměnná **etnické napětí** hodnotí možné napětí vzniklé mezi rozličnými národnostními a jazykovými skupinami v zemích. **Demokratická odpovědnost** hodnotí odpovědnost vlády vůči voličům. Poslední proměnná označená **kvalita byrokracie** hodnotí byrokracii z hlediska její kvality a možné její obměně při změně vlády. Jako rizikové jsou označeny země, kdy v případě změny vlády dochází i k razantním změnám v byrokracii a k výrazným omezením jejich možností. [6]

Dílčí proměnné indexu politického rizika, tvořeného všemi dvanácti proměnnými, mohou nabývat maximálních hodnot lišících se pro každou proměnnou následovně: stabilita vlády (max. 12 bodů), socioekonomické podmínky (max. 12 bodů), investiční profil (max. 12 bodů), vnitřní konflikt (max. 12 bodů), vnější konflikt (max. 12 bodů), korupce (max. 6 bodů), role armády v politice (max. 6 bodů), náboženská napětí (max. 6 bodů), právo a pořádek (max. 6 bodů), etnické napětí (max. 6 bodů), demokratická odpovědnost (max. 6 bodů) a kvalita byrokracie (max. 4 body).

Na základě takto stanovené škály pro každou sledovanou proměnnou je možné vysoké (nízké) hodnoty dílčí proměnné interpretovat jako nízké (vysoké) riziko. Souhrnný index politického rizika lze pak interpretovat na škále: a) velmi vysoké riziko (0 – 49,9), b) vysoké riziko (50 – 59,9), c) střední riziko (60 – 69,9), nízké riziko (70 – 79,9), velmi nízké riziko (více než 80). V rámci datového souboru prezentovaného v [10] je možné vybraná data analyzovat v časové řadě od roku 1984 a v aktuální podobě analyzovaný soubor poskytuje charakteristiku 140 zemí.

Ze Simonovy teorie struktury politického rizika znázorněné tab. 2, je patrná jistá shoda mezi vnitřními faktory politického rizika publikovanými v [6], a dílčími faktory politického rizika (Kvalita Byrokracie, Právo (zákon) a pořádek, Vnitřní konflikty). Proměnné publikované v databázi [10] prezentující dílčích dvanáct faktorů politického rizika tak tvoří základ pro mnohorozměrnou analýzu sledovaných 140 zemí, provedenou v následující části textu.

Tab. 2: Struktura politického rizika

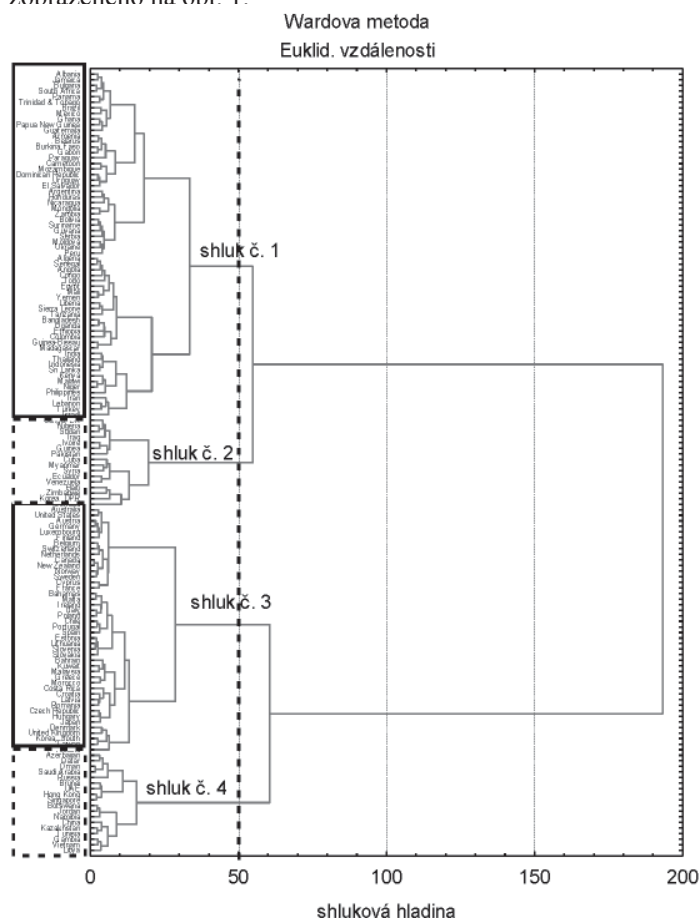
	Vnitřní faktory politického rizika	Subfaktory politického rizika	Vnější faktory politického rizika	Subfaktory politického rizika
Faktory na makroekonomické úrovni	byrokracie	kvalita byrokracie	světové veřejné mínění	
	legislativa	právo a pořádek	změny v aliancích	
	revoluce	interní konflikty		
	občanské války			
	převraty			
	znárodnění			
Faktory na mikroekonomické úrovni	stávky a jiné formy protestu		zahraniční konkurence	
	regulace		obchodní protekcionismus	
	kontrola cen			

Pramen: [6]

2. Užití shlukové analýzy ke klasifikaci vybraných zemí na základě hodnot indexu politického rizika

Proměnné (stabilita vlády, socioekonomické podmínky, investiční profil, vnitřní konflikt, vnější konflikt, korupce, role armády v politice, náboženské napětí, právo (zákon) a pořádek, etnické napětí, demokratická odpovědnost a kvalita byrokracie), popsané v předcházejících odstavcích charakterizující sledované země prostřednictvím indexu politického rizika, tvoří vstupní datovou matici pro následně provedenou mnohorozměrnou analýzu. Z použitých datových souborů je dobře patrný vícerozměrný charakter použitých dat, vyžadující jejich zpracování prostřednictvím tzv. mnoho-rozměrných statistických metod [11, 12]. Jako vhodná metoda pro zpracování takto

popsaných vstupních dat byla autory vybrána metoda shlukové analýzy, umožňující hodnocených 140 zemí klasifikovat do homogenních skupin zemí (shluků) s podobnými hodnotami jednotlivých proměnných. Obecným cílem shlukové analýzy je tedy dle [12] dosáhnout stavu, kdy objekty uvnitř shluku jsou si podobné co nejvíce a s objekty z různých shluků co nejméně. Výsledky shlukovacího algoritmu teoreticky popsaného např. v [11 a 12], jsou graficky zachyceny prostřednictvím tzv. dendrogramu, graficky zobrazeného na obr. 1.

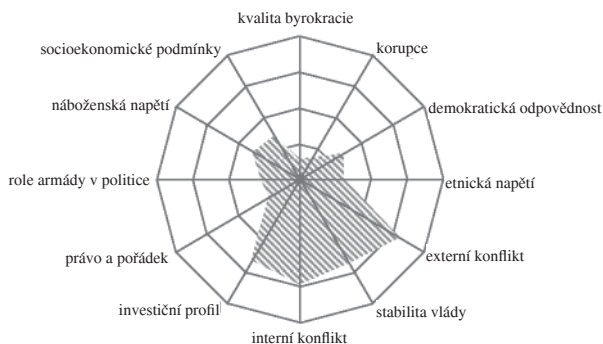
Obr. 1: Dendrogram

Pramen: vlastní zpracování

Z obr. 1 je dobře patrný výsledek klasifikace (Wardova metoda, euklidovská vzdálenost), provedené na shlukové hladině $h=150$. Analyzovaných 140 zemí se na základě výsledků shlukové analýzy přirozeně klasifikuje do dvou nestejně početných shluků. Snížením shlukové hladiny na úroveň $h=50$ je možné získat podrobnější výsledek klasifikace, vytvářející čtyři shluky (skupiny), interpretované v následující části textu.

První shluk, znázorněný obr. 2, je tvořen 62 zeměmi. Z obrázku 2 znázorňujícího průměrné hodnoty sledovaných proměnných u prvního shluku zemí je patrné, že nejnižší hodnoty signalizující potenciální vysoké riziko, je možné pozorovat zejména u ukazatelů kvality byrokracie a korupce. Naopak nejvyšších průměrných hodnot tento shluk dosahuje v případě hodnocení rizika vnějšího konfliktu.

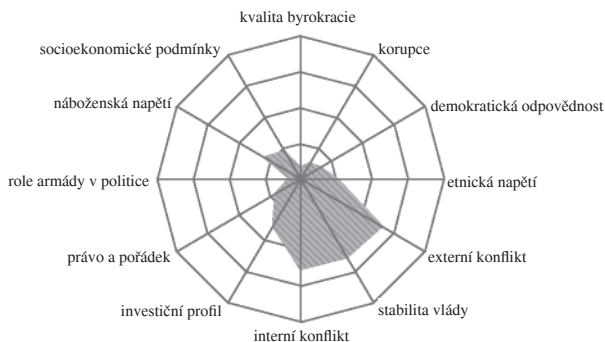
Z hlediska hodnocení potenciálních hrozeb vnějšího a vnitřního konfliktu je významné sledovat strukturu 1. shluku, jež je tvořen zeměmi (např. Kongo, Srí Lanka, Etiopie, Izrael), které v průběhu konce 20. století a počátku 21. století byly přímo postihnuty ozbrojenými konflikty nemalého rozsahu. Mezi země indikující nejvyšší potenciální hrozby vnějších a vnitřních konfliktů v rámci 1. shluku však můžeme řadit Etiopii (vnější konflikt 7,58, vnitřní konflikt 7), Írán (6,5 8,45), Izrael (6 7,5). Především tyto země tak svými hodnotami snižují průměrnou hodnotu u těchto proměnných. Z hlediska proměnných, vykazující nejnižší hodnoty (vysoké riziko), tedy u proměnných kvality byrokracie a korupce, je možné pozorovat nízké hodnoty především u zemí bývalého Sovětského svazu, zemí subsaharské Afriky a Latinské Ameriky.

Pramen: vlastní zpracování

Obr. 2: Průměrné hodnoty sledovaných proměnných u shluku č. 1

vaných dílčích proměnných. Extrémní hodnoty jsou patrné u proměnných role armády v politice, kvalita demokracie a korupce, a to zejména u Somálska, Súdánu, Iráku, Konga a Koreje. U prvních čtyř vyjmenovaných zemí se tak jedná o země, které byly postiženy občanskou válkou (Súdán) a ozbrojenými konflikty (Somálsko, Kongo, Irák). Z hlediska možných hrozeb interního konfliktu je nejnižší hodnota (5,9) patrná u Súdánu, který však dlouhodobě patří mezi nejméně stabilní africké země. Dle [7] si tak např. boje v Dárfúru vyžádaly desetitisíce obětí a téměř jeden a půl milionů obyvatel ztratilo v průběhu konfliktu domov. Extrémně nízké hodnoty jsou patrné v případě Konga, Somálska a Haiti i u proměnné označené jako socioekonomické podmínky. Srovnáním hodnot uvedených zemí se základní makroekonomickou proměnnou charakterizující hrubý domácí produkt na obyvatele, je tak patrná velmi nízká životní úroveň obyvatel odrážející se v analyzovaných datech.

Pramen: vlastní zpracování

Obr. 3: Průměrné hodnoty sledovaných proměnných u shluku č. 2

Třetí shluk představuje skupiny převážně evropských zemí, zemí Severní Ameriky, Austrálie. Jedná se tak o skupinu zemí s nejvyššími hodnotami indexu politického rizika, tedy s hodnotami identifikujícími nejnižší riziko u sledovaných proměnných. Ve srovnání se zbylými shluky jsou vyšší hodnoty patrné zejména u ukazatele socioekonomických podmínek a investičního profilu, tedy ukazatelů ekonomického charakteru jednotlivých zemí. U většiny zemí, tvořících tento shluk, se tak jedná o země s rozvinutou tržní ekonomikou, dosahujících v rámci základního makroekonomického ukazatele hrubého domácího produktu nejvyšších hodnot.

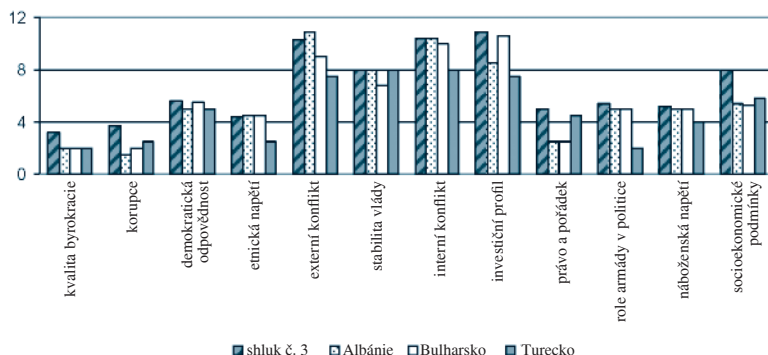
Pramen: vlastní zpracování

Obr. 4: Průměrné hodnoty sledovaných proměnných u shluku č. 3

ostatním vytvořeným shlukům. Jedná se o země ekonomicky vyspělé (vysoká hodnota proměnné socioekonomické podmínky) s nízkým investičním rizikem pro potenciální investory (vysoká hodnota proměnné investiční profil) a s nízkým rizikem možných vnitřních a vnějších konfliktů. Výsledky členských států tak odpovídají i základnímu požadavku na rozšiřování Severoatlantické aliance deklarovaném v podobě funkčního demokratického politického systému založeném na fungující tržní ekonomice.

Albánie, Turecko a Bulharsko jako členské země jsou z výsledků shlukové analýzy klasifikovány do prvního shluku, tedy do shluku zemí s nižšími hodnotami proměnných, charakterizujících vyšší politické riziko u sledovaných zemí.

Obr. 5 zobrazuje srovnání průměrných hodnot proměnných třetího shluku s hodnotami zemí Severoatlantické aliance (Albánie, Bulharsko, Turecko) klasifikovanými

Pramen: vlastní zpracování

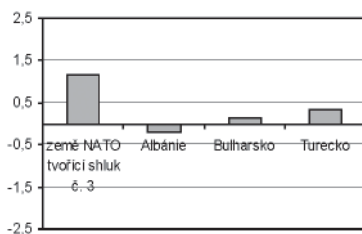
Obr. 5: Srovnání hodnot zkoumaných proměnných shluku č. 3 a vybraných zemí

do 1. shluku. Z obrázku je tak zřejmý rozdíl zejména u proměnných kvalita byrokracie, korupce a socioekonomické podmínky. Rozdíl v uvedených proměnných signalizující možnou příčinu odlišného výsledků klasifikace je možné verifikovat prostřednictvím srovnání alternativních ukazatelů charakterizujících původní proměnné.

Alternativní data hodnotící proměnnou kvalitu demokracie je založeno na šetření Světové banky v rámci projektu Governance Matters [13, 14]. Proměnná hodnotící efektivitu vlády nabývá hodnot z intervalu -2,5 až 2,5 a vyšší hodnota je interpretována jako lepší výsledek. Z obrázku 6 tak pozorujeme shodu s výsledky původní proměnné hodnotící kvalitu byrokracie u shluku zemí NATO a u zbylých členských zemí Albánie, Bulharska a Turecka, jež dosahují nižšího ohodnocení, odpovídající vyššímu riziku neefektivního vládnutí.

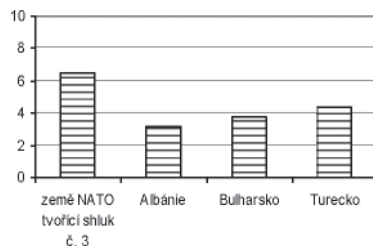
V případě druhé použité alternativní proměnné hodnotící míru korupce v jednotlivých zemích autoři pro dodatečné srovnání vychází z dat publikovaných Transparency International [4] hodnotících tzv. index vnímání korupce u 180 zemí. Srovnáním s původními hodnotami je patrný rozdíl mezi členskými státy Severoatlantické aliance klasifikovanými do shluku č. 3 a Albánií, Bulharskem a Tureckem.

Obdobný rozdíl jako u těchto dvou zmíněných proměnných je možné pozorovat i u makroekonomické proměnné hrubý domácí produkt na obyvatele, kde zejména Albánie a Bulharsko výrazně zaostávají za zbylými státy Severoatlantické aliance. Rozdíly identifikované mezi těmito třemi proměnnými tak mohou být příčinou odlišné klasifikace Albánie, Bulharska a Turecka do shluku č. 1 jako shluku s vyšším potenciálním politickým rizikem oproti zbylým členským zemím NATO.

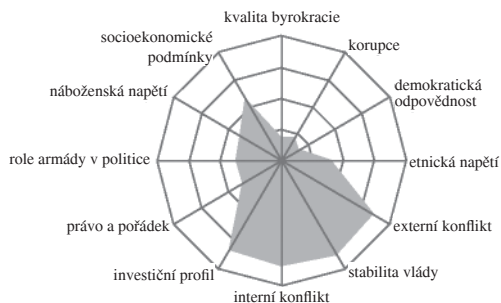
Pramen: vlastní zpracování

Obr. 6: Srovnání proměnné hodnotící kvalitu demokracie u vybraných zemí

Pramen: vlastní zpracování

Obr. 7: Srovnání proměnné hodnotící index vnímání korupce u vybraných zemí

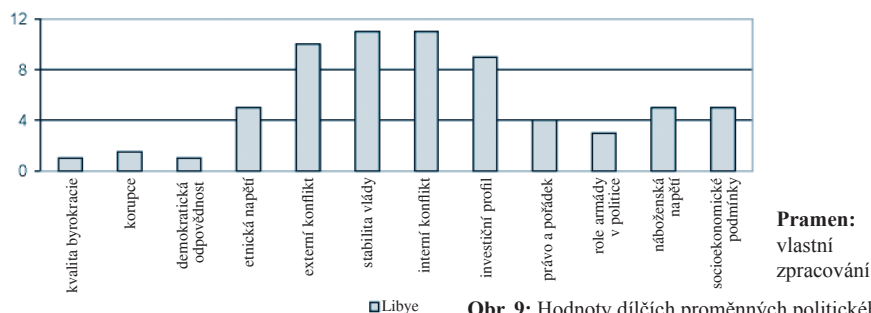

Pramen: vlastní zpracování

Obr. 8: Průměrné hodnoty sledovaných proměnných u shluku č. 4

Čtvrtý samostatný shluk je tvořen 18 zeměmi. Bližším pozorování průměrných hodnot tohoto shluku je možné pozorovat rizika zejména u proměnné demokratické odpovědnosti, korupce a kvality byrokracie. Z hlediska právě probíhajícího konfliktu na africkém kontinentu je zajímavá zejména přítomnost Libye v tomto shluku, jejíž bližší charakteristika je zobrazena na obrázku 9.

Z hlediska Libye, hodnocené na základě datových souborů z roku 2009, je zřejmé vysoké riziko u proměnných kvalita demokracie, korupce a demokratická odpovědnost. Nízké hodnoty tak zřejmě odrážejí dlouhodobý režim vládnutí v Libyi. V souvislosti se současnými nepokoji, vzniklých v návaznosti na nepokoje, protesty a demonstrace v ostatních afrických arabských zemích, není překvapivé, že proměnná hodnotící riziko vnitřního konfliktu nenaznačuje pro sledovaný rok 2009 svou hodnotou vyšší riziko.

Obr. 9: Hodnoty dílčích proměnných politického rizika (Libye)

Z výsledků mnohorozměrné klasifikace vybraných zemí je patrné jejich rozdělení do 4 vytvořených shluků. Na základě vytvořených 12-úhelníků graficky zobrazených na obrázcích 2, 3, 4 a 8 a z vypočteného obsahu jejich ploch je patrné, že jako skupina s nejnižším potenciálním politickým rizikem se jeví skupina zemí shluku č. 3 (obsah plochy = 140), tedy skupiny tvořené především členskými zeměmi NATO. Dále pak shluk č. 4 (obsah plochy = 129), shluk č. 1 (obsah plochy = 90) a jako nejrizikovější se jeví skupina zemí ve shluku č. 2 (obsah plochy = 55). Shluk je tvořen zeměmi: Severní Korea, Zimbabwe, Haiti, Venezuela, Ekvádor, Sýrie, Barma, Kuba, Pákistán, Guinea, Pobřeží slonoviny, Irák, Súdán, Nigérie a Kongo.

3. Srovnání výsledků mnohorozměrné klasifikace s výsledky publikovanými PRS Group

Výsledky prezentované v předcházejících odstavcích v podobě průměrných hodnot proměnných hodnotící složky politického rizika skupin zemí, mohou být porovnány s výsledným pořadím, prezentovaným v podobě zjištěných hodnot politického rizika společností PRS Group. [10]. Tabulka na str. 119 prezentuje srovnání výsledků, kdy v prvním sloupci tabulky jsou zařazeny země, které jsou dle metodiky PRS označeny jako země s velmi vysokým rizikem a ve druhém sloupci jsou znázorněny země, které jsou klasifikovány pomocí shlukové analýzy jako země s vysokým rizikem. Rozdíly u obou srovnávaných klasifikací jsou znázorněny tučně.

Závěr

Výsledek klasifikace zemí na základě hodnot politického rizika, kvantifikovaného prostřednictvím empirických dat, získaných z databáze, [10] zobrazuje rozdíly mezi analyzovanými zeměmi, identifikované z výsledků shlukové analýzy. Jako vstupní proměnné

Tab. 3: Vzájemné srovnání klasifikačních výsledků

Země s velmi vysokým rizikem (dle metodiky PRS)	Země s velmi vysokým rizikem (dle výsledků shlukové analýzy)
Venezuela, Barma, Pákistán, Nigérie, Guinea, Pobřeží slonoviny, Súdán, Haiti, Zimbabwe, Irák, Kongo, Somálsko	Somálsko, Korea , Zimbabwe, Haiti, Venezuela, Ekvádor , Sýrie , Barma, Kuba , Pákistán, Guiana, Pobřeží slonoviny, Irák, Súdán, Nigérie, Kongo

Pramen: vlastní zpracování

byla autory použita data, hodnotící dílčí proměnné indexu politického rizika, sestávajícího se z následujících proměnných: stabilita vlády, socioekonomické podmínky, investiční profil, vnitřní konflikt, vnější konflikt, korupce, role armády v politice, náboženské napětí, právo (zákon) a pořádek, etnické napětí, demokratická odpovědnost a kvalita byrokracie.

Analyzovaných 140 zemí bylo prostřednictvím shlukové analýzy (Wardova metoda, euklidovská vzdálenost) klasifikováno na snížené shlukovací hladině do čtyř homogenních shluků. Vytvořené skupiny zemí byly hodnoceny pomocí grafického znázornění n-úhelníků a prostřednictvím vypočtené plochy zobrazeného obrazce. Mezi země hodnocené jako země s nejnižším politickým rizikem byly označeny členské země Severoatlantické aliance (s výjimkou Albánie, Bulharska a Turecka) s nejnižší hodnotu vypočtené plochy. Nejvyšší hodnotu vypočtené plochy dosahují země, označené na základě výsledků shlukování jako nejvíce rizikové (Somálsko, Korea, Zimbabwe, Haiti, Venezuela, Ekvádor, Sýrie, Barma, Kuba, Pákistán, Guinea, Pobřeží slonoviny, Irák, Súdán, Nigérie, Kongo).

Příspěvek vznikl za podpory projektu specifického výzkumu SV10-FEM-K102-01-ODE.

Poznámky k textu a literatura:

- [1] ŽÁK, M. *Velká ekonomická encyklopedie*. 2. rozš. vyd. Praha: Linde, 2002. 887 s. ISBN 8072013815.
- [2] HINDLS R., HOLMAN R., HRONOVÁ S. *Ekonomický slovník*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2003. 519 s. ISBN 8071798193.
- [3] HOWELL, L.D. *Political Risk Assessment: Concept, Method and Management*. The PRS Group. Inc. New York, 2001.
- [4] *Transparency International Česká republika*, o.p.s., online, 2011, cit. 2011-02-20, dostupné na [www: http://www.transparency.cz/doc/publikace/indexy/cpi_2009/cpi2009.xls](http://www.transparency.cz/doc/publikace/indexy/cpi_2009/cpi2009.xls); <http://www.transparency.cz/index.php?lan=cz&id=2980>.
- [5] ŽÁK, M. Kvalita správy: hodnocení a měření. *Working Paper CES VŠEM 13*. Praha: CES VŠEM, 2005.
- [6] ŽÁK, M. Politické riziko v tranzitivních ekonomikách a v Evropské unii. *Politická ekonomie*, Praha, VŠE, 2005, vol. 53, no. 1, s. 3-30. ISSN 0032-3233.
- [7] EICHLER, J. *Mezinárodní bezpečnost v době globalizace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009. 327 s. ISBN 9788073675400.
- [8] BALABÁN M., DUCHEK J., STEJSKAL L. *Kapitoly o bezpečnosti*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007. 428 s. ISBN 9788024614403.
- [9] *The Strategy Defence and Security Review*, cit. 2011-02-20, dostupné na [www: <http://www.parliament.uk/briefingpapers/commons/lib/research/briefings/snia-05592.pdf>](http://www.parliament.uk/briefingpapers/commons/lib/research/briefings/snia-05592.pdf).
- [10] PRS Group, *International Country Risk Guide*, cit. 2010-09-03, dostupné na [www: https://www.prs-group.com/CountryData.aspx](https://www.prs-group.com/CountryData.aspx).
- [11] HEBÁK P., HUSTOPECKÝ J., MALÁ I. *Vícerozměrné statistické metody*. Praha: Informatorium, 2005, 1. vyd., 239 s. ISBN 8073330369.
- [12] STANKOVIČOVÁ I., VOJTKOVÁ M. *Viacrozměrné statistické metody s aplikáciami*. 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2007. 261 s. ISBN 9788080781521.
- [13] KAUFMANN D., KRAAY A., MASTRUZZI M. Governance Matters IV: Governance Indicators for 1996-2004. Washington, D.C., World Bank 2005 (*Working Paper* No. 3630).
- [14] *The Worldwide Governance Indicators (WGI) Project*, cit. 2011-02-20, dostupné na [www: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/pdf/wgidataset.xls>](http://info.worldbank.org/governance/wgi/pdf/wgidataset.xls).

Motto: „Jeden z nejdůležitějších aspektů vojenských problémů se jeví aspekt ekonomický: efektivní rozdělení a využití zdrojů.“

Charles J. Hitch a Rolland McKean

Smyslem následujícího příspěvku je poukázat na možnosti, jak nastavit systém ekonomického řízení rezortu MO, aby nebyl ještě více zbyrokratizován (to je zátěž každého systému), ale aby umožňoval veliteli se zdroji skutečně hospodařit (musí mít kvalitní ekonomické informace pro přijímání vojensko-odborných rozhodnutí) a aby např. také každý odborný orgán nesl plnou odpovědnost za svou oblast. Velitel odpovídá za rozhodnutí, k němuž mu odborník připraví podklad. Za odbornou činnost musí ale odpovídat odborný orgán (rozumná decentralizace pravomoci), rozhodne vždy velitel (bez oslabení pravomoci).

Úvod

Důsledky realizovaných vládních škrtů ve veřejných rozpočtech mají více než kdy dříve negativní dopad na utváření schopností ozbrojených sil (OS) především v tom smyslu, že snižování rozpočtu kapitoly Ministerstva obrany (MO) se jako výrazné omezení bude promítat do plnění stanovených cílů jak v oblasti **nákupu majetku a pořízení služeb**, což se již stalo letitým, tradičním přístupem ke zdrojovým restrikcím, tak i **do personální situace**.

Jako předpokládané **dopady na schopnosti** lze očekávat nejen nedostatečné zajištění materiálem a službami ve většině **funkčních oblastí**, [1] ale i v daném okamžiku nenahraditelné ztráty personálu, občanských zaměstnanců, vojáků, kteří mohou mít nejvyšší předpoklady k uplatnění se na trhu práce. [2]

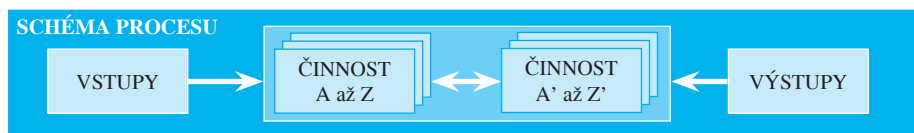
Odvrácenou stranou propagovaných masivních úspor tedy bude zvýšení míry nepříznivých podmínek pro plnění stanovených úkolů, které se projeví podfinancováním potřeb a demotivací personálu. Tyto zhoršené podmínky vstupují do procesů a ovlivňují kvalitu a objem výstupů.

Nejobtížnější situaci lze předpokládat tam, kde je realizován **přímý výkon**, tedy na stupni vojenského útvaru a zařízení (dále jen útvaru), jehož hospodaření je v účetní struktuře na pozici **nákladového střediska**. [3] Avšak, ani za těchto podmínek nikdo především z velitele, ředitele či náčelníka (dále jen velitele) útvaru nesejme odpovědnost za plnění stanovených úkolů, a to s reálnou nutností **nakládat s omezenými prostředky co nejeekonomičtěji**, tzn. s co nejvyšší mírou racionality ve všech oblastech činností útvaru. Ve struktuře manažerských činností velitele tak nabývá velmi významné místo **ekonomické řízení**, které je nemyslitelné bez odpovídajících znalostí principů ekonomického rozhodování.

Odpovědnost za úkoly a zdroje

Posláním každého útvaru jako součásti organizační složky státu Ministerstvo obrany je přispívat k plnění cílů rezortu MO realizací stanovených úkolů a opatření (dále jen úkoly). Tyto cíle a úkoly plynou ze základního, trvalého úkolu ozbrojených sil, stanoveného v § 9 zákona č. 219/1999 Sb., *o ozbrojených silách České republiky* (dále jen ČR), tj. připravovat se k obraně ČR, bránit ji proti vnějšímu napadení a současně plnit úkoly vyplývající z mezinárodních smluvních závazků ČR o společné obraně proti napadení. Z hlediska vazby na plnění uvedeného základního úkolu OS je právě útvar tím místem, kde se v plném rozsahu požadavků zajišťuje komplexní výcvik jak jednotlivce, tak jednotek pro jejich použití v národním i v aliančním zájmu na vlastním území a v zahraničí. [4]

Z hlediska *procesního řízení* je možné na úkoly OS nahlížet jako na **systém procesů**. Strukturu tohoto systému tvoří procesy *hlavní* (klíčové), *řídící* a *podpůrné*. [5] Jejich společným obecným základem je **proces transformace** přidělených prostředků (vstupů) na požadovanou úroveň schopností OS (výstupů), zajišťujících plnění stanovených cílů obrany.

Zdroj: vlastní

Obr. 1: Obecné schéma procesu podle ČSN EN ISO 9001:2001.

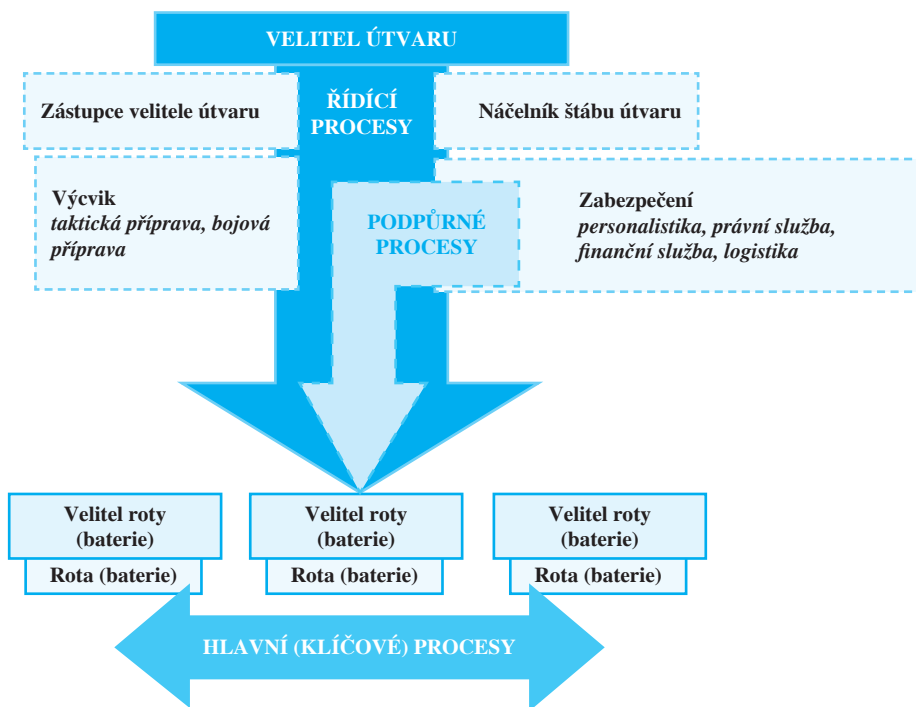
V zájmu dosažení koordinovaného průběhu plnění příslušných aktivit se systém procesů rozšiřuje o úroveň subprocessů. Do tzv. oblasti **hlavních procesů**, tj. do oblasti procesů „Výstavba a příprava ozbrojených sil ČR“ a do oblasti procesů „Použití ozbrojených sil ČR“, [6] patří výcvik jednotek i jednotlivce, působení v zahraničních misích nebo nasazení vojsk při živelních pohromách. Pro jejich koordinované plnění musí u útvaru souběžně probíhat subprocessy v oblasti **procesů řídicích**, kam patří zejména plánování, řízení a kontrolní činnost, a v oblasti **procesů podpůrných**, kam spadá např. logistické či finanční zabezpečení, při kterém se zohledňuje dosažení optimální úrovně hospodárnosti a účinnosti při účelné realizaci opatření a úkolů (aktivit) v rámci hlavních a řídicích (sub)procesů.

Popisem úkolů z hlediska procesního řízení směřuje tato část k definování odpovědnosti velitele útvaru a jemu podřízených osob za *hospodárné* (z ekonomického hlediska) a za *účelné* (z vojenského hlediska) nakládání s vyčleněnými prostředky v jednotlivých (sub)procesech.

Při určitém zjednodušení lze schematicky vyjádřit (sub)procesy u útvaru jako na obr. 2 (str. 122).

Za **průběh procesu a jeho výsledek** odpovídá jeho manažer (velitel, zástupce velitele, náčelníci). Můžeme odvodit, že:

- za **procesy řídicí** odpovídají ve své přímé podřízenosti **velitelé na všech stupních** (prapor, rota, četa, družstvo) s tím, že velitelé nižších stupňů odpovídají nadřízenému veliteli za průběh subprocessu ve své působnosti,

Zdroj: vlastní

Obr. 2: Zjednodušené vyjádření (sub)procesů ve struktuře útvaru.

- za **proces hlavní (klíčový)** na úrovni své působnosti (v rozsahu jemu zadaného úkolu nebo subprocessu) odpovídá velitel jednotky (roty či baterie) veliteli útvaru,
- za **procesy (subprocesy) podpůrné** odpovídají ve své působnosti jednotliví příslušníci štábu, např. náčelník logistiky za logistické zabezpečení, personalista za personální práci, finanční orgán za finanční zabezpečení, právní poradce za právní problematiku.

Za všechny procesy, respektive za jejich realizaci a kvalitní výsledky (transformaci vstupů ve výstupy) však v konečném důsledku odpovídá **velitel útvaru**, z jehož úrovně je každý proces řízen či koordinován od počátku až do konce. K tomu má nedílnou velitelskou pravomoc, kterou vykonává prostřednictvím štábu a organických jednotek za pomoci rozkazů. Velitel útvaru se nemůže věnovat pouze řídicímu procesu nebo jen řízení klíčového procesu přípravy a nasazení jemu podřízených jednotek, protože je současně v **postavení osoby oprávněné jednat za útvar** v rozsahu pověření, kterým jej statutární orgán (ministr obrany) pověřil vybranými pravomocemi (ve vnitřním předpise či v písemném pověření).

Velitel útvaru tedy prokazuje, jak svou řídicí a koordinační činností v těchto procesech zabezpečil transformaci poskytnutých vstupů na průkazně kvalitní výstupy. Je **odpovědný prakticky za všechny funkční oblasti** [7] života útvaru, které lze z jeho úrovně ovlivnit (netýká se např. tvorby doktrín – mimo působnost), a jeho pozice je

upravena tzv. *regulátory řízení* se stanovením jasných pravidel. [8] U regulátorů však zůstává diskutabilní oblastí jejich *kvalita* (srozumitelnost, vzájemná provázanost, vazba na racionalitu hospodaření apod.) a *kvantita* (nadměrné množství způsobuje nepřehlednost pravidel a postupů, jejich přemíra působí kontraproduktivně vůči prostoru pro tvůrčí přístup).

Fungování útvaru v rámci tak složitého „organismu“ s byrokratickou strukturou, jakým je rezort MO, klade velkou odpovědnost na velitele a jeho podřízené, kteří ve své působnosti zprostředkovávají **odborné řízení** a garantují kvalitní znalost i právní názor. To vyžaduje stabilizaci systému pravidelné vojensko-odborné přípravy (formou účelových kurzů či odborných shromáždění). Tím se významně sníží rizika pochybení, jejichž závažnost je nejvyšší při právních úkonech s často nevratnými důsledky. V následující tabulce je příklad některých subprocesů (jejich činností) ve vazbě na personál a hospodaření s prostředky.

Tab.: Příklad (sub)procesů a činností ve vazbě na personál a hospodaření s prostředky

VSTUPY	(SUB)PROCES / ČINNOSTI	VÝSTUPY
Personál (VZP a o. z.)		
pracovní výkon	výcvik /instruktor vs. cvičící/ <i>plnění úkolů zahraniční mise - příprava, nasazení do mise, plnění operačního úkolu</i>	vycvičenost personálu splnění úkolů mise
hodnocení úrovně práce	<i>personální opatření</i> – provedení personál.pohovoru (záznam, rozkaz)	odměny, tresty, vydání platového výměru
reorganizace útvaru	<i>hromadné propouštění personálu</i> (jednání s odbory, s úřadem práce, zpracování výpovědí a pers. rozkazů)	snížení stavu personálu (VZP, o.z.)
Majetek		
položky akvizičního plánu decentrálních dodávek (APDD) pokryté rozpisem rozpočtu	<i>nákup majetku dle zákona o veřej. zakázkách (č. 137/2006 Sb.)</i> – výběr. řízení, uzavř. smlouvy, evidence, fin. kontrola, převzetí maj., úhrada faktur	majetek nakoupený k užívání
soupis majetku (účetní stav) majetek užívaný útvarem (skutečný stav)	<i>inventarizace</i> (zjištění a porovnání skutečného stavu se stavem účetním, zjištění rozdílů, zpracování zápisu)	znalost skutečného stavu majetku, soulad s účetní evidencí, „obraz“ o stavu hospodaření s majetkem
Finanční prostředky [9]		
uživatelské požadavky akvizičních potřeb (UPAP) k rozvoji schopností	<i>proces tvorby střednědobého plánu (SDP)</i> – plánování investičních potřeb	zplánované UPAP (1. rok SDP v rozpočtu – položky v APCD)
požadavky na finanční prostředky pro udržování schopností útvaru	<i>proces přípravy podkladů pro návrh státního rozpočtu kapitoly 307-MO</i> (potřeby z ostatních běžných výdajů)	rozpis rozpočtu (finanční zajištění centrálně/decentrálně hrazených potřeb k udržování schopností)
požadavky na změnu nebo navýšení limitů rozpočtu	<i>návrh rozhodnutí o rozpočtovém opatření</i> – věcný důvod, posouzení	provedení požadované změny v rozpočtu útvaru

Zdroj: vlastní

Hospodaření s prostředky a postavení velitele útvaru

V rámci procesů, kde se realizují cíle, opatření a úkoly (vůči schopnostem), dochází tedy (dle výše uvedené tabulky) k **hospodaření s prostředky**, přičemž vznikají **náklady** spotřebou práce (výkon služby vojáka, pracovní činnost občanského zaměstnance), věcných prostředků (spotřeba či opotřebení vojenského materiálu a techniky) a finančních prostředků (zpravidla) z rozpočtu (provoz majetku, nákup materiálu a služeb).

Smyslem soustředění pozornosti na **hospodaření s prostředky** je:

1. na jedné straně již zmíněná nutnost **nakládat s omezenými zdroji co nejeekonomičtěji** (velitel si uvědomuje *vzácnost ekonomických statků a omezenost zdrojů*), [10]
2. na druhé straně **dodržování závazných regulátorů**, z nichž nejvýznamnější jsou zákony č. 218/2000 Sb., *o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů* (rozpočtová pravidla), zákon č. 219/2000 Sb., *o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích*, a zákon č. 320/2001 Sb., *o finanční kontrole ve veřejné správě a o změně některých zákonů* (zákon o finanční kontrole).

Zákon o finanční kontrole se z nich nejvíce věnuje ekonomickým kategoriím **hospodárnost, efektivnost a účelnost** a jeho cílem je:

- zajistit dodržování právních předpisů a opatření, přijatých orgány veřejné správy, v mezích předpisů při hospodaření s veřejnými prostředky k zajištění stanovených úkolů,
- zajistit ochranu veřejných prostředků proti rizikům, nesrovnalostem a nedostatkům, způsobeným zejména porušením právních předpisů, **nehospodárným, neúčelným a neefektivním nakládáním** s veřejnými prostředky nebo trestnou činností,
- včasné a spolehlivé informování vedoucích orgánů veřejné správy o nakládání s veřejnými prostředky, o prováděných operacích, usměrňování činnosti orgánů veřejné správy v souladu se stanovenými úkoly,
- **hospodárný, efektivní a účelný výkon veřejné správy**, přičemž *veřejnými prostředky* jsou pro účely zákona o finanční kontrole veřejné finance, věci, majetková práva a jiné majetkové hodnoty patřící státu (popř. právnické osobě státem zřízené).

Jeho aplikace do podmínek rezortu MO byla primárně zajištěna vydáním RMO č. 42/2002, *Organizace finančního zabezpečení a hospodaření s finančními prostředky v působnosti Ministerstva obrany*, který mimo jiné určuje *rolí a soubor povinností* veliteli, finančnímu orgánu a odborným a dalším funkcionářům útvaru, jejichž výběr dále uvádíme:

Velitel útvaru dle tohoto RMO odpovídá v oblasti finančního zabezpečení zejména:

- *za včasné, úplné a řádně odůvodněné zpracování a předložení stanovených podkladů pro sestavení návrhu rozpočtu MO na základě platných finančních norem a standardů,*
- *za dodržování ukazatelů rozpisu rozpočtu stanovených útvaru na příslušný rok,*

- za včasné a reálné provádění jejich změn v průběhu kalendářního roku a
- za účelné, hospodárné a efektivní využití finančních prostředků, tj. prostředků rozpočtových a mimorozpočtových z NATO a EU včetně prostředků fondu kulturních a sociálních potřeb (FKSP) a za dodržování závazných ukazatelů platového vývoje a vedení příslušné evidence,
- **za plnění povinností příkazce operace** ve smyslu ustanovení zákona č. 320/2001 Sb., o finanční kontrole ve veřejné správě a o změně některých zákonů (o finanční kontrole).

Dále je **velitel útvaru** zejména **povinen**:

- a) *osobně řídit a organizovat finanční zabezpečení útvaru* podle platných právních a vnitřních norem a závazných odborných nařízení funkcionářů oprávněných je vydat,
- b) jako **příkazce operace zabezpečit** před rozhodnutím nebo uzavřením smlouvy, které zavazují k výdajům rozpočtu MO:
 - prověření nezbytnosti uskutečnění připravované operace pro financování stanovených úkolů vzhledem ke stanoveným prioritám,
 - kontrolu věcné správnosti, *účelnosti, efektivnosti* a souladu s právními předpisy,
 - vyhodnocení souvisejících rizik, stanovení opatření k jejich odstranění nebo zmírnění,
 - potvrdit oprávněnost, nezbytnost a správnost připravované operace svým podpisem,
 - finanční krytí operace a před rozhodnutím o realizaci zabezpečit rozpočtové zajištění,
 - následné postoupení připravovaného rozhodnutí či návrhu smlouvy správci rozpočtu k předběžné kontrole,
- c) zabezpečit *účelné, hospodárné a efektivní* vynakládání rozpočtových prostředků dle příslušných právních předpisů, v souladu se stanovenými úkoly nebo rozhodnutími nadřízených velitelů.

Finanční orgán útvaru odpovídá dle tohoto RMO, jako odborný orgán velitele útvaru pro řešení problematiky finančního zabezpečení, především:

- *za plnění povinností správce rozpočtu ve smyslu ustanovení zákona o finanční kontrole,*
- *za kontrolu a kompletaci věcně správných, úplných a řádně odůvodněných podkladů pro sestavení návrhu rozpočtu příjmů a výdajů, který předkládají příslušní odborní funkcionáři útvaru za respektování platných finančních standardů,*
- *za vedení předepsané operativní účetní evidence a dodržování ustanovení platných právních a vnitřních předpisů, které upravují finanční zabezpečení v AČR,*
- *za evidenci čerpání finančních limitů stanovených útvaru na příslušný kalendářní rok, za včasné a reálné vyžadování jejich změn a úprav v průběhu roku,*

V této oblasti je finanční orgán útvaru **povinen** zejména:

- a) organizovat finanční zabezpečení útvaru v souladu s platnými právními a vnitřními předpisy a nařízeními velitele útvaru,

- b) navrhovat veliteli útvaru potřebná opatření pro správné a včasné rozhodnutí v oblasti finančního zabezpečení a jako **správce rozpočtu** zabezpečit provedení předběžné kontroly připravované operace z hlediska:
 - dodržení pravidel stanovených zvláštními právními předpisy (rozpočtová pravidla),
 - souladu operace se schválenými programy, projekty či jinými rozhodnutími o nakládání s finančními prostředky,
 - dodržení stanovených limitů schváleného nebo upraveného rozpisu rozpočtu,
 - posouzení dopadu připravované operace na rozpočtové potřeby v příštím období.
- c) v písemné podobě připravit rozpočtové opatření velitele o přesunech finančních prostředků na základě návrhů odborných funkcionářů útvaru,
- d) správné a včas zpracovávat účetní doklady o stavu a pohybu finančních prostředků,
- e) vést předepsanou operativní účetní evidenci stanoveným způsobem v souladu s právním předpisem (zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů).

Je však také oprávněn vydávat **odborná nařízení** na úseku finančního zabezpečení a požadovat příslušné **podklady k ověření** správnosti a přípustnosti připravovaného výdaje.

Zákon o finanční kontrole v § 26 stanovuje na úseku hospodaření s rozpočtem u orgánu veřejné správy **tři klíčové hráče**, provádějící předběžnou kontrolu operací. Jsou to:

- **příkazce operace** (vedoucí tohoto orgánu nebo vedoucí zaměstnanec jím pověřený k nakládání s veřejnými prostředky orgánu veřejné správy). Z předchozího víme, že je tato role v podmínkách rezortu obrany delegována (čl. 51 RMO č. 42/2002) na *velitele útvaru*,
- **správce rozpočtu** (vedoucí zaměstnanec organizačního útvaru odpovědný za správu rozpočtu orgánu veřejné správy nebo jiný zaměstnanec pověřený k tomu vedoucím tohoto orgánu jako správcem rozpočtu). Touto rolí je pověřen *finanční orgán* (čl. 34 téhož RMO),
- **hlavní účetní** (vedoucí zaměstnanec organizačního útvaru odpovědný za vedení účetnictví orgánu veřejné správy nebo jiný zaměstnanec pověřený k tomu vedoucím tohoto orgánu jako hlavní účetní). Tím je *zaměstnanec regionálního finančního odboru* (oddělení) či vojenského finančního úřadu, jimž odpovědnost za vedení účetnictví plyne z pracovního zařazení na příslušné funkci v organizační struktuře (čl. 18 RMO č. 42/2002).

Ekonomické kategorie, jejich definice a význam v podmínkách veřejné správy

V cílech finanční kontroly je zdůrazněna **metodologie 3E**. Při její aplikaci volíme mezi Economy (hospodárností), Effectiveness (produktivitou) a Efficiency (účinností, „praktickým dopadem“ výdajů). [11]

Zásada *hospodárnosti* – kritériem – je **minimalizace výdajů (úspornost)**. Vůbec si nestaví otázku: potřebuji realizovat dané výdaje? Vidíme, že při sledování minimalizace výdajů odhlížíme od skutečnosti, jak dané výdaje napomáhají plnění armádních cílů.

Druhou zásadou metodologie 3E je **sledování produktivity armádních výdajů**. Při této analýze sledujeme výstup na jednotku použitých výdajů, a to buď z hlediska **maximalizace výstupu** z daných výdajů, či **minimalizace výdajů na dané výstupy**. Je třeba zdůraznit, že **produktivitu je nutné měřit v jednotkách reálného výstupu**.

U manažerů armádních výdajů je namísto sledovat **hledisko účinnosti armádních výdajů**. Sledování tohoto kritéria má principiální význam, neboť to, že daný prvek pracuje s minimálními náklady (*hospodárně*), popřípadě s vysokou *produktivitou*, ještě automaticky neznamená, že pracuje účinně, neboli že jeho výstupy jsou nepochybně žádoucí. Problém účinnosti je tedy komplexnější otázkou. To, **zda daný programový prvek funguje účinně, je otázkou účelu**, cílů (a v případě rozšířeného pohledu na správný úroveň pak otázkou verifikovatelné působnosti dané ministerské instituce).

Se zřetelem na uvedené souvislosti bychom tedy měli při stanovování účinnosti výdajů na armádní prvek hledat odpověď na otázku, **nakolik jsou danými výstupy naplňovány cíle rezortu MO**, na nichž se daný prvek podílí. K tomu je možné použít některý z postupů *kvantifikace* cílů a posléze kvantifikovat přínos („užitečnost“) armádního prvku ve vztahu k plnění obranných cílů. Z hlediska hodnocení *kvality* cílů je pak posuzována otázka účelu.

Zdroj: vlastní

Obr. 3: Vazba ekonomických kategorií 3E na cíle, vstupy a výstupy.

V ekonomické teorii lze tyto kategorie a racionalitu ekonomického chování vnímat **širším pohledem**, prezentovaným již dříve Univerzitou obrany (NEDBAL, J., 2007) takto:

„*Souhrnným vyjádřením racionálního hospodaření se zdroji a metodologickým základem racionalizace je teorie ekonomické efektivity. Výchozí princip je v ekonomické teorii chápán jako porovnávání užitečného efektu (výstupu) určité ekonomické činnosti k vynaloženým nákladům (vstupům) na jeho dosažení. Je nutno rozlišovat technicko-ekonomickou efektivnost vypovídající o vztahu mezi dosaženým výstupem (výsledkem) a náklady na jeho dosažení. Toto pojetí však nevypovídá o tom, zda dosažené výstupy odpovídají společenské potřebě, zda jsou účelné.*

Naproti tomu **sociálně-ekonomická efektivnost** vyjadřuje vztah mezi výstupy (produkcí) a stanovenými společenskými cíli či potřebami. Toto pojetí se plně týká i efektivního zabezpečování obrany jako jednoho z cílů demokratické společnosti. Toto pojetí lze tedy rozložit na tři dílčí stránky sociálně – ekonomické efektivnosti:

- **Hospodárnost** – vyjadřuje vztah mezi vstupy a výstupy, například jaký výstup byl dosažen při dané spotřebě nákladů (kolik ujetých kilometrů na danou spotřebu PHM),

- **Výslednost** – vyjadřuje jakého uspokojení potřeb, cíle bylo dosaženo zavedením nového produktu či služby. Výslednost lze měřit například dosaženými technickými parametry nově zkonstruované zbraně (dostřel, přesnost zásahu apod.), nebo dosaženými efekty při vojenských činnostech (například zavedením outsourcingu v oblasti stravování vojsk bylo dosaženo snížení nákladů oproti zajišťování stravování vlastními silami a prostředky),
- **Účelnost** – vyjadřuje vztah výsledného efektu určité činnosti k objektivním společenským potřebám. Cílem je zjistit, zda daný výrobek, služba (daná vojenská činnost) byla, je či bude společensky potřebná (například instalace protiletadlových děl na spojeneckých obchodních lodích za druhé světové války vedla ke snížení počtu potopených lodí při stejném počtu náletů nepřátelského letectva až 2,5krát, což ukázalo, že zavedení těchto zbraní bylo účelné, a tedy efektivní). “ [12]

V užším významu užívá tyto kategorie zákon o finanční kontrole, a to následovně:

- *správnosti finanční a majetkové operace* její soulad s právními předpisy a dosažení optimálního vztahu mezi její **hospodárností, účelností a efektivností**,
- *hospodárností* použití veřejných prostředků k zajištění stanovených úkolů s jejich co nejnižším vynaložením při dodržení odpovídající kvality plněných úkolů,
- *efektivností* použití veřejných prostředků, kterými se dosáhne nejvýše možného rozsahu, kvality a přínosu plněných úkolů ve srovnání s objemem prostředků vynaložených na jejich plnění,
- *účelností* použití veřejných prostředků, které zajistí optimální míru dosažení cílů při plnění stanovených úkolů.

Z toho můžeme vidět, že hodnotí *efektivnost* ve smyslu výslednosti (účinnosti) nebo jako *technicko-ekonomickou efektivnost*, a také že váže hodnocení ekonomické efektivnosti na majetkovou a finanční operaci (teorie ji váže na procesy).

Omezením pro hodnocení všech stránek ekonomické efektivnosti v podmínkách vojenského útvaru (platí pro všechny stupně řízení a velení v rezortu MO) je, že rezort MO dosud nezavedl tzv. **manažerské účetnictví**. Tím bychom získávali informace o nákladech a výnosech (nejen o výdajích či příjmech) u *nákladového střediska* (NS), informace o výkonech (včetně toho, jaké náklady se na daný výkon vztahují) a dokázali bychom sledovat také náklady na činnosti (v procesech). Data za NS (výstupní sestavy FIS) poskytují údaje o příjmech a výdajích. Náklady a výdaje se v objemu a čase zpravidla nerovnají, a tak účetnictví, jako důležitý nástroj systému ekonomického řízení, neposkytuje NS pro sledování *hospodárnosti, efektivnosti a účelnosti* dostatečně relevantní podklady. Účetnictví rezortu MO splňuje kritéria podvojnosti, sledování finančních i majetkových toků, nákladovosti a hospodaření s rozpočtovými prostředky, má tedy charakter **finančního účetnictví**, kde se náklady (a výnosy) sledují za účetní jednotku jako celek. Sledování těchto kategorií na úrovni NS a poskytování dat, která lze užívat jako podklad manažerských rozhodnutí na všech stupních řízení a velení, velitel útvaru zákonitě postrádá. [13]

Velitel útvaru je povinen zabezpečit *účelné, hospodárné a efektivní vynakládání rozpočtových prostředků* podle příslušných právních předpisů a v souladu se stanovenými

úkoly či rozhodnutími nadřízených velitelů (dle RMO č. 42/2002). Cílem *zákona o finanční kontrole* je zase prověřovat *hospodárny, efektivní a účelný výkon veřejné správy*.

Vidíme zde **rozdílný přístup** v uplatňování 3E kategorií. RMO klade důraz na 3E u vynakládání prostředků a *zákon o finanční kontrole* se soustřeďuje na 3E u výkonu. Z hlediska **pozice v procesu** můžeme odvodit, že důraz RMO je orientován na vstupy (vynakládání prostředků) a požadavek *zákona o finanční kontrole* na výstupy (výkony). Pro hodnocení *efektivnosti procesu* (nebo lépe jeho *účinnosti*) potřebujeme znát obojí.

- porovnáním vstupů (*vynakládání rozpočtových prostředků*) s cíli, opatřeními a úkoly (definovaným zadáním) můžeme posuzovat hospodárnost (formou úspornosti). K tomu se zpravidla využívá metody CMA (analýza minimalizace nákladů),
- porovnáním výstupů (*výkonů*) s definovaným zadáním můžeme posoudit účelnost. K tomu se zpravidla využívá metody CUA (analýza užitečnosti nákladů),
- porovnáním výstupů se vstupy dochází k posouzení efektivnosti (ve smyslu účinnosti). [14] K tomu se nejčastěji užívá metodou CBA (analýza společenských nákladů a přínosů). [15]

Praktické propojení vojenských a ekonomických cílů (příklad měřitelného hodnocení)

Z hlediska definovaných *funkčních oblastí* [16] byla jako *příklad* vybrána oblast **výcvik a vzdělávání**, ve které se přijímají opatření pro vyvážený rozvoj personálu. Stojí za to zmínit, že sloučení výcviku a vzdělávání do jedné funkční oblasti ukazuje na nezbytnost propojení teoretických znalostí s praktickými dovednostmi. Obsahem je vytváření podmínek pro vyváženou přípravu personálu s ohledem na předpokládané použití OS ČR a s důrazem na zvýšení její efektivnosti, spojené s moderními trendy a metodami (např. kurzy k ovládnutí nově pořízené techniky, SW pro automatizované zbraňové systémy, využití trenažerových a simulačních technologií apod.).

U vojenského útvaru je jedním z neoddiskutovatelných procesů **výcvik**. Velitel útvaru je odpovědný za jeho výstup, [17] kterým je kritériálně (kvantitativně i kvalitativně) měřitelná *vycvičenost personálu* (např. uskutečněním plánovaného cvičení a dosažením stanovených cílů cvičení nebo absolvováním certifikace jednotky dle norem NATO). Veliteli odpovídá za přípravu výcvikem jeho zástupce (dle své působnosti) a velitelé jednotek. Vstupem je cvičící personál a vynaložené finanční a věcné prostředky. Za jeden ze subprocessů v procesu výcviku (taktické přípravy) lze označit *střeleckou přípravu* složenou z více činností, z nichž tou závěrečnou je provedení cvičení střeleb. S tím jsou spojeny např. tyto činnosti:

- *v oblasti řídicích procesů*: naplánování, určení řídicího střeleb, řízení zaměstnání (od schválení písemné přípravy, přes poučení osob, výdej munice až po vyhodnocení),
- *v oblasti podpůrných procesů*: přeprava osob a materiálu, zajištění zbraní a munice, zabezpečení přepravy (kontrola technického stavu, řízení techniky oprávněným řidičem, řízení přepravy proškoleným velitelem vozu, doplnění pohonných hmot a maziv atd.),

- v oblasti hlavních (klíčových) procesů: provedení zaměstnání střelb dle stanoveného cvičení (uvedeno v příslušném vojenském předpise).

Z toho vidíme, že (sub)proces, takto charakterizovaný věcnou náplní, má smysluplnou, racionální transformaci vyčleněných vstupů dosáhnout požadovaných výstupů („s minimem maximum“). Základní podmínkou **hodnocení**, jak byly vstupy ekonomicky transformovány do výstupů, je jejich **měřitelnost** (co lze měřit, lze i řídit). Velitel zváží a určí kritéria, za kterých bude provedené zaměstnání *účelné* (vynaložené vstupy budou za daných podmínek nejlepším způsobem splnění cíle), *efektivní* – *účinné* (výsledkem se co nejvíce přiblížíme očekávanému stavu) a *hospodárné* (úsporné – cíl dosáhneme s co nejmenšími vstupy).

Ve zjednodušeném podání je dále uveden *modelový příklad* týkající se střelb, který byl uveřejněný ve Vojenských rozhledech (VYLEŤAL, P., FOLTIN, P., 2007), [18] a který demonstruje *realizovatelnost* měřitelného hodnocení ekonomických kategorií v rezortu MO.

Modelový příklad:

Předběžná kalkulace celkových nákladů na provedení střelb činila 25 000,- Kč a byl stanoven počet 50 účastníků. Průměrné náklady na osobu tedy činily 500,- Kč a odchylka (jako měřítko hospodárnosti) byla stanovena do 10 %. Pro střelby z pistole, cvičení 1b) (3 rány na terč, maximum 30 bodů) jsou pravidla hodnocení ve čtyřech pásmech (alespoň 25 bodů – výtečně, alespoň 21 bodů – dobře, alespoň 18 bodů – vyhověl, méně – nevyhověl), bylo hodnocení výsledků převedeno do škály koeficientu jakosti (výtečně – 300 bodů, dobře – 200 bodů, vyhověl – 100 bodů a nevyhověl – 0 bodů). Plánovaná hodnota parametru jakosti (kvalita výkonu střelících) činila 220 bodů.

Po provedení střelb bylo zjištěno, že skutečných účastníků bylo 47, skutečné náklady činily 25 145,- Kč a průměrné náklady na osobu tak dosahovaly 535,- Kč. Odchylka průměrných nákladů byla 7 % a průměrná hodnota jakosti byla 230 bodů (o 10 více). Celkové hodnocení střelb bylo, že **hodnota výkonu** (suma nákladů vstupů) dosáhla 535,- Kč na jednoho vojáka. Z hlediska **hospodárnosti** proběhl výcvik podle zadání (v nákladech je odchylka méně než 10 %). Výcvik střelb proběhl z hlediska hodnocení **ekonomické efektivnosti** a dosaženého parametru jakosti neefektivně (odchylka činila – 2,2 %). Z hlediska **účelnosti** proběhl výcvik v souladu se zadanými a plánovanými cíli pro procvičení vojáků ve střelbě z pistole na 94 % (47 vojáků místo 50 vojáků, odchylka zde nebyla stanovena).

Poznámky k příkladu:

Uvedený příklad ukazuje zejména to, že je možné a žádoucí **propojit vojenské cíle** (opatření, úkoly) s **cíli ekonomického řízení** a postupně dosahovat optimální racionality v hospodaření (proces optimalizace). [19] Příklad byl součástí jiného pojednání (zpracován pro jiný účel) a pro potřeby tohoto článku byl zkrácen. Proto je třeba dodat, že není vhodné podlehnout iluzi, že prostým stanovením vyhodnotitelných kritérií pro ekonomické kategorie 3E se v rezortu MO jednoduše zavede *management by objectives* (řízení pomocí cílů). V ekonomii obecně, a tedy i v ekonomice armády, jde o více než o určení a pak hodnocení stanovených kritérií. Jde o jejich optimální určení ve vazbě na kontinuální vyhodnocování prováděných rozborů a hledání optimální

varianty vojensky účelného a ekonomicky hospodárného a efektivního splnění cíle. Přitom se nevyhneme posuzování hypotetických alternativ s definováním omezujících předpokladů i rizik a jejich hodnocení z ekonomického pohledu nákladů a efektů. Tím se přibližujeme zvyšování míry efektivnosti (či snižování míry neefektivnosti) v činnostech, v procesech, v systému hospodaření.

U našeho případu by vyhodnocení závěrů takové analýzy za určité období zpět (nejen za jedno zaměstnání) mohlo ukázat, že „ostré“ střelby mohou mít vyšší efekt, když mu bude předcházet úspornější příprava na trenažéru a bude položen důraz na individuální přípravu „nejslabších“ střelců. Zřejmě nebude nutné provádět „ostré“ střelby tak často, čímž lze omezit vznik některých přímých i režijních nákladů (spotřeba munice, přesun, provoz a opravy vybavení střelnice atd.). Sniží se náklady *na vstup* a zvýší se efekt (účinek) *na výstup*.

Jednalo se o jednoduchý příklad *činnosti*. Celý systém hospodaření s prostředky u vojenského útvaru je pochopitelně mnohem složitější. Odborné i velitelské orgány potřebují pro ekonomické hodnocení uskutečňování cílů (opatření, úkolů) vytvořit vhodné, uživatelsky přijatelné softwarové vybavení, které s využitím dat stávajících *informačních systémů* provede a vyhodnotí závěry vojensko-ekonomické analýzy v celé škále činností a (sub)procesů. [20] To bude v rezortu MO (i v celé státní správě) zřejmě během „na dlouhou trat“.

U procesu optimalizace lze s určitou nadsázkou říci, že „cesta je cíl“, protože vzhledem k „nezadržitelnému“ vývoji zítra nemusí platit dnešní závěry pro typologicky stejnou situaci (chybí horizont „konce“). Hodnocením závěrů pozitivního ekonomického přístupu (jak to je) a normativního přístupu (jak by to mělo být) docházíme tedy k novým poznatkům i k novým závěrům. A to je obecným důvodem pro systematické uplatňování vojensko-ekonomické analýzy při rozhodování o způsobu plnění úkolů, opatření a cílů.

Vojensko-ekonomická analýza – komplexní nástroj pro podporu rozhodování

Vojensko-ekonomická analýza (V-EA) zkoumá vojenskou i ekonomickou stránku činnosti (plánů) v jejich jednotě. Předmětem vojensko-ekonomické analýzy jsou specifické ekonomické vztahy, které vznikají na základě hledání cest (způsobů) vysoce *hospodárného a účelného (efektivního)* užití materiálních, pracovních a finančních prostředků při plnění úkolů vojenskými útvary a zařízeními. Tvoří pojmový rámec pro systematické řešení problémů *volby*, jako součásti každého manažerského *rozhodovacího procesu*, tj. *řídícího procesu*. Spolu s ostatními vědami *řeší úkoly* přípravy rozhodnutí o objemech nezbytných výdajů na zabezpečení činnosti armády a volby nejúčinnějších způsobů realizace opatření ve vojskové praxi (i v praxi nevojskové – Vojenské opravárenské podniky, Vojenské lesy a statky apod.). Je neoddělitelnou součástí aplikace systémové analýzy v rezortu MO.

Objektem V-EA jsou opatření související se zabezpečováním každodenního života vojsk a jejich přípravy k plnění úkolů obrany (tj. vnější bezpečnosti), která jsou uskutečňována v rámci celé organizační struktury OS ČR a v podnicích MO. Opatření chápeme jako všechnu cílevědomou činnost, prováděnou v rámci struktury OS ČR

a související s rozdělováním a užitím prostředků (materiálních, finančních, pracovních) vyčleněných na obranu.

Vojensko-ekonomická analytická činnost k realizaci opatření se provádí formou:

- a) *apriorní analýzy* (zdůvodnění variant užití zdrojů a optimalizace dle zadaných kritérií),
- b) *průběžné analýzy* (při realizaci plánů),
- c) *ex post analýzy* (během kontroly a revizí apod.).

Slouží tedy jako soustavný podpůrný nástroj rozhodovacího procesu. Předpokládá jasnou formulaci cíle a existenci více variant jeho plnění. Pro každou variantu zjišťuje na jedné straně předpoklady a omezující podmínky a na straně druhé její náklady a přínosy. Volbou kritérií a porovnáním analytických zjištění pak dochází k seřazení variant a testuje se citlivost hlavních nejistot (rizik či úzkých míst) výsledků analýzy.

Volba kritérií k hodnocení *ekonomické efektivity* (ve všech 3E) má velmi důležitou pozici. *Cílově orientované rozpočtování* ve státní správě (nejen jako metoda rozpočtování, ale jako systém ekonomického řízení) zavádí evaluaci cílů měřitelnými kritérii, čímž jsou vyjádřeny požadavky *na výstupy* procesů (subprocesů). Lze říci, že se tím vytváří podmínky pro měření ekonomických kategorií s vazbou na tyto výstupy, tj. měření účelnosti (porovnává plněný cíl s výstupem) a efektivity či účinnosti (porovnává vstupy s výstupem). Ke kritériím plnění cílů se velitel útvaru jako realizátor vyjadřuje na úrovni výdajového prvku. [21]

Je zřejmé, že vytvoření vyvážené soustavy hodnotících kritérií není jednorázovou záležitostí, ale opakovaným procesem optimalizace (viz výše). Vojensko-ekonomická analýza nebyla v minulosti jako nástroj pro podporu při rozhodovacích procesech často využívána. Zejména ve vazbě na cílově orientované rozpočtování (jako aplikace metody řízení pomocí cílů – *management by objectives*) je však její pozice v systému ekonomického řízení nezpochybnitelná a její role komplexního analytického nástroje nezastupitelná.

Závěr

V článku zmíněné jevy, týkající se hospodaření s prostředky na stupni útvar a postavení velitele v něm, jsou jen malou částí toho, co se rezort MO chystá v budoucnu změnit v souvislosti se závěry Bílé knihy o obraně. Zajištění souladu mezi vojensko-odborným a ekonomickým přístupem při řízení útvaru spočívá plně v rukách velitele útvaru, který nese veškerou odpovědnost za jeho řízení ve všech funkčních oblastech, je rozhodujícím subjektem racionálního hospodaření s prostředky útvaru a má povinnost hledat optimální řešení problémů a harmonizovat činnost všech subsystémů útvaru ke splnění stanovených cílů.

K širší diskuzi zůstává otázka, jaký servis mu stávající podpůrné subjekty poskytují, popř. zda disponují odpovídajícími vojensko-ekonomickými znalostmi, dovednostmi či návyky ekonomického hodnocení cílů, úkolů a opatření. Článek přispívá k tomu, jak lze vidět aktuálnost požadavků na změny v systému ekonomického řízení rezortu MO a tento závěr je malým shrnutím.

Aktuálnost požadavků na změnu systému ekonomického řízení je zesílena postupným zaváděním *integrovaného informačního systému státní pokladny*, což se nejvíce projevuje v oblasti plánování, rozpočtování a účetnictví. [22]

Článek sice popisuje potřebu změnit přístupy k hospodaření s prostředky na stupni útvar (pro zlepšení pozice velitele jako manažera), ale osvědčenou praxí je, že změna musí přijít systémově – „shora“. To je předpoklad zvýšení efektivnosti a racionality hospodaření s veřejnými prostředky. Předpokladem systémového zavedení změn k optimalizaci řízení ekonomického systému rezortu MO je nepochybně i *cilově orientované rozpočtování (COR)*, které prosazuje měřitelné hodnocení ekonomických kategorií. K tomu je potřeba propojit jeho implementaci se zavedením *moderních metod řízení a ekonomických nástrojů*, Jde zejména o:

- a) plné zavedení **procesního řízení** (nástroj optimalizace procesů a zvýšení racionality činností v nich) a zavedení **manažerského účetnictví** (nástroj pro řízení nákladů),
- b) zavedení uznávaných analytických metod pro použití **vojensko-ekonomických analýz** (nástroj zlepšení ekonomizace činností a jejich standardizace), což nepochybně vyvolá
- c) změnu **regulátorů řízení**, tedy souvisejících předpisů (vnitřních i právních), kde by se mohlo projevit jejich zjednodušení, zpřehlednění a sjednocení přístupů k ekonomickým principům jako žádoucí sociálně-ekonomický trend.

Ad a) Aktuální situace nedostatečného rozpočtu a podfinancovaných potřeb je „motorem“ hledání volných finančních prostředků pro splnění stanovených cílů a zajištění jejich objektivního rozdělování a racionálního využití. Předpokladem toho je zavedení **procesního řízení a manažerského účetnictví**. Plné zavedení systému procesního řízení by umožnilo optimalizovat procesy (očistění od zbytečných struktur a duplicit, snížení administrativních úkonů apod.) a vytvořit prvotní předpoklady pro zavedení manažerského účetnictví, které je orientováno nikoliv na finanční a majetkové operace (v zásadě na účetní případy), ale právě na procesy a činnosti, u kterých se vyhodnocují kategorie ekonomické efektivnosti (3E). Jako nutný předpoklad zavedení **manažerského účetnictví** je pochopitelně sledování a systém řízení nákladů (a výkonů) na všech úrovních řízení a velení, který prozatím jako podklad pro manažerská rozhodnutí také nebyl v rezortu MO zaveden.

Navzdory závěrům z několika auditů neměly tyto změny až donedávna jednoznačnou podporu vedení rezortu MO. Přesto sekce obranné politiky a strategie MO v minulých letech zajistila, aby byl pro systém procesního řízení v etapách dokončen popis procesů s využitím příslušného programového vybavení (procesní řízení je přístupné odkazem na portálu štábního informačního systému). Zavedení jeho užívání by znamenalo další, avšak pouze *jednorázové náklady*. **Dlouhodobě** však budou přínosy takové změny vysoce rentabilní, protože trvalé *provozní náklady* se postupnou optimalizací procesů zracionalizují. [23]

Ad b) Po zavedení COR jako rozpočtové metody je nutno v rezortu MO realizovat jeho plné **zavedení jako systému ekonomického řízení**, a to jako transparentního a komplexního nástroje hospodaření. K tomu je nezbytná široká podpora vrcholového managementu MO v celém spektru plánovacích činností přes rozpočtování až po hospodaření s přiděleným rozpočtem až do nejnížší úrovně (NS v to). Nelze opomenout

ani návaznost na dnes zčásti pozastavený projekt integrovaného informačního systému státní pokladny (ve vazbě na systém ekonomického řízení celé státní správy), který dal zavedení COR první impuls, a ani plánovací vazbu k NATO nebo k EU.

Těmto krokům, mají-li být úspěšné, musí předcházet provedení strategické systémové analýzy rezortu MO a odpovídající příprava vyvážených scénářů řešení. Možnosti řešení budou vyžadovat intenzivní průřezovou týmovou spolupráci na všech stupních řízení a velení rezortu MO. Vyvolání takové změny však znamená, že se změní nejen systém, ale také lidé a jejich stávající, zakonzervované přístupy k hospodaření s veřejnými prostředky. Takový proces změn lze označit procesem **ekonomizace**. [24] Patří však k němu pevné zasazení nástroje vojensko-ekonomických analýz především do procesů hospodaření s rozpočtem a s majetkem státu. K takovému rozsahu změn neexistuje „kouzelný proutek“, jehož mávnutím se vše změní. Podstatou předpokládaného zlepšení (efektu) je, že půjde o změnu chtěnou, rozumnou, promyšleně připravenou, a také trvalou. I v tom aplikujeme ekonomický princip. Velitelé útvarů k získání maxima relevantních informací pro rozhodování nemusí být ekonomickými experty na použití vojensko-ekonomické analýzy. Mají k dispozici odborné orgány, které se jí mohou zabývat v rámci své pracovní (služební) náplně. Úloha velitele spočívá v tom, že definuje zadání, podmínky a omezení, a následně zváží důsledky, plynoucí z jejich jednotlivých příspěvků a návrhů na řešení. Odborné orgány nemají velitele zatěžovat problémy spojenými s užitím disponibilních prostředků. Mají je učinit předmětem zkoumání vojensko-ekonomické analýzy, kterou zabezpečí (zájem velitele je primárně splnění cíle, nikoliv zájem o prostředky k jeho dosažení).

Ad c) Určitý problém vždy vzniká s tzv. **regulátory řízení**. *Zákon o finanční kontrole*, jako jeden ze základních regulátorů, se v dikci směrem k hodnocení 3E liší od pojetí teorie ekonomické efektivity (nepřesně užívaný pojem efektivity namísto účinnosti, vztahuje hodnocení 3E k majetkové a účetní operaci namísto k procesu a činnosti). Je namístě v tomto zákoně upřesnit stávající zjednodušené pojetí ve smyslu principů skutečné ekonomické efektivity a promítnout jej i ve vnitřních předpisech, zejména v RMO č. 42/2002. Taková změna by však byla nedostatečná. Nutná bude diskuze nad celkovým zjednodušením a zvýšením transparentnosti interních norem a principiálního souladu s právními předpisy.

Jedním z problémů, který se k ekonomizaci a racionalizaci váže, jsou dva přístupy vrcholového managementu k řízení – **centralizace a decentralizace působnosti**. Stávající přístup je pro velitele útvaru velmi administrativně zatěžující. Řeší „*vše a nic pořádně*“ a administrativní zátěž mu brání skutečně vykonávat řídicí pozici. Z úrovně velitele jako příkazce operace „pro všechno“ lze vidět opomíjení principu **decentralizace pravomocí a odpovědnosti**. K napravení stavu lze využít **řízení dle cílů** (*management by objectives*), uplatňovaný v procesu COR. Velitelské i odborné orgány útvaru mohou být manažery za řízení dílčího cíle ve své působnosti včetně přiděleného limitu odpovídajících prostředků. Pro funkční členění by se cíle na úrovni útvaru musely propojit s procesy, které jsou spojeny s působností velitelských a odborných orgánů (odpovědnost lze postavit za jeden i více cílů). Jako příklad uveďme, že *logistické zabezpečení* činnosti útvaru by jako cíl spolu s režijními výdaji na provoz a údržbu majetku realizoval náčelník logistiky, cíle pro *výcvik* by spolu s vyčleněnými finančními prostředky manažersky řídil zástupce velitele útvaru, *finanční zabezpečení* osob u zajištění náhrad (cestovní náhrady, za úrazy apod.) by spolu s limitem řešil finanční orgán útvaru a velitel by

se staral např. „jen“ o práci s personálem včetně limitu osobních mandatorních výdajů. V rámci úpravy např. aplikace zákona o finanční kontrole (v RMO č. 42/2002) by však zřejmě zůstávalo nutností ponechat na útvaru jednoho správce rozpočtu, který bude hospodaření s rozpočtem analyzovat, kontrolovat a vyhodnocovat a přijímat opatření ve vazbě na platnou právní a vnitřní úpravu. Pravidelným hodnocením opatření a úkolů dle stanovených kritérií může být řízen stav a vývoj plněných opatření a úkolů k danému cíli a přehled o hospodaření celého útvaru i hospodaření s prostředky pro jednotlivé cíle by poskytovaly výstupy manažerského účetnictví.

Poznámky k textu:

- [1] V souladu s čl. 19 a 20 RMO č. 24/2010, Plánování činnosti a rozvoje v rezortu Ministerstva obrany můžeme funkčními oblastmi v rezortu MO rozumět ucelené oblasti sourodých činností a procesů, které se průřezově promítají celým rezortem a tvoří věcnou strukturu programů rozvoje schopností.
- [2] Odliv personálu nelze přeceňovat, avšak ani podceňovat. Domníváme se, že plánované snížení personálu k počátku roku 2011 o 700 občanských zaměstnanců a 350 vojáků z povolání (neobsazených míst) není konečné a bude pokračovat po dokončení tzv. Bílé knihy. Současně se domníváme, že pokračováním ve snižování příjmů vojáků z povolání (např. zdaněním přídatku na bydlení od roku 2012) bude rezort MO dále ztrácet významnou část kvalifikovaného, vycvičeného, zkušeného i jazykově vybaveného personálu, a to ve všech hodnotnostních sborech a úrovních řízení a velení. Tito příslušníci rezortu s největší pravděpodobností najdou v civilním sektoru široké uplatnění jak u domácích, tak i u zahraničních firem, např. v lépe placeném oboru informačních a komunikačních technologií, na různých manažerských postech, např. s orientací na krizový management nebo v dopravní či stavební sféře jako řidiči a strojníci pro těžkou a speciální techniku.
- [3] Článek č. 9 RMO č. 42/2002, Organizace finančního zabezpečení a hospodaření s finančními prostředky v působnosti Ministerstva obrany, a článek č. 4 předpisu Fin-1-2, Vedení účetnictví v působnosti rezortu Ministerstva obrany.
- [4] S určitým zjednodušením lze říci, že v současné době (počítatelně díky vcelku stabilní bezpečnostní situaci) se na vlastním území vojsko využívá velmi omezeně, především při živelních pohromách (odstraňování následků povodní apod.). Mimo vlastní území je vojsko nasazováno v operacích, vyjma článku 5 Washingtonské smlouvy, tj. zpravidla při vojenských (Kosovo, Afghánistán), a také při civilních misích (např. v rámci působení provinčního rekonstrukčního týmu).
- [5] Dle ČSN EN ISO 9001:2001 je proces soubor vzájemně působících činností, který přeměňuje vstupy na výstupy. Procesy každé organizace, tedy i organizace veřejné správy, se dle přidávání hodnoty pro externího zákazníka (a obrana je čistý veřejný statek, který si daňový poplatník „hradí“ ze svých daní) člení na tři kategorie:
 - a) Hlavní/klíčové procesy – vytvářejí hodnotu v podobě výrobku nebo služby pro externího zákazníka a jsou tvořeny řetězcem přidané hodnoty, který představuje klíčovou oblast podnikání/existence společnosti.
 - b) Řídící procesy – určují a zabezpečují rozvoj a řízení výkonu společnosti a vytváří podmínky pro fungování ostatních procesů tím, že zajišťují integritu a fungování organizace.
 - c) Podpůrné procesy – zajišťují podmínky pro fungování ostatních procesů tím, že jim dodávají produkty (hmotné/nehmotné), ale přitom nejsou součástí hlavních procesů.
 Blíže: GRASSEOVÁ, M., HORÁK, R., Procesní řízení v ozbrojených silách České republiky, *Vojenské rozhledy*, 2005, roč. 14, č. 3, s. 117-118.
- [6] Tamtéž, s. 122.
- [7] Čl. 20 v RMO č. 24/2010 sděluje, že v tam uvedených funkčních oblastech se definují opatření, přijímaná ke splnění cílů rozvoje schopností. Velitel je tedy spíše odpovědný za splnění opatření a úkolů k dosažení, udržení a k rozvoji schopností ve své podřízenosti. Smyslem ale bylo ukázat komplexní pojetí jeho odpovědnosti.
- [8] Regulátory řízení (dokumentované znalosti) jsou „trvale platná“ pravidla. Při provádění procesu je nezbytné je respektovat (dodržovat). Jsou to zejména zákony, vyhlášky, normy, rozkazy apod. (je citováno z DUŠEK, J., GRASSEOVÁ, M., HORÁK, R., *Výkladový slovník česko anglické a anglicko české manažerské a ekonomické terminologie*, Praha: AVIS, 2007, str. 158.

- [9] Jak upozornil jeden z recenzentů, výstupem není „papír“. Při plánování a rozpočtování jsou ale požadavky na potřeby či jejich změny (jsou-li zařazeny) součástí výstupu jako příslušná položka plánu či rozpočtu, definovaná rozpočtovou/plánovací větou v příslušné zdrojové databázi (tak figuruje ve výstupní sestavě daného dokumentu).
- [10] Ekonomické statky jsou vzácné, protože neexistuje dostatek zdrojů k výrobě (produkci) všech statků (včetně obrany jako čistě veřejného statku), které chtějí lidé spotřebovávat – zákon vzácnosti (blíže objasněno např.: SAMUELSON, P. A., NORDHAUS, W. D., *Ekonomie*, Praha, 1991, str. 24).
- [11] OCHRANA, F., *Sborník VA Brno 2/2000*, s. 124.
- [12] NEDBAL, J., Racionální hospodaření se zdroji ve sféře obrany – obecný pohled, *Vojenské rozhledy*, 2007, zvláštní, ekonomické číslo, str. 132.
- [13] Více objasněno: KUNC, S., *Manažerská ekonomika v podmínkách Armády České republiky*, Brno, 2007, kapitola 4, str. 91 až 111 (zavedení manažerského účetnictví by však předpokládalo také plné zavedení procesního řízení v rezortu MO).
- [14] Používání **pojmu efektivnost** v zákoně o finanční kontrole ve veřejné správě se v oblasti procesů shoduje s pojmem účinnost. Účinnost procesu dle normy ČSN EN ISO 9000:2001 je vztahem mezi dosaženými výsledky a použitými zdroji a dosažený výsledek (kvantita i kvalita) je hodnocen k použitým zdrojům.
- [15] Metody k posuzování hospodárnosti, efektivnosti a účelnosti – více objasněno: GRASSEOVÁ, M. a kol., *Procesní řízení ve veřejném i soukromém sektoru*, Brno, 2008, str. 150 až 152.
- [16] Viz čl. 20, *RMO č. 24/2010*, Plánování činnosti a rozvoje v rezortu Ministerstva obrany.
- [17] V obecné ekonomii jsou **vstupy** statky nebo služby, které používají firmy ve svých výrobních procesech a jsou spojovány za účelem výroby výstupů. **Výstupy** sestávají ze souboru různorodých užitečných statků nebo služeb, které jsou buď spotřebovávány, nebo použity pro další výrobu (převzato z SAMUELSON, P. A., NORDHAUS, W. D., *Ekonomie*, Praha, 1991, str. 25 až 34). „Firmou“ zde rozumíme rezort MO a „výrobními“ procesy „transformační“, kdy měníme vstupy na výstupy (pozn. autora). Vstupy se využívají při spuštění procesu. Do procesu jsou získány z výstupů předchozích procesů či od dodavatelů. Ke vstupu do procesu je přidána hodnota. Rozdíl mezi vstupy a zdroji je ten, že zdroje jsou využívány pro přeměnu vstupů na výstupy. Výstup je výsledkem procesu, tzv. výkonem, je předán zákazníkovi ve formě výrobku nebo služby. Je shodný se vstupem do následného procesu se zárukou efektivnosti, která určuje, nakolik jsou realizované výstupy z procesu shodné s výstupy požadovanými, dle ČSN EN ISO 9000:2001 (převzato z GRASSEOVÁ, M. a kol., *Procesní řízení ve veřejném i soukromém sektoru*, Brno, 2008, str. 10).
- [18] VYLETAL, P., FOLTIN, P., Model ekonomické efektivnosti a vyhodnocování výkonu procesu, *Vojenské rozhledy*, zvláštní, ekonomické číslo, ročník 16 (48), Praha: MO-AVIS, 2007, str. 76 až 83.
- [19] Správnou připomínkou může být, že výcvik ve stělbě není vojenským cílem, ale prostředkem k jeho splnění. Tím je dosažení, udržení i zvýšení úrovně nasaditelnosti či bojeschopnosti. Stělbý jsou z pohledu procesního přístupu činností subprocesu střelecké přípravy a z manažerského hlediska plněním úkolu (pro dosažení cíle).
- [20] S odhlédnutím od některých technických problémů či od faktu, že se řeší jen jedna operace (nikoliv činnost nebo proces) lze říci, že takový servis poskytuje **systém elektronické podpory obchodování** (SEPO), který řeší veřejnou zakázku od A do Z, aby její průběh odpovídal vnitřním i právním předpisům, čímžž velitele „chrání“.
- [21] Podle čl. 6 *Odborného nařízení pro zpracování návrhu státního rozpočtu a střednědobého rozpočtového výhledu v rezortu Ministerstva obrany*, čj. 80-34/2010-8201 ze dne 30. dubna 2010, je výdajový prvek (VP) podrobnějším členěním podmnožiny VP na základě charakteru či rozmanitosti činností a k nim stanovených cílů. Je tvořen objemem výdajů na financování ucelené části podmnožiny VP nebo konkrétního druhu výdaje. Může mít stanoven samostatný cíl (dílčí cíl), jako díleč v vztahu k podmnožině VP/množině VP, jejichž je součástí a v návaznosti na ně i kritérium (kritéria) hodnocení umožňující změření ohodnocení úspěšnosti jeho plnění. V oblasti běžných výdajů je zpravidla ztotožněn s nákladovým střediskem. Pro zabezpečení kalkulací prostředků na plnění cílů a řízení čerpání se zpracuje dokumentace VP (povinnost v cílově orientované struktuře rozpočtu).
- [22] **Projekt státní pokladny** lze popsat jako soubor hlavních sedmi činností: (1) finanční a rozpočtové plánování, (2) realizace rozpočtu, (3) centrální systém účetních informací státu, (4) řízení likvidity a dluhu, (5) finanční a řídicí kontrola, (6) centrální zpracování stat. výkazů a finančních analýz, (7) platební styk a realizace jediného účtu státu. Předpokladem je zavedení cílově orientovaného rozpočtování podle vyhlášky MF ČR č. 415/2008.
- [23] Procesy na sebe navazují (nedubluje se – při vyloučení duplicity je systém hospodárnější). Musí být zaručena efektivnost jejich výstupů (výstup z daného procesu musí být shodný se vstupem do násled-

ného procesu). Více o této problematice: GRASSEOVÁ, M. a kol., *Procesní řízení ve veřejném i soukromém sektoru*, Computer Press, a. s., Brno 2008, str. 10.

- [24] **Ekonimizaci** se rozumí změna k ekonomičtějšímu myšlení a jednání v okruhu svého působení odpovědných manažerů a každého vykonavatele. Cílem ekonomizace činností je zlepšit struktury veřejného sektoru, a tak dosáhnout zvýšení hospodárnosti. Celkově lze mít na mysli chtěnou změnu organizace ozbrojených sil vedoucí k racionálnější, někdy též podnikatelské, ekonomické orientaci spojené s promyšlením vztahu účel-prostředek, jejímž protikladem je ekonomická orientace spočívající na procesu, tradičním zásobovacím hospodářství a hodnotových vztazích. Více objasněno: KRČ, M., URBAN, R., *Správní kultura a ekonomizace činnosti v prostředí obrany*, *Vojenské rozhledy*, 2008, ročník 17 (49), str. 22 a 23.

Použitá literatura:

- Zákon č. 218/2000 Sb.*, o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla), ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 219/2000 Sb.*, o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 320/2001 Sb.*, o finanční kontrole ve veřejné správě a o změně některých zákonů (zákon o finanční kontrole), ve znění pozdějších předpisů.
- RMO č. 24/2010*, plánování činnosti a rozvoje v rezortu Ministerstva obrany.
- RMO č. 42/2002*, organizace finančního zabezpečení a hospodaření s finančními prostředky v působnosti Ministerstva obrany.
- Předpis Fin-I-2*, Vedení účetnictví v působnosti rezortu Ministerstva obrany.
- Odborné nařízení pro zpracování návrhu státního rozpočtu a střednědobého rozpočtového výhledu v resortu Ministerstva obrany*, čj. 80-34/2010-8201, Praha, dne 30. dubna 2010.
- DUŠEK, J., GRASSEOVÁ, M., HORÁK, R. *Výkladový slovník česko anglické a anglicko české manažerské a ekonomické terminologie*, AVIS, Praha 2007.
- GRASSEOVÁ, M. a kol. *Procesní řízení ve veřejném i soukromém sektoru*, Computer Press, a. s., Brno 2008.
- GRASSEOVÁ, M., HORÁK, R. *Procesní řízení v ozbrojených silách České republiky*, *Vojenské rozhledy*, 2005, ročník 14 (46), č. 3.
- KRČ, M., URBAN, R., *Správní kultura a ekonomizace činnosti v prostředí obrany*, *Vojenské rozhledy*, 2008, ročník 17 (49), str. 22 a 23.
- NEDBAL, J., *Racionální hospodaření se zdroji ve sféře obrany – obecný pohled*, *Vojenské rozhledy*, 2007, zvláštní, ekonomické číslo, str. 132.
- OCHRANA, F. *Sborník VA*, Brno 2/2000, s. 124.
- VYLEŤAL, P., FOLTIN, P., *Model ekonomické efektivnosti a vyhodnocování výkonu procesu*, *Vojenské rozhledy*, zvláštní, ekonomické číslo, ročník 16 (48), Praha: MO-AVIS, 2007, str. 76 až 83.

Prvním a nepochybně hlavním cílem Bílé knihy a úkolem vedoucích pracovníků ministerstva obrany a ozbrojených sil ČR je nalezení takových systémových a metodických postupů, které zvýší efektivitu vynakládaných prostředků. Jde zejména o nově pojaté centrálně řízené obranné plánování, směřující k uchování a později, pokud to rozpočty dovolí, i k rozvoji schopností, jakož i zcela transparentní nastavení akvizičního procesu. K tomu požaduje Bílá kniha zásadní změny v řídicí a rozhodovací struktuře ministerstva obrany, jakož i v řídicí, koncepční a velitelské struktuře AČR. Zkrácení rozhodovacích procesů, omezení dosud nadměrného byrokratického aparátu ministerstva obrany a snížení počtu velitelských stupňů AČR usnadní řízení a nepochybně zlepší efektivitu rozhodovacího procesu a přinese i jistou úsporu mandatorních výdajů.

Luboš Dobrovský, člen odborné komise pro Bílou knihu o obraně
<http://www.army.cz/informacni-servis/bila-kniha/bila-kniha-o-obrane-miri-do-vlady-54924/>

Některé aspekty přístupu ke tvorbě modulárně strukturovaných úkolových uskupení vojsk s příspěvkem jednotek (útvárů) CHV AČR

Úvod

K tomu, aby bylo možné objasnit rámec tvorby modulů a modularity v souvislosti s operačními úkoly jednotkami a útvary chemického vojska (CHV) Armády České republiky, je nutné provést detailní analýzu současného vnímání modularity v širším kontextu dokumentů, počínaje politicko-strategickou úrovní řízení obrany státu, přes vojensko-strategickou úroveň a taktickou úroveň konče. Takto definované rámce přiblíží vnímání modularity, a to nejenom při definici modulárních struktur vševojskových jednotek, útvarů (svazků), ale zejména jednotek a útvarů druhů sil, jejichž pevnou součástí jsou i jednotky a útvary CHV AČR.

Cílem článku je přiblížit současné vnímání modularity v AČR a stanovit základní úkoly, které bude nutné splnit v rámci projektu obranného vývoje STRUKTURA, který je řešen v rámci Univerzity obrany.

1. Modularita na politicko-strategické a vojensko-strategické úrovni řízení obrany státu

Problematickou tvorby modulárních struktur se zabývá i strategicko-politická úroveň řízení AČR, tedy ta, která zabezpečuje zavádění dokumentů nadnárodní úrovně zpracovávaných na úrovni vojenských výborů Severoatlantické aliance a Evropské unie.

Armáda České republiky se v rámci svých politicko-vojenských ambicí zasazuje k plnění úkolů v rámci širšího úsilí mezinárodního společenství, a to v souladu s principy Charty OSN v celém spektru operací vedených NATO, EU či Organizace spojených národů (OSN), resp. *ad hoc* vytvářenými koalicemi s mandáty organizací, které byly uvedeny výše. Vojenská strategie ČR [1] představuje soubor základních principů zajišťování obrany státu a výstavby ozbrojených sil ČR. Vychází z hodnocení současného stavu a předpokládaného vývoje globálního bezpečnostního prostředí, z bezpečnostních zájmů a z principů obranné politiky obsažených v Bezpečnostní strategii ČR [2] a ze zahraničně-politické orientace ČR. Svým pojetím je to tedy první dokument z řady dokumentů předcházejících a následujících, který vzniká v gesci MO ČR. Aplikuje normy dané NATO a EU, které jsou vyjednány Ministerstvem zahraničních věcí (MZV) ČR. Opírá se o základní principy Strategické koncepce NATO, na ni navazující Souhrnnou politickou směrnicí NATO a Evropskou bezpečnostní strategii EU. Vojenská strategie stanoví, že nasazovaná úkolová skupení (ÚU), sestavená primárně na bázi organických jednotek, se účelově doplňují specifickými moduly, především prvky bojové podpory a bojového zabezpečení, mezi něž jednotky CHV AČR patří.

Dlouhodobá vize rezortu Ministerstva obrany (MO) [3] je dokumentem, který by měl být vnímán všemi vojenskými profesionály, ale i ostatními příslušníky rezortu MO, jako plánovací dokument „nejvyššího řádu“. Je zpracována jako dokument s relativně dlouhodobým výhledem, který je chápán v rozmezí 20 let. Nutno říci, že jeho vydání bylo dlouhodobě a s velkými nadějemi očekáváno a v závěru roku 2008 konečně naplněno. Vize rozpracovává výše zmíněné dokumenty (strategie) a je nutno ji vnímat jako základní podklad pro zpracování následných strategií výstavby a použití druhů vojsk a služeb a, v neposlední řadě, také pro plánování nákladů a výdajů na obranu [4]. Dlouhodobá vize uvádí, že organizačně budou vytvářeny modulární taktické prvky, z nichž se budou tvořit společná národní a mnohonárodní ÚU. Jejich kvalitativní i kvantitativní parametry budou odpovídat charakteru plněných úkolů. Z významu tohoto textu lze dovodit, že modularita by se v žádném případě neměla týkat vyšších úrovní velení než je taktická, což jen potvrzuje správnost myšlenky modulu v síle družstva jako základního stavebního kamene pro tvorbu ÚU vojsk taktického i operačně taktického stupně velení tak, jak je stanoveno politicko-vojenskými ambicemi. V ostatních ustanoveních Dlouhodobá vize stanoví, že modulární struktura sil bude zabezpečovat vytváření požadovaných úkolových bojových uskupení v souladu s politicko-vojenskými ambicemi ČR. Jednotky CHV AČR různého stupně velení budou vyčleňovány pro potřeby vytváření společných ÚU, jejichž schopnosti budou přizpůsobovány konkrétním potřebám operace. Vychází se z předpokladu, že všechny druhy sil a služeb budou schopny postavit jádro rotního ÚU podle svého předurčení, dále pak jádro praporečného uskupení budou schopny postavit vševojskové útvary, útvary ženijního vojska AČR a CHV AČR, polní nemocnice a útvar vojskového letectva. Předpokládá se, že bude postupně dosažena modularita na úrovni roty, u speciálních složek i nižší.

Základním dokumentem v doktrínální soustavě AČR [5], který je položen na její nejvyšší úroveň, je Doktrína Armády České republiky [6], jejíž druhé vydání vstoupilo v platnost v relativně nedávné době. Tato doktrína tvoří sice přechodový rámec mezi strategickým a operačně-taktickým chápáním vojenským operací, ale vzhledem k výši, kterou zaujímá v doktrínální soustavě AČR, patří spíše k dokumentům strategickým.

Text uvedený níže odráží skutečné vnímání modularity a modulů v souladu s Doktrínou AČR. Jenom pro úplnost dodávám, že přístupy uvedené v Doktríně AČR vychází ze základní alianční doktríny AJP-01 ve verzi C [7, 8]. Tento základní alianční dokument uvádí strategická východiska pro vojenské operace ozbrojených sil NATO. Slouží jako zastřešující doktrína a základní zdroj pro další dílčí alianční doktríny, které se věnují specifickým funkčním oblastem a druhům sil. Modularita v pojetí této publikace vychází z vnímání postavení velitelství mnohonárodního společného ÚU, kde modulem chápe podpůrné prvky k zajištění výstavby akceschopného velitelství v rámci požadované pohotovosti. Již z toho textu je zřejmé, že modularita v pojetí AJP-01 bude míněna prvky v zásadě většími, než jsou moduly k zajištění základních operačních schopností. Česká republika má v rozmezí platnosti dlouhodobé vize disponovat jedním souborem sil, vysoce účinných a odolných, plně nasaditelných, interoperabilních, dlouhodobě udržitelných, modulárně strukturovaných, univerzálně využitelných v celém spektru operací, s moderním velením a řízením, schopných účinně koordinovat své aktivity s vojenskými i nevojenskými aktéry. Tento soubor nasaditelných sil bude společným základem pro příspěvky ČR do operací vedených NATO, EU, OSN či ad hoc koalicemi. Do společného souboru schopností bude ČR přispívat i CHV AČR svými specifickými

operačními schopnostmi, ve kterých dosahuje mezinárodního uznání. Tyto schopnosti budou dále rozvíjeny v závislosti na potřebách NATO či EU, vývoji vojenství a dalších faktorech. Z pohledu CHV AČR se jedná o potvrzení dosavadních vojenských úspěchů, kterých bylo dosaženo od počátku 90. let minulého století. Tyto schopnosti byly nabídnuty ve prospěch NATO na summitu v Praze v roce 2002. [9] Od této doby bylo mnohokrát prokázáno, že jednotky a útvary CHV AČR jsou schopny plnit úkoly nejenom při plnění úkolů ve vojenských operacích v rámci NATO, EU, ale i v operacích označovaných jako HVE (High Visibility Events). Zejména v HVE operacích působí CHV AČR jako ÚÚ, které je postaveno na bázi roty chemické ochrany (rcho), která je posílena prvky (moduly) vševojskového i vojskového charakteru. Vyčlenění jednotek AČR do sil rychlé reakce NATO (tzv. NRF) je dlouhodobou záležitostí a je částečně shrnuto v [10]. Tento dokument shrnuje i splnění úkolů ČR v oblasti ochrany proti účinkům zbraním hromadného ničení (ZHN). Česká republika je dnes považována za *lead nation* v oblasti ochrany proti ZHN, což je nejenom obrovské ocenění schopností CHV AČR ze strany NATO, ale i závazek do budoucna, který je nutné do budoucna stále dokonaleji naplňovat.

Při hodnocení více než desetiletého členství ČR v NATO je možné také zmínit význam modularity v NATO a úspěchů, které ČR v této oblasti dosáhla. S odvolávkou na [4] je zmíněno, že široká paleta možných úkolů, které budou jednotky v operacích plnit, vede k silnějšímu důrazu na modularitu sil umožňující pružně vytvářet potřebná ÚÚ podle podmínek dané operace, a to s maximální efektivností. V [10] jsou rovněž vydefinovány určité vize, které definují jednotlivé moduly vyčleňovaných z druhů sil a služeb. Z významu definovaných modulů, se kterými pracuje tento hodnotící dokument, je patrná snaha vyhnout se konkrétnímu definování modulů z pohledu velikosti jednotek. Jsou pouze zmíněny moduly druhů vojsk, jako například modul protiletadlových řízených střel, modul EOD (Explosive Ordnance Disposal), rota ženijní podpory a další moduly. Tato teorie vytváří prostor pro stanovování velikosti modulů poněkud otevřeněji a volněji, než tomu je v dokumentech operačně-taktické úrovně, o kterých je pojednáno níže.

2. Modularita na operačně-taktické úrovni velení a řízení a její vztah k CHV AČR

V Doktríně AČR je uvedeno, že jednotky AČR mohou operačně působit v rámci aliančních (koaličních) sil pod integrovaným mezinárodním velením. Rozhodující význam pro efektivní plnění úkolů představuje schopnost společného působení v mnohonárodních silách. Při společném působení je zajištěn přístup ke společně vytvářeným a sdíleným schopnostem. K tomu, aby byly požadované schopnosti naplněny, se organizačně vytvářejí modulární operační a taktické prvky, z nichž se tvoří společná národní a mnohonárodní ÚÚ. Jejich kvalitativní i kvantitativní parametry musí odpovídat charakteru plněných úkolů.

Základní filozofií možného použití AČR ve vojenských operacích je možnost působení v různých druzích operací, jejichž rozsah, obsah i náročnost jsou a budou velmi rozdílné. Tomuto širokému spektru použití musí být přizpůsobována organizační struktura nasazovaných jednotek a útvarů CHV AČR, počty osob, vybavení technickými

prostředky, systémy a materiálem. Pro plnění úkolů budou vytvářena ÚU, která budou mít schopnost samostatného působení a budou složena z modulů menších jednotek CHV AČR. Modularita je obecným základem pro tvorbu organizačních struktur vyčleňovaných ÚU vyššího stupně.

Z hlediska modularity je velmi důležité uvést, že schopnosti AČR vymezují to, co jednotlivé složky AČR i jako celek mají umět, znát a být schopny realizovat v přípravě k nasazení a v rámci reálně uskutečňované operace. Jednotlivé schopnosti se navzájem doplňují, jsou propojeny a jsou na sobě závislé. Nezbytné operační schopnosti pro splnění poslání a úkolů silami NATO zahrnují kromě klíčových operačních a dalších požadovaných schopností ještě schopnosti, mezi něž patří:

- účelnost,
- vyváženost,
- společné působení,
- interoperabilita,
- modularita,
- efektivní systém velení, řízení a spojení (C3 – Command Control Communication),
- koordinace s vnějšími účastníky,
- mezinárodní spolupráce.

Vojenské schopnosti AČR jsou ve vojenské publikaci [11] charakterizovány jako:

- nasaditelnost v celém spektru operací se schopností vzdušné a námořní strategické přepravy,
- interoperabilita se spojenci v operační, materiální, technické a administrativní oblasti a v oblasti procedur na všech organizačních úrovních,
- udržitelnost na bojišti,
- modulární struktura sil do úrovně roty,
- zajištění chybějících schopností sdílením v rámci mezinárodní spolupráce,
- univerzálnost sil,
- účinná spolupráce s nevojenskými národními i mezinárodními, vládními a nevládními organizacemi a otevřenost k médiím.

Schopnosti uvedené výše jsou výzvou, kterou se CHV snaží naplnit například v rámci svého příspěvku do sil rychlé reakce (NRF – NATO Response Force). Jejich naplňování je prověřováno v rámci aliančních cvičení.

Modularita se v zásadě objevuje i ve strukturách velitelských struktur. V doktrínách vyššího řádu [12, 13] je uváděno, že stacionární (stálá) velitelství a štáby budou minimalizovány a připraveny vyčlenit své organické prvky (moduly), případně jednotlivce pro zajištění udržitelnosti velení a řízení v operacích. Tato velitelství budou funkčně předurčena k řízení výstavby, rozvoje, přípravy a výcviku sil. Bude minimalizován rozsah jejich zabezpečovacích jednotek. Nebojové funkce budou zabezpečovány civilním personálem. V případě velitelství je proklamováno, že všechna velitelství by měla být modulární, což znamená, že jejich velikost a složení mohou být přizpůsobeny požadavkům operace. Jsou proto vytvářena tak, aby mohla být podle potřeby doplňována v následných fázích operace, a aby mohly být také snižovány jejich počty, kdy operace již nevyžaduje plně obsazené místo velení daného ÚU. [14] V praxi to může znamenat,

že v případech, kdy hrozba použití ZHN či výskytu průmyslových nebezpečných látek na teritoriu bude nízká, tak může dojít k úpravě skladby štábu ÚU, tedy změnou skladby modulů, které jej v jeho činnosti budou podporovat.

Velmi výraznou schopností CHV AČR je to, že disponuje souborem sil, vysoce účinných a odolných, plně nasaditelných, interoperabilních, dlouhodobě udržitelných, modulárně strukturovaných a univerzálně využitelných v celém spektru operací, s moderním velením a řízením, schopných účinně koordinovat své aktivity s vojenskými i nevojenskými účastníky. Do společného souboru schopností NATO (EU) bude CHV AČR přispívat operačními schopnostmi, ve kterých dosáhlo a dosahuje mezinárodního uznání.

Pro účely specifikace operačních schopností modulů CHV AČR podle NATO Task Lists (NTLs) je vymezení základního poslání jednotek a útvarů CHV AČR v ÚU (spojeneckých) vojsk zcela nezbytné. Doktrína AČR uvádí, že:

„Základem této struktury je modularita. Z organizačně vytvořených modulárních taktických prvků se budou tvořit společná národní a mnohonárodní ÚU. Jejich kvalitativní i kvantitativní parametry musí odpovídat charakteru plněných úkolů. Jednotky všech druhů vojsk a služeb různého stupně velení budou vyčleňovány pro potřeby vytvoření společných mnohonárodních ÚU. Schopnosti budou přizpůsobovány konkrétním potřebám operace. Základním modulárním prvkem je stupeň družstvo/osádka/obsluha.“ [6]

Doktrína AČR v mnohonárodních operacích [12] stanoví, že vojenské operace budou mimo jiné ovlivněny zejména charakterem možných konfliktů, protivníkem, získanými zkušenostmi a poznatky z vedení operací a rozvojem vojenského umění a vojenských technologií. Změny operačního prostředí naznačují, že se charakter vojenských operací významným způsobem také mění. Z tohoto hlediska patří mezi hlavní rysy a tendence vývoje vojenských operací, kromě jiných zásadních skutečností také, zvyšování potřeby pružného rozhodování a modularity organizačních struktur, což vyplývá z nepředvídatelnosti budoucího operačního prostředí. Toto ustanovení přebírá z Doktríny AČR, [6] která platila od roku 2004.

V návaznosti na tuto doktrínu byla přijata Doktrína AČR v mnohonárodních operacích, která nijak tuto problematiku nerozvádí. Z toho je zřejmé, že na úrovni strategické a operační je modularita zmiňována pouze jako výzva a možný směr rozvoje tvorby sil AČR. Jistá míra volnosti však nesmí znamenat to, že modularita nebude do budoucna řešena a že objasňování jejího významu bude zanedbáváno.

3. Modularita a její praktické dopady na činnost sil

Modularita zásadně ovlivní činnost systému velení a řízení jednotek, útvarů, svazků a zařízení v operacích, CHV AČR nevyjímaje. Vojenská publikace Velení a řízení v operacích [15] vymezuje faktory ovlivňující organizaci systému velení a řízení a při navrhování struktury a způsobu uspořádání systému velení a řízení stanoví, že je nutno vzít v úvahu požadavky na velení a řízení a respektovat následující faktory:

- rozvinutí,
- sjednocení úsilí velitele a štábu na splnění úkolu,
- velikost,
- odolnost,
- modularitu,

- kapacitu,
- schopnost přežít,
- dosah,
- mobilitu,
- řízení elektromagnetického spektra.

Tvorbu modulárních struktur tato publikace chápe jako jeden z faktorů systému velení a řízení, který nabízí flexibilitu při rozvinutí a zasazení prvků, ze kterých jsou ÚÚ složena. Interoperabilita velení a řízení poskytuje nezbytnou soudržnost pro plánování a provedení operací. Proto musí být interoperabilita velení a řízení velení optimálně vyladěna a plně integrována v mnohonárodních a společných silách. Mnohonárodní bojové sestavy si vynutí pružnou a reagující interoperabilní podporu velení organizovanou na bázi modulů. [16] Tvorba modulárních struktur totiž umožňuje rozvinutí jednotlivých součástí systému velení a řízení v závislosti na konkrétním typu operace a situace s podporou konkrétních modulů CHV AČR. Později lze postupným přidáváním dalších jeho modulů systém rozšířit či případně zúžit. S využitím moderních komunikačních systémů lze velitelství členit do více integrovaných organizačních součástí (center, středisek, skupin atd.), jejichž složení je možné modulárně upravovat v závislosti na bezpečnostních hrozbách, které se v prostoru operace mohou vyskytnout.

Z tohoto pojetí je již patrná snaha o chápání modulu na úrovni jednotky a modularity jako přínosu k efektivní tvorbě ÚÚ. Z výše uvedeného je také zřejmé, že bude nutné reagovat i na současné struktury, rozmístění a vybavení míst velení. Řešením a splněním požadavku pružnosti, mobility, rozmístitelnosti a odolnosti míst velení jednotek a útvarů CHV AČR je tedy jejich modulární uspořádání. [17] Současné chápání problematiky modulárních struktur je v oblasti velení a řízení v souladu s aliančními požadavky, a tudíž doktríny nejnižšího řádu je plně reflektují.

Z textu uvedeného výše jednoznačně vyplývá, že modularita nebude záležitostí pouhé definice schopností jednotek (v úrovni družstva, osádky), ale také například míst velení. Důkazem pro toto tvrzení může současné pojetí míst velení, [18] kde u hlavního místa velení (H MV) lze ve standardní struktuře nalézt následujícími základními moduly, které budou definovány jako centra, střediska, skupiny a pracoviště. V praxi se tedy bude jednat o:

- operační centrum,
- středisko komunikačních a informačních systémů,
- středisko zabezpečení H MV.

Místa velení, na nichž specialisté CHV AČR sehrávají velmi významnou roli, poskytují prostředky pro výkon velení a řízení, a to v celém spektru plněných úkolů. Zpracovávají a šíří informace, mimo jiné o předpovědi a rozvoji radioaktivní, chemické a biologické kontaminaci, a dále rozkazy, v přímé vazbě na operační činnost útvaru (svazku), v jehož štábu důstojník (praporčík) ČVO 16 vykonává své služební povinnosti. Je tedy zřejmé, že svoji aktivní činností pomáhá udržovat efektivní průběh operace prostřednictvím plánování, sladění a kontinuity bojových činností. Tato činnost je organizována pružným (modulárním) způsobem, aby mohlo dojít k přizpůsobení se změněné situaci a požadavkům vyplývajícím z konkrétní operace nebo úkolu. Cílem je umožnit veliteli přijímat rozhodnutí a realizovat je rychleji, než je toho schopen nepřítel (dosáhnout vyššího operačního tempa

než protivník). Tyto velmi důležité principy činnosti štábu ÚU mě vedou k zamyšlení nad významem modularity v rámci štábu. I zde může nastat požadavek vytvořit štáb s jasně stanoveným počtem osob a schopnostmi, které musí v dané operaci naplňovat. Pro případ tvorby konkrétního štábu ÚU se jeví jako nezbytné vydefinovat schopnosti příslušníků štábů v souladu s NTLs, a to ve stejném duchu, jak tomu je činěno ve prospěch jednotlivých dílčích modulů (jednotek). Definice schopností příslušníků štábu ČVO 16 jak pro praporní, tak i pro brigádní ÚU, včetně podřízených pracovišť (skupin) monitorování radiační, chemické a biologické situace, je pro specialisty CHV AČR zcela zásadní. Je nutné specifikovat jejich schopnosti v přímé návaznosti na moduly na bázi družstev radiačního, chemického a biologického průzkumu s cílem naplnit požadavky na funkčnost systému monitorování radiační, chemické a biologické situace.

4. Modularita a její aplikace v rámci technologického rozvoje

Možný vývoj bezpečnostního prostředí a jeho vliv na organizaci obrany státu musí respektovat postavení ČR ve společenství demokratických zemí a v rámci mezinárodních bezpečnostních organizací. Do úvahy musí být brány národní zájmy ČR, a to nejen z pohledu vojenské obrany, ale i pohledu ekonomického či kulturního, za podmínky respektování vlivů technologické revoluce. Ta se bude dotýkat všech oblastí vojenství. Nové technologie povedou k vytváření nových zbraňových systémů. Jejich použití bude vyžadovat nové způsoby vedení bojové činnosti. Rozvoj a aplikace vojenských technologií bude nedílnou součástí operačních koncepcí, plánů rozvoje schopností a doktrín ozbrojených sil ČR. Dojde ke změně názorů a přístupů, které povedou k rozvoji teorie vojenského umění na kvalitativně vyšší úroveň. Z hlediska zabezpečení principů obrany České republiky do roku 2030 bude vývoj a zavádění perspektivních technologií do oblasti vojenství podporovat a rozvíjet především tyto schopnosti ozbrojených sil [19]:

- přesný útok,
- rozvoj senzorů,
- informační spojení,
- digitalizaci bojiště,
- nesmrtící zbraně a zátaras,
- robotiku,
- simulaci a umělé prostředí,
- modulární systémy.

Závěr

Je zřejmé, že řešení úkolů spojených s tvorbou modulárních struktur všech vojenských struktur AČR je velmi aktuální. Dokumenty napříč nejvyššími doktrinárními úrovněmi se o modularitě zmiňují jako o perspektivním a relativně dlouhotrvajícím procesu její tvorby a realizace. K tomu, aby bylo možné tyto úkoly úspěšně splnit, je zejména nutné:

- stanovit nejmenší možné moduly pro všechny druhy vojsk a služeb,
- definovat operační možnosti modulů nejnižšího řádu v rámci všech druhů vojsk a služeb,

- specifikovat využitelnost dosud existujících softwarových produktů, které jsou v Alianci využívány,
- prostudovat a stanovit požadavky na složení úkolových uskupení pro současné vojenské i nevojenské operace,
- navrhnout vlastní softwarový nástroj pro práci velitele ÚU při vytváření ÚU založeného na sestavě modulů,
- simulovat a prověřit funkčnost softwarových nástrojů, a to nejenom z hlediska technické spolehlivosti, ale zejména z pohledu uživatelské přívětivosti,
- prosazovat modulární struktury do myšlení operačních velitelů, a tím vytvářet potřebné povědomí o jejich pochopení v kontextu tvorby ÚU.

Literatura:

- [1] *Vojenská strategie České republiky*. 1. vyd., Praha: Ministerstvo obrany – AVIS, 2008. 10 s. ISBN 978-80-7278-483-7.
- [2] *Stránky Ministerstva zahraničí České republiky* [online], 2009. Bezpečnostní strategie České republiky. [citováno 2009-08-20]. Dostupné z: <<http://www.czechembassy.org/www/mzv/default.asp?id=22857&ido=12734&idj=1>>.
- [3] Dlouhodobá vize rezortu Ministerstva obrany. *A-report*, 2008, roč. [neuvedeno], č. 20, str. I-XV. ISSN: 1211-801X.
- [4] OTŘÍŠAL, Pavel, KUČÍK, Jozef. Současné vnímání hrozeb možného zneužití ZHN a průmyslových toxických látek v bezpečnostních a strategických dokumentech České republiky. In *Sborník příspěvků z konference „Nové metody a technologie ochrany proti ZHN a průmyslovým škodlivinám“*. [CD-ROM]. Vyškov: Ústav ochrany proti ZHN. Univerzita obrany Brno, 17.-18.6.2009. ISBN 978-80-7231-662-5. Adresář: \Paper\Otrisal1.pdf.
- [5] *Doktrinní soustava Armády České republiky*. 1. vyd., Vyškov: Správa doktrín, ŘeVD, 2007. 13 s. s. 7.
- [6] *Doktrína Armády České republiky*. 2. vyd. Vyškov: Institut doktrín VeV-VA, 2010. 108 s.
- [7] *AJP-01(C)*, Allied Joint Doctrine.
- [8] *AJP-01(C)*, Allied Joint Doctrine – Vojenské operace NATO podle základní alianční doktríny AJP-01(C), 144 s. s. 44.
- [9] ŠTĚPÁNEK, Břetislav, OTŘÍŠAL, Pavel. Vybrané aspekty boje proti CBRN terorismu. In *Sborník 6. mezinárodní konference Crisis management „Bezpečnost světa a domoviny“*. Editoři R. Horák, R. Schwarz. Brno: Univerzita obrany, 16.-17.6.2010, s. 88. ISBN 978-80-7231-728-8.
- [10] *10 let členství České republiky v NATO*. Kolektiv autorů. 1. vyd., Praha: Ministerstvo obrany České republiky – AVIS, 2009. 127 s. ISBN 978-80-7278-491-2.
- [11] *Pub-36-00-01*, Ochrana vojsk: Vojenská publikace. 1. vyd., Vyškov: Institut doktrín VeV-VA, 2009. 127 s. s. 18.
- [12] *Doktrína AČR v mnohonárodních operacích*. 1. vyd., Vyškov: Správa doktrín ŘeVD, 2008. 143 s.
- [13] *Doktrína AČR v operacích na území ČR pod národním velením*. 1. vyd., Vyškov: Správa doktrín ŘeVD, 2007. 95 s.
- [14] *AJP-3(A)*, Allied Joint Publication, Vojenské operace podle principů doktríny NATO pro společné operace, 112 s. s. 45.
- [15] *Pub-53-01-1*, Velení a řízení v operacích: Vojenská publikace. 1. vyd., Vyškov: Správa doktrín Ředitelství výcviku a doktrín, 2006. 214 s. s. 79.
- [16] *AJP-3.2.2*, Allied Joint Publication, Velení a řízení spojeneckých pozemních sil, 269 s. s. 24. 81 s. ISBN 978-80-7231-513-0. s. 43.
- [17] *Pub-53-01-2*, Štábní práce v operacích 1. část – Místa velení a orgány, procesy a prostředky velení a řízení: Vojenská publikace. 1. vyd., Vyškov: Správa doktrín Ředitelství výcviku a doktrín, 2007. 224 s. s. 7.
- [18] *Pub-53-01-3*, Štábní práce v operacích 2. část – Hlavní zásady tvorby stálých operačních postupů, operačních (bojových) dokumentů a hlášení: Vojenská publikace. 1. vyd., Vyškov: Správa doktrín ŘeVD, 2008. 320 s. s. 38.
- [19] *Principy obrany České republiky „2030“*. Kolektiv autorů, 1. vyd., Brno: Univerzita obrany, 2008.

Úvod

Tvorba doktrín patří v podmínkách AČR mezi významné skutečnosti a z hlediska zpracování také mezi velmi náročné činnosti. Zaslouhuje si proto pozornost všech stupňů velení, a také zodpovědný a koordinovaný přístup všech, kteří se na tvorbě doktrín podílí.

Období tvorby jednotlivých doktrín poskytuje možnost reagovat v jejich obsahu na nové skutečnosti, zpracovat nové poznatky, názory, zobecnělé zkušenosti a požadavky praxe vojsk. Náročná je ale především fáze implementace obsahu standardizačních dohod přijatých ČR do těchto dokumentů. Tvorba doktrín je také příležitostí přehodnotit dosavadní názory na některé skutečnosti (dosud používané a zažité pojmy, rozsah a obsah úkolů vojsk, přístupy k jejich plánování a realizaci, místo a úlohu orgánů velení a řízení) uvedené ve stávajících vojenských předpisech (publikacích) a upravit je v souladu s obsahem obdobných skutečností uvedených v aliančních dokumentech.

Vše toto, a především jasné a konkrétní zadání ke zpracování jednotlivých doktrín z hlediska jejich určení, cílů, rozsahu, obsahu, formy, hlavních podkladů a celkové filozofie zpracování si vyžaduje systémový přístup zainteresovaných subjektů a posouzení všech souvisejících aspektů nejen hlavním zpracovatelem, ale i dalšími odpovědnými osobami, jež jsou pověřeny tvorbou příspěvků za jednotlivé odbornosti.

Cílem článku je:

- **charakterizovat** některé aspekty spojené s tvorbou doktríny „Použití pozemních sil v operacích“ z pohledu zpracovatelů za ženijní vojsko,
- **uvést** požadavky na rozsah a obsah textu doktríny vyplývající z dosažené úrovně poznání základních aliančních dokumentů zabývajících se ženijní problematikou, jako jsou např. MC 0560, AJP-3-12(A), ATP-52(B), včetně názvosloví,
- **vyvolat diskuzi** v rámci odborné veřejnosti AČR k otázkám, které v této souvislosti vystupují do popředí, jež jsou nejen pro ženijní vojsko aktuální a na které je nutné hledat odpovědi, dohodnout se na způsobu jejich řešení, obsahu, rozsahu a formě zpracování do textu doktríny.

1. Některé aspekty související s tvorbou doktríny z pohledu zpracovatelů za ženijní vojsko

Systémový přístup při zpracování

V obsahu původního zadání k tvorbě doktríny „**Použití pozemních sil v operacích**“ je uvedeno, že **má být** na základě nejnovějších aliančních publikací, řešících problematiku

pozemního boje, **vytvořena „učebnice taktiky“** pro velitele a funkcionáře štábů do stupně operačního velitelství, s cílem poskytnout jim ucelené soudobé poznatky.

Jako výchozí materiály pro zpracování doktríny byly stanoveny především:

- Vojenská strategie ČR (2008),
- Doktrína Armády ČR (2004),
- připravovaná novelizace Všeob-Ř-1 Polní řád pozemních sil Armády České republiky (1997) – (nevydaná),
- AJP-3.2. Doktrína spojeneckých pozemních operací (2009),
- ATP-3.2.1- Spojenecká pozemní taktika (2009),
- publikace dosud vydané Institutem doktrín VeV-VA Vyškov, řešící problematiku taktiky na základních stupních velení.

Hlavní garant za celkové zpracování doktríny by měl vytvořenému týmu zpracovatelů stanovit určité omezující podmínky, jako například: rozsah příspěvků, jejich strukturu, a v průběhu zpracování doktríny by již neměl provádět zásadní změny v její osnově.

Význam tvorby doktríny vyžaduje **stanovit odpovědnou osobu (garanta) za druh vojska**, s odpovídající pravomocí k sestavení a odbornému řízení skupiny zpracovatelů. Obsahem prvního jednání pracovního týmu by zejména mělo být:

- ujasnění úkolu, včetně záměru NŽV AČR,
- zhodnocení situace s vyvozením příslušných závěrů co (nového) a kam zpracovat, co neřešit, na co položit důraz a v případě potřeby rovněž upřesnit pojmový aparát,
- osnova doktríny.

Důležité je také prověřit u příslušných funkcionářů jaké jsou možnosti uplatnit současné názory a poznatky při řešení stávajících úkolů (implementace přijatých standardizačních dohod (Stanagů), a prosazování nezbytných souvisejících změn, např. z hlediska místa a úlohy jednotlivých odborností (důstojníků ženijní specializace) v organizačních strukturách štábů.

Základem kvality příspěvků do doktríny je také vytvoření podmínek k průběžné odborné diskuzi nejen zpracovatelů, ale také všech kompetentních příslušníků ženijního vojska, případně i příslušníků dalších druhů vojsk k rozsahu a obsahu informací souvisejících se ženijní problematikou a k jejich začlenění do obsahu jednotlivých kapitol doktríny.

Pojmový aparát

Zpracování doktríny si také vyžaduje posoudit a případně upřesnit relevantní pojmový aparát, jako např.: bojová sestava a její prvky (stálé, nestálé), prvky podpory a zabezpečení, názvy vytvářených odřadů a skupin druhů vojsk, co je to podpora a co zabezpečení, struktura rozkazu a příloh.

Rovněž je nutné znovu posoudit a vymezit obsah a vzájemný vztah pojmů – podpora a zabezpečení, ženijní zabezpečení a ženijní podpora, zpravodajství a např. ženijní zpravodajství – viz ATP-52(B), co vyjadřuje hodina „H“ (při přechodu do útoku, při překonávání vodní překážky) apod.

Osnova doktríny

Osnova doktríny by měla korespondovat s obdobnými normativy v rámci NATO. Pro každou kapitolu osnovy doktríny je vhodné stanovit její stručný obsah, popsat v ní

řešenou problematiku (činnost vojsk při plnění úkolů), aby bylo zřejmé co je cílem, co, nebo koho vlastně mají např. síly a prostředky ženijního vojska podporovat (zabezpečovat) a jaké úkoly pro tento druh vojska z uvedené činnosti vyplývají. Dále je vhodné také vymezit rozsah příspěvku (co uvést nebo doplnit) za jednotlivé druhy vojsk, jinak zpravidla dochází při tvorbě dokumentu z hlediska jeho rozsahu a obsahu k tzv. „lidové tvořivosti“. V této souvislosti je rovněž potřebné brát v úvahu určení a následně stupeň podrobnosti (rozlišovací úroveň) příslušného dokumentu, včetně jeho místa a úlohy v doktrinní soustavě.

2. Požadavky na obsah doktríny vyplývající z aliančních ženijních dokumentů

a) Pojmový aparát

Především je nutné se dohodnout a následně také jednoznačně rozhodnout o významu a používání dvou základních pojmů, a to zabezpečení a podpora, zejména z „kvalitativního hlediska“. Týká se to nejen ženijního vojska (ženijní zabezpečení / ženijní podpora), ale i dalších druhů vojsk (chemické zabezpečení, dělostřelecká podpora, logistické zabezpečení /logistická podpora).

Charakteristika obou pojmů dle vyjádření Ústavu pro jazyk český Akademie věd ČR je následující:

- Pojem „**zabezpečení**“ směřuje z hlediska výslednosti a komplexnosti k „jistotě“ (předem zjednat někomu, něčemu jistotu, bezstarostnost, bezpečí, zařít, aby se něco stalo nebo zůstalo jistým, zabezpečit existenci, provoz apod.).
- Pojem „**podpora**“ lze charakterizovat jako určitý dílčí příspěvek ke splnění cíle jako celku (něco podpírající, pomoc, příspěvní, posila, např. dělostřelecká podpora zteče).
- V určitém smyslu je možné používat i formulaci „**zabezpečení podpory**“, protože pojmy „zabezpečení“ a „podpora“ **nejsou synonymní**.

Při používání obou pojmů je nutné také upřesňovat a uvádět – „podpora, nebo zabezpečení“, koho nebo čeho.

Pojmy „zabezpečení“ a „podpora“ ze ženijního hlediska

Trochu historie

Pojem „**ženijní zabezpečení**“ je ve vojenské terminologii velmi zažitý, protože je dlouhodobě používán ve vojenských řádech a předpisech, jejichž zpracování probíhalo zpravidla na základě překladů z ruštiny od padesátých do osmdesátých let minulého století. Bylo to dáno tehdejší politicko-vojenskou situací a členstvím naší armády ve Varšavské smlouvě.

Změnami, ke kterým došlo v devadesátých letech, především však začleněním AČR do NATO a postupným přijímáním standardizačních dohod, dochází k potřebě konfrontovat, a také upřesňovat mnohé, dosud zažité skutečnosti. Objasňování přebíraného

pojmového aparátu je základem pro komplexní a jednotné pochopení také ženijní problematiky. To je důležité v první řadě u pojmů a zkratk, u kterých mnohdy „neexistuje“, nebo se při překladu z angličtiny složitě hledá adekvátní a pro nás (nejen ženisty) z odborného hlediska vhodný a srozumitelný výraz v češtině.

Předmětem diskuze mezi některými příslušníky ženijního vojska je již delší dobu používání pojmů:

- **„Military Engineering“**, jenž je ve své podstatě vrcholový a nejobecnější – tedy takzvaně „vše zahrnující“ ženijní pojem. Je možné jej chápat ve smyslu jako „ženijní problematika /oblast /působnost /opatření /...“. Pro jeho popis je však možné užít i další výrazy, jako například: „ženijní zabezpečení obrany státu“, „zabezpečení ženijní podpory“ a ještě některé další.
- **„Ženijní zabezpečení“** vzhledem k jeho obsahu a vztahu k pojmu „ženijní podpora“, který je novější, vyplývá z překladu pojmu „Engineer Support“, používaného v dosud přijatých a již zaváděných standardizačních dohodách. [7, 4]

Jedná se v současné době o vyřešení zásadních skutečností, od kterých se odvíjí celková filozofie chápání ženijní problematiky, její klasifikace a členění, vazby na další odbornosti, na všechny druhy činnosti vojsk, činnost orgánů velení a řízení nevylímaje.

Současný stav řešení problematiky ve vnitřních předpisech rezortu MO

V návrhu polního řádu pozemních sil AČR z roku 2002 je problematika **ženijního zabezpečení** začleněna do většiny hlav tohoto dokumentu, ale především do hlavy 4 s názvem „Opatření k ochraně vojsk a k zabezpečení jejich činnosti“. [1]

Návrh předpisu „Ženijní zabezpečení boje“ z roku 2003 charakterizuje **ženijní zabezpečení** jako součást opatření k zabezpečení činnosti vojsk. [2]

Oba dokumenty charakterizují ženijní zabezpečení ve shodě, v určitém rozsahu již reagují na obsah standardizačních dohod v té době přijatých ČR. Na základě stupně jejich poznání, konzultací a dohody ze strany funkcionářů ženijního vojska AČR **vyjadřují vztah pojmů ženijní zabezpečení a ženijní podpora** tak, jak je následně uvedeno.

Ve zmíněných dokumentech jsou uváděny následující skutečnosti:

- **Cílem ženijního zabezpečení je:** vytvořit podmínky pro rychlý manévr vlastními silami a prostředky, ztížit a omezit pohyb a manévr nepřítele a způsobit mu ztráty ženijními prostředky, vytvořit podmínky pro efektivní využití všech druhů zbraní a zvýšit odolnost vojsk při bojové činnosti.
- **Ženijní zabezpečení zahrnuje:** ženijní opatření k zabezpečení pohybu vlastních vojsk, ženijní opatření k omezení pohybu nepřítele, ženijní opatření k uchování bojeschopnosti vojsk, opatření všeobecné ženijní podpory. [1, 2]

Úkoly ženijního zabezpečení plní svazky, útvary a jednotky pozemních sil. V návaznosti na podporu, kterou poskytuje ženijní vojsko, budují ochranné stavby, zřizují zátarasy, maskují vlastní postavení a prostory rozmístění, upravují a vytvářejí cesty pro přesun, budují klamné objekty, překonávají zátarasy a překážky všeho druhu. Ženijní vojsko plní nejsložitější úkoly ženijního zabezpečení, které vyžadují speciální přípravu a výcvik osob, použití ženijní techniky a munice.

Ženijní podporou se v této souvislosti rozumí podíl útvarů a jednotek ženijního vojska na plnění úkolů ženijního zabezpečení. Ženijní podpora zahrnuje celou škálu

činností, od poskytování ženijních doporučení až po realizaci nejsložitějších ženijních opatření ve prospěch činnosti vojsk.

V názvosloví **ženijního vojska** z roku 2007 jsou tyto pojmy definovány takto:

- **ženijní zabezpečení** – „cílevědomě řízený a realizovaný souhrn ženijních opatření v systému vojenské obrany státu“,
- **ženijní podpora** – „cílevědomá, časově omezená činnost ženijních sil a prostředků ve prospěch vojsk v období přípravy boje a v jeho průběhu v rámci plnění úkolů ženijního zabezpečení“. [5]

Současný stav řešení problematiky v hlavních aliančních dokumentech

Některé závěry k ženijnímu názvosloví z dokumentu MC 0560 [8]

„**Ženijní problematika /působnost**“ jako celek byla v rámci NATO uvedeným dokumentem vymezena pojmem „**Military Engineering**“, který představuje taková ženijní opatření, zahrnující jak ženijní podporu vojsk, tak bojovou ženijní podporu, která je uskutečňovaná bez ohledu na druh sil nebo službu, směřující k fyzické úpravě operačního prostředí. *(Poznámka autorů: V dokumentu je dále rovněž uvedeno, že tento pojem nezahrnuje takové činnosti, jež jsou prováděny „specialisty“ jež udržují, opravují a obsluhují vozidla, plavidla, letadla, zbraňové systémy a související účelová zařízení.)*

Tentýž dokument v textu vymezuje, že tento pojem zahrnuje podporu manévru a silám jako celku (Combat Support Engineering and Force Support Engineering), včetně ženijních funkcí jako jsou ženijní podpora:

- ochraně sil (Force Protection),
- opatřením proti improvizovaným výbušným zařízením – Counter-Improvised Explosive Devices (C-IEDs),
- ochraně životního prostředí (Environmental Protection),
- zpravodajství (Engineer Intelligence),
- relevantním formám pátrání respektive průzkumu (Military Search),
- dále v textu, v souvislosti s působností orgánů řízení ženijní podpory na operačním stupni a níže (článek 23) jsou uváděny některé další oblasti, jako například: likvidace výbušného materiálu (EOD), likvidace improvizovaných výbušných zařízení (IEDD), geografická a geomatická podpora, civilní a vojenská spolupráce (CIMIC), infrastruktura, a zejména s ní spojená problematika kontraktování, včetně NATO investičních bezpečnostních projektů (NSIP).

Uvedený dokument z hlediska názvosloví dále definuje dva další klíčové ženijní pojmy, jako jsou:

- **Bojová ženijní podpora /Combat Support Engineering** – je charakterizována jako: „Úkoly z oblasti ženijní problematiky, které souvisí s přímou podporou probíhajících nebo bezprostředně nadcházejících operací.“ *(Poznámka: Tyto úkoly jsou prováděny ženijními jednotkami jakéhokoliv druhu sil nebo složky za účelem podpory operací pozemních, vzdušných, námořních, informačních, týkajících se určitého specifického prostoru, včetně operací speciálních sil, s důrazem na rychlost provedení. (Poznámka autorů: Bojová ženijní podpora – nebo také jinak – přímá ženijní podpora je uskutečňovaná výhradně*

takovou formou, kdy ženijní jednotky jsou přiděleny do podřízenosti podporované jednotky.)

- **Ženijní podpora (činnosti) vojsk /Force Support Engineering** – je vymezena takto: „V oblasti ženijní problematiky promyšlená, plánovitá a dlouhodobá příprava na realizaci ženijní (nepřímé) podpory již probíhajících nebo budoucích operací, jakož i za účelem udržení jakéhokoli druhu (nasazených) sil v průběhu všech etap jakékoli operace.“ *(Poznámka autorů: Ženijní podpora (činnosti) vojsk – nebo také jinak: nepřímá ženijní podpora, uskutečňovaná takovou formou, kdy ženijní jednotky plní stanovené úkoly ve prospěch nasazených sil a nejsou přiděleny do podřízenosti podporovaných jednotek.)*

Některé závěry k ženijnímu názvosloví z dokumentu AJP-3.12(A): [7]

- Text názvu doktríny obsahuje pojem „**Military Engineer Support to Joint Operations**“ jenž má svůj ekvivalent v pojmu „**ženijní podpora společných operací**“. **Ženijní podpora je v tomto dokumentu označena jako mnohooborová činnost, která je prováděna všemi druhy vojsk** a násobí schopnosti vojsk napříč celým spektrem aliančních operací, zejména pak operací, jež se nedotýkají článku 5. Zahrnuje využívání jak vojenských, tak i civilních schopností na podporu společných operací.
- Dokument přebírá v plném znění texty pojmů, uvedené v dokumentu MC 0560.
- V textu jsou v plné míře převzata znění předcházejících pojmů a v některých případech tyto poněkud více přibližuje, respektive dále rozvádí, jako například:
 - u ženijní podpory (činnosti) vojsk je navíc doplňující a vysvětlující poznámka týkající se odpovědnosti ženistů za „infrastrukturu“ a ženijní podpory nasazení /rozvinutí sil – tedy plnění odborných úkolů souvisejících s příznivými podmínkami života nasazených vojáků, bezpečností jednotek, včetně oprav budov, energetických zařízení, objektů a zařízení k ochraně sil, pro zásobování vodou a podobně,
 - z hlediska obsahu ženijní problematiky, řešeného na jednotlivých stupních velení, je tento dále detailněji konkretizován, z článků 0108 – 0116 dále navíc proti již výše jmenovaným, vyplývá rozšíření rozsahu ženijní působnosti zejména o tyto oblasti:
 - udržování komunikačních směrů (LOC),
 - participace na procesu targetingu a společného palebného působení,
 - humanitární asistence a podpora stabilizačních operací,
 - civilní (správní) orgány,
 - podíl na tvorbě pravidel nasazení (ROE),
 - spolupráce, interoperabilita a standardizace,
 - asistence a koordinace zásobování různými druhy materiálu s logistikou,
 - ženijních schopností a kapacit hostitelského státu (HNS),
 - zdrojů, využitelných pro plnění úkolů ženijní podpory.

Závěry a navrhovaná řešení

Ženijní problematika – z hlediska dokumentů NATO – je jako celek z hlediska významu, obsahu, rozsahu, funkcí, členění i způsobů její integrace ve vojenských

systémech vhodně a účelně definována. Způsobem svého pojetí, názvosloví a jeho chápání, je však v rozporu s některými ustanoveními dosud platných vojenských řádů a předpisů, respektive s existující realitou v rámci současné vojenské praxe.

Zavádění a postupná implementace standardizačních dohod vyvolává nutnost aktualizovat současné ženíjní názvosloví soudobým potřebám.

Z uvedeného vyplývá závěr, zda by nebylo vhodnější v dalším období, počínaje tvorbou doktrín, **používat pojem „ženíjní zabezpečení“ jen ve významu „ženíjního zabezpečení obrany státu“**, jehož obsah je dále charakterizován, a **v dalších souvislostech tento pojem nahradit pojmem „ženíjní podpora“ (boje, operace, činnosti vojsk)**.

Uvedená skutečnost si ale vyžaduje odbornou diskuzi kompetentních orgánů, pochopení, dohodu, a pro následující období také vymezení oblastí (dokumentů), do kterých se tato změna promítne, které bude nutno posoudit a z hlediska této nové kategorizace ženíjní problematiky upravit.

Určitým **testem změny** v chápání a uplatňování pojmů ženíjní zabezpečení a ženíjní podpora mohou být také **odpovědi na následující otázky**, jako například kam zařadit (pod jaký pojem) činnost:

- vojáka, který buduje (maskuje) střelecký okop, tj. plní úkoly v rámci ženíjních opatření ochrany,
- velitele mechanizované jednotky, když organizuje např. dobudování obrany, zřízení ochranného minového pole,
- velitele ženíjní jednotky, když organizuje např. stavbu mostu, zřizování zátarasu, odtarasování cesty apod.,
- důstojníka ženíjní specializace štábu úkolového uskupení, který se řešením ženíjní problematiky podílí na plánování operace,
- důstojníka štábu ženíjního praporu, který se podílí na plánování realizace úkolů ženíjní podpory vyplývajících z rozkazu velitele úkolového uskupení,
- náčelníka ženíjního vojska AČR, který řeší ženíjní problematiku v rámci AČR.

Charakteristika obsahu ženíjního zabezpečení obrany státu

Ženíjní zabezpečení obrany státu: soubor (promyšlených) vzájemně provázaných a koordinovaných opatření, prováděných s cílem zajištění obrany státu, funkcí ozbrojených sil, zejména AČR. Ve své výslednosti ovlivňuje dosažení stanovených vojenských a politických cílů a z tohoto důvodu je nezbytnou součástí obecných systémů a procesů řízení a velení.

Ve své podstatě zahrnuje:

1. **Subsystém ženíjní podpory vojsk** (poradenství /expertní činnost, řízení, koordinace a plnění úkolů ženíjní podpory na všech stupních velení: strategický, operační, taktický). V obecné podstatě se jedná o podporu klíčových prvků /schopností ozbrojených sil, jež ovlivňují úspěch či neúspěch operací (mobilita, působení na mobilitu protivníka, ochrana sil /vojsk). V působnosti tohoto subsystému je dále řešení dalších, souvisejících problémů /úkolů, respektive participace na jejich řešení v rámci problematiky:
 - targetingu (proces výběru, stanovení priority cílů a požadovaného účinku),
 - C-IED (opatření k ochraně sil proti improvizovaným výbušným zařízením),

- ochrany životního prostředí,
- standardů z hlediska odpovědnosti za infrastrukturu a interoperabilitu v rámci NATO,
- HNS (podpora hostitelského státu),
- strategické součinnosti a poskytování expertíz a poradenství: druhům vojsk – zpravodajství, logistika; GIS – geografické informační systémy; vyzbrojování, (infrastruktura),
- záchranné a vyprošťovací činnosti – pro případy živelních pohrom / katastrof,
- výstavby a budování systému řízení a velení, informačního systému ženijního vojska, informačního systému EOD a dalších podpůrných systémů a konceptů (Reach-Back) v rámci řešení informačních potřeb orgánů velení a specialistů ženijního vojska.

2. Problematiku řešení dalších (mezirezortních) souvislostí, vyplývajících z dále uváděných (oblastí /souvislostí /úkolů), jako jsou:

- operační příprava státního území (OPSÚ),
- věda, výzkum, vývoj (prostředků a technologií využitelných při plnění úkolů ženijní podpory),
- plánování investičního rozvoje rezortu MO, akvizice /nákupy, kontrakty,
- podíl na procesech řízení a velení v rámci orgánů řízení a velení strategického stupně (plánování, organizování, (rozhodování), operativní řízení, kontrola) včetně personálního řízení (mírový stav, probíhající a nastávající operace, příprava na válečný stav),
- stanovování požadavků na cíle (FG – Force Goals) a generování sil,
- spolupráce s koaličními prvky a mezinárodními centry, včetně humanitárních organizací,
- příprava vojsk:
 - (příprava ženijního vojska – předměty, příprava specialistů, jednotek, velitelů a štábů, záloh),
 - (příprava druhů vojsk – ženijní příprava, minové nebezpečí, nebezpečí existence a používání IEDs),
 - vojenské školství – tvorba požadavků prostřednictvím definování a pravidelnou aktualizací „profilů absolventa“,
- stanovování priorit v rámci ženijní podpory,
- normotvorná činnost (vnitřní předpisy, doktríny, metodiky, pomůcky), standardy, názvosloví, operační požadavky, tabulky počtů, odborná nařízení v rámci působnosti,
- ženijní zpravodajství (informační a analytická činnost z hlediska operačního prostředí / terénu a potenciálního protivníka),
- analytická a expertní činnost, včetně účasti na procesu zobecňování zkušeností „Lessons Learned“,
- koncepční činnost (stanovování budoucích operačních a taktických požadavků na ženijní podporu, tvorba koncepce rozvoje ženijního vojska, stanovování požadavků na operační a taktické schopnosti k plnění jednotlivých úkolů),
- vstup do procesu formulací pravidel nasazení (ROE),
- strategická podpora udržování důležitých silničních komunikací (LOC).

b) Místo a úloha „ženijní problematiky (Military Engineering)“ v činnosti vojsk

Současný stav řešené problematiky v dokumentech AČR

Pojem „ženijní zabezpečení“ je dle dosud platných vnitřních předpisů AČR charakterizován jako jeden z druhů zabezpečení činnosti vojsk. Tvoří proto podsystém systému zabezpečení činnosti vojsk a jako takový vyžaduje řízení a koordinaci v rámci celého systému zabezpečení. Jednotlivá opatření ženijního zabezpečení se plánují, organizují a realizují buď vlastními silami a prostředky vojsk, nebo některou z forem ženijní podpory.

Ženijní podporou se rozumí podíl útvarů a jednotek ženijního vojska na plnění úkolů ženijního zabezpečení. Ženijní podpora tedy představuje plnění té části úkolů ženijního zabezpečení, které nejsou podporovaná vojska schopna plnit vlastními silami. Proto se cíle a úkoly „ženijního zabezpečení“ a „ženijní podpory“ prolínají a nelze je striktně oddělit.

Cílem ženijního zabezpečení je vytvořit podmínky pro rychlý manévr vlastními silami a prostředky, ztížit a omezit pohyb a manévr protivníka a způsobit mu vlastními ženijními prostředky ztráty. Dále je cílem vytvořit podmínky pro efektivní využití všech druhů zbraní a zvýšit odolnost vojsk při bojové činnosti.

Jednotlivá opatření ženijního zabezpečení jsou plněna všemi druhy vojsk při všech činnostech a musí usnadnit plnění úkolů, vytvářet podmínky pro rychlý manévr a zabezpečit ochranu proti prostředkům ničení. Rozsah ženijních prací prováděných druhy vojsk a služeb je ovlivněn jejich předurčením, operačním použitím, schopnostmi a vybavením ženijními prostředky.

V návaznosti na podporu, kterou poskytuje ženijní vojsko, budují útvary a jednotky druhů vojsk ochranné stavby, zřizují zátarasy, maskují vlastní postavení a prostory rozmístění, upravují a vytyčují cesty pro přesun, budují klamné objekty, překonávají zátarasy a překážky všeho druhu.

Ženijní zabezpečení zahrnuje:

- ženijní opatření k zabezpečení pohybu vlastních vojsk,
- ženijní opatření k omezení činnosti nepřítelé,
- ženijní opatření k uchování bojeschopnosti vojsk,
- opatření všeobecné ženijní podpory. [2, 4]

Současný stav a chápání „ženijní problematiky“ v aliančních dokumentech

Základní pilíře /dokumenty, na kterých spočívá (je založena) **ženijní problematika** v rámci NATO, jsou:

- MC 0560 (Rozhodnutí vojenského výboru NATO ze dne 31. 3. 2008 ve věci „ženijní problematiky“ – Policy for Military Engineering),
- STANAG 2238, Spojenecká doktrína pro ženijní podporu společných operací, AJP-3.12(A) – návrh ze dne 29.1.2010),
- STANAG 2394 Ženijní doktrína pozemních sil, ATP-52(B), zabývající se taktickou úrovní z prosince 2008.

Ženijní problematika obecně svým obsahem úzce souvisí s naplňováním klíčových operačních schopností (AČR), jež by měly být odrazem „funkcí boje“ (viz např. FM-3-34: *warfighting functions: movement and maneuver, intelligence, fires, sustainment, command and control, protection*) a jež ovlivňují výsledek jakékoliv operace.

Z tohoto důvodu je možné konstatovat, že na úrovni „ženijního zabezpečení obrany státu“ a „ženijní podpory společných operací“ závisí výsledek operací.

V těchto a dalších souvislostech je potřebné dále zdůraznit několik skutečností a závěrů, vyplývajících z hlavních ženijních aliančních dokumentů.

Rozhodnutí vojenského výboru NATO ve věci ženijní problematiky MC 0560 (MC Policy for Military Engineering)

Tento dokument zásadním způsobem vymezuje ženijní problematiku, včetně směru a linie jejího dalšího vývoje. Jeho význam spočívá zejména v tom, že:

- reaguje na současnou vojensko-politickou situaci ve světě a zdůrazňuje nárůst významu ženijní problematiky,
- ustavuje a definuje obsah a rozsah problematiky „Military Engineering“,
- zdůrazňuje skutečnost, že s transformací NATO vyvstává požadavek na předefinování /znovu nastavení ženijních schopností a expertní činnosti na všech úrovních velení,
- dává podněty pro aktualizaci dalších relevantních ženijních dokumentů/doktrín,
- zavádí další definice pojmů Combat Support Engineering, Force Support Engineering,
- objektivizuje potřebu expertní činnosti v oblasti ženijní problematiky na všech stupních velení a hlavních velitelstvích („... jež musí být zjevná a dostatečně koncipovaná ke zvládnutí všech pravděpodobných požadavků...“) – článek 12,
- akcentuje potřebu ustavení ženijní podpory strategickým stupňům velení, včetně existence ženijního štábu společných sil a jeho odpovědnosti v oblasti plánování a organizování ženijní podpory celého spektra vojenských operací,
- zmiňuje nutnost ustavení (podsystemu) ženijní podpory na operačních a taktických stupních velení (rovněž ustavuje pojem, jenž charakterizuje funkci náčelníka ženijního vojska společných sil).

Je nesporné, že významu ženijní problematiky v rámci vojenství a ženijní podpory společných operací by mělo odpovídat i **postavení** (odpovědnost a pravomoci) **ženijních specialistů – představitelů** (viz funkce ženijní náčelník, náčelník ženijního vojska) **na jednotlivých stupních velení** (včetně jejich zařazení do přímé podřízenosti velitelům, kterým přímo poskytují podporu např. formou poradenství ...).

Problematiku „ženijního zabezpečení obrany státu“, a zejména „ženijní podpory společných operací“ **je potřebné chápat jako samostatný subsystém**, jež si vyžaduje řízení a koordinaci na všech stupních velení, což mimo jiné **znamená vymezit speciální požadavky** na informační systém a další prvky systémů řízení a velení.

Spojenecká doktrína pro ženijní podporu společných operací, dále AJP-3.12(A)

Obsah tohoto dokumentu:

- **Nastiňuje** organizaci /uspořádání, úlohu a odpovědnost ženistů v rámci podpory celého spektra úkolů Aliance. Její platnost je odvozena z AJP-3 (Spojenecká doktrína společných operací) a jejích doplňků, jež je v NATO doktrínou pro plánování a vedení společných operací.

- **Charakterizuje** ženišní problematiku (Military Engineering) jako velmi rozmanitou činnost, jako násobitel sil napříč celým spektrem aliančních operací, zejména vedených mimo článek 5 – operace vyvolané krizovými situacemi (CRO – Crisis Response Operations). Zahnuje použití jak civilních, tak ženišních schopností k podpoře společných operací. Uvádí, že požadavek na ženišní podporu vzrostl na základě zpracování strategického konceptu Aliance. Konstatuje, že ženisté jsou zvláště vhodné k podpoře rychlého rozvinutí sil v operacích NATO, kdekoli na světě.
- **Poskytuje** nejzákladnější principy, jež jsou (ve své podstatě) vodítkem pro činnost ozbrojených sil nebo jejich prvků. Doktrína je směrodatná (závazná), ale vyžaduje ve své aplikaci soudnost a rozvahu. V celém dokumentu je společně s termínem velitel společných sil (JFC – Joint Force Commander) používán termín „jeho hlavní ženišní poradce“, jenž je nazýván „náčelník ženišního vojska společných sil“ (JFENGR – Joint Force Engineer). Jako klíčový prvek, jež umožňuje vedení válečných tažení, má ženišní podpora sil na operačním stupni prvořadý význam.
- **Konstatuje**, že ženišní podpora vojsk je životně důležitá při podpoře společných sil jako celku. Ženisté pozemních sil hrají klíčovou roli v poskytování bezprostřední podpory probíhajících a nadcházejících operací při podpoře námořních, vzdušných složek a logistiky. V textu této publikace je uvedeno, že splnění rozmanitých požadavků, vycházejících z realizace společných operací, využívání omezených zdrojů, jak pracovní síly, tak i materiálu, nejlépe zajistí koordinace a řízení ženistů na úrovni společných sil.
- **Chápe a zdůrazňuje** potřebu existence příslušného ženišního štábu na všech úrovních velení za účelem zvýšení úrovně dostupnosti ženišní podpory, včetně koordinace ženišního úsilí, přestože potřeby rozdílných složek (účastníků operace) z hlediska ženišní podpory nejsou identické.
- **Stanovuje**, že ženišní poradce a ženišní štáb musí být vytvořen tak, aby byl schopen poskytovat poradenství a podporovat velitele a činnost štábu od samého počátku, přes plánování, přípravu, provedení a přechodné fáze operací. Dále uvádí, že v případě vytvoření velitelského stanoviště společných sil, bude jeho součástí náčelník ženišního vojska společných sil (JFENGR) a ženišní štáb společných sil. Ustavení tohoto samostatného prvku (na)pomáhá zajistit, že nezbytná rovnováha ženišních funkcí napříč všemi složkami je integrována, a rovněž také synchronizována společně s národními požadavky.
- **Uvádí a charakterizuje** důvody spočívající ve změně zaměření současných operací, jako důvody pro změny v oblasti ženišní problematiky. Současně stanovuje následující požadavky na schopnosti sil a prostředků ženišního vojska: „... ženisté musí být připraveni poskytnout širokou škálu podpory společným silám jako celku prostřednictvím výstavby operační infrastruktury, ženišní podpory ochraně sil a prostřednictvím podpory logistiky. Aliance, velitelství NATO a určený velitel společných sil budou vyžadovat ženišní poradenství v celém průběhu operace, od počátečních etap plánovacího procesu až po návrat společných sil zpět (do výchozích prostorů před operací).“
- **Varuje** před možnými nepříznivými důsledky, v případě nerespektování uváděných zásad: „... kde opomenutí řídit se touto doktrínou a neexistence samostatného

společného ženijního štábu může mít za následek soupeření, např. o omezenou podporu hostitelského státu a místní zdroje.“

Některé aspekty a důsledky vyplývající pro ženijní problematiku /ženijní podporu z podstaty a ze základů společných operací dle AJP-01(C):

- V textu je uvedeno, že charakter a rozsah (vojenské) ženijní podpory se bude lišit v souladu s úrovní operace, povahou konfliktu, strategickým a operačním prostředím, stupněm intenzity a rozsahu vojenských operací. Složitost válečných tažení a hlavních společných operací mimo prostor odpovědnosti NATO vzrůstá spolu s klesající úrovní míry podpory poskytované hostitelským státem.
- Z kontextu vyplývá, že **potřeba koordinovat použití ženijních prostředků** napříč složkami a snižovat rozpory v uplatnění požadavků na hostitelský stát bude jednou z rozhodujících aspektů odpovědnosti operační úrovně velitelství v expedičních operacích.
- Uváděný dokument **poskytuje návod na přístup NATO ke společným operacím**. Plánování a koordinace těchto operací budou uskutečňovány na operačním stupni, nebo výše, a to buď v rámci existující organizační struktury NATO, nebo ustavením a rozvinutím účelově sestavené organizační struktury pro řízení a velení na základě specifických požadavků operace.
- Specifikováním principů společných operací byly vytvořeny předpoklady pro jejich realizaci. Z tohoto hlediska je pro ženy **kritickým požadavkem schopnost** implementovat principy ženijní podpory vojsk a poskytovat poradenství všem stupňům velení v rámci struktury NATO. Za účelem implementace / realizace principů společných operací, jak jsou uvedeny v AJP-01(c), **je nezbytné, aby ženijní poradce (ženijní štáb) byl vytvořen na každém stupni velení.**

Dílčí závěry a navrhovaná řešení

Z uváděných formulací, převzatých z doktrinálních dokumentů, ve srovnání se současným stavem v AČR vyplývá, že současné místo, úloha, rozsah a obsah (včetně postavení) ženijní problematiky v podmínkách AČR není kompatibilní s NATO a tuto oblast je nutné principiálně řešit v souladu s obsahem těchto dokumentů.

Dosavadní stav v jak v celoarmádní, tak i v ženijní oblasti vykazuje určité nesystémové charakteristiky, jež jsou v rozporu jak s požadavky na řízení a velení v rámci podsystemu ženijní podpory, tak i s koncepčními dokumenty NATO. Vzniklá situace vyžaduje řešení, zejména i s ohledem na potřebu začlenění podsystemu ženijní podpory v rámci NNEC (NATO Network Enabled Capability).

Bude nutné přehodnotit a nově vymezit ženijní problematiku v rámci AČR, v návaznosti na potřebu compatibility a interoperability se spojenci v rámci NATO, včetně opětovného posouzení důvodů pro dosavadní výhrady ke standardizačním dohodám (STANAG 2394).

Podsystem ženijní podpory nelze v podmínkách AČR ustavit v rámci platnosti, respektive neplatnosti některých (poměrně zásadních) vojenských předpisů a jejich ustanovení. Jestliže například vezmeme v úvahu Vševojsk-1-1 s příznačným názvem „Povinnosti funkcionářů útvarů a jednotek pozemního vojska ČESKOSLOVENSKÉ ARMÁDY“ z roku 1993, potom zjistíme ze stran 39-41, že u každého útvaru je funkce „náčelník ženijní služby“, jenž je (mimo jiné) v přímé podřízenosti velitele útvaru. Tento funkcionář odpovídá za určité skutečnosti jako například za „...organizaci a řízení ženijního

zabezpečení útvaru“ a má v této oblasti stanoveny určité povinnosti. V současné praxi tvorby organizačních struktur AČR nejsou tyto skutečnosti respektovány a nabízí se tedy otázka, podle jakých pravidel /zásad se tvorba organizačních struktur útvarů AČR realizuje a proč nejsou tedy tyto zásady zveřejněny. Nehledě na (v současné době již nevhodný) název funkce „náčelník ženijní služby“, protože se v podstatě nejedná o „ženijní službu“ jako takovou. Rovněž z důvodu existence „ženijní podpory poskytované vojskům /operacím“, by se hodil spíše název funkce „ženijní náčelník“. Jeho přímá podřízenost veliteli útvaru a povinnosti jsou z velké části stále relevantní. Nerespektováním zásad, uvedených v předpise Vševojsk-1-1, ztratilo ženijní vojsko AČR schopnost pracovat v rámci „pod-systému ženijní podpory“ se všemi negativními dopady na schopnosti v této oblasti.

Prosadit odpovídající postavení ženijní problematiky v podmínkách AČR a dát jej do souladu s požadavky NATO znamená mimo jiné hledat s využitím přijatých doktrinárních dokumentů argumenty, které mohou přispět k odstranění rozporu mezi současným významem a postavením ženijní problematiky na jednotlivých stupních velení AČR. Je nezbytné hledat argumenty z hlediska působnosti (nezastupitelnosti, řízení, zodpovědnosti, podílu, vlivu) ženistů v jednotlivých oblastech činnosti AČR a procesního řízení, podložené zkušenostmi, poznatky a požadavky z praxe.

c) Místo a úloha důstojníků ženijní specializace ve štábu úkolového uskupení

Současný stav řešení problematiky ve vnitřních předpisech AČR

Důstojník ženijní specializace ve štábu úkolového uskupení je odborným orgánem velitele úkolového uskupení pro řešení otázek ženijní podpory. Předkládá návrhy na použití sil a prostředků ženijního vojska a podílí se na plánování a koordinaci ženijní podpory a na jejím řízení v průběhu operace. Nemá-li rozhodnuto jinak, je při přípravě a vedení operace příslušníkem střediska plánování operace.

Důstojníci ženijního vojska, přizvaní do štábu úkolového uskupení v průběhu plánování operace, jsou odbornými orgány pro organizování činnosti ženijního vojska a jeho řízení v operaci a zpravidla plní úkoly podle pokynů náčelníka operačního oddělení. Při přípravě operace a v jejím průběhu jsou zpravidla příslušníky střediska bojové podpory.

Hlavním orgánem velitele brigádního úkolového uskupení (dále jen bÚU) je štáb, který velitel využívá k plánování operace a k řízení činnosti podřízených. **V průběhu přípravy podkladů pro rozhodnutí velitele je štáb bÚU také povinen:**

- provádět zpravodajskou přípravu prostoru operace, tj. soustavně shromažďovat, vyhodnocovat a připravovat informace také z oblasti ženijního zabezpečení,
- provádět nezbytné kalkulace k realizaci opatření ženijního zabezpečení úkolového uskupení včetně možností použití podřízených ženijních sil a prostředků,
- plánovat ženijní zabezpečení (podporu) činnosti jednotek úkolového uskupení,
- organizovat ženijní přípravu podřízených a prostorů nastávající činnosti vojsk. [3]

Na plnění uvedených povinností se podílejí příslušníci štábu bÚU, ale především důstojníci ženijní specializace, kteří jsou (mohou být) součástí organizační struktury jednotlivých stupňů velení (štábu úkolového uskupení, velitelství ženijní jednotky). Ve středisku plánování boje operačního centra hlavního místa velení bÚU je zpravidla

začleněn jeden důstojník, ve skupině plánování boje operačního střediska štábu úkolového uskupení rovněž jeden důstojník.

Zvláštností při přípravě a nasazení úkolových uskupení (např. česko-slovenského bojového uskupení EU) je to, že se počítá s posílením ženijní specializace ve štábu několika (dvěma) dalšími důstojníky a obdobně může být posíleno velitelství ženijní jednotky začleněné do úkolového uskupení. Hlavním důvodem je zvládnutí objemu činností spočívajících především ve zpravodajské přípravě prostoru operace z hlediska ženijního zabezpečení, tj. v získávání a ve zpracování informací spojených s řešením úkolů ženijního zabezpečení bojového uskupení v operaci. [6]

Místo a úloha důstojníků ženijní specializace jsou dány jejich začleněním ve struktuře jednotlivých stupňů (míst) velení a pracovními postupy (SOP) v průběhu plánování nasazení (použití jednotek) úkolového uskupení. Jsou součástí výkonného prvku pro plánování operace. Průběžně se podílí na podpoře zpravodajské činnosti, která zahrnuje shromažďování a vyhodnocování především relevantních informací, provádí kalkulace a prognózy vývoje situace po ženijní stránce, podílí se na jednotlivých formách informační činnosti (příprava podkladů, kalkulace, návrhy) pro podporu rozhodovacího procesu. Zpracováním příspěvků do operační (bojové) dokumentace zajišťují realizaci ženijních opatření, vyplývajících z úkolů uskupení a záměru velitele k jejich plnění.

Vlastní řízení ženijního zabezpečení činnosti v průběhu nasazení úkolového uskupení (operace) je v kompetenci velitele a štábu BÚU, ženijní jednotce velí její velitel.

Konkrétní činnost důstojníků ženijní specializace vyplývá z obsahu přijaté metodiky práce (plánu činnosti, SOP) štábu (oddělení, střediska, skupiny, velitelství roty). Je ovlivněna charakterem operace (cíl, úkoly, rozsah a doba trvání, množství sil a prostředků, operační prostor) a časem pro plánování operace. Rozhodující jsou především specifické úkoly ženijního zabezpečení a ženijní podpory, které vyplývají z předpokládané činnosti jednotek úkolového uskupení v průběhu operace na podporu míru.

Současný stav řešené problematiky v aliančních dokumentech – viz uvedená problematika „ženijní podpory společných operací“.

Navrhované řešení

Zásadní změna ve stávajícím postavení důstojníků ženijní specializace ve štábech jednotlivých stupňů velení (úkolových uskupení) je podmíněna mnoha skutečnostmi. Jedná se především o systemizaci míst v AČR (RMO Zásady výstavby a systemizace organizačních celků rezortu Ministerstva obrany, RMO Zásady tvorby systemizovaných míst). Změnu v postavení důstojníků ženijní specializace je pravděpodobně možné provést (prosadit v praxi) také jen v součinnosti s dalšími druhy vojsk (dělostřelectvo, chemici, PVO a další), jejichž důstojníci jsou v rámci stávajících štábů v obdobném postavení.

Návrh působnosti odborných orgánů pro plánování ženijní podpory

Důstojník ženijní specializace (náčelník ženijního vojska, ženijní náčelník) ve štábu úkolového uskupení:

Je odborným orgánem velitele úkolového uskupení pro řešení otázek ženijní podpory. Předkládá návrhy na použití sil a prostředků ženijního vojska, podílí se na plánování a koordinaci ženijní podpory a na jejím řízení v průběhu operace. Není-li rozhodnuto

jinak, je při přípravě a vedení operace příslušníkem střediska plánování operace. Je nezbytné, aby byl začleněn do štábu na každém stupni velení tak, aby byl schopen poskytovat poradenství a podporovat velitele a činnost štábu úkolového uskupení v průběhu plánování, přípravy a provedení jednotlivých fází operací. Může také působit jako důstojník štábu s koordinační pravomocí v oblasti použití ženijních sil a prostředků, jež jsou k dispozici v podřízených složkách.

Velitel útvaru (jednotky) ženijního vojska:

Velitel útvaru (jednotky) ženijního vojska, přiděleného úkolovému uskupení k bojové ženijní podpoře, se přiměřeným způsobem podílí na přípravě a přijetí rozhodnutí velitele úkolového uskupení, ke kterému je přidělen. Navrhuje veliteli možné způsoby plnění úkolů ženijní podpory a nasazení použitelných ženijních sil a prostředků. Velitel útvaru (jednotky) ženijního vojska, určeného k všeobecné ženijní podpoře, je povinen udržovat s velitelem podporovaného úkolového uskupení nepřetržitou součinnost.

Důstojníci ženijního vojska, přizvaní do štábu úkolového uskupení v průběhu plánování operace:

Jsou odbornými orgány pro organizování činnosti ženijního vojska a jeho řízení v průběhu operace. Úkoly plní zpravidla podle pokynů náčelníka operačního oddělení a v součinnosti s důstojníkem ženijní specializace (náčelník ženijního vojska, ženijní náčelník) ve štábu úkolového uskupení. Při přípravě operace a v jejím průběhu jsou zpravidla příslušníky střediska bojové podpory.

Závěr

Mnohé z uvedených skutečností a návrhů změn vyžadují odbornou diskuzi všech, kteří, jak se říká, „do toho mohou mluvit“. Je nezbytné o uvedených problémech diskutovat, hledat řešení podložené argumenty, domluvit se na způsobech jejich řešení, na možnostech a způsobech realizace (prosazení) přijatých návrhů a požadovaných změn v obsahu ustanovení řešících ženijní problematiku v doktrínách (dokumentech) AČR.

Zásadní poznámka:

Náčelník ženijního vojska AČR ve svém sdělení, zaslaném na katedru 108 UO v souvislosti s tvorbou doktrín dne 16. 4. 2010, ukládá ve zpracovávaných dokumentech (doktrínách) používat výhradně pojem „ženijní podpora“ v kontextu s uvedením koho nebo čeho.

Seznam použité literatury a zdrojů informací

- [1] *Polní řád pozemních sil AČR*. [návrh] 1. vyd., Praha: MO, 2002.
- [2] ZELENÝ, Jaroslav. *Ženijní zabezpečení boje*. [návrh předpisu] 1. vyd. Brno: Vojenská akademie v Brně, 2003.
- [3] ZELENÝ, Jaroslav. *Ženijní zabezpečení boje – II*. 1. vyd. Brno: Vojenská akademie v Brně, 2005.
- [4] *Doktrína bojového použití ženijního vojska pozemních sil*. [spojenecká publikace ATP-52(B), 3. vydání], 1. vyd., Praha: MO AČR, 2006.
- [5] *Názvoslovná norma*. 1. vyd., Praha: MO AČR, 2007.
- [6] ZELENÝ, Jaroslav. *Ženijní zabezpečení boje – III*. 1. vyd., Brno: Vojenská akademie v Brně, 2008.

- [7] *Spojenecká doktrína pro ženijní podporu společných operací*. [spojenecká publikace AJP-3.12(A)], 2010.
- [8] *MC 0560*, Rozhodnutí vojenského výboru NATO ve věci ženijní problematiky 2008.

Některé zkratky užívané v článku:

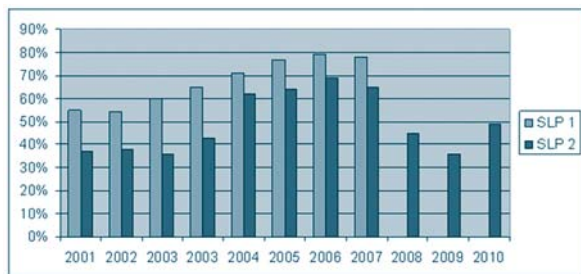
AJP	Allied Joint Publication	spojenecká společná publikace
AJP-3-12(A)	Allied Doctrine for Military Engineer Support to Joint Operations	spojenecká doktrína pro ženijní podporu společných operací
AJP-3.2	Allied Joint Doctrine For Land Operations	doktrína spojeneckých pozemních operací
ATP	Allied Tactical Publication	spojenecká publikace pro taktiku
ATP-3.2.1	Allied Land Tactics	spojenecká pozemní taktika
ATP-52(B)	Land Force Military Engineer Doctrine	ženijní doktrína pozemních sil
bÚU	Bde TF-Brigade Task Force	brigádní úkolové uskupení
CIMIC	Civil-Military Cooperation	civilně-vojenská spolupráce
C-IED	Counter-Improvised Explosive Device	opatření k ochraně sil proti improvizovaným výbušným zařízením
CRO (CROs)	Crisis Response Operations	operace k řešení krizových situací (operace reagující na krizi; krizové operace mimo čl. 5 Washingtonské smlouvy)
EOD	Explosive Ordnance Disposal	likvidace výbušného materiálu
FM	Field Manual	polní řád, služební předpis
FM-3-34	Engineer Operations	předpis „ženijní činnosti/operace“
FG	Force Goals	cíle výstavby ozbrojených sil
GIS	Geographic Information System	geografický informační systém
HNS	Host Nation Support	zabezpečení hostitelským státem (zemí)
IEDD	Improvised Explosive Device Disposal	likvidace improvizovaných výbušných zařízení
JFENGR	Joint Force Engineer	náčelník ženijního vojska společných sil
LOC	Lines of Communications	spojovací trasy, komunikace (pro přesuny)
NNEC	NATO Network Enabled Capability	schopnosti NATO dané síťovým prostředím (alianční integrované bojové informační prostředí)
MC	Military Committee	vojenský výbor (NATO)
MC 0560	Military Decision on MC 0560 – Military Committee Policy for Military Engineering	zásady stanovené vojenským výborem (NATO) pro oblast ženijní problematiky/působnosti
NŽV	Force Engineer, Chief of Engineers	náčelník ženijního vojska
OPSÚ	Operational Preparation of the Homeland Territory	operační příprava státního území
PVO	Air Defence	protivzdušná obrana
RB	Reach-back	použití nenasazených zdrojů/prostředků, zabezpečení pomocí součástí, které nejsou nasazeny
RMO	Order of the Minister of Defence	rozkaz ministra obrany
ROE	Rules of Engagement	pravidla vedení bojové činnosti; (mimo válečnou situaci, mírové mise: pravidla použití síly)
SOP	Standing Operating Procedures (Standard Operating Procedures)	stálé operační postupy (standardní způsoby činnosti)
STANAG	NATO Standardization Agreement	standardizační dohoda NATO
VeV-VA	Training Command-Military Academy	Velitelství výcviku-Vojenská akademie

Zřejmě nejfrekventovanější termín používaný v oblasti jazykové přípravy v rezortu MO je úspěšnost. Lze ji kvantifikovat, definovat, lze ale také pátrat po příčinách jejího nárůstu nebo poklesu. To vše si klade za cíl, byť v omezené míře, i následující text.

Jazyková příprava v rezortu MO prošla v posledních třech letech výraznou změnou, kterou vyvolalo přijetí rozkazu ministra obrany č. 1 z 11. ledna roku 2007 a jeho novelizovaného znění z 15. září roku 2010 (dále jen RMO č. 1). Jaké byly důsledky pro rezortní jazykovou přípravu?

Původní verze rušila jazykové kurzy anglického jazyka organizované rezortem MO s plánovaným výstupem SLP 1 (Standardized Language Profile – standardizovaný jazykový profil) podle STANAG 6001 a zavedla integrované kurzy, které měly konsolidovat takto roztržštěnou úvodní fázi systému jazykové přípravy. Další změnou bylo i zrušení zkoušek z anglického jazyka podle STANAG 6001 samostatně na úroveň SLP 1, přičemž SLP 1 bylo možné získat pouze v rámci víceúrovňové jazykové zkoušky.

Jak již bylo publikováno v článku Úspěšnost v rezortních jazykových kurzech na úrovni SLP 2 na ÚJP (Vojenské rozhledy 04/2008), tento systém s sebou přinesl mnohé problémy a celková úspěšnost v pětíměsíčních kurzech k dosažení SLP 2 zřetelně poklesla, viz následující graf.

Graf: Úspěšnost v pětíměsíčních kurzech k dosažení SLP 2

ze čtyř). S počátkem účinnosti RMO č. 1 tato úspěšnost poklesla a dnes se pohybuje se v rozmezí 35-50%.

Příčiny poklesu můžeme hledat leckde, nejlogičtějším vysvětlením však bude již zmíněná skutečnost, že byly zrušeny jazykové kurzy k dosažení SLP 1. Posluchači kurzů, kteří by byli jinak vysláni do kurzů k získání SLP 1, navštěvovali kurzy k získání úrovně vyšší, a ačkoli se na závěr kurzu – pokud získali úroveň 1 ve všech dovednostech – mohli subjektivně cítit úspěšní, statisticky byly výsledky kurzů vedeny jako neúspěšné, protože nebylo dosaženo SLP 2.

Pro zobektivnění předcházejícího grafu a hodnot v něm uvedených je nutné rozlišit, zda ukazatele postihují rozdíl mezi integrovanými a intenzivními kurzy k získání SLP 2.

Podíváme-li se na přehled úspěšnosti kurzů k dosažení SLP 2 v letech před vydáním RMO č. 1, zjistíme, že se pohybovala v rozmezí 60-70%, což je procentní vyjádření toho, kolik kandidátů dosáhlo kvalifikačního stupně dané úrovně (kandidát dosáhl dané úrovně alespoň ve dvou dovednostech

Jaký byl vlastně rozdíl mezi těmito dvěma typy kurzů? Navenek žádný, oba kurzy byly plánovány s výstupem SLP 2. Fakticky zde však byly rozdíly výrazné.

Intenzivní kurzy s výstupem SLP 2 zde existovaly již před RMO č. 1. Požadavkem na uchazeče o vyslání do takového kurzu bylo již dříve SLP 1. To mělo být dobrým předpokladem úspěchu u jazykové zkoušky na závěr kurzu.

Proti tomu u integrovaných kurzů se počítalo s tím, že do nich budou vysíláni posluchači bez jakékoli způsobilosti v anglickém jazyce, tedy posluchači, kteří by dříve byli vysláni do intenzivního kurzu k dosažení SLP 1. Usuzovalo se, že po navýšení hodinové dotace ze 400 hodin (intenzivní kurz k získání SLP 1) na 500 hodin (integrovaný kurz k získání SLP 2) vzroste úspěšnost. Jinými slovy, že posluchači budou mít šanci dosáhnout lepšího výsledku než jen SLP 1. Dále se předpokládalo, že po ukončení integrovaného kurzu a po 2-3měsíční přestávce by posluchači byli vysláni do navazujícího zdokonalovacího kurzu k dosažení SLP 2 s dotací nejméně 150 hodin, v němž by se mohli při výuce soustředit na ty řečové dovednosti, v nichž prozatím nedosáhli požadované úrovně.

Tento systém bohužel neměl šanci se osvědčit, protože byl velkoplošně zaveden do praxe, aniž by se počkalo na vyhodnocení pilotního kurzu, který byl organizován na Ústavu jazykové přípravy (dále jen ÚJP) na přelomu let 2006-2007 (viz článek Úspěšnost v rezortních jazykových kurzech na úroveň SLP 2 na ÚJP, Vojenské rozhledy 04/2008).

Vraťme se ale ke zmiňované úspěšnosti u kurzů k získání SLP 2. Tabulka 1 zobrazuje výslednost podle typu kurzu. Jedná-li se o kurz integrovaný, je hodnocen vzhledem ke kvalifikačnímu stupni 1 i 2, přičemž úspěšným kandidátem je ten, který dosáhne alespoň stupně 1. Jedná-li se o kurz intenzivní, počítá se úspěšnost pouze vzhledem k dosaženému kvalifikačnímu stupni 2 a úspěšným kandidátem je logicky jen ten, který dosáhne stupně 2. Pro ilustraci ale uvádím i úspěšnost vzhledem ke stupni 1.

Tab. 1: Výslednost podle typu kurzu – integrované kurzy.

Věstník MO ročník	Posádka / rezortní vzdělávací zařízení	Celková úspěšnost	Kvalifikační stupeň 1	Kvalifikační stupeň 2
2007	ÚJP	90 %	60 %	30 %
	ŠVS MO			
	Praha	88-96 %	57-75 %	15-39 %
	Moravská Třebová			
	Plzeň			
	Tábor			
2008	Hradec Králové	100 %	85 %	15 %
	ÚJP			
	ŠVS MO	74-91 %	68-83 %	0-21 %
	Praha			
	Moravská Třebová			
	Plzeň			
2009	Tábor	89-100 %	67-78 %	11-33 %
	Hradec Králové			
	ÚJP	75-96 %	58-78 %	2-31 %
	ŠVS MO			
	Praha			
	Moravská Třebová			

Lze zobecnit, že v kontextu všech středisek, kde se organizují jazykové kurzy, mají stabilně vysokou úspěšnost rezortní vzdělávací zařízení (ÚJP a ŠVS MO). Mezi jednotlivými smluvními jazykovými agenturami a školami je patrný výraznější rozdíl v úspěšnosti, a to v řádu až desítek procent.

Vezmeme-li v úvahu fakt, že průměrná úspěšnost v intenzivních jazykových kurzech k získání SLP 1 ještě před vydáním RMO č. 1 při dotaci 400 hodin se pohybovala kolem hodnoty 80 %, je zarážející, že při navýšení dotace o 100 hodin, došlo v případě některých agentur k poklesu úspěšnosti až na 74-75 %. Zde je nutné jen připomenout, že 74% úspěšnost znamená, že 26 % posluchačů kurzu nedosáhlo ani stupně 1, jinými slovy, zůstalo na úrovni 0.

Poslední sloupec tabulky ukazuje úspěšnost vzhledem ke 2. stupni. Kdyby systém fungoval tak, jak ÚJP původně navrhoval, mohli tito posluchači postoupit do navazujícího zdokonalovacího kurzu v trvání 150-200 hodin a soustředit se při výuce na ty řečové dovednosti, z nichž nezískali stupeň 2. V tuto chvíli, ale o tomto problému můžeme jen spekulovat, protože není k dispozici dostatečné množství relevantních dat, která by bylo možné dále zpracovat.

Tab. 2: Výslednost podle typu kurzu – intenzivní kurzy.

Věstník MO ročník	Posádka / rezortní vzdělávací zařízení	Celková úspěšnost	Kvalifikační stupeň 1	Kvalifikační stupeň 2
2007	ÚJP	62-68 %	32-38 %	62-68 %
	ŠVS MO			
	Praha	42-65 %	35-58 %	42-65 %
	Moravská Třebová			
	Plzeň			
	Tábor			
2008	Hradec Králové	51-67 %	33-48 %	51-67 %
	ÚJP			
	ŠVS MO	32-52 %	48-68 %	32-52 %
	Praha			
	Moravská Třebová			
	Plzeň			
2009	Tábor	56-59 %	41-44 %	56-59 %
	Hradec Králové			
	ÚJP	11-44 %	56-73 %	11-44 %
	ŠVS MO			
	Praha			
	Moravská Třebová			
	Plzeň			
	Tábor			
	Hradec Králové			

I v případě intenzivních kurzů platí, že úspěšnost je dlouhodobě vyšší u rezortních vzdělávacích zařízení, v nichž se liší jen o několik procentních bodů. U agentur je situace srovnatelná s integrovanými kurzy. Úspěšnost bývá celkově nižší a liší se u jednotlivých agentur v řádu až desítek procent.

Pokud bychom úspěšnost zprůměrovali a výsledek porovnali s lety před RMO č. 1, zjistíme, že se výrazně nezměnila ani k lepšímu ani k horšímu. Stále se pohybuje mezi 60-70 %.

Mezi důvody proč se hranice úspěšnosti nezlepšuje, mohou patřit skutečnosti, jakými jsou vstupní úroveň ovládnání jazyka, homogenita/heterogenita učební skupiny, kvalita vlastní metodické činnosti na daném pracovišti a další.

Vzhledem k tomu, že se plošně nepoužíval shodný standardizovaný test sloužící k rozřazení posluchačů, který by nám zároveň poskytoval údaje pro porovnání vstupní úrovně ovládnání jazyka, je nemožné na konkrétních číslech potvrdit nebo vyvrátit předpoklad, že je to jeden z rozhodujících faktorů ovlivňujících úspěšnost v kurzu. Proto ÚJP na jednání metodické rady cizích jazyků (poradní orgán ředitele odboru vzdělávání sekce personální MO) v červenci 2010 navrhl, že vypracuje několik sad rozřazovacích testů, které by sloužily k přezkoušení všech uchazečů o vyslání do jazykových kurzů zabezpečovaných smluvními agenturami a školami. Již na konci listopadu 2010 byly tyto testy připraveny pod názvem Defense Language Institute Placement Test (DLIPT) a od konce prosince 2010 se začaly využívat k přezkušování uchazečů o vyslání do intenzivních jazykových kurzů k získání SLP 2 s termínem zahájení únor/březen 2011.

Druhou již zmíněnou rozsáhlou oblastí, která přímo ovlivňuje úspěšnost, je vlastní metodická činnost v jazykových kurzech.

Odbor metodiky a testování jazyků ÚJP je garantem jazykové přípravy v rezortu MO. Ačkoli ÚJP nedisponuje žádnými pravomocemi, je de iure zodpovědný za usměrňování jazykové přípravy v rezortu. Proto příslušníci odboru provádějí kontroly ve smluvních jazykových školách a agenturách, které pro rezort MO zabezpečují jazykovou přípravu, a zjištěné skutečnosti předávají kompetentním orgánům.

Vzhledem k tomu, že výsledky kontrol v letech 2009-2010 v posádkách Plzeň, Moravská Třebová, Tábor, Hradec Králové a Praha byly, až na výjimky, velice podobné, lze je shrnout, byť s jistou mírou generalizace, do následujících bodů:

- nedostatečná informovanost lektorů o požadavcích na kandidáty zkoušky podle STANAG 6001 úrovně 2,
- základní učební materiály často bez vhodně volených doplňkových materiálů,
- nedostatečné technické vybavení pro efektivní nácvik dovednosti poslech s porozuměním,
- z hlediska hygieny výuky nevhodné členění výuky do 90minutových bloků,
- nedostatečná pozornost věnovaná zadávání a vyhodnocování domácích úkolů,
- mnohdy nevyhovující učební prostory (rozměry učebny, světlost, větratelost).

ÚJP přijal/o okamžitě opatření k nápravě nedostatků uvedených v prvním bodě a navýšil počet seminářů určených pro lektory jazykových škol a agentur. V těchto seminářích byly podrobně probírány nejen požadavky na jednotlivé úrovně ovládnání jazyka podle STANAG 6001, ale i metodická doporučení pro výuku v jazykových kurzech a pro výběr vhodných výukových materiálů. Účast na těchto seminářích však nebyla povinná.

Ostatní poznatky ÚJP využil při vznášení připomínek k navrhovanému znění novelizovaného RMO č. 1 a Zkušebního řádu pro jazykové zkoušky podle STANAG 6001 a při zpracování posudku předložených nabídek jazykových škol a agentur ve veřejné soutěži na rok 2011 pro Ředitelství personální podpory. Ne vždy ovšem byly tyto připomínky akceptovány a do příslušných dokumentů zapracovány.

Dalším zdrojem zpětné vazby byl i rozsáhlý dotazníkový výzkum, zaměřený na spokojenost s organizovanou jazykovou přípravou v rezortu MO včetně zkoušek podle STANAG 6001, který probíhal od konce roku 2008 do roku 2010 včetně. Vzhledem

k objemu získaných dat a množství údajů, které je možné prezentovat, plánujeme postupně zveřejňování jeho závěrů v dalších číslech Vojenských rozhledů a na webu ÚJP. Již nyní lze ale říci, že jeho předběžné výsledky v oblasti jazykových kurzů odpovídají zjištěním z kontrol pracovníků odboru metodiky a testování ÚJP u smluvních jazykových škol a agentur.

Jazyková příprava v rezortu MO bude v dalším období organizována v souladu s ustanoveními novelizovaného znění RMO č. 1, které vstoupilo v platnost v září 2010. Jeho ustanovení přinášejí kromě mnoha jiných změn i organizování jazykových kurzů k získání SLP 1, zároveň ruší kurzy integrované a snižují hodinové dotace intenzivních jazykových kurzů k získání SLP 1 a SLP 2. Jaké důsledky budou mít tato ustanovení na úspěšnost u jazykových zkoušek podle STANAG 6001 nám ukáže čas a další kontrolní, metodická a statistická činnost ÚJP.

Literatura:

Rozkaz ministra obrany z 11. ledna 2007, jazykové vzdělávání zaměstnanců v rezortu Ministerstva obrany (RMO 1/2007), *Věstník Ministerstva obrany*, částka 2/2007, ŠIS, http://s101w19.acr/EPinav/public/vestniky/Vestniky_Detail.aspx?id=930. a *Věstník Ministerstva obrany*, částka 15/2010, ŠIS, http://s101w19.acr/EPINAV/public/INA/INA_Detail.aspx?id=3041.

ŠMÍD, Jan. Úspěšnost v rezortních jazykových kurzech na úrovni SLP 2 na ÚJP. *Vojenské rozhledy*, 2008, č. 4, s. 165.

Vzhledem k tomu, že nově připravený kariérní řád předpokládá výrazný dynamický pohyb v ozbrojených silách, rychlejší obměňování příslušníků ozbrojených sil tak, aby se stárnoucí armáda omladila, dospívají autoři Bílé knihy k závěru, že dosavadní způsob rekvalifikace vojáků před jejich odchodem do civilního prostředí po ukončení služebních závazků je nedostatečný. Je nezbytné – a Bílá kniha to stanovuje jako jeden ze závazných cílů – poskytovat vojákům v průběhu jejich služby možnosti dalšího odborného vzdělávání, případně certifikovaných odborných zkušeností, které jsou uplatnitelné na civilním trhu práce.

Nový kariérní řád vylučuje mimo jiné i dosud kritizovanou povýšovací nejistotu. Stanovuje přísná, vymahatelná hlediska a podmínky průběhu služby každého vojáka, od hodnostního sboru mužstva a poddůstojníků až po hodnosti generálské. Kariérní řád také přehledně a srozumitelně a bezvýjimečně stanovuje předpokládané vzdělání, výchovu a výcvik, jakož i operační zkušenosti, nezbytné pro zařazení na tu kterou funkci a pro povýšení do té které hodnosti. Zvyšuje nároky na velitele, na jejich schopnosti nejen velitelské, ale i řídicí a výchovné. Nároky na vzdělání vojáků, zejména pak vyšších důstojníků, na vzdělání nejen odborné, ale i všeobecné, jsou v souladu s novým kariérním řádem podstatně vyšší než tomu je dosud. To samozřejmě vyžaduje zásadní inovace v procesu přípravy vojáků.

Vedle nároků na odborné a všeobecné vzdělání, klade se výrazněji než dosud důraz na operační zkušenost vojáka a na jeho schopnosti vůdčí. Neobejde se to bez změny ve struktuře vzdělávacích vojenských zařízení, včetně Univerzity obrany.

Luboš Dobrovský, člen odborné komise pro Bílou knihu o obraně
<http://www.army.cz/informacni-servis/bila-kniha/bila-kniha-o-obrane-miri-do-vlady-54924/>

Bedřich Reicin: zločincem i obětí

HANZLÍK, František. *Bez milosti a slitování: B. Reicin – fanatik rudého teroru*. Praha: Ostrov, 2010, 352 s. ISBN 978-80-86289-72-4.

RECENZE

Bedřich Reicin, fanatismus, teror! Nová kniha o významném činiteli československé armády a komunistické strany v sobě spojuje několik témat z okruhu nejnovějších politických a vojenských dějin, například protinacistický odboj v Sovětském svazu, nástup komunistů k moci a komunistická perzekuce, především mechanismus výroby monstrprocesů. Toto rozpětí činí knihu již a priori přitažlivou pro širokou řadu čtenářů a badatelů.

V životě Bedřicha Reicina (1911–1952) se zrcadlí osudy mnohých, kteří svůj kariérní vzestup spojili s bezzásadovou a bezohlednou politikou Komunistické strany Československa. Bedřich Reicin se narodil v židovské rodině a tato skutečnost snad přispěla k tomu, že již jako mladík vyznával krajně levicové názory a ještě v relativně nízkém věku vstoupil do strany. Nacistické hrozbě unikl odchodem do Sovětského svazu. Tam se dostal do jednotky Ludvíka Svobody a počátkem roku 1945 byl postaven do čela nově ustaveného obranného zpravodajství, tj. kontrarozvědky. Tak začal jeho rychlý mocenský vzestup. Komunisté v čele s tímto ctižádostivcem úspěšně infiltrovali obranné zpravodajství a učinili z něj orgán, kterým fakticky kontrolovali armádu. V letech následujících po nástupu komunistů k moci dosáhl vrcholu své kariéry; stal se náměstkem ministra národní obrany, ale ve skutečnosti o většinu záležitostí rozhodoval zcela sám. Dokonce aspiroval na nejvyšší nominální post v rezortu obrany, avšak roku 1950 se novým ministrem stal Stalinův chráněncem Alexej Čepička. Tento okamžik znamenal současně začátek konce jeho mocenského vzestupu – a možno říci i jeho života. Přestože se sám podílel na komunistické perzekuci a odhalování domnělých nepřátel režimu, soukolí politických procesů záhy semlelo i jeho a v prosinci roku 1952 byl v procesu s Rudolfem Slánským a jeho „spikleneckým centrem“ odsouzen k trestu smrti.

Nový titul historika Františka Hanzlíka je velmi vyrovnaně tematicky a chronologicky strukturován, zabývá se životem Bedřicha Reicina od narození až po popravu a zahrnuje i revize jeho procesu v padesátých a v šedesátých letech; největší pozornost je však pochopitelně věnována létům 1945 až 1952 (zhruba dvě třetiny publikace). Autor se meritorně soustředí na několik stěžejních okamžiků Reicinova života. K těm patří především otázka jeho dvojího zatčení gestapem a následného odchodu do Sovětského

svazu, jeho přiřazení ke Svobodově jednotce a účasti bitvy u Sokolova; ke každé kapitole přináší autor množství materiálu. Především epizoda z průběhu bitvy u Sokolova slouží k dokreslení Reicinova charakteru. Ten je popsán nejen jako člověk na jedné straně sadisticky krutý a současně zbabělý, ale i jako milující otec rodiny.

Po roce 1945 je nejvíce prostoru věnováno Reicinovu obrannému zpravodajství a tomu, jak jej dokázal využít pro zájmy strany, pochopitelně za užití nezákonných metod a častým překračováním pravomocí. Obranné zpravodajství jako takové bylo zavedeno do armády dle organizačního vzoru Rudé armády a stalo se úspěšným nástrojem její sovětizace.

V souvislosti s mocenským nástupem komunistické strany zabývá se autor vztahem jednotlivých jejích členů, kteří působili v armádě. Vedle Reicina je specifický zájem upřen na osobnost Jaroslava Procházky, mj. přednosty Hlavní správy výchovy a osvěty, se kterým měl Reicin blízký, i když konfliktní vztah, a Karla Vaše, mj. Reicinova podřízeného na vojenské kontrarozvědce. Mimoto věnuje autor pozornost řadě dalších příslušníků obranného zpravodajství (Bedřich Kopold, Richard Mysík aj.), a tomu, jak svým podílem přispěli k nastolení komunistické zvůle. Z této autorovy perspektivy lze na komunistickou infiltraci armády nahlížet jako na dobře organizované spiknutí s jasným a předem daným cílem. Kromě kontrarozvědné činnosti bylo hlavní aktivitou obranného zpravodajství získávat kompromitující materiály – je zajímavé, ale symptomatické, že tato činnost pokračovala i po roce 1948 (mj. i proti ministru Svobodovi). Bezprostředně po únoru 1948 prováděly orgány obranného zpravodajství čistku v armádě; jeho úloha byla analogická akčním výborům Národní fronty, které prováděly čistku v civilním sektoru. Je jenom na škodu, že této kapitole a úloze Bedřicha Reicina věnuje sám autor pouze dvě strany. V tomto směru nebyl potenciál, jak jej představuje osoba Bedřicha Reicina, využít beze zbytku. Naopak mnohem více prostoru je věnováno činnosti kontrarozvědky v souvislosti s poúnorovou perzekucí důstojnického sboru. Od počátku roku 1949 rozhodovala kontrarozvědka o tom, kteří důstojníci budou umístěni do táborů nucených prací. Specifický zájem je upřen na perzekuci zpravodajských důstojníků generála Moravce a na proces s generálem Píkou. Autor nechává čtenáře nakouknout do činnosti kontrarozvědky, která velmi často využívala ve svých metodách techniku provokací, a to i mimo armádní struktury.

Důsledně, i když často nesystematicky (nejednou není explicitně uvedena chronologie), je rozpracováno téma věnující se mocenským poměrům na ministerstvu národní obrany. Na několika místech je analyzován způsob, jakým Reicin kontroloval své podřízené. Přitom úspěšně využíval osobních vazeb a přetěžování podřízených často nesmyslnou a náročnou prací. Tomu napomáhal i nedůsledný a laxní postup ministra Svobody a Reicinovy specifické vazby jak na nejužší vedení strany, tak na Moskvu, např. na vojenského ataše v Praze generála Sizova. Na základě analýzy pramenů dochází autor k závěru, že vliv ministra Svobody byl v průběhu let stále menší. Vůči tomu naopak mocensky posiloval Bedřich Reicin. Vzhledem ke skutečnosti, že po roce 1948 fakticky ovládal druhé a páté oddělení (rozvědka a kontrarozvědka) hlavního štábu a kádrový odbor ministerstva národní obrany a sám zastával funkci náměstka ministra národní obrany, stal se doslova nekontrolovatelný. Autor vykresluje situaci na ministerstvu, na kterém se Ludvík Svoboda, ač nominálně v čele, dostával do izolace. I v záležitosti odchodu Svobody z ministerstva se zřejmě projevil mocenský tandem Bedřich Reicin a Jaroslav Procházka.

Obzvláštní zřetel je upřen i na otázku, proč se novým ministrem národní obrany nakonec nestal Reicin. Sám autor vychází v zásadě ze dvou skutečností. Tou první je záležitost důvěry. V roce 1949 totiž československá rozvědka ztratila v Německu právě ty agenty, o nichž byl Reicin informován. Druhá má charakter spíše politický. Reicin se totiž podílel na vojenské pomoci Izraeli, což se po změně politiky sovětského bloku vůči této zemi stalo spíše přitěžující okolností. V následujících kapitolách jsou zevrubně a srozumitelně osvětleny skutečnosti, které vedly v únoru 1951 k jeho zatčení, především vazby na dříve uvězněného brněnského tajemníka Otto Šlinga, a konečně k zinscenování politického monstrprocesu. Sám Reicin však byl pouze jedním z řady těch, kteří byli obviněni z protistátní činnosti. Kromě samotného Slánského doplatili na styky s ním desítky spolupracovníků, mezi jinými i generál Josef Musil, Reicinův nástupce na kontrarozvědce, nebo výše zmíněný Karel Vaš. Při této příležitosti vyšlo najevo, do jaké míry byla kontrarozvědka zkorumpovanou složkou a jak sama uplácela vojenské a stranické úředníky.

Autor prokázal svou akribii v záležitostech osvětlení mechanismu moci a dokazuje, že se s přehledem vyzná v předivu mocenských intrik a ve velmi komplikovaném vztahu řady osob. Lze jenom politovat, že kniha neobsahuje jmenný rejstřík; vzhledem ke značnému počtu aktérů a k jejich vzájemné provázanosti se nejedná pouze o formální nedostatek.

Nová kniha však přestává být ryze biografií, ale vrhá nové světlo i na témata vzdálenější. Tímto titulem František Hanzlík výrazně rozvinul svůj badatelský záměr, který již před několika lety upřel na historii obranného zpravodajství. Z jeho starších publikací, které se zabývaly tímto tématem, je pro úplnost vhodné zmínit alespoň monografie „Sluha dvou pánů“ (spoluautorství s Janem Pospíšilem a Jaroslavem Pospíšilem, 1999), „Soumrak demokracie“ (spoluautorství s Jaroslavem Pospíšilem, 2000) anebo „Armáda v zápase o politickou moc v letech 1945-1948“ (spoluautorství s Václavem Vondráškem, 2006).

Navzdory těmto kladům lze v publikaci objevit několik problematických míst. Velmi sporná je kapitola týkající se únorových událostí roku 1948. V ní se sice na několika místech deklaruje, že Bedřich Reicin byl jedním z významných aktérů komunistického převratu, současně však tomuto tvrzení chybí opora ve faktech. Dle autorem uvedených skutečností by bylo vhodnější interpretovat události tak, že před zmíněným únorem Reicin sice zajistil kontrolu nad armádou a získal množství kompromitujícího materiálu na protivníky komunistů, během samotného převratu však jaksi ustoupil do pozadí. Znovu se na scénu dostává až v souvislosti s poučovacími čistkami. Určité rozpaky pak vzbuzuje závěr, neboť autor v něm ztrácí ze zřetele osobnost Bedřicha Reicina, a směřuje k relativně vzdálenému tématu z československých dějin. Tato neschopnost držet tematickou linii je charakteristická pro celou knihu. Autor se na několika místech evidentně nechává strhnout svými dřívějšími koncepcemi. Nejmarkantnější se to projevuje v těch částech knihy, které vycházejí z výpovědí Reicinova spolupracovníka Karla Vaše (např. str. 104). V tomto odbíhání, často formou sdělování všeobecně známých skutečností, si však autor (nutno dodat, že zbytečně) otevírá prostor pro faktografické chyby (schůze vlády 10. ledna 1946 na str. 175, interpretace vztahu politických stran k počátku roku 1947 na str. 197 aj.) a překlepy („Beria“ místo „Berija“, „Gottvald“ místo „Gottwald“ – dokonce v podnadrpisu na str. 260). Ty by bylo možno ignorovat za předpokladu, že by se neopakovaly. Stejně tak se na několika místech opakují takřka

doslovně některé věty (např. odstavec na str. 116 a 117, opakování téhož na str. 125 a 155 aj.). Jedná se sice vesměs o maličkosti, ale úhrnně poukazují na skutečnost, že text mohl být důsledněji revidován.

Problematické je i nadbytečné vynášení hodnotových soudů, například opakováním zdůrazňováním nevinu perzekuovaných osob, nezákonnosti překračování pravomocí ze strany kontrarozvědky atp. To dohromady přetěžuje již tak faktograficky velmi náročný text. Nicméně sám autor v úvodu biografie uvádí, že jeho záměrem je zasadit život Bedřicha Reicina do širšího rámce.

Navzdory uvedeným výhradám lze říct, že tohoto cíle bylo dosaženo. Atmosféru doby navíc zprostředkovává velmi bohatý obrazový doprovod (formou černobílých reprodukcí v textu), který obsahuje nejen fotografie tehdejších aktérů, ale současně též písemné dokumenty. Avšak jistá neuměřenost je příčinou další komplikace.

Často redundantní a nesystematické otiskování mnoha archivních materiálů působí na přehlednost publikace rušivě (i při pominutí estetické stránky). Určitě by bylo vhodné zvážit nutnost jejich otištění ve výsledném rozsahu a dále v některých případech jednotlivé dokumenty zkompletovat, neboť působí dojmem torza (např. na str. 130 a 131, a znova na str. 166 a 167). Nejcitelněji se to projevuje u těch, které končí uprostřed sdělení (mj. na str. 16). U důležitějších dokumentů, se zřejmou fixní vazbou na text, by bylo možno doporučit jejich zpřístupnění formou editace (např. na str. 36 a 37).

V rámci heuristiky využil autor většinu dostupných materiálů především tří institucí: Národního archivu, Vojenského historického archivu a Archivu bezpečnostních složek. Co se týká fondů první zmíněné instituce, velmi vydatně čerpal z materiálů rehabilitačních komisí, které mezi léty 1955 až 1969 revidovaly politické procesy (fondy Komise I, II a Pillerova komise). Tento postup zásadně ovlivnil metodu práce, neboť autor často pojednává o Reicinově působení z retrospektivní perspektivy. Zde si však lze položit autorem nereflektovanou noetickou otázku, totiž do jaké míry lze na základě výpovědí z let 1955 až 1969 rekonstruovat období let 1945 až 1952.

Poněkud problematicky působí absence materiálů z provenience komunistické strany. Vyjma okrajových odkazů na fond Zahraniční vedení KSČ v Moskvě zcela chybí jejich excerpcce. Vzhledem k blízkým vazbám Reicina na nejužší vedení strany se jedná o pominutí zásadního významu. Bedřich Reicin se totiž, jak sám autor několikrát zmiňuje, již z období před rokem 1945 osobně stýkal mj. s Klementem Gottwaldem a s Rudolfem Slánským. Tyto materiály jistě mohly přinést několik nových postřehů. Lze se domnívat, že i na záležitost „nenastoupení“ Bedřicha Reicina do čela rezortu obrany. Kromě fondů výše zmíněných komisí vychází autor především z materiálů institucí a orgánů bezpečnostního a vojenského charakteru. Z fondů Vojenského ústředního archivu se jedná především o fondy Ministerstva národní obrany, Hlavní správy výchovy a osvěty nebo o Vojenskou kancelář prezidenta republiky; z fondů Archivu bezpečnostních složek zejména o fond Vyšetřovací spisy, Zvláštní vyšetřovací spisy, 302 (Hlavní správa Vojenské kontrarozvědky) a 310 (Velitelství Státní bezpečnosti). V neposlední řadě nutno zmínit i osobní svědectví osob blízkých Reicinovi; velmi vydatně jsou využívány vzpomínky Václava Kruntoráda, Reicinova osobního šoféra. Stejně tak, jak lze vyzvednout schopnost systematicky zpracovat ohromné množství archivních materiálů, lze vytknout i nedostatky v práci s odbornou literaturou a tištěnými prameny. Vyjma několika formálních nedostatků (viz str. 346 a 347) je zvláště výrazná především absence některých důležitých titulů, za všechny jmenujme alespoň studie věnované

přímo B. Reicinovi [1] Taktéž dnes již značně rozsáhlá literatura o politických procesech po roce 1948 je zastoupena fakticky pouze jedním titulem Karla Kaplana. [2] Vztah autora k odborné literatuře demonstruje i chybějící odkaz na jeho starší práce, zejména časopiseckou studii z roku 2008. [3] V tomto směru samozřejmě nelze jednoznačně rozhodnout, je-li na vině spíše autor, nebo limity ze strany nakladatelství; částečnou odpověď však nabízí poukaz na relativně rozsáhlý a důkladný poznámkový aparát.

Tyto výtky by však neměly snižovat přínos nové práce Františka Hanzlíka, jejíž síla spočívá právě ve schopnosti zkombinovat množství archivních dokumentů ve smysluplný obraz z československé historie. Získané informace slouží k pochopení mechanismu moci, ve kterém, jak autor svou monografií dokazuje, má i malý detail svůj význam.

Kvantum materiálu, které dokázal autor využít, je už tak samo o sobě ohromné. Tato skutečnost je nadto umocněna aktuálností a atraktivností daného tématu.

Z tohoto důvodu se jedná o práci nejen přínosnou, ale současně i o práci čtivou. Vzhledem k funkci obranného zpravodajství při nástupu komunistické strany k moci platí skutečnost, kterou proslulý renezanční anglický filozof shrnul do výroku, totiž, že „věděni představuje moc“.

Mgr. Aleš Binar

Poznámky:

- [1] BÍLEK, Jiří. Bedřich Reicin – iniciátor i obět. In PERNES Jiří, FOITZIK Jan (edd.). *Politické procesy v Československu po roce 1945 a „případ Slánský“*. Brno: Prius-Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005, s. 320-331. ISBN 80-7285-053-9; LICHNOVSKÝ Milan. Bedřich Reicin a československá armáda (1948-1952). In *Historie a vojenství*, 44, č. 6 (1995), s. 81-117. ISSN 0018-2583.
- [2] KAPLAN, Karel. *StB o sobě: Výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2002. ISBN 80-902885-9-6. Zmínit lze též práci: týž. *Nekrvavá revoluce*. Praha: Mladá fronta, 1993, s. 239-365. ISBN 80-204-0145-8.
- [3] HANZLÍK, František. O „bílých místech“ v životě Bedřicha Reicina. In *Soudobé dějiny*, 15, č. 1 (2008), s. 22-61. ISSN 1210-7050.

PERSONÁLIE

Životní osud jednoho z posledních obránců Czajánkových kasáren:

Vězeň číslo 89821 Miroslav Šolc

* 12. února 1918

Motto: Nebránil jsem kasárna, bránil jsem svou vlast.

Miroslav Šolc se narodil v r. 1918, tj. v letošním roce mu bylo již 93 let. Je to jeden z posledních žijících účastníků jediného ozbrojeného odporu proti německým okupantům v r. 1939 v tzv. Czajánkových kasárnách na Těšínsku. Pochází z obce Řepiště, v polovině cesty mezi Ostravou a Frýdkem-Místkem, na pravém, vyvýšeném břehu řeky Ostravice. Jeho otec byl úředníkem u Čs. státní dráhy v Ostravě, maminka pracovala v obchodě se zeleninou. Měl dva sourozence, staršího bratra Josefa a mladší sestru Libuši. Od roku 1929 bydleli ve vlastním rodinném domku, který rodiče v Řepišti postavili.

Po absolvování obecné a měšťanské školy pokračoval ve studiu Veřejné obchodní školy ve Frenštátě pod Radhoštěm, kterou ukončil v roce 1936. V roce 1937 obdržel povolávací rozkaz a nastoupil jako voják prezenční služby do československé

Miroslav Šolc ve Frýdku Místku dne 14. března 2011

Foto: Petr Majer

V roce 1943 v Osvětimi.

Foto: soukromý archiv Miroslava Šolce

Rok 1922: zleva otec Josef, Miroslav Šolc (4r), bratr Josef (6r), sestra Libuše(3r) a matka Anežka

Foto: soukromý archiv M.Šolce

armády k 8. pěšímu pluku Slezskému v Místku.

Velitelem pluku byl plk. pěch. Florián Eliáš s III. praporem, náhradním praporem, rotou doprovodných zbraní v Místku, I. praporem ve Slezské Ostravě a II. praporem v Novém Bohumíně. Při květnové mobilizaci v roce 1938 zajišťoval pluk ostrahu hranic na Hlučínsku a Bohumínsku. Vojín Miroslav Šolc byl po přísaze a jednoměsíčním základním výcviku

zařazen do pětíměsíčního výcviku v poddůstojnické škole 8. pěšího pluku v Místku, který se konal v době od 1. 11. 1937 do 15. 5. 1938, včetně kurzu „bojové plyny“. Dne 15. 4. 1938 byl povýšen do hodnosti svobodníka a 20. května 1938 byl převelen k II. praporu do Bohumína, kde nastoupil na jednu z menších pevností jako velitel družstva v Kopytově u Bohumína. Po měsíční službě na polských hranicích byl odveden 30. 6. 1938 na jižní Moravu do Jemnice, kde střežil státní hranici kolem řeky Dyje-Županovice, Písečná, ve funkci velitele pevnůstek. Na rakouských hranicích zažil v druhé mobilizaci 23. září 1938 rovněž několik přestřelek ze strany německých ordnerů.

Po Mnichovu, 30. září 1938, vyšel rozkaz opustit opevnění a svobodník Šolc byl začátkem listopadu 1938 znovu přemístěn na hranici s Polskem, tentokrát do Nošovic, kde plnil funkci velitele družstva při střežení hranic, ale ne již na pevnůstkách, ale jen se zbraní v ruce na hlídkách. Koncem listopadu 1938 byl zařazen u 8. pěšího pluku k náhradnímu praporu na funkci proviantního poddůstojníka. K jeho povinnostem mimo jiné patřilo nakupování masa do kuchyně nebo odpovídal za kontrolu masa veterinářem.

Další vývoj situace v okleštěném Československu po Mnichovu nebyl optimistický. Dne 12. prosince 1938 dostalo velení pluku rozkaz ponechat u jednotek pouze „mírovou zásobu střeliva“ (16 nábojů pro pistoli, 30 pro pušku, 100 pro lehký a 250 pro těžký kulomet). Dne 19. prosince 1938 byla zrušena pohotovost a v únoru 1939 přišel rozkaz odevzdat do divizního skladu těžké kulometry a průbojné střelivo. Dne 14. 3. 1939 dostal velitel plk. pěch. Florián Eliáš ze štábu sboru rozkaz spálit tajné a mobilizační spisy.

V 11 hod. vydal hlavní štáb v Praze rozkaz držet jednotky v kasárnách a zabránit jejich střetu s Němci (o možnostech obrany se mělo jednat až podle výsledků Háchovy cesty do Berlína). V 16 hodin odjel prezident Hácha vlakem do Berlína. V 17 hodin odlétli čs. zpravodajci do Londýna a místecký hejtman Cidlík byl informován o „průjezdu německých vojsk“ směrem od Příbora na Slovensko. V 17:30 překročily německé jednotky hranice u Příbora. Kolem 18. hodiny v Místku za pomoci místních henleinovců obsadily okresní úřad a policejní stanici.

V Czajánkových kasárnách byl ubytován III. prapor 8. pluku. V přízemí byla umístěna IX. rota, v prvním patře X. rota a ve druhém patře XII. rota. Kolem kasáren vedla

cesta na Frýdek. Velký počet z místních vojáků byli nováčci, kteří narukovali teprve 1. března a neabsolvovali prozatím ani základní výcvik. Kromě nich zde bylo přibližně třicet aspirantů a délesloužících.

Zhruba v jednu hodinu po poledni nastoupil do stráže u brány svobodník Bohuslav Příbyla, který ještě netušil, že právě on bude prvním svědkem příjezdu okupantů. Po 18. hodině zavedl velitel stráže svob. Příbyla do stráže u brány Czajánkových kasáren vojína Sagana. Oba slyšeli projíždět motocykly, ale ve tmě je nerozeznali. Informovali velitele praporu pplk. Štěpina a ten se domníval, že jde o nějaký povolený průjezd. Asi v 18:20 hod. přijely ke kasárnám další německé jednotky, německý důstojník vyzval stráž, aby se vzdala, ozval se první výstřel. Stráž se stáhla za bránu a začal boj o kasárna. Při prvních výstřelech vyběhli účastníci kurzu vedení kapitánem Karlem Pavlíkem, který okamžitě začal organizovat obranu a rozdělil rotní zbraně. Posádkový dozorčí poručík Karel Martínek vyhláší poplach a kpt. Pavlík vypíná hlavní uzávěr světla. Obránci měli pouze pušky a lehké kulomety, střeliva rychle ubývalo. Němci měli obrněný automobil a dělo.

Z velitelství pluku pak velitel praporu pplk. Karel Štěpina obdržel rozkaz k zastavení palby a ke kapitulaci. Po vystřelení posledních nábojů vyšel por. Karel Martínek s improvizovaným bílým praporem před bránu kasáren. Samotný boj probíhal přibližně od 18.15 do 18.45 hodin. Obránci byli odvedeni k nedalekému Štursovu Pomníku padlých z první světové války a Němci vtrhli dovnitř. Českoslovenští vojáci neměli žádné ztráty. Oficiální čísla padlých Němci utajovali, ale odhadovalo se dvanáct až osmnáct mrtvých a několik zraněných vojáků wehrmachtu.

Miroslav Šolc si na události tohoto dne živě vzpomíná: „Dne 14. 3. 1939 byl zákaz vycházek. V tento den jsem byl nakupovat maso na jatkách, a když jsem se vracel ze Sviadnova do Místku, slyšel jsem nějaký hluk. Byla to obrněné vozidlo a auta Němců,

Rok 1937, 8. pěší pluk Slezský, 11. rota, 3. prapor, III. polní četa, voj. Miroslav Šolc je ve druhé řadě zprava pátý

Foto: soukromý archiv M. Šolce

kteřá směřovala do Místku. Viděl jsem německou motorizovanou jednotku, jak vjíždí do města, vypadalo to na první pohled, jako by měli v úmyslu jet podél řeky Ostravice do Těšína. Viděl jsem také, jak Němci šli k bráně kasáren, ale to jsem už byl za bránou a můj kolega Standa Bolek, který byl dělesloužící, mi říká – jsou tu Němci!

Na Němce jsme zahájili palbu, byl jsem u kulometu v prvním poschodí, ale měl jsem jen dvacet nábojů. Když poručík Karel Martínek vyšel s bílou vlajkou, střelba ustala. Vše trvalo asi půl hodiny. Němci obsadili kasárna, vyvedli nás ven a asi po třech hodinách jsem se s dalšími třemi vojáky z naší jednotky vrátil podél řeky Ostravice k náhradnímu praporu do kuchyně. Měli jsme tam šest pušek a náboje. Vše jsme schovali do prázdných beden, kde bylo maso s tím, že je z kasáren odvezou. To se podařilo až třetí den 17. března 1939. Byly to první pušky pro odboj.“

Při převozu masa odvezl des. Miroslav Šolc pušky tajně domů, kde je pečlivě uschoval a v září 1939 část zbraní předal odbojové organizaci Lvice.

Přibližně po čtrnácti dnech od střetnutí s německými vojáky v Czajánkových kasárnách byl des. Miroslav Šolc propuštěn do civilu. Odešel zpátky do svého bydliště v Řepišti a zapojil se do odbojové skupiny Za vlast, která působila na Ostravsku. Podílel se na převádění především čs. vojáků do Polska. Po navázání styku s Bohumilem Fürstem, pozdějším velitelem 510. spojovací perutě ve Velké Británii, pomohl v červenci a srpnu 1939 převést několik letců přes protektorátní hranice.

„Nevěděl jsem, koho převádím. Neznal jsem je, znal jsem pouze Bohumila Fürsta,“ vzpomíná Miroslav Šolc. To už pracoval na Severní dráze Ferdinandovy koksovný, jámy František, kde navázal přes Josefa Luzara a Jana Navrátila spolupráci s odbojovou organizací Lvice. Členové Lvice vyvíjeli na Ostravsku značnou aktivitu a měli širokou síť odbojářů po celé Moravě. Také Miroslav Šolc se zúčastnil několika sabotážních akcí na vlakových soupravách.

„Tipy nám dával můj otec, který pracoval na dráze v Ostravě na vlečkách anebo v Paskově na nádraží. Například v roce 1941 jsme s bratrem Josefem rozřezali tlakové hadice vojenského transportu přímo na nádraží v Paskově. Jak jsme šli ze šachty, tak nás gestapo prohlíželo a bratr měl takový ostrý nůž ještě v botě. Naštěstí na něj nepřišli,“ vzpomíná na úspěšné sabotáže. „Byl také zapojen do mnoha jiných akcí, rozšiřoval časopis „V boj“, na pracovišti odposlouchával zprávy gestapa, a tím získával důležité informace, které předával dál. Jedním z dalších úkolů, které měl, bylo pašování potravinových lístků.“

V říjnu 1941 byl za odbojovou činnost zatčen jeho bratr Josef a uvězněn v koncentračních táborech Sachsenhausen a Mauthausen. „Vtrhlo k nám gestapo a ptali se mě, kde jsou zbraně, že půjdeme do stodoly. Maminka je zastavila, že půjde ona, že to tam neznám. Naštěstí nenašli nic, i když ty zbraně byly spuštěny na vlasce v komíně. Gestapo vyslýchalo také mého otce, který byl pro nedostatek důkazů zakrátko propuštěn, ale až do konce války byl hlídán,“ říká Miroslav Šolc.

Krátce nato došlo k zatýkání i v odbojové organizaci Lvice. Pomocí sítě konfidentů se gestapo dostalo k jádru organizace. V listopadu 1942 začala hlavní vlna zatýkání. Dne 13. ledna 1943 si přímo do koksovný přišli Němci i pro Miroslava Šolce a odvezli ho do vazební věznice v Ostravě. Tam prošel sérií brutálních výslechů. Jedním z jeho trýznitelů byl zaměstnanec koksovný, který byl agentem gestapa. Již o několik dnů později, 18. ledna 1943, byl spolu s dalšími nacpán do vagonu a následoval přesun do Osvětimi. „Byl to osobní zabedněný vagon. Okna byla zadržovaná ostnatým drátem

a z venku přibítá. Na záchod nikoho z nás nepustili. Jak jsme přijeli, tak nás první vrazili na tu rampu. Selekcí jsme však neprošli. Po půl hodině nás totiž všechny nahnali do těsného sklepa pod jedním z baráků. Vzpomínám si na malá okénka, která byla moc vysoko. Bylo to tak dva metry padesát. V tom baráku jsme čekali až do druhého dne. To bylo něco strašného. Na záchod jsme neměli kam jít, tělesnou potřebu jsme vykonávali přímo v místnosti. Druhý den ráno jsme se museli svléknout do naha, byl pořádný mráz. Pustili na nás horkou vodu, potom studenou a vyhnali nás ven. A potom nás začali oblékat, dostali jsme vězeňské šaty, byly to vyřazené uniformy a boty. Nic svého jsme nesměli mít, vše nám vzali. Po několika dnech jsme byli tetováni. Stal jsem se vězněm číslo 89821.“

Vězeň Miroslav Šolc byl zařazen do komanda, které těžilo říční štěrk z ledové vody řeky Sola. „Dostal jsem funkci předáka, *komandoführer* mi dal mi patnáct chlapů a ukázal, kde budeme kopat. Naoko jsem vězně proháněl, ale ve skutečnosti jsem je nechal odpočívat. Komandoführer si toho všiml, vše sledoval totiž dalekohledem. Přišel, že jsme udělali málo. Čekaly mě přískoky, plížení v bahně až do úplného vyčerpání. Potom mi nohou dupal po páteři a ledvinách.“

Miroslav Šolc dostal zápal plic a byl umístěn v nemocničním bloku č. 28, kde byla ošetrovna. Tam se setkal s Alexejem Čepičkou. [1] „Alexej Čepička, který zde byl vězněn, byl na ošetrovně ‚doktorem‘. Druhý den mi říkal: ‚Dozvěděl jsem se, že je selekce, celý špitál jde v pátek do plynu. Musíš zmizet. Zítra ti přinesu lístek.‘ Dal mi nazpátek moje vězeňské hadry, tři dny jsem dostal tzv. *blokschonung* to znamenalo, že tři dny jsem nemusel nic dělat, jen zametat kolem vězeňského bloku. Ten třetí den byla neděle a dozvěděl jsem se, že se budeme stěhovat na 23. blok. Byl jsem vybrán do kurzu geodézie a měli jsme pracovat při vysušování Pinských bažin, které se nacházely v dnešním Bělorusku. To mi zachránilo život.“

K tomu však již nedošlo a skupina byla 20. srpna 1943 transportována do koncentračního tábora Buchenwald. Zde byl Miroslav Šolc připravován pro tajné práce v podzemní továrně Dora, kde němečtí inženýři vyvíjeli tajné zbraně, k nimž patřila raketa V2. Výroba těchto raket byla zahájena v podzemní továrně Mittelwerk (též Dora Mittelbau) ukryté pod horou Kohnstein poblíž Nordhausenu v Durynsku. Jednalo se přitom o pobočku koncentračního tábora Buchenwald, odkud pocházela většina nasazených zajatců. Zde pracoval Miroslav Šolc až do konce války.

Do své vlasti se vrátil v prosinci 1945 po léčení v Lipsku. „V Novém Jičíně mi přidělili trafikou a bydlet jsem měl u vdovy, která se jmenovala Benešová. Když se mi při našem prvním

setkání svěřila, že její manžel byl v Osvětimi, uvědomil jsem si, že jde o mého přítele, který mě před svou smrtí prosil, abych jeho ženě, Libuši Benešové, vyřídil pozdrav. Byla to neskutečná náhoda, byli jsme spolu 51 let a vychovali dvě děti.“ Miroslav Šolc později pracoval na generálním ředitelství Ostravsko-karvinských dolů v Ostravě. Do důchodu odešel v roce 1976 a dnes bydlí ve svém rodinném domku v Řepišti.

„Co bych chtěl vzkázat mladé generaci? Nikdy ve svém životě jsem neztrácel naději. Jde o to umět se v pravou chvíli rozhodnout. Když jsem bral v Czajánkových kasárnách do ruky lehký kulomet a věděl jsem, že mám jen dvacet nábojů, měl jsem moc stísněné pocity. Ale strach to nebyl, bylo to přesvědčení, že slova přísahy musím naplnit, i kdybych měl položit svůj život. A dnes, kdy je mi 93 let, bych se rozhodl stejně a šel bránit svou rodnou zemi.“

Pozn.:

- [1] Poválečný ministr vnitřního obchodu, poúnorový ministr spravedlnosti a národní obrany. Se jménem Alexeje Čepičky je spojeno utrpení tisíců mladých mužů nucených sloužit v pomocných technických praporech (PTP). Zvláštní pracovní jednotky, tzv. černé barony, zřídil Čepička po vzoru Rudé armády v září 1950. Navázal tím na svou kariéru na ministerstvu spravedlnosti, kde se jako ministr spravedlnosti podílel na zřízení táborů nucených prací, kam režim umísťoval své skutečné i domnělé politické nepřátele.

plk. v.v. Petr Majer

Informace pro autory časopisu Vojenské rozhledy

Příspěvky v českém jazyce zasílejte na adresu redakce na disketě v textovém editoru (T 602, RTF, Word), případně v jednom vytištěném exempláři, nebo prostřednictvím E-mailu voj.rozhledy@army.cz.

Pokud užíváte Office 2007 použijte funkci „uložit v nižší verzi“.

Grafy musí být co nejjednodušší, přehledné. Tiskárna zpracovává pouze dvě barvy, černou a modrou.

Obrázky posílejte zvlášť, odděleně od textu (týká se hlavně příspěvků ve Wordu); studio zpracovává obrázky (grafiku) v programovém balíku Adobe Photoshop. Materiály určené ke skenování (fotografie, mapy) mají být kvalitní, obrázky dodávané v digitální podobě musí být skenované nejméně na 300 dpi velikosti 1:1 a uložené ve formátu EPS, TIFF, BMP, RAW či JPEG s minimální kompresí (tj. komprese = 10).

Vlastní text příspěvku pište vždy hned od prvního sloupce, pro odstavce nepoužívejte tabulátor (tj. zarážku), ale funkci: Formát \ Odstavec \ Speciální \ První řádek. Slova na konci řádku nedělte a nezarovnávejte. Tvrdé ukončení řádku (pomocí klávesy Enter) používejte pouze na ukončení odstavce, respektive titulu ap., ne jednotlivé řádky. Za textovými znaky: . , : ? ! nechte vždy mezeru. V textu na zdůraznění používejte pouze *kurzívu* nebo **tučné písmo**, nikoliv podtržené písmo. Poznámky v textu označujte číslicí (ne indexem), nejlépe v hranaté závorce. Poznámkový aparát připojte souhrnně za celým textem, nikoli na jednotlivých stranách pod čarou, bez použití poznámkového aparátu textových editorů (funkce: Poznámky pod čarou). Je-li to v možnostech autora, je vítané ke každému příspěvku přiložit stručné resumé v angličtině, v rozsahu cca 15 řádek.

Na konec každého příspěvku uveďte pod čarou svůj krátký životopis, včetně adresy, rodného čísla; u voj. z povolání či o.z. též číslo jeho VÚ respektive VZ a číslo příslušného RFO. Nastane-li v období od zaslání rukopisu redakci změna čísla VÚ/VZ či čísla RFO, okamžitě prosím tuto změnu ohlaste do redakce VR, ať již telefonem (973-215 733) nebo nejlépe prostřednictvím e-mailu (voj.rozhledy@army.cz). Čísla jsou důležitá pro počítačové zpracování honorářového výkazu.

Osoby mimo resort (tj. ne VZP a o. z.) uvádí také číslo účtu na nějž je možné zasílat honorář. To je třeba zaslat okopírované, stačí část výpisu účtu s tímto číslem, bez jakýchkoli dalších údajů. Lze poslat např. faxem (973) 215 523 „pro Vojenské rozhledy“. Důležité je uvést způsob kontaktu (telefonní číslo, fax, e-mail, kontaktní adresa).

Článek by měl mít ideálně rozsah zhruba do 15 tzv. normostran. Jedna normostrana představuje třicet řádek na jedné straně při formátu A 4 řádkování 2 - a šedesát úderů (písmen + mezer) na řádku, respektive 1800 znaků. Počet znaků se zjistí, když si otevřete funkci: Soubor \ Vlastnosti \ Statistické údaje \ Znaků s mezerami).

Co se týče uvádění použité literatury za článkem: od roku 1996 platí nová norma ČSN ISO 690: *bibliografické citace. Obsah, forma, struktura*. Praha: Český normalizační institut, 1996.

V odkazech na prameny dodržujte toto pořadí údajů: **Monografie:** Jméno autora (v pořadí PŘÍJMENÍ [velkým písmem], křestní jméno) – spoluautoři. *Název: Podnázev* [kurzivou]. Vydání, místo vydání, nakladatel, rok vydání, rozmezí stran, ISBN. **Stát' ze sborníku:** Autor stati – spoluautoři [viz výše]. *Název: Podnázev* [ne kurzivou]. In: Editor sborníku – spolueditoři [obdobně jako u autora monografie] (ed.). *Název sborníku: Podnázev* [kurzivou]. Místo vydání: nakladatel, rok vydání, rozmezí stran, ISBN. **Stát' z časopisu:** Autor stati – spoluautoři [viz výše]. *Název: Podnázev*. In: *Název časopisu* [kurzivou], ročník, číslo (rok), rozmezí stran, ISSN. **Stát' z denního tisku.** Autor stati [viz výše]. *Název: Podnázev*. In: *Název Novin* [kurzivou], přesné datum, rozmezí stran, ISSN.

Příklady:

- MELOUN, Milan; MILITKÝ, Jiří. *Statistické zpracování experimentálních dat: v chemometrii, biometrii, ekonometrii a v dalších oborech přírodních, technických a společenských věd*. 2. vyd., v East Publishing první. Praha: East Publishing, 1998. 839 s. ISBN 80-7219-003-2.
- MACÍK, Karel. Marketing vysokých škol – představy a skutečnost. In *Marketing vysokých škol: sborník příspěvků mezinárodní konference Projekt Tempus Phare CME 97-3026, Praha 16.-17. března 2000*. Ed. František FREIBERG et al. Praha: Fakulta strojní ČVUT, 2000, s. 117-126. ISBN 80-01-02163-7.
- VLACH, Josef. JE Temelín a zásobování teplem. *Energetika*, 2001, roč. 51, č. 3, s. 84-85. ISSN 0375-8842.

Vojenské rozhledy jsou recenzovaným časopisem který musí splňovat jak po stránce obsahové, tak formální určité předpoklady. Proto je nutné mj. správně zapisovat užitou literaturu i časopisy, podle současné platné normy. Je třeba zvláště neopomíjet uvádět čísla ISBN u monografií, ISSN u tzv. seriálů (novin a časopisů). Zde je nutné nezapomínat uvádět též ročník. Tento údaj patří mezi „povinné údaje“, jež norma výslovně zmiňuje.

V odkazech na archivní fondy a sbírky dodržujte toto pořadí údajů: název archivu a jeho umístění (při opakovaném odkazu jen jeho vžitá zkratka), název a značka fondu (sbírky), signatura, název nebo popis dokumentu.

Dvojtečka uvozuje pouze podtitul knihy, dále se užívá za jménem místa vydání, před názvem vydavatele či nakladatelství.

Více viz mj. článek J. Golembievské a V. Vincence *Bibliografické citace* ve VR 1/2003.

English Annotations

The Strategic Control of Czech Republic Defence: a Part of National Security by Ing. Vladimír Krulík. One of most discussed themes in this field is also a critique of unfinished, non-stable structure of master documents, e.g. Security Strategy of the Czech Republic. They are often told to be obsolete. The latest document is the White Paper on Defence. Critical responses are not quite justified. There are a lot of good ideas, innovations. Many things have been done, many set tasks have been met at the level of Defence Ministry. Positive effects of results reached are obvious. They are summarized in the White Paper mentioned above. The only danger lies in arbitrary decisions by political management, including employing variable means of their implementation, wanton interpretation of leading defence principles, low respect to approved strategic decisions. We must name those mentioned handicaps as a first step towards the real and true remedy.

New Approaches to Long-term Defence Planning: Scenarios and Operational Concepts in the Future Security Environment by Ing. Vlastimil Galatík, CSc., Lt.Col. GSO Ing. Ivo Pikner, Ph.D., Lt.Col. Ing. Miroslav Krčmář. The article explains defence planning of armed forces deployment that ought to be by the base for all long haul visions and concept texts for army development and its operational employment. Operational scenarios and concepts form together key elements of defence planning process, both factors enable to military organizations not only to identify future security challenges but also to react to challenges in being. It is not contrary to the so-called capability planning process as this is a mainly armed force potential backing our ability to face threats and risks in the future. The example of the United States involved in three asymmetric conflicts is a warning example showing the necessity of the complex and coordinated strategic approaches.

Command and Control as an Important Part of Military Science (*Getting on for Information Age*) by Ing. Petr Ryp, Col. Ing. Robert Bieleny. The specification of terminology related to terms command and control (C2) is quite important for further scholarly examination of military science. The command and control area is nowadays under the constant impact of the influx of information technology, as well as it is affected by the changes in the contemporary security environment. This article is dedicated to the military, its history, and

its contributions to current military operations. It provides an attempt to specify terms “command and control” in both general and military levels. Finally, it provides clarification of the terminology within command and control systems, as their terminology has been changing. In a simple way, the C2 could be characterized as the execution of authority by the commander, via communication and information systems, with the use of current standard operational procedures, under present laws and rules, to act in the interest of forces to meet assigned orders and intentions.

MILITARY ART

Decisive Points Concept (Part I) by Ing. Ján Spišák. The article familiarizes readers with theoretical fundamentals of the key element of operational design, i.e. decisive point that is described as “a point from which a hostile or friendly centre of gravity can be threatened”. It may exist in time, space or the information environment. As a tool of operational art, it helps commander and his staff to unlock the path to the centre of gravity. The concept is further evolved via example of peace support military operation planning process. The close understanding to terms decisive points, lines of operations, centre of gravity, kinetic effects, non-kinetic operations, doctrine is for military planners fundamental. The aim of this article is therefore to explain this basic terminology, to describe connections with other element of operational planning that could be used during all steps of operational planning. Basic theoretical Jomini’s implications are introduced and their doctrinal interpretations are highlighted.

Operational Art by Ing. Jaroslav Kulíšek. The overall purpose of this paper is to describe the ways the Alliance and the also the Czech Army will apply the operational art tenets, conducting operations in the future. The current military problems cannot be solved without a deep understanding and knowledge of operational art. In order to improve military thinking within the Czech Army, it is recommended to study and apply operational art. The operational art forms a bridge between strategy defining the political aims of war and tactics, fighting the battles. Commanders and staff officers should study operational art seriously, systematically and with all their efforts. The author deals with current state of present operational art to inform on new developments in this field of military art. The article

broadens the vision and deepens the insights of its readers. All information and data for this paper were drawn from unclassified sources.

Present-day Notions on Military Deceptions

by *Doc. Ing. Milan Kubeša, CSc.* In the previous Military Review we introduced the article "Will Military Deception Pass Away?" by the same author. In the Army of the Czech Republic we have no manual dealing with military deception (MILDEC). The only manual concerning MILDEC was abolished without any substitute. But military art can't be further developed without similar documents. Today we take MILDEC as a complex set of provisions misleading enemy's commanders and staff, by means of false information and counterfeit data that deliberately deceive adversary decision-makers and planners. Use of MILDEC during any phase of an operation also helps to mislead adversaries as to the strength, readiness, locations, and intended missions of friendly forces. The MILDEC could contribute to the successful accomplishment of the assigned mission by many ways.

OPINIONS, CONTROVERSY

The Czech Fiscal Policy for Internal and External Security after 1998

by *Lt.Col. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.* When the Czech Republic joined NATO, some structural changes in the national security sector were expected. Actually, changes in national defence strategy were declared by national strategic documents, such as military and security strategies. In addition to it, since 2002 the Czech Republic has been taking part in Global War on Terrorism and, generally speaking, it implies higher expenditures spent on security purposes. Surprisingly, many things have remained the same. The strategic documents were mostly ignored, deep changes did not happen due to fiscal policy based on a traditional incremental budgeting. Proportions between expenditures for internal and external security were only fluctuating.

INFORMATION PAGES

A History of the Use of Private Military Forces

by *Mgr. Oldřich Bureš, M.A., Ph.D., Mgr. Vendula Nedvěděcká.* Although private military companies like the former Blackwater were regarded as a relatively new phenomenon in international security, their history is not new. The participation of private individuals, and /or groups of private individuals, soldiers of fortune, in "foreign" armed conflicts is at least as old as the history of wars by itself. It is impossible to open a debate about the scope and possible impact of the current use of private military and security companies without knowing and evaluating their long-term historical developments. The goal of this study is therefore to map the history of the use of private military forces,

their involvement in various conflicts, services they offer, among others, from the point of international law.

Does China Conquer Also Europe?

(Reflections over Security Analyses and Prognoses) by *PhDr. Miloš Balabán, Ph.D., PhDr. Antonín Rašek.* The gravity of this article is laid down on the present-day state of affairs. China bought Spanish, Portuguese, and Greek obligations, i.e. China lent a hand to those countries (so did the European Union). In this way, China increased its influence in Europe. Stabilized Europe is necessary for Chinese export, it was not mere charity. Defence expenditures of People's China has reached 100 billions USD a year. Supposing the Chinese are intended to reach world's domination, they should stick to this kind of policy and they should not try to acquire the dominance by armed force. China behaves like an asymmetric power, knowing well that it can't surpass the U.S. by arms. China does not want to repent Russian mistake to be "over-armed" by America in futile arms race. Still, there is plenty of free space to compete with the U.S., e.g. in cosmic or space competition, computer and Internet technologies.

The Preparation of the Armed Forces of the SR for International Crisis Management Operations in the Context of NATO Lisbon Strategy

by *Doc. Dr. Ladislav Lašček, CSc., Ing. Alojz Flachbart.* Supported by published materials and information (Launching EU Battle Groups, A secure Europe in a better world), the authors analyze and evaluate some of the processes in the field of preparation and forming international crisis management. Both NATO Lisbon strategy and the Programme Declaration of the Slovak Republic open new roles and missions of Slovak Army. The Slovak Army must fulfil those commitments even in limited source frame. It concentrates on new priorities: the army is trained and prepared for missions it is going to be deployed in. Last but not least, apart of traditional missions, the forces will be developing even non-military capabilities useful for peace missions.

The Assessment of Political Risks in the Selected Countries: Multivariate Statistical Methods

by *Ing. Jakub Odehnal, Lt. Bc. Ladislav Dudek.* The paper deals with the data obtained from the set of variables published in the International Country Risk Guide. The variables were as follows: Government Stability, Socio-economic Conditions, Investment Profile, Internal Conflict, External Conflict, Corruption, and Military in Politics, Religious Tensions, Law and Order, Ethnic Tensions, Democratic Accountability, Bureaucracy Quality. To analyse the current situation in selected 140 countries, authors employ multivariate statistical techniques. They classify the analysed countries by means of cluster analysis to prove the existence of differentiated groups. The results were evaluated with the help of a dendrogram. The

conclusions indicate that traditional NATO member countries achieve above-average values in the selected variables.

MILITARY PROFESSIONAL

Management of Sources at a Level of Army Unit: Commander's Position by *Doc. Dr. Luboš Štanc, CSc., Lt.Col. Ing. Karel Vávra*. Topical problems of insufficient military budget, limited means are a drive force for searching unoccupied financial means to saturate set goals and ensure their unbiased reallocation and rational exploitation. The necessary prerequisite is control implementation and managerial accounting. This ought to create primary predispositions for introducing managerial accounting system, which would be oriented not towards financial, and property operations, but towards effective economy. The article describes phenomena tied with an army unit, together with the position of its commander in the process of gradual implementation of integrated informational system of state treasury, which is most manifested in the field of planning, budgeting and accounting.

Some Aspects of Forming Modular Task Force in Chemical Units (Groupings), ACR by *Maj. Ing. Pavel Otřisal*. This paper analyses some of the accesses to developing modular structures of task forces, built not only on a base of combined arms, but also even the base of special units, formations, Czech Chemical Corps. The analysis is derived from documents, doctrines, at both political-strategic level and military-strategic level within state defence command. Moreover, the article offers information related to operational-tactical level of command and control. At the end, the author evaluates some possible impacts of modular structures on practical activities of forces. It is necessary to define those impacts in a framework of particular projects, related to the formation of modular structures.

Engineering Aspects of Doctrine "Deployment of Ground Forces in Operations" by *Doc. Ing. Jaroslav Zelený, CSc., Ing. Jan Mazal, CSc.* The article deals with the problems of current "military engineering" in Czech Army, which arose during drawing up the "Doctrine for land forces operations". The content of this article consists mainly of three parts. The first one has to characterize some doctrine development aspects from the engineer's contributor point of view. Secondly, to adduce requirements for the content of a doctrine which are consequent to NATO main military engineering documents, e.g. MC 0560,

AJP-3-12(A) and ATP-52(B). Thirdly, this level has to evoke resourceful discussions on topical military engineering within military community and to contribute to the mutual opinion consensus achievement.

LANGUAGE PREPARATION

Language Training within the MoD in the Context of the MoD Order 1/2007 by *Lt.Col. Mgr. Jan Šmíd*. The most frequent word in language preparation is successfulness. This term could be quantified, defined, examined from the point of growth or rating decrease. Our language preparation sticks to Defence Minister Order No 1/2007 (effective from September 2010) on language training. It abolished integrated language courses, teaching units for SLP 1, 2 were decreased. The author examines the situation before and after the publication of the said order and provides possible explanations of the current state, showing slow descent. He supports his explanations with empirical data gathered in foregoing years, through surveys, statistical analyses of test results, in-class observations, and oral feedback from course learners.

BOOK REVIEW

Bedřich Reicin: Criminal and Victim. The new book by historian František Hanzlík "Without Mercy and Compassion" deals with a prominent actor of the Czechoslovak People's Army and the Communist Party. His personality unites anti-Nazi fight in Soviet Russia, communist coup d'état in February 1948, monstrous political trials. He reached the height of career when he became Deputy Defence Minister and aspired to the position of Defence Minister. But in 1950, when Czech president's son-in-law Alexej Čepička held this office, his rapid decline began. In a sense, it was the start of his end.

PERSONAL DATA

Life Story of One from the Last Defenders of Czajánek Barracks: Prisoner 89821, Miroslav Šolc. He was born in 1918, it means that this year he was 93 years old. He is a participant of the only armed fight against German invaders in 1993. The Germans did not release the data about the fallen, but it is estimated that they lost 12-18 deaths and several wounded. Corporal Šolc was discharged. Immediately he joined resistance movement. He was arrested. After the war he worked at the Ostrava Miners Directorate. Although he retires in 1976, he is still dynamic.

Představení autorů tohoto čísla

PhDr. Miloš Balabán, Ph.D. (plk. v zál.), nar. 1962, absolvent VA, 1983–2001 v armádě, zást. vedoucího odd. veřejných vztahů, vedoucí odd. výkonné komunikace odboru pro styk s veřejností MO, autor a člen řídících výborů dvou mezinárodních projektů EU/PHARE, 1992–1995 viceprezident a člen výkonného výboru Evropské rady braneckých svazů (ECCO), od r. 2001 spolupráce s Centrem pro sociální a ekonomické strategie FSV UK Praha, 2004 vedoucí Střediska bezpečnostní politiky CESES FSV UK. V letech 2008–2009 působil v pracovní skupině „Foresight and Scenarios“ European Security Research and Innovation Forum. Člen vědecké rady generálního ředitele Hasičského záchranného sboru ČR. Autor několika desítek odborných studií a článků v oblasti bezpečnostní politiky. Člen redakční rady Vojenských rozhledů.

Plk. Ing. Robert Bielený, nar. 1968, v r. 1991 ukončil studium na VA v Brně v oboru vojensko-inženýrském, ženiině strojním. Poté působil v různých velitelských a štábních funkcích v AČR. V letech 2000–2003 pracoval na společném velitelství pozemních sil NATO v Heidelbergu, SRN, ve funkci důstojníka ženiiního odboru, 2004–2006 velitel ženiiního praporu. V roce 2007 pracoval jako ZNS pro operace MNTF(C) v Kosovu a v r. 2009 jako velitel kontingentu AČR v Kosovu. Od roku 2009 vykonává funkci náčelníka ženiiního vojska AČR. Kromě komplexní odpovědnosti za rozvoj ženiiního vojska AČR se odborně věnuje problematice využití nových informačních technologií v systému velení a řízení v podsystému ženiiní podpory vojsk.

Mgr. Aleš Binar, nar. 1983, absolvent oboru odborná historie na Filozoficko-přírodovědecké fakultě Slezské univerzity v Opavě, kde v současné době studuje postgraduální formou obor české a československé dějiny. Od roku 2010 přednáší na Fakultě ekonomiky a managementu Univerzity obrany v Brně vojenské a politické dějiny dvacátého století. Odborně se zabývá především nejnovějšími dějinami Československa, tj. obdobím po roce 1945.

Doc. Mgr. Oldřich Bureš, M.A., Ph.D., nar. 1979, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Na stipendium Fulbrightovy komise vystudoval obor International Conflict Resolution (M.A.) na Joan B. Kroc Institute, University of Notre Dame, Indiana, USA. Absolvoval rovněž semestrální studijní pobyt na Loughborough University ve Velké Británii a roční studijní pobyt na Miami University,

Ohio, USA. V r. 2010 habilitoval na Vysoké škole ekonomické, v současné době je vedoucím katedry mezinárodních vztahů a evropských studií a vedoucím Centra pro bezpečnostní studia na Metropolitní univerzitě Praha. Přednáší rovněž na katedře mezinárodních vztahů Institutu politologických studií Univerzity Karlovy v Praze. Ve svém výzkumu se primárně zaměřuje na problematiku operací na udržení míru OSN, privatizaci bezpečnosti a protiteroristickou politiku EU. Od dubna 2011 člen RR VR.

Por. Bc. Ladislav Dudek, nar. 1985, student kombinovaného studia na Univerzitě obrany v Brně, obor velitel průzkumných vojsk. V rámci prezenčního studia se podílel na řešení specifického výzkumu a na fungování akademické obce jako člen akademického senátu Fakulty ekonomiky a managementu Univerzity obrany. Od roku 2011 působí jako velitel čtyř mechanizované rot 73. tankového praporu.

Ing. Alojz Flachbart (pplk. v. v.), nar. 1953, po absolvování VVŠ TTZ v Žilině pracoval na ekonomických funkcích na stupních prapor, pluk a brigáda a posledních osm let jako ředitel Vojenského finančního úřadu. V letech 1985–1987 absolvoval postgraduální studium na VA Brno. Působí na katedře ekonomie, Fakulty ekonomiky managementu Univerzity obrany Brno, jako akademický pracovník ve skupině řízení finančních zdrojů. Publikuje v ČR i v zahraničí, hlavně v Maďarsku a na Slovensku, kde také absolvoval několik přednášek. Zabývá se otázkami managementu armád vyšehradské čtyřky, systémy odměňování a finančně právní problematikou. Je řešitelem specifického výzkumu zaměřeného na otázky managementu armád V4.

Ing. Vlastimil Galatík, CSc. (plk. gšt. v zál.), nar. 1956. Vysokou vojenskou školu pozemního vojska absolvoval v r. 1980. V letech 1980–86 zastával velitelské a štábní funkce u tankového útvaru, 1986–89 postgraduální studium na VA, 1989–1992 interní vědecká aspirantura, 1993 kandidát vojenských věd. Jako náčelník skupiny strategie, operačního umění a dějin vojenského umění katedry řízení obrany státu pracoval v letech 1993–98. V r. 1996 absolvoval vyšší akademický kurz generálního štábu a v roce 1999 C.I.D. (Vševojskovou školu obrany) v Paříži. Od října 1999 zástupce ředitele a od r. 2005 vědecký pracovník Ústavu strategických studií VA a UO v Brně. V současné době pracuje jako akademický pracovník katedry celoživotního vzdělávání FEM. Zabývá se teorií vojenského umění, vojenskou strategií a operačním uměním.

Plk. Ing. Miroslav Krčmář, nar. 1958, VVLŠ Košice, 1989 vyslán jako vojenský pozorovatel do mise OSN, po návratu v r. 1990 pracoval v Ústavu vědeckých informací FMNO/ÚVI MO. Jako první důstojník čs. armády byl vyslán ke studiu řízení zdrojů na Defense Resources Management Institute v Monterey v USA. Od r. 1993 na GŠ, v r. 1995 odešel na vlastní žádost do zálohy. Pracoval ve více než 12 misích OSN (UNTAG – Namibie, Angola; UNMIN – Nepál), OBSE (Bosna-Hercegovina, Kosovo, Gruzie, Bělorusko), volební pozorovatel EU (Afghánistán, Indonésie, Nepál, Etiopie), 1999–2003 sekretariát OBSE ve Vídni. V lednu 2009 byl povolán zpět do aktivní služby a působí jako odborný asistent na Univerzitě obrany. Zabývá se problematikou mezinárodní vojenské i civilní spolupráce a oblastí vojenského plánování.

Ing. Vladimír Krulík (plk. v zál.), nar. 1953, VA Brno. VŠE Praha: kurz Ekonomika a manažerské řízení v krizových situacích (ukončil v r. 1996); VA Brno: kurz Problematika Evropské unie (ukončil v r. 2000); VA Brno, Středisko obranných studií univerzity v Aberdeenu, Středisko bezpečnostních studií univerzity v Groningenu: kurz bezpečnostní politiky a řízení obrany (ukončil v r. 2000). Zastával technické a velitelské funkce u radiotechnických a protiletadlových raketových útvarů PVOS, vedoucí funkce u vojenských územních správních úřadů, na MO, GŠ AČR, mj. zástupce velitele protiletadlové raketové brigády PVOS, zástupce zmocněnce vlády ČR pro přípravu reformy ozbrojených sil ČR a poradce několika náměstků ministra obrany. V současnosti působí na sekci obranné politiky a strategie MO.

Doc. Ing. Milan Kubeša, CSc., (plk. gšt. v zál.), nar. 1949, VA v Brně, včetně VAK-GŠ, prošel základními velitelskými funkcemi na taktických a štábními na operačních stupních, působil mj. jako vědecký pracovník Institutu výzkumu operačního umění (IVOU) v Brně a v různých funkcích na katedře řízení obrany státu Fakulty velitelské a štábní na VA v Brně. Několik let vykonával funkci pedagogického vedoucího kurzu generálního štábu. Vypracoval řadu studijních materiálů a metodických pomůcek pro potřeby výuky studentů a podílel se rovněž na vypracování vědeckých prací a odborných textů z dané oblasti. V současné době pracuje jako akademický pracovník katedry celoživotního vzdělávání FEM. Je vojenským odborníkem v problematice vojensko-strategických a operačních aspektů výstavby, přípravy a použití ozbrojených sil.

Ing. Jaroslav Kulíšek (pplk. v zál.), nar. 1953, VVŠ PV LS Vyškov, VAAZ Brno, Integrovaná škola nizozemských královských ozbrojených sil NIAGOS. Na operačním velitelství EU působil v oblasti operačního plánování a řízení operační činnosti pozemních sil, na GŠ AČR pracoval na úseku výstavby systému velení a řízení bojových jednotek

pro vedení expedičních operací, operačního použití Battle Groups EU, budování operační schopnosti komplexně integrovaného bojového informačního prostředí (NEC) v podmínkách AČR a procesu zavádění operační standardizace. Účastník mise OSN (UNOMIG), NATO (SFOR, NTMI) a EU (EUFOR RD CONGO). Zkušenosti z vedení operací získal v zónách válečných konfliktů na Kavkaze a v Iráku. V současnosti pracuje u SOC MO jako specialista v oblasti systému zvládání a řešení krizí, procesu operačního plánování a krizového řízení.

Doc. dr. Ladislav Lašček, CSc. (plk. v. v.), nar. 1949, v roce 1970 ukončil studium ve Vyšším dělostřeleckém učilišti v Martině a v roce 1977 na Vojenské pedagogické fakultě, VA Bratislava v studijním oboru vojenská ekonomika. V r. 1998 habilitace, Vojenská akademie Liptovský Mikuláš, na této škole prošel od roku 1977 všemi vojensko-pedagogickými funkcemi po vedoucího katedry finančně ekonomické. Na katedře managementu pracoval od roku 2005 jako mimořádný profesor – vedoucí skupiny ekonomie. Ve své pedagogické a výzkumné praxi se věnuje problematice veřejného sektoru a veřejných financí se zaměřením na rezort obrany. Je autorem několika skript a monografií, publikoval ve sbornících a materiálech UO v Brně a VVŠ ve Vyškově.

Dr. Petr Majer (plk. v. v.), nar. 1950, Vyšší dělostřelecké učiliště v Martině, Vojensko-pedagogická fakulta VA v Bratislavě (1981), kurz pro informace a komunikaci ve Strausbergu v Německu (1995), studium na Právnické fakultě UK v Praze (1996, 1999). Prošel různými velitelskými funkcemi, starší učitel VDS v Hranicích na Moravě. Od r. 1990 až do svého odchodu do důchodu v r. 2006 na tiskovém a informačním oddělení MO, od r. 1993 zástupce náčelníka odd. informací a analýz AVIS-MO, inspektora Inspekce ministra obrany, pracovník zpětnovazebního informačního systému náčelníka GŠ AČR, téměř sedm let vedl Linku Armády České republiky. V r. 2010 mu byla udělena Cena veřejnosti Český patriot Asociace nositelů legionářských tradic (ANLET), v letošním roce byl zvolen do republikového výboru ČsOL.

Ing. Jan Mazal, CSc. (plk. v. v.), nar. 1951, velitelské a štábní funkce v ženijním vojsku a v rámci AČR. Od r. 2007 pracuje jako odborný asistent na katedře řízení ženijního zabezpečení boje Fakulty ekonomiky a managementu Univerzity obrany. V roce 1993 obhájil kandidátskou disertační práci. Je členem celoarmádních pracovních skupin zabývajících se v rámci ženijního vojska problematikou C-IED a NEC. V rámci své vědecko-pedagogické činnosti se dále zaměřuje zejména na problematiku ženijního zpravodajství a průzkumu, přípravy specialistů a jednotek ženijního vojska, simulačních a trenažerových technologií. V těchto oblastech je také autorem či spoluautorem odborných přednášek a publikací.

PhDr. Vendula Nedvědícká, nar. 1984, v letech 2007-2009 vystudovala magisterský obor International Relations and European Studies a v roce 2011 absolvovala rigorózní řízení na Metropolitní univerzitě Praha. V současné době studuje druhý ročník doktorského programu na Ústavu mezinárodních vztahů a Metropolitní univerzitě Praha. Zaměřuje se na oblast bezpečnosti a předmětem její dizertační práce jsou soukromé vojenské společnosti. Působí také v soukromém sektoru.

Ing. Jakub Odehnal, nar. 1982, pracuje na katedře ekonomie Univerzity obrany jako odborný asistent. Zároveň studuje doktorský studijní program na Masarykově univerzitě v Brně. Výsledky svého doktorského studia publikuje v domácích i v zahraničních časopisech a na mezinárodních konferencích. V rámci publikační činnosti se zabývá řešením ekonomických klasifikačních problémů pomocí mnohorozměrných statistických metod.

Pplk. Ing. Pavel Otrisal, nar. 1972, VVŠ PV ve Vyškově, prošel základními velitelskými funkcemi, 1994-1997 zastával velitelské i štábní funkce u 1. brigády chemické ochrany, 1997-2000 zástupce náčelníka štábu praporu výcvikové techniky Vojenské akademie ve Vyškově (VAV) a v letech 2003-2005 funkcemi vedoucího staršího důstojníka operačního oddělení VAV a náčelníka skupiny bezpečnosti informací-zástupce náčelníka oddělení zabezpečení velení VAV. V r. 2005 nastoupil na Ústav OPZHN Univerzity obrany ve Vyškově na systemizované místo odborného asistenta oddělení chemického vojska. Zde působí doposud. V rámci pedagogické činnosti se věnuje problematice bojového a operačního použití jednotek, útvarů a svazku chemického vojska. Ve vědecké práci se věnuje rozvoji oboru individuální a kolektivní ochrany.

Pplk. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D., nar. 1973, VVŠ PV ve Vyškově, sloužil jako náčelník finanční služby protiletového raketového pluku, 1998-2007 odborný asistent ve vojenském vysokém školství (VVŠ PV, UO), kde v roce 2003 získal doktorát z ekonomiky obrany státu. 2007-2009 působil jako analytik na GŠ AČR a MO ČR, v r. 2010 pracoval na Velitelství výcviku ve Vyškově-Vojenská akademie jako náčelník odboru, od 1.12.2010 poradcem prvního náměstka MO. Věnuje se ekonomickým aspektům fungování a financování profesionálních ozbrojených sil, zejména otázce postavení ozbrojených sil na trhu práce, problémům udržitelnosti jejich personální struktury a otázkám místa ozbrojených sil ve veřejných financích. Je autorem řady odborných knih a publikací, mj. Fenomén civilní služby (2007), Profesionalizace ozbrojených sil (2007) ap.

Pplk. gšt. Ing. Ivo Pikner, Ph.D., nar. 1963, VA v Brně, náčelník automobilní služby útvaru, od r. 1995 na katedře vojenského zpravodajství a EB VA Brno, v r. 2006 působil ve vojenské misi ALTHEA na velitelské EUFORu na území Bosny

a Hercegoviny ve funkci náčelníka sekce operačního plánování CJ5. 2006-2010 členem pracovního týmu NATO RTA/SAS-066 pro zpracování vědecké studie Joint Operations 2030. V r. 2008 ukončil doktorské studium v oboru řízení obrany státu a obhájil dizertační práci na téma „Zbraňové systémy pozemních sil v budoucích operacích“. 2007-2008 zástupcem ředitele ÚSS UO, později vedoucím odd. studií výstavby a rozvoje ozbrojených sil ÚSS UO. V r. 2010 kurz Generálního štábu na UO v Brně. V současné době působí jako vedoucí vědecký pracovník katedry celoživotního vzdělávání FEM UO. Zabývá se charakteristikami a trendy vývoje rojevnosti a vojenského umění, řeší problematiku rozvoje a použití ozbrojených sil v budoucích operacích a jejich dopad na tvorbu koncepčních dokumentů.

PhDr. Antonín Rašek (genmjr. v. v.), nar. 1935, absolvoval vojenskou školu Jana Žižky a pěchotní učiliště. Sloužil šest let u letectva. Vystudoval Filozofickou fakultu UK v Praze, obor filozofie a historie (1961). Poté se stal vojenským novinářem a pracoval ve společenských organizacích armády. V aspirantském studiu se zaměřil na sociologii. Po srpnu 1968 z armády propuštěn, věnoval se jako výzkumný pracovník, lektor a poradce průmyslové sociologii řízení. V letech 1990-1992 byl civilním náměstkem ministra obrany pro sociální a humanitární věci a v roce 1993 ředitelem Institutu pro strategická studia. Spolupracuje se Střediskem bezpečnostní politiky CESES FSV UK. Autor devatenácti románů. Za svou literární činnost dostal řadu cen.

Ing. Petr Ryp (pplk. v zál.), nar. 1966, VVTŠ Lipovský Mikuláš, zastával základní velitelské funkce až do stupně prapor, působil na velitelství vzdušných sil ve Staré Boleslavi jako zástupce náčelníka operačního oddělení a poté na společném velitelství v Olomouci na odboru operačním jako zástupce náčelníka oddělení přípravy vedoucích pracovníků, velitelů a štábů. Je absolventem praporečnického štábního kurzu řízení obrany státu-bojové použití vojsk PVO v roce 2003. Od r. 2006 byl odborným asistentem katedry řízení obrany státu, Ústavu taktických a operačních studií a od roku 2008 odborným asistentem Ústavu strategických a obranných studií (ÚSOS) Univerzity obrany v Brně. Od roku 2010 se stal vedoucím skupiny vojenského umění katedry celoživotního vzdělávání fakulty ekonomiky a managementu Univerzity obrany v Brně. Od 1.1.2011 mimo rezort obrany.

Ing. Ján Spišák (plk. gšt. v zál.), nar. 1958, VVŠ PV ve Vyškově, praporečnický velitelský kurz v roce 1997, brigádní velitelský kurz, v roce 2001 a kurz generálního štábu v roce 2007. Od roku 1983 do roku 2003 prošel velitelskými a štábními funkcemi u vojsk po mechanizované divizi, 2003 až 2007 působil na operačním odboru a Správě doktrín ŘeVD, 2007-2009 náčelník oddělení řízení obrany státu Ústavu operačních taktických studií (ÚOTS) a vedoucí oddělení studií vojenského umění Ústavu strategických

a obranných studií (ÚSOS) Univerzity obrany Brno. V současné době pracuje jako akademický pracovník na katedře celoživotního vzdělávání Fakulty ekonomiky managementu UO v Brně. Zabývá se problematikou vojenské strategie a operačního umění.

Pplk. Mgr. Jan Šmíd, nar. 1977, Pedagogická fakulta Technické univerzity v Liberci, obor anglický jazyk – občanská výchova. V oblasti jazykového vzdělávání v armádě působí od roku 1999, nejprve v ŠVS MO v Komorním Hrádku a později v ÚJP ve Vyškově. Od roku 2004 pracuje v ÚJP ve Vyškově, kde zastával pozici ředitele odboru výuky jazyků a v současnosti pozici ředitele odboru metodiky a testování. Za Českou republiku se účastní seminářů a konferencí Úřadu pro mezinárodní jazykovou koordinaci NATO (BILC). Absolvoval několik kurzů ve Velké Británii a ve Spojených státech amerických zaměřených na další vzdělávání učitelů a manažerů.

Doc. dr. Luboš Štancel, CSc. (pplk. v. v.), nar. 1949, Vyšší dělostřelecké učiliště v Martině, dálkové studium Vojensko-pedagogické fakulty VA v Bratislavě, externí studium vědecké aspirantury v SSSR. Vysokoškolský učitel politické ekonomie na Vysoké vojenské velitelско-technické škole v Martině, odborný asistent VVŠ TTZ v Žilině, VVŠ PV Vyškov. V r. 1992 odchod do zálohy. Od r. 1995 vedoucí předmětové skupiny ekonomické teorie katedry ekonomie a ekonomiky obrany státu FEM VVŠ PV Vyškov. 2004-2005 zástupce vedoucího katedry ekonomie a od roku 2005 vedoucí vědecký pracovník katedry ekonomie FEM UO. Zabývá se obecnou ekonomickou teorií a její aplikací ve sféře obrany, dějinami ekonomického myšlení, teorií ekonomiky obrany státu. Ve vědecké práci se zaměřuje především na analýzu tendencí v rozvoji zbrojní výroby a mezinárodního obchodu

s produkcí vojenského určení. V posledním období se věnuje rozpracování fundamentálních problémů vojenskoekonomické analýzy.

Pplk. Ing. Karel Vávra, nar. 1970, VVŠ PV Vyškov, dvousemestrální specializovaný kurz na Právnické fakultě Univerzity Karlovy se zaměřením na sociální politiku. 1993-2002 finanční služba Armády ČR, vedoucí starší důstojník-specialista oddělení zbrojí na odboru pro implementaci reformy ozbrojených sil (bývalá sekce strategického plánování MO), po reorganizaci složek integrovaného Ministerstva obrany přešel na sekci plánování sil na pozici vedoucího staršího důstojníka-specialisty odboru programového plánování, od začátku roku 2008 pracuje jako vedoucí referátu podpory vojenského vzdělávání, kde se zabývá problematikou plánování a financování vojenských škol.

Doc. Ing. Jaroslav Zelený, CSc. (plk. v. v.), nar. 1948, VAAZ Brno, zastával šest let velitelské funkce v ženijním vojsku (četa, rota, prapor), sedm let na operačním velitelství (Velitelství ZVO), od r. 1979 ve vojenském školství na VAAZ Brno. Od r. 1989 zástupce vedoucího katedry operačního použití ženijního vojska a ženijního zabezpečení. Se vznikem Univerzity obrany pracoval jako o.z. a odborný asistent Ústavu operačně taktických studií a od r. 2007 je příslušníkem katedry řízení ženijního zabezpečení boje FEM UO. Je předsedou oborové rady DSP „Teorie obrany státu“, členem oborové rady DSP „Vojenský management“ a členem redakční rady sborníku „Ekonomika a management“. V rámci své vědecko-pedagogické činnosti se zaměřuje na problematiku použití jednotek ženijního vojska v bojových a nebojových operacích, řízení ženijního zabezpečení a velení ženijnímu vojsku. V této oblasti je také autorem či spoluautorem mnoha odborných publikací.

Obrana a strategie Defence & Strategy

se představuje...

Při Univerzitě obrany v Brně začali roku 2001 vydávat recenzovaný časopis *Obrana a strategie*, který se zaměřuje se na bezpečnostní a strategická studia, vojenství, mezinárodní vztahy a další související témata. Jak již bylo řečeno v úvodu, je vydáván Univerzitou obrany, to jest státní vojenskou vysokou školou s mnohaletou tradicí vědeckého bádání na poli obrany a bezpečnosti. Je vydáván ve spolupráci s partnery z civilních univerzit a dalších odborných pracovišť v České republice i zahraničí. Je určen příspěvatelům a čtenářům profesně se zabývajícím oblastí bezpečnosti a obrany: bezpečnostním expertům, příslušníkům ozbrojených sil, akademickým pracovníkům i studentům relevantních oborů (bezpečnostní a strategická studia, mezinárodní vztahy, politologie aj.) a dalším zájemcům z řad české i mezinárodní bezpečnostní komunity.

Cílem vydávání časopisu je poskytnout prostor pro prezentaci a předávání nejnovějších odborných poznatků domácí i zahraniční provenience z oblasti bezpečnostních a strategických studií, vytvoření kanálu pro větší vzájemnou informovanost a komunikaci mezi armádním prostředím a civilní bezpečnostní komunitou, kultivaci odborné debaty nad tématy spojenými s obranou a bezpečností.

Časopis vychází standardně dvakrát ročně v tištěné verzi a na internetu na adrese www.defenceandstrategy.eu, vždy 15. června a 15. prosince kalendářního roku. Je distribuován v rámci rezortu obrany, vybraným institucím státní správy v České republice, mezinárodním organizacím, domácím i zahraničním univerzitám a vysokým školám, výzkumným organizacím, knihovnám a dalším partnerům.

K publikování jsou přijímány články v českém, slovenském a anglickém jazyce, dále diskuzní příspěvky, recenze a informační materiály, které se váží k výše uvedeným odborným oblastem. Všechny články jsou standardně opatřeny abstrakty v anglickém jazyce. Od roku 2007 jsou došlé články podrobovány dvoukolovému anonymnímu recenznímu řízení. Uzávěrka jednotlivých čísel je vždy 31. března a 15. října kalendářního roku.

Časopis *Obrana a strategie* se dne 20. června 2008 rozhodnutím poradního orgánu vlády České republiky, Rady pro výzkum a vývoj, dostal na Seznam recenzovaných neimpaktovaných periodik vydávaných v České republice. Je součástí databází EBSCO, ProQuest, CEEOL, SFX a řady dalších citačních indexů.

Časopis je registrován Ministerstvem kultury ČR pod číslem MK ČR E 16787 a Českým národním střediskem ISSN pod označením ISSN 1214-6463 (print) a ISSN 1802-7199 (on-line). Je registrován u sdružení Publishers International Linking Association (CrossRef/PILA), registrovaný digital object identifier – doi:10.3849/1802-7199.

Kontakty:

**Redakce časopisu
Obrana a strategie**
Univerzita obrany
Kounicova 65
662 10 Brno
Česká republika

PhDr. Libor Frank, Ph.D.
*předseda redakční rady časopisu
Obrana a strategie*
Tel.: (+420) 973 442 993
Fax: (+420) 973 443 371
E-mail: libor.frank@unob.cz

Ing. Antonín Novotný
*tajemník redakční rady časopisu
Obrana a strategie*
Tel.: (+420) 973 443 055
Fax: (+420) 973 443 371
E-mail: antonin.novotny@unob.cz

CONTENTS

Ing. Vladimír Krulík The Strategic Control of Czech Republic Defence: a Part of National Security	3
Ing. Vlastimil Galatík, CSc., Lt.Col. GSO Ing. Ivo Píkner, Ph.D., Lt.Col. Ing. Miroslav Krémář New Approaches to Long-term Defence Planning: Scenarios and Operational Concepts in the Future Security Environment	23
Ing. Petr Ryp, Col. Ing. Robert Bieleny Command and Control as an Important Part of Military Science (Getting on for Information Age)	29
MILITARY ART	
Ing. Ján Spišák Decisive Points Concept (Part I)	34
Ing. Jaroslav Kulíšek Operational Art	41
Doc. Ing. Milan Kubeša, CSc. Present-day Notions on Military Deceptions	60
OPINIONS, CONTROVERSY	
Lt.Col. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D. The Czech Fiscal Policy for Internal and External Security after 1998	66
INFORMATION PAGES	
Mgr. Oldřich Bureš, M.A., Ph.D., Mgr. Vendula Nedvěďická A History of the Use of Private Military Forces	76
PhDr. Miloš Balabán, Ph.D., PhDr. Antonín Rašek Does China Conquer Also Europe? (Reflections over Security Analyses and Prognoses)	94
Doc. Dr. Ladislav Lašček, CSc., Ing. Alojz Flachbart The Preparation of the Armed Forces of the SR for International Crisis Management Operations in the Context of NATO Lisbon Strategy	103
Ing. Jakub Odehnal, Lt. Bc. Ladislav Dudek The Assessment of Political Risks in the Selected Countries: Multivariate Statistical Methods	111

CONTENTS

MILITARY PROFESSIONAL

Doc. Dr. Luboš Štancel, CSc., Lt.Col. Ing. Karel Vávra

Management of Sources at a Level of Army Unit: Commander's Position	120
--	-----

Maj. Ing. Pavel Otřísal

Some Aspects of Forming Modular Task Force in Chemical Units (Groupings), ACR	138
--	-----

Doc. Ing. Jaroslav Zelený, CSc., Ing. Jan Mazal, CSc.

Engineering Aspects of Doctrine "Deployment of Ground Forces in Operations"	146
--	-----

LANGUAGE PREPARATION

Lt.Col. Mgr. Jan Šmíd

Language Training within the MoD in the Context of the MoD Order 1/2007	162
--	-----

BOOK REVIEW

Bedřich Reicin: Criminal and Victim	167
--	-----

PERSONAL DATA

Life Story of One from the Last Defenders of Czajánek Barracks: Prisoner 89821, Miroslav Šolc	172
Instructions for Authors	178
English Annotations	180
Who is Who in This Issue	183
English Contents	188
Contents	190

O B S A H

Ing. Vladimír Krulík Strategické řízení zajišťování obrany České republiky	3
--	---

Ing. Vlastimil Galatík, CSc., pplk. gšt. Ing. Ivo Pikner, Ph.D., pplk. Ing. Miroslav Krčmář Nové přístupy k obrannému plánování v dlouhodobém horizontu: Scénáře a operační koncepce pro budoucí bezpečnostní prostředí	23
--	----

Ing. Petr Ryp, plk. Ing. Robert Bielený Velení a řízení jako důležitá součást vojenské vědy (Přechod do informačního věku)	29
--	----

VOJENSKÉ UMĚNÍ

Ing. Ján Spišák Koncept rozhodujících bodů (I. část)	34
--	----

Ing. Jaroslav Kulíšek Operační umění	41
--	----

Doc. Ing. Milan Kubeša, CSc. Soudobé pohledy na vojenské klamání	60
--	----

NÁZORY, POLEMIKA

Pplk. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D. Rozpočtová politika české vlády ve věcech vnitřní a vnější bezpečnosti po roce 1998	66
--	----

INFORMACE

Mgr. Oldřich Bureš, M.A., Ph.D., Mgr. Vendula Nedvědická Historie využívání soukromých vojenských sil	76
---	----

PhDr. Miloš Balábán, Ph.D., PhDr. Antonín Rašek Dobývá Čína i Evropu? (Reflexe bezpečnostních analýz a prognóz)	94
---	----

Doc. dr. Ladislav Lašček, CSc., Ing. Alojz Flachbart Příprava jednotek Ozbrojených sil SR pro operace mezinárodního krizového managementu v kontextu lisabonské strategie NATO	103
--	-----

Ing. Jakub Odehnal, por. Bc. Ladislav Dudek Užití vícerozměrných statistických metod k hodnocení politického rizika vybraných zemí	111
--	-----

OBSAH

VOJENSKÝ PROFESIONÁL

Doc. dr. Luboš Štancí, CSc., pplk. Ing. Karel Vávra Hospodaření s prostředky na stupni útvar a postavení velitele	120
Mjr. Ing. Pavel Otřísal Některé aspekty přístupu ke tvorbě modulárně strukturovaných úkolových uskupení vojsk s příspěvkem jednotek (útvárů) CHV AČR	138
Doc. Ing. Jaroslav Zelený, CSc., Ing. Jan Mazal, CSc. Ženijní aspekty související s tvorbou doktríny „Použití pozemních sil v operacích“	146

JAZYKOVÁ PŘÍPRAVA

Pplk. Mgr. Jan Šmíd Jazyková příprava v rezortu MO v kontextu RMO č. 1/2007	162
---	-----

RECENZE

Bedřich Reicin: zločincem i obětí	167
--	-----

PERSONÁLIE

Životní osud jednoho z posledních obránců Czajánkových kasáren: Vězeň číslo 89821 Miroslav Šolc	172
Informace pro autory časopisu Vojenské rozhledy	178
Anglické anotace	180
Představení autorů toto čísla	183
Obsah v angličtině	188
Obsah	190

VOJENSKÉ ROZHLEDY

Časopis **VOJENSKÉ ROZHLEDY**
čtvrtletník

Vydává:

Ministerstvo obrany České republiky – Odbor komunikace a propagace MO
Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6

IČO: 60162694

Vojenské rozhledy, číslo 3/2011

Ročník: XX. (LII.)

Datum vydání: 12. července 2011

Rozšiřuje:

OKP MO, distribuce, Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6
Olga Endlová, tel. (973) 215 563, endlovao@army.cz

Redakce:

Jaroslav Furmánek (šéfredaktor), telefon: (973) 215 733
E-mail: voj.rozhledy@army.cz
Fax: (973) 215 523

Redakční rada: Ing. Vladimír Karaffa, CSc., prof. Ing. Petr Hajna, CSc.,
PhDr. Miloš Balabán, Ph.D., doc. PhDr. Oldřich Bureš, M.A., Ph.D.,
doc. PhDr. Felix Černoch, CSc., prof. Ing. Aleš Komár, CSc.,
plk. gšt. Ing. Imrich Kutný, CSc., doc. JUDr. PhDr. Miroslav Mareš, Ph.D.,
plk. gšt. prof. MUDr. Österreicher, Ph.D.,
pplk. Ing. Bohuslav Perníca, Ph.D., pplk. Ing. Ivo Pikner, Ph.D.,
kpt. PhDr. et Mgr. Hana Ševčíková, DEA, Ph.D.,
plk. prof. Ing. Miroslav Vala, CSc., brig. gen. Ing. Jaromír Zůna, MSc.

Sídlo redakce: Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6

Adresa pro zaslání pošty: Ministerstvo obrany
Odbor komunikace a propagace – Vojenské rozhledy
Tychonova 1, 160 01 Praha 6

Časopis Vojenské rozhledy v elektronické podobě naleznete na:

http://www.army.cz/avis/voj_rozhl.htm (1998-2003)
<http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=3538> (2004-2011)

Časopis je evidován v databázi České národní bibliografie:

<http://aip.nkp.cz/engine/webtor.cgi>
<http://www.vyzkum.cz/FrontClanek.aspx?idsekce=503642>

Články ve všeobecné části a některé další jsou recenzovány.

Grafická úprava: Andrea Bělohávková

Tiskne: VGHMÚř Dobruška

Evidenční číslo: MK ČR E 6059

Identifikační číslo: ISSN 1210-3292

